

VIIHDETTÄ VERKOSTA

Case-tutkimus palomiesten ja kurssisihteerien Internetin viihdepalvelujen käytöstä

Ari Haasio
Tampereen yliopisto
Informaatiotutkimuksen laitos
Lisensiaatintutkimus
Marraskuu 2006

Haasio, Ari, Viihdettä verkosta: case-tutkimus palomiesten ja kurssisihteerien Internetin viihdepalvelujen käytöstä. Lisensiaatintutkimus, Tampereen yliopisto, Informaatiotutkimuksen laitos, 2006.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa selvitetään mitkä tekijät motivoivat tai estävät Internetin viihdepalvelujen käyttöä. Näkökulma on kvalitatiivinen: Tutkimus pyrkii löytämään viihdepalvelujen käytön syitä ja esteitä. Tutkimuksen keskeinen kysymys on on ”miksi”, ei ”mitä”? Yksityiskohtaisemmin tarkasteltuna tutkimuksessa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) Mitkä tekijät motivoivat yksilöä hyödyntämään Internetiä ja millä tavoin Internetiä käytetään?, 2) Mitkä tekijät selittävät tiettyjen verkkopalvelujen ei-käyttöä? 3) Minkätyyppisissä vapaa-aikaan liittyvissä, viihteellisissä käyttötarkoituksissa hyödynnetään Internetiä? 4) Mitkä tekijät motivoivat tai estävän Internetin viihdepalvelujen käyttöä? 5) Millä tavoin Internetin viihdepalveluja hyödynnetään? 6) Mistä syystä Internetin viihdepalveluja ei käytetä?

Tutkimus perustuu vuonna 2003 tehtyihin 18 palomiehen ja kurssihteerin teemahaastatteluihin, joissa on selvitetty Internetin viihdepalvelujen käyttöä ja ei-käyttöä. Tutkimuksessa hyödynnettiin aineistolähtöistä teoriaa. Empiiristen tulosten pohjalta kehitettiin malli Internetin viihdepalvelujen käyttöön vaikuttavista tekijöistä. Keskeisiä viihdepalvelujen käyttöä ja käytön esteitä selittäviä tekijöitä ovat elämäntilanne, asioiden merkityksellistäminen, tietotekniset taidot, resurssit, internet-minuus, aiemmat käyttökokemukset sekä asenteet viihdepalveluja kohtaan.

Viihdepalvelujen käyttöä motivoivat erityisesti uteliaisuus ja kokeilunhalu, ihmissuhteiden solmimisen ja ylläpitämisen tarve, itsensä viihdyttämisen tarve, ajankulun tarve, tiedontarpeet sekä eräiden palvelujen (chat, aikuisviihde, deittipalvelut) osalta myös seksuaaliset tarpeet.

Viihdepalvelujen ei-käyttöä selittävät myös ko. palveluja kohtaan tunnetut ennakkoluulot ja pelot, palvelujen sisällyksettömyys, mielenkiinnon puute sekä aikapula. Viihdepalvelujen tarjoamat sisällöt voidaan myös mieltää senhetkisessä elämäntilanteessa epäajankohtaisiksi, minkä vuoksi niitä ei hyödynnetä.

Asiasanat

Internet, keskusteluryhmät, pornografia, tiedontarve, tietokonepelit, tietoverkot, verkkojuttelu, viihde

Haasio, Ari, Viihdettä verkosta: case-tutkimus palomiesten ja kurssisihteerien Internetin viihdepalvelujen käytöstä [Entertainment from the web: a case-study of the ways in which firemen and course secretaries use the entertainment services in the Internet]. Licentiate thesis. University of Tampere, Department of Information Studies. 2006.

ABSTRACT

The study examines motives explaining the use and non-use of the entertainment services in the Internet. The study draws on qualitative research. The study investigates the major motives driving the use of the entertainment services in the Internet, as well as the factors explaining the non-use of these services. The main question is “why”, not “what”? More specifically, the study concentrates on the following research questions: 1) Which factors do motivate the use of the Internet and how is the Internet used?, 2) Which factors do explain the non-use of certain web services? 3) For what kinds of leisure purposes is the Internet used? 4) Which factors do motivate or prevent the use of the entertainment services in the Internet? 5) How are the web’s entertainment services exploited? 6) Why the Internet’s entertainment services are not used?

The study draws on 18 semi-structured interviews with Finnish firemen and course secretaries, conducted in 2003. The interviews focused on the ways in which the interviewees used or avoided the entertainment services in the Internet. The empirical study draws on the grounded theory. Based on the empirical findings, a model explaining the motives of use and non-use of the entertainment services in the Internet is developed. The major factors explaining the use of the entertainment services in the Internet use are life situation, giving meaning to different things, computer skills, resources, individual’s opinion about his/her internet skills, previous experiences and attitudes to the entertainment services in the Internet.

Factors motivating the use of the entertainment services in the Internet are especially curiosity, experimental interest, need to bond human relationships, need for self amusement, need for a pastime, need for information and sexual needs in some cases (e.g. in the context of using chat and dating services)

Non-use of these services can also be explained by also by prejudice and fears associated with the use of the entertainment services in the Internet, unsatisfactory content of these services as well as the lack of interest and lack of time

Keywords

Internet, chat, discussion forums, entertainment, games, information need, networks, pornography

ENSIMMÄINEN OSA

1. JOHDANTO	1
1.1. Aluksi	1
1.2. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelman täsmentäminen	4
2. KESKEISET KÄSITTEET	6
2.1. Tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet	6
2.2. Data – informaatio - tieto	6
2.3. Informaation, tiedon ja viihteen suhde	10
2.4. Internetin käyttö ja ei-käyttö	16
2.5. Tietoverkot ja verkkopalvelut	21
2.6. Tiedontarve, tiedonhankinta ja tiedonkäyttö	22
2.7. Tietotekniikkaminuus ja internet-minuus	23
2.8. Luuraus	24
3. INTERNETISTÄ TAPAHTUVAN TYÖN ULKOPUOLISEN TIEDONHANKINNAN AIEMPI TUTKIMUS	25
3.1. Käyttötutkimuksen eri tyyppien määrittelyä	25
3.2. Keskeisten käyttötutkimusten havaintoja	28
3.3. Internetin viihdekäyttöön kohdistunut tutkimus	33
3.4. Metodisia näkökulmia Internetin käyttötutkimukseen	35
4. TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	36
4.1. Aineistolähtöinen teoria tutkimusmenetelmänä	36
4.2. Aineistolähtöisen teorian soveltaminen aiemmassa tutkimuksessa	39
4.3. Aineistolähtöisen teorian soveltaminen tässä tutkimuksessa	40
4.4. Miksi teemahaastattelu?	42
5. EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	43
5.1. Haastateltujen valinta ja haastattelujen suorittaminen	43
5.2. Aineiston purku ja analyysi	46
5.3. Kyselylomake	47
5.4. Haastateltujen sosio-demografinen tausta	48
5.5. Tutkimuksen haastattelurunko	50

TOINEN OSA

6. INFORMANTIT ERI INTERNET-PALVELUJEN KÄYTTÄJINÄ	52
6.1. Kvantitatiivinen yleiskuva eri palvelujen käytöstä	52
6.2. Yleiskuva informanttien eri palvelujen ei-käytöstä	56
6.3. Informanttien kiinnostus uusien verkkopalvelujen käyttämiseen	60
6.4. Haastateltujen käsitys omista verkon käyttötaidoistaan ja internet-minuus	61
7. VIIHDEPALVELUJEN KÄYTTÖ JA EI-KÄYTTÖ	66
7.1. Viihdepalveluihin sisällytetyt palvelut	66

7.2. Chat	66
7.2.1. Chatin määritelmä	66
7.2.2. Chat – joutavanpäiväistä ajanhukkaa?	68
7.2.3. Ennakkoluulot ja vaarat	69
7.2.4. Hupia kaveriporukalle	72
7.2.5. Seuraa chatista	73
7.2.6. Treffit chatissa tuttujen kanssa	74
7.2.7. Chat tiedonlähteenä	75
7.2.8. Chatin käytön motiivit	76
7.2.9. Chatin ei-käytön syyt	78
7.3. Deittipalvelut	79
7.3.1. Deittipalvelut yksinäisten sydänten kohtaupaikkoina	79
7.3.2. Informanttien suhde deittipalvelujen käyttöön	81
7.3.3. Deittipalvelujen käytön motiivit	82
7.3.3.1. Motiivina uteliaisuus	84
7.3.3.2. Kumppani Internetistä	87
7.3.3.3. Seksiseuraa etsintä	89
7.3.3.4. Deittivastauksia hupailumielessä	91
7.3.3.5. Deittipalveluihin kohdistuvat epäluulot ja palvelun käytön esteet	92
7.3.3.6. Kaveri deittipalstalta	95
7.4. Aikuisviihdepalvelut	97
7.4.1. Aikuisviihteen asema osana viihdepalveluja	97
7.4.2. Kurssisihteerit ja palomiehet aikuisviihdepalvelujen käyttäjinä	97
7.4.3. Aikuisviihdepalvelujen käytön ja ei-käytön motiivit	101
7.5. Keskusteluryhmät	103
7.5.1. Keskusteluryhmät ja niiden toiminta	103
7.5.2. Haastateltujen keskusteluryhmien käyttö	104
7.5.3. Keskusteluryhmien käytön ja ei-käytön motiivit	105
7.6. Pelit	107
7.6.1. Pelit yhteiskunnallisena ilmiönä ja pelaamisen merkitys	107
7.6.2. Informantit ja pelaaminen	108
7.6.3. Pelaamisen motiivit	111
7.6.4. Pelaamattomuuden syyt	111
7.6.5. Lapset ja pelaaminen	112
7.7. Muut viihdepalvelut	114
7.7.1. Muiden viihdepalvelujen luonne	114
7.7.2. Elokuvien ja musiikin lataaminen	114
8. KOUKUSSA VIIHTEESEEN?	117
8.1. Mitä on nettiriippuvuus?	117
8.2. Oma käsitys nettiriippuvuudesta	120
8.3. Suhtautuminen lasten nettiriippuvuuteen	121

9. VIIHDEPALVELUJEN MERKITYS JA KÄYTÖN ERI MUODOT	124
9.1. Viestinnän käytännöt ja viihdekäyttö	124
9.2. Kohti Internetin viihdepalvelujen käytön teoreettista jäsenystä	125
10. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	133
LÄHTEET	137
LIITTEET	
Liite 1. Kyselylomake	
Liite 2. Teemahaastattelurunko	

ENSIMMÄINEN OSA

1. JOHDANTO

1.1. Aluksi

Tämä tutkimus käsittelee ei-akateemisten henkilöiden tapoja hyödyntää Internetiä erityisesti ei-ammattillisen tiedon hankintatutkimuksen näkökulmasta. Tämän tapaustutkimuksen kohderyhmänä ovat palomiehet ja kurssisihteerit, joiden työn ulkopuolista tietoverkkojen käyttöä ja käytön motiiveja olen kartoittanut tässä tutkimuksessa. Työssä tarkastellaan vain viihdepalvelujen käyttöä. Internetin muu kuin viihteellinen käyttö on rajattu pois.

Internetin käyttäjien määrä on kasvanut viime vuosina huikeata vauhtia. Tilastokeskuksen (2006) mukaan vuonna 1999 maassamme oli 1 667 000 Internetin käyttäjää. Vastaava luku vuonna 2004 oli 3 286 000 henkeä. Taloustutkimuksen Internet-tracking –tutkimus arvioi Internetin käyttäjien määrän hieman alhaisemmaksi. (ks. taulukko 1 seuraavalla sivulla.).

Taulukko 1. Internetin käyttäjämäärän kehitys vuosina 2002-2006 (tuhatta 15-79-vuotiasta suomalaista).

Lähde: Taloustutkimus Oy 2006.

	Tammi- helmi 2002	Loka- marras 2002	Tammi- helmi 2003	Syys- loka 2003	Maalis- Huhti 2004	Syys- Loka 2004	Maalis- Huhti 2005	Syys- Loka 2005	Maalis- Huhti 2006	Muutos syys 05' maalis 06'
	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	<i>N (.000)</i>	
Käyttänyt ainakin joskus	2.654	2.743	2.786	2.803	2.852	2.959	3.042	3.080	3.177	+ 3 %
Käyttää vähintään kerran viikossa	2.122	2.245	2.274	2.357	2.349	2.422	2.573	2.601	2.707	+ 4 %
Käyttää päivittäin/ lähes päivittäin	1.344	1.424	1.466	1.576	1.626	1.690	1.920	1.993	2.107	+ 5 %
Käyttää kotoa viikoittain	1.467	1.597	1.694	1.771	1.706	1.844	2.079	2.196	2.410	+ 9 %
Käyttää työpaikalta viikoittain	1.109	1.146	1.121	1.179	1.185	1.225	1.313	1.292	1.374	+ 6 %
Käyttää opiskelu- paikalta viikoittain	361	413	408	440	435	402	433	505	416	- 21 %

Taulukon 1 (2006) mukaan keväällä 2006 maassamme oli 3 177 000 Internetin käyttäjää, jotka olivat ainakin joskus hyödyntäneet verkkopalveluja. Mikäli Internetin käytön kriteeriksi otetaan käytön toistuvuus, määrä putoaa 2 707 000 henkeen. Taloustutkimuksen esittämä jaottelu kuvaa hyvin, kuinka käyttö jo frekvenssinsä puolesta voi saada hyvinkin erilaisia muotoja. Taulukko 1 osoittaa, että Internetin käyttö on kasvanut tasaista vauhtia vuodesta 2002 lähtien, mitattiimpa sitä käytön useuden tai käyttöpaikan mukaan. Ainoastaan opiskelupaikalta tapahtuva käyttö poikkeaa jatkuvan kasvun yleiskuvasta.

Vuonna 1999 käyttäjien keski-ikäsi arvioitiin 33 vuotta ja yli puolet käyttäjistä oli miehiä. Vastaavasti myös ylempien toimihenkilöiden ja opiskelijoiden osuus käyttäjistä oli suuri suhteessa heidän osuuteensa kokonaisväestöstä (Rinne 1999, 23-25). Myös Savolainen (1998a) on päätenyt vastaavanlaiseen huomioon lähestuloon samoihin aikoihin tekemässään tutkimuksessa. Tilanne on

muuttunut radikaalisti sitten 1990-luvun lopun. Käyttäjien määrän nopeasta kasvusta päätellen Internetistä on tullut koko kansan media (vrt. Tilastokeskus 2006).

Internetin käytön kehitystä kuvaavat yleiskartoitukset ovat hyödyllisiä, mutta ne eivät kerro sen tarkemmin, miten esimerkiksi eri sosiaaliryhmiin kuuluvat henkilöt käyttävät eri verkkopalveluita. Tarkastelua onkin tarpeen hienojakoistaa ja ottaa tutkittavaksi täsmällisemmin rakattuja kohderyhmiä. Käsillä oleva tutkimus kohdentuu ei-akateemisen väestönosan tapoihin hyödyntää Internetiä arkielämässä. Tämän kaltaista tutkimusta on toistaiseksi tehty hyvin vähän. Myös viihteellisten palvelun käyttöön kohdistunut kvalitatiivinen tutkimus on vasta alkuvaiheissaan. Tämä tutkimus pyrkii yhtäältä tekemään ymmärrettäväksi, miksi Internetin viihdepalveluja käytetään sekä toisaalta etsimään selitystä sille miksi verkon viihdepalveluja ei käytetä.

Tutkimus jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan Internetin käytön tutkimusta tiedonhankintatutkimuksen piirissä. Luon katsauksen alan tutkimukseen erityisesti ei-ammattillisen tiedon hankintatutkimuksen näkökulmasta. Muutamia tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimpia tiedonhankinnan tutkimuksia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin. Ammatillisen tiedon hankintaa koskevaa aiempaa tutkimusta en ole käsitellyt kirjallisuussosiossa (luku 3), koska tämä tutkimus keskittyy työn ulkopuoliseen tiedonhankintaan. Tässä osassa käydään myös läpi niitä metodisia keinoja, joilla Internetin käyttöä voidaan tutkia. Tähän osaan olen myös liittänyt tämän tutkimuksen metodologiaa käsittelevän osuuden (luku 4). Ensimmäisen osan tarkoituksena onkin antaa yleiskuva siitä, kuinka tietoverkkoja on tutkittu ei-ammattillisen tiedon hankintatutkimuksen näkökulmasta ja mitä metodeja tässä yhteydessä on käytetty. Tämä on perusteltua jo siksi, että se auttaa lukijaa ymmärtämään niitä lähtökohtia, joista tämä tutkimus on tehty.

Tutkimuksen toisen osan muodostaa empiirisen aineiston analyysi. Siinä pyrin tunnistamaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat eri palvelujen käyttöön ja ei-käyttöön. Pohdin yksilön suhdetta käyttöön ja ei-käyttöön eri palvelujen näkökulmasta. Keskeistä onkin *kuinka* ihmiset käyttävät Internetiä ei-ammattillisessa mielessä ja mitkä heidän motivaationsa ja intressinsä ovat. Tämä lisensiaatintyö on keskittyy tarkastelemaan erityisesti Internetin viihdepalvelujen käyttöä ja ei-käyttöä.

Tämä tutkimus on osa hankettani, jossa tarkastelen arvojen sekä muiden tekijöiden vaikutusta Internetin käyttöön ja ei-käyttöön. Olen useiden vuosien ajan kouluttanut Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa eri ammattiryhmien edustajia käyttämään Internetiä. Heidän lähtötasonsa on ollut hyvin vaihteleva ammatillisista taustoista ja motivaatiotekijöistä johtuen. Tämä on osaltaan lisännyt mielenkiintoani motiiveihin, mitkä virittävät ihmiset Internetin käyttöön. Ammatillinen motiivi tekee ymmärrettäväksi useita käyttöön johtavia syitä, mutta entäpä kun kyseessä on henkilö, joka ei tarvitse työssään tietokonetta tai Internetiä lainkaan tai korkeintaan hyvin rajoitetusti? Mikä Internetissä herättää heidän mielenkiintonsa ja miksi he ryhtyvät käyttämään tai eivät halua käyttää Internetiä ja sen eri palveluita? Tutkimusta motivoi myös se, että erityisesti viihdepalvelujen käyttöä on tutkittu hyvin vähän myös kansainvälisesti katsottuna.

1.2. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelman täsmentäminen

Pyrin eselvittämään tässä tutkimuksessa syitä mitkä vaikuttavat Internetin käyttöön tai ei-käyttöön. Tämän tutkimuksen olennainen kysymys ei niinkään ole *mitä* vaan *miksi*? Kuten Rieh (2004, 752) on todennut, Internetin käyttötutkimusten keskeisin kysymys laadullisen tutkimuksen näkökulmasta on ”miksi”?

Internetin käyttö voidaan määritellä alustavasti vähintäänkin yhden tai useamman verkkopalvelun toistuvaksi hyödyntämiseksi. Käytön ja ei-käytön terminologiaa käsitellään tarkemmin luvussa 2.4. Keskeisimpiä tutkimuskysymyksiä ovat:

- 1) Mitkä tekijät motivoivat yksilöä hyödyntämään Internetiä ja millä tavoin Internetiä käytetään?
- 2) Mitkä tekijät selittävät tiettyjen verkkopalvelujen ei-käyttöä?
- 3) Minkätyyppisissä vapaa-aikaan liittyvissä, viihteellisissä käyttötarkoituksissa hyödynnetään Internetiä?
- 4) Mitkä tekijät motivoivat tai estävän Internetin viihdepalvelujen käyttöä?
- 5) Millä tavoin Internetin viihdepalveluja hyödynnetään?
- 6) Mistä syystä Internetin viihdepalveluja ei käytetä?

Kysymyksiin 1 ja 2 liittyvää problematiikkaa käsitellään tämän tutkimuksen ensimmäisessä osassa ja kysymyksiä 3-6 työn toisessa osassa.

Aiemmassa tutkimuksessa puhutaan usein hyvin yleisellä tasolla Internetin käytöstä. Mielestäni on tärkeää selvittää millaista käytön *luonne* tosiasiasa on ei-ammattillisen tiedon hankinnan kontekstissa. Käytön luonteella ymmärrän paitsi motivaatiotekijöitä, myös sitä kuinka paljon ja kuinka usein informantit käyttävät eri palveluja ja minkä takia juuri nämä palvelut koetaan mielekkäiksi.

Tämä lisensiaatintyö kohdistuu ensisijaisesti viihdepalvelujen (esim. chat/irc, deittipalvelut, keskustelupalstat, pelit, aikuisviihde jne.) käytön ja ei-käytön tarkasteluun. Tavoitteenani on selittää yksityiskohtaisemmin näiden verkkopalvelujen käyttöön johtavia syitä. Työn ensimmäisessä osassa olen esitellyt tutkimukseni kannalta keskeisintä aiempaa tutkimusta sekä tämän työn metodologiaa. Toisessa osassa tarkastelen palvelukohtaisesti eri viihdepalvelujen käyttöä tekemieni haastattelujen perusteella. Luvussa 9 esittelen empiiriseen aineistoon ja sen tulkintaan perustuvan mallin Internetin viihdepalvelujen käyttöön vaikuttavista tekijöistä.

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on määritellä Internetin asemaa mediana ja tiedonhankintakanavana yksilön arjessa ja selvittää mitä eri ulottuvuuksia Internet mediana on saanut kohderyhmässä. Mikä on viihteen merkitys ja kuinka paljon sille annetaan painoarvoa? Vai koetaanko Internet puhtaasti tiedonhankinta- ja kommunikointikanavana, jota ei haluta käyttää itsensä viihdyttämiseen vaan sen käyttö kohdistuu enemmänkin faktatiedon etsimiseen ja yhteydenpitoon ihmisten välillä esimerkiksi sähköpostitse.

2. KESKEISET KÄSITTEET

2.1. Tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet

Tiedonhankintatutkimukseen liittyy runsaasti käsitteellisiä ongelmia. Seuraavassa on tarkasteltu tämän tutkimuksen kannalta keskeisimpiä käsitteitä. Luvussa 2.2. selvennetään tiedonhankintatutkimuksessa käytetyn tiedon arvoketjun (ks. esim. Haasio & Savolainen 2004, 14) avulla käsitteiden data, tieto ja informaatio suhdetta toisiinsa. Tämän jälkeen pohditaan informaation, tiedon ja viihteen käsitteiden keskinäissuhteita (luku 2.3.) ja määritellään mitä viihtellä tarkoitetaan tässä työssä. Informaation, tiedon ja viihteen välinen keskinäissuhde on ongelmallinen, kuten myös viihteen määrittely. Luvussa 2.3. on asiaa lähestytty erityisesti verkkopalvelujen viihdekäytön näkökulmasta.

Koska kyseessä on käyttötutkimus, luvussa 2.4. on tarkennettu mitä Internetin käytöllä ja ei-käytöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa. Luvuissa 2.5. selkeytetään laajemmin käsitettä verkkopalvelu, johon tässä työssä viitataan runsaasti. Koska tiedontarpeista, tiedonhankinnasta ja tiedonkäytöstä on tiedonhankintatutkimuksessa olemassa useita eri tulkintoja, luku 2.6. kertoo kuinka ne on ymmärretty tässä tutkimuksessa.

Tietoverkkopalvelujen käytön yhteydessä voidaan puhua myös siitä, millaisena henkilö näkee itsensä verkkopalvelujen käyttäjänä. Tähän problematiikkaan liittyviä ja tässä tutkimuksessa käytettyjä termejä ”internet-minuus” sekä ”tietotekniikkaminuus” on käsitelty tarkemmin luvussa 2.7. Luvussa 2.8. olen määritelly luuraus-käsitteen (engl. lurking), joka on keskeinen pohdittaessa informanttien chat-huoneiden ja keskusteluryhmien käyttöä.

2.2. Data – informaatio – tieto

Tiedon, informaation ja datan käsitteistä on tehty erilaisia määritelmiä ja arkikielessä nämä termit sekoittuvat keskenään. Eri tieteenalat määrittelevät samoja käsitteitä toisistaan poikkeavalla tavalla, mikä on omiaan lisäämään sekaannusta. (Haasio & Savolainen 2004, 14; Niiniluoto 1997, 8.)

Esimerkiksi informaatiotutkimuksen, tiedotusopin ja tietojenkäsittelyopin termimääritelmät eroavat

toisistaan. Arkikielessä näiden termien välille ei yleensä tehdä eroa, mutta tieteellisessä tutkimuksessa on paikallaan selventää ko. käsitteiden merkitystä.

Informaatiotutkimuksessa on jokseenkin vallitsevana käsitys, jonka mukaan tieto muodostaa arvoketjun (value chain of information). Sillä tarkoitetaan datan jalostumista informaatioksi, informaation jalostumista edelleen tiedoksi ihmisten käyttöön sekä tietämykseksi ja lopulta viisaudeksi. (ks. esim. Haasio & Savolainen 2004, 14.)

Data → Informaatio → Tieto → Tietämys → Viisaus

Latinan sanasta *dare* peräisin oleva termi 'data' tarkoittaa suomeksi 'antaa' ja data-termi on ko. sanan monikkomuoto, jonka suora käänös on 'annetut'. Data voidaan käsittää kanavaan syötetyksi, koodatuksi viestiksi (Niiniluoto 1997, 28). Se on merkkejä tai symboleja, potentiaalista informaatiota, joka voi tulla välityksen kohteeksi. Data on siis informaation raaka-ainetta, josta voi tulla informaatiota (Haasio & Savolainen 2004, 15). Vakkarin (1999, 19) mukaan datalla voidaan informaatiotutkimuksessa käsittää myös asiayhteydestään irrallisia faktoja. Tämä näkökulma on mielenkiintoinen esimerkiksi tietoverkkotutkimuksen kannalta, sillä eräät verkot palvelut (esim. chatit) sisältävät runsaasti asiayhteydestään irrallisia faktoja eli potentiaalista informaatiota. Se että tämä potentiaalinen informaatio muuttuisi esimerkiksi chat-huoneissa aktiiviseksi informaatioksi, edellyttäisi, että viestiketjua voisi seurata loogisesti ja katkeamatta.¹

Niiniluoto (1997, 43–48) on korostanut informaatio-termin monitulkintaisuutta; informaatio voidaan luokitella esimerkiksi syntaktiseksi, semanttiseksi ja pragmaattiseksi informaatioksi. Chenin ja Hernonin (1982, 5) mukaan voimme ymmärtää informaatiolla niitä ideoita, faktoja, dataa tai fiktiivisiä hengentuotteita, jotka on kommunikoitu formaalisti tai informaalisti missä tahansa muodossa.

Buckland (1991) on jakanut informaation käsitteen kolmeen ulottuvuuteen: informaatioon prosessina, informaatioon tietona ja informaatioon esineenä. Informaatio prosessina –ulottuvuus viittaa muutokseen, joka tapahtuu informoitumisen tilan suhteen. Informaatio tietona taas tarkoittaa sitä, mitä

¹ Esimerkiksi chat-palveluissa on monesti mahdollisuus lähettää yksityisviestejä, joita muut eivät näe. Toinen osapuoli saattaa kuitenkin vastata kysymykseen julkisella palstalla niin, että kaikki näkevät vastauksen, jolloin viesti joka näkyy (vastaus) on nähdäkseeni vain asiayhteydestään irrallaan oleva fakta Vakkarin (1999) tarkoittamassa merkityksessä.

informoitumisen ansiosta tiedetään ts. kuinka informaatio lisää tietämystämme. Informaatio esineenä puolestaan viittaa niihin dokumentteihin, jotka sisältävät informaatiota (esim. erilaiset dokumentit).²

Kun vastaanottaja tulkitsee saamansa informaation ja antaa sille merkityksen, informaatio muuttuu tiedoksi (esim. T.D. Wilson 1984, 197; P. Wilson 1977, 40-41). Saman informaation aikaansaama tieto voi siis olla erilaista tulkitsijasta riippuen. Toisin sanoen informaatiosta tulee tulkinnan kautta tietoa, kun tieto muuttaa tiedonhankkijan ts. tulkitsijan käsityksiä jostakin asiasta, jolloin hänen kognitiiviset rakenteensa muuttuvat. (esim. Haasio & Savolainen 2004, 16)

Platonin (1979) Theaitetos-dialogissa esittämän klassisen tiedon määritelmän mukaan tieto on hyvin perusteltu tosi uskomus. Myös nykyfilosofia pohjaa tietokäsityksensä tähän Platonilta peräisin olevaan käsitykseen. Sen mukaan tieto on oikeaan osunut käsitys jostakin asiasta. Tieto ei kuitenkaan voi perustua esimerkiksi arvaukseen, vaan sille tarvitaan pitävä perustelu. Platon erottaakin tiedon (kreik. episteme) ja luulon (kreik. doxa) toisistaan (mt., 351). perinteisen käsityksen mukaan tieto täytyy kyetä esittämään väitelauseen muodossa ja sen on täytettävä i) totuusehto ja ii) perusteltavuusehto. Tieto on siis voitava todistaa perustellusti paikkansapitäväksi ja loogisesti todeksi.

Tässä tutkimuksessa tiedon käsite on ymmärretty laajasti. Vakkarin (1999, 19) mukaan edellä esitetty klassinen tiedonmääritelmä ei ole informaatiotutkimuksen näkökulmasta riittävä. Koska informaatiotutkimuksessa käsitellään paitsi tekstiä, myös kuvia ja ääntä, 'tieto' on käsitettävä laajemmin kuin yksinomaan kirjallista tekstiä tutkittaessa ja tulkittaessa. Erityisesti Internetiin kohdistuvassa tutkimuksessa Vakkarin edellä mainitsema näkökulma tulee keskeisesti esiin. Internetissä hyödynnetään niin tekstiä, ääntä, kuvia, videopätkiä kuin grafiikkaakin. Siksi Internetistä saatava informaatio voi esiintyä myös muussa muodossa kuin väitelauseina klassisen tiedonkäsityksen mukaisesti. Esimerkiksi valokuvan tai graafisen esityksen sisältämä informaatio voi olla Internetin käyttäjälle hyvinkin keskeistä. Vastaavasti esimerkiksi äänitiedostoina esitetyt musiikkikappaleet tms. voivat sisältää informaatiota, jota tietoverkkojen käyttäjä etsii. Verkosta saa hyvin monenkaltaista informaatiota Vakkarin tarkoittamassa merkityksessä: tekstiä, ääntä, kuvaa jne. Tulkinnan jälkeen tämä Internetistä saatu informaatio, olipa se sitten missä tahansa muodossa, muuttuu tiedoksi.

² Bucklandin (1991) mukaan periaatteessa mikä tahansa esine voi olla informatiivinen. Informatiivisuus on kuitenkin aina arvioitava tilanteen mukaan.

Brenda Dervinin (1999, 737-747) Sense-Making –teorian mukaan kaikki se, mikä auttaa tiedonhankijaa merkityksellistämään ja ymmärtämään toimintaansa epäjatkuvässä todellisuudessa on tietoa. Tieto on siis subjektiivisen konstruktion aikaansaamaa, ei passiivinen yksilön vastaanottama ennalta muotiltu ja määritelty kokonaisuus. Dervinin (mt.) esittämä näkemys tiedosta on hedelmällinen myös Internetiin kohdistuvan tiedonhankintatutkimuksen kannalta. Internet edellyttää muita medioita (vrt. esim. televisio, radio) enemmän aktiivista ’tekemistä’. Se on luonteeltaan interaktiivinen ja perinteisten medioiden eri elementtejä (teksti, ääni, kuva) yhdistelevä. Liikkuessaan ei-lineaarisesti muodostuvassa Internetissä yksilön merkitys tiedon konstruoijana korostuu entisestään.

Tieto voidaan jakaa usealla eri tavalla. Tiedon piirteiden jäsentämiseksi tässä tutkimuksessa on tukeuduttu Pietilän ja Haapasalon (1975) tekemään jaotteluun orientoivan ja praktisen tiedon välillä. Orientoivalla tiedolla tarkoitetaan tietoa, joka on luonteeltaan yleistä. Se ei liity erityisesti mihinkään tiettyyn tehtävään. Praktinen tieto puolestaan on tehtäväsidonnaista ongelmanratkaisutietoa (ks. myös Haasio & Savolainen 2004, 19). Olen tukeutunut tähän jaotteluun, koska tutkimuksen kannalta on mielekästä pohtia myös sitä, onko Internetin avulla hankittu tieto luonteeltaan yksittäisten ongelmien ratkaisua vai pyritäänkö Internetin avulla hankkimaan myös orientoivaa tietoa esimerkiksi maailmantapahtumista samaan tapaan kuten vaikkapa sanomalehdestä (vrt. esim. Byström 1999, 29; Haasio & Savolainen 2004, 19).

Suominen (1973, 31-34) jakaa tiedon Pietilän (1971) tekemään kolmijakoon nojautuen orientoivaan, viihteelliseen ja praktiseen tietoon. Tässä kolmijaossa on lähtökohtana tiedon käyttömotiivi. Orientoiva tieto auttaa muodostamaan omaa maailmankuvaamme, praktinen tieto puolestaan on välittömästi hyödyllistä jokapäiväisen elämän kannalta ja viihteelliselle tiedolle on ominaista, että se tarjoaa mielihyvää, viihtymystä ja rentoutusta. Nämä tiedon eri lajit eivät kuitenkaan ole toisistaan irrallisia vaan esimerkiksi sama lähde tai dokumentti saattaa sisältää aineksia kustakin tiedonlajista.

Tietämyksellä puolestaan käsitetään sitä kaikkien tietojen kokonaisuutta, mitä yksilöllä on. Tietämys on siis eräänlainen omaksuttujen tietojen kokonaisvaranto (Haasio & Savolainen 2004, 19).

2.3. Informaation, tiedon ja viihteen suhde

Vaikka tässä lisensiaatintyössä viihteellä on keskeinen merkitys, tiedonhankinnalla saattaa olla myös viihteellisiä muotoja tai viihde saattaa edellyttää tiedonhankintaa. Viihteellisiä muotoja saava tiedonhankinta näyttäytyy esimerkiksi toiminnassa, jossa perinteisesti informatiiviseksi käsitettyä materiaalia (esim. historiateos) luetaan ”itsensä iloksi”, huvin vuoksi” tai ajankulun tms. seikan motivoimana. Viihteen kuluttaminen, esimerkiksi strategiapelin pelaaminen, edellyttää tiedonhankintaa; jotta kykenisin pelaamaan verkosta löytyvää strategiapeliä mahdollisimman tuloksekkaasti, minun on kysyttävä neuvoja muilta pelaajilta, luettava vinkkejä ja ohjeita jne.

Kuten edellä todettiin, informaatiotutkimuksessa ei voida rajoittua filosofian tapaan ymmärtää tieto, koska tarkastellaan myös kuvien ja äänen käyttöön pohjautuvaa viestintää. Jos informaatiolla ymmärretään Chenin ja Hernonin (1982, 5) tapaan kaikkia niitä ideoita, faktoja, dataa ja *fiktiivisiä* (kurs. AH) hengentuotteita, jotka on kommunikoitu informaalisti tai formaalisti missä tahansa muodossa, myös fiktiiviset, itsensä huvittamiseksi eli viihdyttämiseksi tarkoitetut informaatiotuotteet ja niiden käyttö voidaan ymmärtää informaation hyödyntämiseksi. Viihde, siinä missä tietokin perustuu, informaation tulkitsemiseen.

Viihteen määrittely ei ole yksiselitteistä. Suomen kielen perussanakirja (1994, 549) määrittelee viihteen kevyeksi ajanvietteeksi. Määrittelynä se ei kuitenkaan ole riittävä ja tiedonhankintatutkimuksen tarpeisiin soveltuva. Englannin kielen termi ”entertainment” juontuu sanoista *inter* ja *among* (Sayre & King 2003, 1). Termi *entertainment* tarkoittaakin ”huomion kiinnittämistä” (to hold attention of). Viihde on Sayren ja Kingin mukaan tarkoituksellisesti luotua, markkinoitua, ylläpidettyä ja kehitettyä ja sillä on aina kohderyhmä. Sen tulee olla luonteeltaan kiinnostavaa, stimuloivaa, herkkää, tunteita herättävää, sosiaalista ja moraalista. Sayren ja Kingin (mt., 2) mukaan viihde on aina tietoisesti suunniteltua, tuotettua ja markkinoitua. Heidän mukaansa (ibid.) viihde *ei* ole taidetta, vaikka se saattaakin lähestyä sitä, tavallista elämää, totuutta, älyllistä tai moraalista. Viihteen tarkoitus ei ole tuomita ja ottaa kantaa oikeaan ja väärään tai pyrkiä kehittämään älyllisesti – se perustuu pikemminkin tuttuuteen, johon yhdistyy yllätyksellinen momentti.

Sayren ja Kingin edellä esitetty määritelmä rajaa useita verkon viihteellisissä tarkoituksissa käytettyjä palveluja tarkastelun ulkopuolelle. Internetin osalta Sayre ja King (2003, 379) mainitsevat lähinnä aikuisviihteen ja pelit. Nähdäkseni Sayren ja Kingin viihteelle antama määritelmä lähestyy asiaa liikaa viihdeteollisuuden näkökulmasta painottaen tuottajuutta; he eivät kiinnitä huomiota yksilön viihteen sisällölle antamaan merkitykseen siinä määrin kuin kenties olisi mahdollista. Lähdenkin siitä ajatuksesta viihteen, informaation ja tiedon välisiä keskinäissuhteita pohtiessani että ihminen merkityksellistää todellisuutta myös viihteen avulla.

Lehtosen (1998, 42-43) mukaan kertomukset ym. fiktiivisiksi katsottavat ja viihteelliseksi tulkittavat materiaalit ovat satojen vuosien ajan olleet tärkeä osa modernia aikakautta leimaavan nykyhetkeä koskevan tietoisuuden muovaamisessa. Taiteen ja populaarikulttuurin muodot eivät ole pitkään aikaan olleet toisistaan erillään, vaan taide, populaarikulttuuri ja arkielämä ovat sekoittuneet täysin toisiinsa (mt, 54).

Mäyrä (2005, 334) on todennut, että kaikki viestintä ei ole selvärajaisten informaatioisisältöjen välittämistä vaan viestejä ja merkityksiä rakentava toiminta on sekoittunut ihmisen sosiaaliseen ja kulttuuriseen olemiseen hyvin monisäikeisesti. Hän perustaa väitteensä Jakobsonin (1951/1981) tekemään viestinnän funktioiden jaotteluun, jonka mukaan viestintä saa metalingvistisiä, faattisia, poeettisia, referentiaalisia, emoottisia ja konatiivisia merkityksiä. Tässä yhteydessä Jakobsonin viitekehystä ei tarkastella lähemmin, mutta Mäyrän Jakobsonilta juontava ajattelu pelitutkimuksessa osoittaa esimerkiksi sen, kuinka viihteellisen välineen (tässä tapauksessa pelit – AH) käyttö saa viestinnällisiä muotoja aivan kuten suppeamminkin käsitetty tiedonhankinta. Samalla tämäntyyppinen viestintä (esim. pelaaminen – AH) saattaa vaikuttaa myös maailmankuvaan siinä missä esimerkiksi elokuvan tai kirjan muodossa esitetyn fiktiivisen aineiston lukeminen tai katsominen.

Pohdittaessa informaation, tiedon ja viihteen suhdetta on syytä huomioida fiktion faktualisoituminen ja faktan fiktionisoituminen (Lehtonen 1998, 43). Postman (1987, 106-107) on todennut, että meille esitetään uutisia pelkkänä viihteenä. Faktoihin perustuvaan sisältöön sekoitetaan viihteellisiä elementtejä, uutisia esitetään ilman kontekstia, seurauksia ja tosiasiallista uutisarvoa uutisina. Äärimmillään vietyinä esimerkiksi kriittinen journalismi, kuten esimerkiksi Karpolla on asiaa –ohjelma televisiossa, voi muuttua viihteeksi (Palokangas 2003, 11). Jos viihdettä pohditaan Postmanin

näkökulmasta, esimerkiksi televisio edustaisi mediaa, jonka kaikki sisällöt – uutisista saippuasarjoihin – ovat viihdettä. (Postman 1987, 93.)

Yhtenä esimerkkinä faktan ja fiktion rajojen murtumisesta voidaan pitää tosi-TV –ohjelmia, joissa viihteellisin tarkoituksin esitetään esimerkiksi ihmisten arkielämää suljetussa ympäristössä (vrt. *Big Brother* –formaatti) tai dramatisoidaan ihmiskohtaloita (esim. Rysän päältä) ja rikoksia (esim. Lain nimessä). McQuailin (2000, 495) mukaan viihdettä ovat televisiosta puhuttaessa kaikki ohjelmat, jotka viihdyttävät, huvittavat, hauskuuttavat ja etäännyttävät ihmistä itsestään. Internetin viihdepalvelut täyttävät kaikki McQuailin esittämät viihteen määritelmän tunnusmerkit ja saattavat vielä sen lisäksi toimia informatiivisina lähteinäkin. Näin käy esimerkiksi tiedustellessani chatissa juttukumppaniltani neuvoa tietotekniseen ongelmaan.³

Viihteellistä lukemista ja sen merkitystä tiedonhankinnan väylänä tutkinut Ross (1999, 785) on todennut, että vaikka ihmiset hankkivat luettavaa viihdyttääkseen itseään, he etsivät materiaalia, joka auttaa heitä omassa elämäntilanteessaan merkityksellistämään asioita. Vastaavalla tavalla voimme tulkita myös tietoverkkojen viihdepalvelujen roolia ihmisen arkielämässä.

Dervin ja Frenette (2003, 238-239) ovat esittäneet kuilunkohtaamismetaforaa käsittelevässä pohdinnassaan, että informaatiotilanteen rakennusaineina ei toimi yksin tieto. Myös tunteet, uskomukset, tarinat, asenteet jne. tarjoavat aineksia, joiden avulla ihminen voi silloittaa kuilun. Tämän ajatuksen mukaisesti myös fiktio saattaa auttaa ihmistä ongelmanratkaisussa ja asioiden ymmärtämisessä. Dervin (2003, 150) käyttää tästä esimerkkeinä omista tuntemuksista yms. seikoista uskonnollista kokemista ("God told me").

Viihde perustuu kokemukseen (vrt. esim. Palokangas 2003, 11). Tietty fiktiivisen (tai faktuaalisen) informaation tulkinta ja sille antamamme merkitys ovat keskeisessä roolissa. Fiktiiviset kokemukset luovat elämyksiä; ideoiden, kertomusten, tarinoiden ym. osin myös fiktiivisessä muodossa esiintyvän aineiston avulla jäsenämme maailmaa (vrt. Dervin & Frenette 2003, 238). On myös muistettava, että

³ Tämän tyyppinen toiminta on melko yleistä. Kun yleisessä chat-huoneessa keskustellaan kaikesta maan ja taivaan välillä, joku osallistujista saattaa kysyä esim. elokuvan pääosan esittäjän nimeä, pyytää neuvoa siihen miksi hän ei saa auki jotain tietyn tyyppistä tiedostoa jne. Usein nämä pyynnöt tapahtuvat muun keskustelun yhteydessä – henkilö ei tule varta vasten ko. chat-huoneeseen kysymään neuvoa vaan asia tulee sattumalta esille.

fiktio heijastelee hyvin usein todellisuutta; se rakentuu faktoista, joita höystetään fiktiivisillä elementeille. Viihdekin on siis näin ollen heijastumaa todellisuudesta.

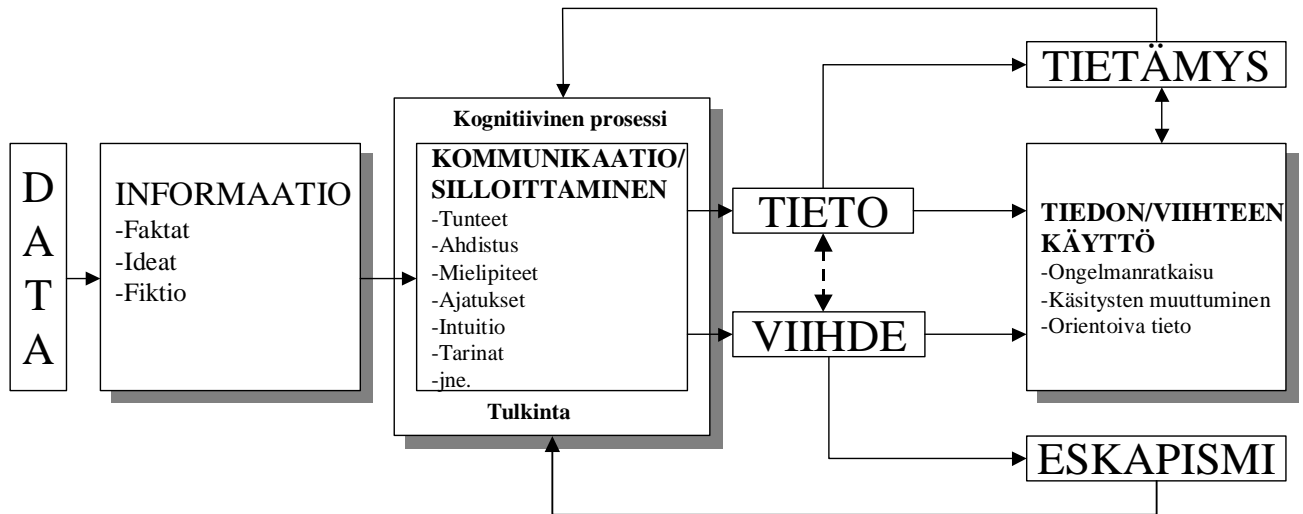
Suominen (1973, 31-34) jakaa tiedon Pietilän (1971) tekemään kolmijakoon nojautuen orientoivaan, viihteelliseen ja praktiseen tietoon. Tässä kolmijaossa on lähtökohtana tiedon käyttömotiivi. Orientoiva tieto auttaa muodostamaan omaa maailmankuvaamme, praktinen tieto puolestaan on välittömästi hyödyllistä jokapäiväisen elämän kannalta ja viihteelliselle tiedolle on ominaista, että se tarjoaa mielihyvää, viihtymystä ja rentoutusta. Nämä tiedon eri lajit eivät kuitenkaan ole toisistaan irrallisia vaan esimerkiksi sama lähde tai dokumentti saattaa sisältää aineksia kustakin tiedonlajista.

Ahmavaaran (1969, 14-15) mukaan voidaan myös erotella nk. informatiivinen viihde ja puhdas ajaviete. Jälkimmäinen on ”silmänkääntötemppelellinen” ja edellinen taas sisältää informaatiota. Ahmavaaran jaottelu on kuitenkin liian mustavalkoinen ja hän myöntää itsekin, että se voi olla liian mielivaltaisen. Keskeistä kuitenkin on, missä suhteessa eri ihmiset kokevat saman sanoman sisältävän heille itselleen viihteellistä, orientoivaa ja praktista tietoa (Suominen 1973, 35).

Suominen (1973) ja Pietilä (1971) eivät pohdi informaation ja tiedon eivätkä myöskään informaation ja viihteen välistä suhdetta. Chenin ja Hernonin (1982) esittämiin informaation kriteereihin perustuen lähdän siitä ajatuksesta, että informaatio voi olla fiktiivistä ja että fiktiivinen informaatio voidaan tulkita viihteeksi, mikäli se yksilön omasta informaation käytön perustasta johtuen käsitetään viihteellisiä tarkoituksia palvelevaksi. Informaatio siis tulkitaan näistä tarkoituksista ja meidän sille antamasta merkityksestä ja informaation soveltamistarkoituksista riippuen joko viihteeksi tai tiedoksi.

Keskeistä on paitsi se, kuinka miellämme saamamme informaation, myös se, kuinka käytämme saamaamme informaatiota. Viihteeksi mieltämämme informaatiota, vaikkapa koululaisen roolipelin yhteydessä omaksumia tietoja keskiajasta, voidaan soveltaa tiedollisiin tarpeisiin. Viihde voi siis parhaimmillaan olla informatiivista ja tilannekohtaisesti se saattaa jopa palvella tiedollisen intressimme täyttymistä.

Viihteen, informaation ja tiedon välistä keskinäissuhdetta voidaan havainnollistaa kuviossa 1 esitetyllä piirroksella.

Kuvio 1. Informaation, tiedon ja viihteen väliset keskinäissuhteet.

Samalla kun hankimme tietoa, saatamme myös viihdyttää itseämme. Toisaalta viihdyttäessämme itseämme voimme myös hankkia tietoa. Esimerkkinä voidaan ajatella sanomalehden lukemista ensiksimmäisessä tapauksessa; sama artikkeli toimii paitsi tietoa antavana lähteenä, myös viiheellisenä, ajankulua tarjoavana väylänä. Toisaalta taas katsoessamme muinaisesta Roomasta tehtyä fiktiivistä draamasarjaa televisiosta muodostamme tiettyjä käsityksiä Rooman historiasta ja opimme samalla viiheenomaisesti perustietoja Rooman valtakunnan historiasta.

Tarkastelkaamme tarkemmin kuviota 1, joka valottaa informaation, tiedon ja viihteen välisiä keskinäissuhteita. Kuvion mukaisesti syötteenä toimiva data muuntuu informaatioksi, joka voidaan käsittää Chenin ja Hernonin (1982, 5) tulkintaan perustuen faktoiksi tai fiktioksi. Informaation muuttuminen tiedoksi tai viiheeksi on tulkintaan perustuva kognitiivinen prosessi, joka on aina yksilöllinen tapahtuma (vrt. esim. Haasio & Savolainen 2004, 17), johon vaikuttaviksi tekijöiksi voidaan käsittää Dervinin (2003) ja Dervinin ja Frenetten (2003, 238) mukaan muun muassa ajatukset, tuntemukset, intuitio jne. Informaation muuntuessa tiedoksi ja viiheeksi kognitiivisessa prosessissa on kyse derviniläisittäin ajatellen ”silloittamisesta”, jonka aineksina voivat toimia myös tarinat, mielipiteet

jne. sekä aiempi tietämyksemme. Se, millaiseksi käsitämme informaation luonteen, määrittelee muodostuuko informaatiosta tietoa vai viihdettä. Samassa tilanteessa eri henkilöt voivat mieltää saman informaation niin viihteeksi kuin tiedoksi ja painottaa näitä informaation ominaisuuksia eri tavoin. Toisaalta myös yksilön omat tarkoitukset vaikuttavat siihen toimiiko saman tiedonlähteen kautta saamamme samansisältöinen informaatio ensisijaisesti tiedollisessa vai viihtellisessä kontekstissa. Esimerkiksi kirjallisuudentutkijalle Raymond Chandlerin romaani saattaa olla lähdemateriaalia, joka lisää hänen tietoaan tutkimuskohteesta. Toinen lukija taas saattaa lukea sen puhtaasti eskapismiin tähtäävänä viihteenä ja kolmas taas saattaa muodostaa näkemyksiä, jotka vaikuttavat hänen maailmankuvaansa kirjailijan esittämän aikalaiskuvauksen ja yhteiskuntakritiikin avulla. Myös viihteen ja tiedon välillä on keskinäissuhde, joka kuvaa fiktion faktialisoitumista ja faktan fikcionalisoitumista, kuten edellä kerrottiin.

Tietoa ja viihdettä voidaan käyttää niin ongelmanratkaisuun kuin orintoivan tiedon hankintaan. Samalla muuttuvat myös käsityksemme tiedonhankinnan kohteena olevista asioista ja ilmiöistä. Tieto kumuloituu tietämykseksi, johon sisältyvät myös viihteen avulla omaksumamme käsitykset maailmasta ja siinä vallitsevista tosiasioista ja säännönmukaisuuksista.³ Tiedon/viihteen käyttöön vaikuttaa myös etukäteistietämyksemme ja toisaalta uuden tiedon/viihteen käyttö lisää tietämystämme. Vastaavasti tietämyksemme vaikuttaa lisäksi siihen kognitiiviseen prosessiin, jonka avulla muodostamme informaatiosta tietoa.

Tarkasteltaessa viihteeseen kohdistuvaa tutkimusta tiedonhankintatutkimuksen saralla ja pohdittaessa sen sijoittumista tiedonhankintatutkimuksen kenttään, voidaan sen todeta olevan uusi tutkimusalue. Koska tiedonhankintatutkimus on kiinnostunut yksilöstä toimijana mm. eri lähteiden, kanavien, tiedonhankinnan esteiden jne. (esim. Savolainen 1999, 74; Haasio & Savolainen 2004, 10) selvittäjänä, niin informaation kuin tiedonkin käsite on mielekästä ymmärtää laajasti ja sisällyttää tiedonhankintatutkimuksen mielenkiinnon kohteisiin myös mm. fiktiivisen materiaalin hyödyntäminen ja sitä tarjoavien kanavien käytön tutkimus tiedonhankintaprosessissa. Nähdäkseni tiedonhankintatutkimuksen tulee huomioida myös viihteen merkitys maailmankuvaa jäsentävänä ja

³ Esimerkiksi jokin elokuva tai romaani luo meille mielikuvan tietystä asiasta vaikka se perustuu fiktion. Amerikkalaiset televisiosarjat ovat muovanneet käsityksiämme Yhdysvalloista maana, olkoonkin että käsityksemme perustuvat fiktiiviseen materiaaliin.

siihen vaikuttavana tiedonlähteenä. Siinä missä turvaudumme esimerkiksi uskonnollisiin tai paranormaaleihin (vrt. esim. Kari 2001) kokemuksiin, joiden todenperäisyys perustuu ensisijaisesti subjektiiviseen tulkintaan ja elämykseen, ja joiden totuusarvoa ei voida pitää perusteltuna ja tutkimme näitä ilmiöitä, on myös fiktiivisen materiaalin mukaan lukeminen tiedonhankintaprosessia analysoitaessa perusteltua.

2.4. Internetin käyttö ja ei-käyttö

Savolainen (1998a, 14) toteaa käsitteiden ”käyttö” ja ”käyttää” olevan problemaattisempia kuin miltä aluksi näyttää. Hänen mukaansa tekeminen (doing) ja tekijä (doer) ovat mielekkäämpiä ilmauksia tietoverkkojen käytöstä puhuttaessa kuin käyttäjä (user) ja käyttäminen (using) verkkopalvelun välineellisyydestä johtuen. Käyttö-käsitettä hyödynnetään kuitenkin tässä tutkimuksessa, sillä se viittaa kokoavasti verkkopalvelujen välineellisyyteen ja toimijoihin, jotka hyödyntävät näitä välineitä (Savolainen 1998a, 15). Useat tutkimukset eivät lainkaan määrittele termiä ”käyttää” (esim. Rinne 1999, Katz & Rice 2002a; Katz & Rice 2002b). Paradoksaalista on, että jopa ”ei-käytön” määrittelyä on tehty huolellisemmin (vrt. esim. Wyatt 2001, Katz & Rice 2002a, Lenhart et al. 2003) kuin ”Internetin käyttö” –termin avaamista.

Savolainen (1998a, 14-15) korostaa, että ”käyttäminen” (”using”) ja ”käyttö” (”use”) kuvaavat arkikielessä kontekstista riippumatta yksilön utilitaristista suhdetta toiminnan tai ”nautinnan” kohteeseen. Kyse on pikemminkin tekemisestä (”doing”) kuin käyttämisestä (”using”), sillä kyse on aina ensisijaisesti jonkin asian tekemisestä eikä palvelun käyttämisestä ts. palvelun käyttö sinänsä ei ole itseisarvo vaan se tulee mielekkääksi jonkin päämäärätoiminnan (esim. opiskelu) yhteydessä. (Savolainen 1999, 15.)

Internetin käyttöä voidaan Savolaisen (1998a) lailla tarkastella tekemisenä, jolla on tietty päämäärä. Internetin käytön määrittelemiseksi voidaan myös käyttää muita, rajaavia määreitä, joiksi näen

- 1) käytön määrän ts. kuinka paljon Internetiä ja sen mahdollistamia palveluja käytetään
- 2) käytön useuden ts. kuinka usein Internetiä käytetään
- 3) käytön paikan ts. missä palvelua käytetään
- 4) käytön motiivin/motiivit
- 5) käytön intention eli tarkoituksen ts. mitä asiaa varten palvelua/palveluita käytetään

6) käytön merkityksen yksilölle itselleen

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoisiksi kysymyksiksi nousevatkin erityisesti käytön motiivit, käytön intentio ja käytön merkitys itselle. Käsitän Internetin käytön Savolaisen (mt, 15) tapaan aktiivisena tekemisenä, jolla on *lähestulkoon* aina tietty päämäärä. Nähdäkseni päämäärä ei aina ole selkeä, esimerkiksi tiedostetun tiedontarpeen tyydyttäminen vaan käytön taustalla saattaa olla jopa rutiininomaisuutta, kuten seuraava tekemistäni haastatteluista poimittu esimerkki osoittaa:

K: Tota, mites toi seksipalvelut, on ett käyt säännöllisesti, viikoittain?

V: Joo, se on, siit on tullut vähän semmonen tapa.

...

K: Mistä se sit johtuu ett, vaikk siihen on silleen niinku tietyllä tavalla tieksä leipääntyny, niinkun sä sanoit, et niin kuitenkin sitt menee uudelleen ja uudelleen kattoon (aikuisviihdesivuja – AH)?

V: Siin on, se on varmaan sama tossa lottoomisessa...on olemassa pieni mahdollisuus, että siitä valtavasta massasta löytyiskin jotain, joka stimulois.

(PM01)

Käytöstä puhuttaessa huomio tulisi myös kiinnittää käytön useuteen. Onko käyttö jatkuvaa, satunnaista vai kertaluonteista? Perusoletuksena voidaan pitää sitä, että verkkopalvelujen käytöllä tarkoitetaan toimintaa joka on toistuvaa. Yksittäinen käyttökerta voidaan käsittää pikemminkin kokeiluksi kuin varsinaiseksi käytöksi.

Tietoverkkojen ei-käyttöä käsittelevässä tutkimuksessa ei-käytölle on pyritty löytämään oma määritelmänsä, sillä on harhaanjohtavaa puhua ei-käytöstä yksinomaan käytön vastakohtana. Termi ei-käyttö on monimutkaisempi kuin miltä se aluksi näyttää.

Ei-käyttö voidaan määritellä tulkintatavasta riippuen joko totaaliseksi Internetin ei-käytöksi käytön vastakohtana (vrt. esim. Wyatt 2001), tiettyjen palvelujen ei-käytöksi (vrt Haasio 2003), ajoittaiseksi ei-käytöksi/käytöksi ja käytön välttelyksi (vrt. Lenhart et al. 2003, 19) sekä verkkopalvelujen käytöksi välittäjän (esim. tuttava) kautta (Selwyn, Gorard & Furlong 2005, 19).

Wyatt (2001, 17) käyttää ei-käytön valaisemiseksi seuraavaa jaottelua:

1. Resisters – Eivät ole koskaan käyttäneet Internetiä, koska eivät halua käyttää
2. Rejectors - Lopettaneet Internetin käytön vapaaehtoisesti
3. Excluded – Eivät koskaan käyttäneet Internetiä, koska heillä ei ole pääsyä verkkoon eri syistä
4. Expelled – Lopettaneet Internetin käytön pakon takia, ei vapaaehtoisesti (esim. kustannukset ovat liian korkeat tms.)

Wyattin käyttämä nelijako perustuu Milesin & Thomasin (1995, 256-257) tekemään jaotteluun. Se lähtee useimpien muiden jaottelujen lailla siitä, että henkilö käyttää verkkopalveluja tai vastavuoroisesti hän ei käytä niitä lainkaan.

Katz ja Rice (2002a, 38-39) ovat jakaneet Internetin käyttäjät ja ei-käyttäjät neljään ryhmään: käyttäjiin (user), käytön lopettaneisiin (former users), ei-käyttäjiin, jotka ovat palvelusta tietoisia (aware non-users) sekä ei-käyttäjiin, jotka eivät ole tietoisia Internet-palveluista (not aware non-users). Jotta saisimme tarkemman kuvan käytön eri muodoista, Katzin ja Ricen tekemää kategorisointia tulisi täsmentää. Nyt tämä ryhmittely perustuu tietoisuuteen verkkopalveluista, mikä on itsessään kiintoisa käytön/ei-käytön selittäjä, mutta se ei spesifioi tarkemmin tietoisien ei-käyttäjien ei-käytön motiiveja. Sekä Wyattin että Katzin ja Ricen jaottelussa esiintyvä verkkopalvelujen käytöstä luopuminen ei-käyttöä selittävänä tekijänä tarjoaa kiintoisan näkökulman. Mistä tämä ilmiö johtuu?

Katzin ja Ricen (ibid.) tutkimuksen mukaan käyttäjät ja ei-käyttäjät jakautuivat Yhdysvalloissa seuraavasti vuonna 2000:

Käyttäjät (Users)	59,7%
Käytön lopettaneet (Former users)	10,5%
Palveluista tietoiset ei-käyttäjät (Aware non-users)	21,4%
Ei-käyttäjät, jotka eivät ole tietoisia palveluista (Not aware non-users)	8,3%

Silmiinpistävää on poikkeuksellisen korkea käytön lopettaneiden määrä. Toisaalta myös se, miksi osa ei ole tietoisia tietoverkkojen tarjoamista palveluista palveluista herättää kysymyksiä ilmiön syistä. Digitaalinen kahtiajakautuminen (digital divide) sekä sosio-demografisista syistä (mm. rodulliset syyt) johtuvat tekijät selittävät näitä ilmiöitä. (Katz & Rice 2002a, 39-43, 48-50.)

Lenhart ja kumppanit (2003, 3) ovat jakaneet ei-käyttäjät seuraaviin ryhmiin:

- 1) Välttelijät (Net evaders) – 20% ei-käyttäjistä kuuluu tähän ryhmään. Heidän taloudessaan on yleensä joku joka käyttää Internetiä kotona. Osa välttelijöistä ”sallii” itselleen sähköpostin käytön ja pyytää perheenjäseniään tekemään tarvittavat tiedonhauk verkosta.
- 2) Poisjättäytyneet (Net dropouts) – 17% ei-käyttäjistä oli joskus käyttänyt Internetiä, mutta ei käytä enää. Ei-käytön syyt liittyivät useimmiten tekniikkaan: tietokone oli rikki tai verkkoyhteyden tarjoajan kanssa oli ollut ongelmia. Ryhmän osuus kaikista ei-käyttäjistä on kasvanut; vuonna 2000 se oli 13% (vrt. myös Lenhart et al. 2000).
- 3) Täysin vailla yhteyttä olevat (Truly disconnected) – 24% amerikkalaisista kuului tähän ryhmään. Heillä ei ole lainkaan kokemuksia Internetistä.

Lenhartin ja kumppaneiden (2003, 16) mukaan 40 prosenttia ei-käyttäjistä uskoi jossain vaiheessa ryhtyvänsä käyttämään Internetiä. Loput 60 prosenttia eivät olleet lainkaan kiinnostuneita sen tarjoamista mahdollisuuksista.

Lenhart ja kumppanit (2003, s. 19) liittävät lisäksi ajoittaisen käyttäjän (Intermittent user) ei-käyttäjien ryhmään, joten ei-käyttäjien jakauma näyttää seuraavalta:

- 1) Välttelijät (Net evaders) 20% ei-käyttäjistä
- 2) Poisjättäytyneet (Net dropouts) 17% ei-käyttäjistä, osittain päällekkäisyyttä välttelijöiden kanssa
- 3) Täysin vailla yhteyttä olevat (Truly disconnected) 69% ei-käyttäjistä
- 4) Ajoittaiset käyttäjät (Intermittent users) 27-44% Internetin käyttäjistä (ryhmään kuuluvat henkilöt ovat käyttäjiä, mutta he olivat välillä ei-käyttäjiä ja käyttävät jälleen Internet-palveluja).

Kuten Lenhart ja kumppanit. toteavat, on ei-käyttäjien luokittelu perin vaikeaa ei-käytön suhteellisuuden vuoksi. (Lenhart et al. 2003, s. 19.)

Ei-käyttäjänä voidaan pitää myös niitä henkilöitä, jotka käyttävät välillisesti Internetiä ts. joku muu (esim. perheenjäsen tai ystävä) hakee heille heidän tarvitsemansa informaation Internetistä tai käyttää verkon palveluja (esim. pankkipalvelut) heidän puolestaan. Selwyn, Gorard & Furlong (2005, 19) kutsuvat verkkopalvelujen tämänkaltaista käyttöä välittäjän avulla tapahtuvaksi käytöksi (use by proxy), joka on tyypillistä eräille tietoverkkojen ei-käyttäjille.

Sekä Katzin ja Ricen (2002a), Lenhartin ja kumppaneiden (2003) että Wyattin (2001) ja Milesin ja Thomasin (1995) käyttämät jaottelut tarkastelevat Internetiä ja sen käyttäjiä yhtenä kokonaisuutena. Anderson ja Tracey (2002, 147) ovat kuitenkin painottaneet että monimuotoisuutensa vuoksi Internetiä ei tulisi tutkia yhtenä holistisena kokonaisuutena. Siksi ei-käyttöä voidaan lähestyä myös palvelukohtaisesti jakamalla potentiaaliset käyttäjät eri ryhmiin palvelujen käytön ja ei-käytön eri osa-alueiden perusteella. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi seuraavasti (vrt. Haasio 2003, 40-41):

1. Totaalinen ei-käyttö – Henkilö ei käytä mitään Internet-palveluja.
2. Osittainen käyttö – Henkilö käyttää joitain seuraavista palveluista
 - a. Sähköposti
 - b. Keskusteluryhmät
 - c. Asiointipalvelut (esim. pankkipalvelut)
 - d. Verkkolehdet
 - e. Chat
 - f. Pelit
 - g. Tiedonhaku
 - h. Viihde
 - i. Ftp
 - j. Muut palvelut (esim. irc jne.)
3. Kaikkien tarjolla olevien Internet-palvelujen (2 a-j) käyttö
4. Ehtoja asettava käyttö (käyttäjä olisi valmis käyttämään Internetiä tiettyjen reunaehtojen (esim. kiintoisa materiaali, taloudelliset resurssit tms.) toteutuessa.
5. Verkkopalvelujen yksittäinen kokeilu, joka ei ole johtanut ko. palvelujen säännölliseen käyttöön.

6. Ei-käyttäjät, jotka ovat aiemmin käyttäneet Internet-palveluja, mutta luopuneet verkkopalvelujen käytöstä (nk. dropouts)
7. Internet-palvelujen välillinen käyttö ts. henkilö ei *itse* käytä Internetiä, mutta hyödyntää verkon palveluja toisen henkilön välityksellä.

Palvelukohtainen ei-käytön ja käytön eri muotojen tarkastelu mahdollistaa tarkemman yksilön Internetille antamien merkitysten analysoinnin sekä auttaa ymmärtämään sitä, kuinka tehokkaasti Internetiä osataan ja halutaan hyödyntää eri käyttötarkoituksiin. Samalla on mahdollista myös analysoida niitä tekijöitä, jotka mahdollisesti toimivat Internetin joidenkin palvelujen ei-käytön esteinä.

Myös Liikenne- ja viestintäministeriö on kartoittanut Internetin ei-käyttöä. Tämän selvityksen (Internetin... 2003) mukaan Internetin ei-käyttö kotona liittyy vahvasti verkkoyhteyden omistamiseen. Raportti korostaa myös mielekkäiden sisältöjen merkitystä Internetin käyttöä edistävänä tekijänä ja painottaa Internetin käytöstä luopuneiden ja ei-käyttäjien huomioonottamista Internetin kehittämishankkeita tehtäessä (Internetin... 2003, 32). Liikenne- ja viestintäministeriön tutkimuksessa käyttämä aineisto kerättiin strukturoidulla puhelinhaastattelulla, joka tehtiin tuhannelle Internetin käyttöä vieroksuvalle suomalaiselle (mt., 5). Selvitys antaa tiettyjä lähtökohtia, joiden avulla voimme ymmärtää ei-käytön piirteitä Suomessa, mutta se ei lähde hakemaan sen yksityiskohtaisemmin vastauksia kysymykseen miksi?

2.5. Tietoverkot ja tietoverkkopalvelut

Lintilän (2002, 22) mukaan tietoverkon käsitettä määriteltäessä ongelmallisimmaksi nousee kysymys siitä, mitkä palvelut lasketaan kuuluvaksi tietoverkkoihin ja missä kulkee ”tietoverkon” ja muunlaisen sähköisen viestinnän raja. Myös käsitteitä tietoverkko ja Internet käytetään usein etenkin arkikielessä virheellisesti synonyymeinä.

Tietoverkko on laajempi yläkäsite, joka kattaa eri tyyppisiä verkkoarkkitehtuurille perustuvia tietokoneavusteisia verkkoratkaisuja. Keskeisimpiä eri verkkotyypeistä ovat mm. avoin verkko eli Internet ja suljettu verkko eli intranet. Tietoverkkopalveluksi taas voidaan käsittää kaikki ne palvelut, joita käyttäjälle tarjotaan tietoverkon välityksellä ja jotka perustuvat tietokoneen avulla tapahtuvaan tiedonsiirtoon. (vrt. esim. Savolainen 1995, 119.)

2.6. Tiedontarve, tiedonhankinta ja tiedonkäyttö

Olen seuraavassa käsitellyt *lyhyesti* tiedontarpeen, tiedonhankinnan ja tiedonkäytön käsitteitä. Tämän tutkimuksen kannalta on riittävää selkeyttä lähinnä se, mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan em. käsitteillä.

Tiedonhankintatutkimuksessa keskeisiksi käsitteiksi nousevat *tiedontarve, tiedonhankinta ja tiedonkäyttö* tarkasteltiinpa tutkimuskohdetta työtehtävien suorittamisen tai työn ulkopuolisten asioiden näkökannalta. Tiedontarpeiden luonteesta on esitetty lukuisia toisistaan jossain määrin poikkeavia käsityksiä, eikä termi ole yksiselitteinen (ks. esim. Case 2002, 64-78; P. Wilson 1977, 63-64). Informaatiotutkimuksessa tiedontarpeen käsitettä on analysoitu verrattain vähän (Haasio & Savolainen 2004, 25).

Tiedontarpeeseen, tiedonhankintaan ja tiedonkäyttöön voidaan katsoa liittyvän kognitiivisia, tunneperäisiä ja tilannesidonnaisia elementtejä (Choo 1999). T.D. Wilsonin (1997) mukaan tiedonhankintaa virittää mm. tarve jäsentää, selkeyttää tai vahvistaa hallussa olevaa tietoa tai uskomuksia, tarve selvittää mitä on tapahtumassa tai saada selville onko toiminta edelleenkin oikeanlaista. Allen (1997) on todennut tiedontarpeiden liittyvän ongelmallisiin tilanteisiin, joissa yksilö tai ryhmä joutuu tekemään valintoja.

Tämän tutkimuksen kannalta hedelmällisin tapa lähestyä tiedontarve ja tiedonhankinta –käsitteitä perustuu Dervinin ja Nilanin (1986) esittämään perinteisen paradigman kritiikkiin, jossa he painottivat erityisesti tiedonhankinnan tilannekohtaisuutta ja tiedonhankkijan aktiivista roolia. Näin siksi, että Internet edellyttää välineenä käyttäjältään huomattavasti korkeampaa aktiivisuustasoa kuin esimerkiksi television katselu. Hankkiessaan tietoa Internetistä yksilön on aina *tehtävä* jotain spesifistä: hän ei ole passiivinen vastaanottaja vaan aktiivinen tiedonhankkija ja tiedonkäyttäjä. Sama koskee myös Internetin viihdepalvelujen käyttöä – niitäkin hyödynnettäessä ihminen ei ole pelkästään passiivinen vastaanottaja vaan itsekin aktiivinen tekijä.

Niin tiedontarve, tiedonhankinta kuin tiedonkäyttökin on ymmärretty tässä tutkimuksessa laajasti prosessina (vrt. Savolainen 1998a) joka kattaa myös sentyyppisen aineiston hankinnan mikä ei suoranaisesti ole ”tietoa” klassisen tiedonkäsityksen mukaan. Tällä tarkoitan niitä Internetissä tapahtuvia toimintoja, jotka liittyvät kommunikointiin, viihteeseen ja asiointiin eivätkä välttämättä palvele puhdasta praktisen tai orientoivan tiedon hankintaa, vaan esimerkiksi jonkin pelin pelaamista Internetissä tai laskujen maksamista. Näihin toimintoihin saattaa kuitenkin liittyä piirteitä tiedontarpeista, tiedonhankinnasta ja tiedonkäytöstä. Tiedon käsite voidaan kuitenkin ymmärtää hyvin laajasti (vrt. Dervin 1999): tietoa on käytännössä kaikki, joka on osallisena merkityksen (sense) luomisessa ja toiminnan orientoimisessa.

2.7. Tietotekniikkaminuus ja internet-minuus

Talja (2003, 15-18) on kehittänyt käyttökelpoisen ”tietotekniikkaminuus”-käsitteen, jolla hän kuvaa yksilön tulkintaa tämän tietotekniikkataidoista ja tietokonesuhteesta. Tietotekniikkaminuuden käsite on vaihtoehto tietotekniikkakompetenssin ja tietokonelukutaidon käsitteille, sillä ”tietotekniikkaminuus” käsitteenä korostaa sitä, että käyttäjän tulkinta omista tietotekniikkataidoistaan tai suoriutuminen testeistä ei ole ”totuus” osaamisesta ja taitotasosta (mt., 15). Käsite on näkökulma- ja kontekstisidonnainen; se on tarina itsestä koneen käyttäjänä. Taljan mukaan tietotekniikkaminuuden kontekstisidonnaisuus aiheuttaa sen, että henkilö voi pitää itseään edelläkävijänä esimerkiksi web-oppimisympäristöjen rakentamisessa, mutta ilmoittaa ettei ole kiinnostunut esimerkiksi kotisivujen tekemisestä.

Tässä tutkimuksessa käytän termiä *internet-minuus*, joka voidaan käsittää Taljan määrittelemän tietotekniikkaminuuden osaksi. Mielestäni on kuitenkin paikallaan erotella toisistaan internet-minuus ja tietotekniikkaminuus, sillä henkilö joka osaa käyttää Internetiä monipuolisesti, ei välttämättä hallitse muita tietotekniikan mahdollistamia osa-alueita. Tietotekniikkaminuus kattaa kaiken tietoteknisen osaamisen – *internet-minuudella tarkoitetaan vain ja ainoastaan henkilön suhdetta internet-palveluihin, ei muuhun tietotekniikkaan*. Se on subjektiivinen näkökulma Internetiin ja käsitys omista taidoista, kyvyistä jne. Toki henkilön suhde tietotekniikkaan yleensä vaikuttaa myös henkilön internetminuuteen. Kuten jäljempänä tulen osoittamaan, osa haastatelluista piti omia nettitaitojaan hyvinä tai kohtalaisina, mutta heidän tietotekniikkaminuutensa oli heikko.

Käsitteen internet-minuus käyttö kuvaa nähdäkseni paremmin yksilön suhdetta erityisesti Internetiin korostaen esimerkiksi tiedonhakutaitoja, Internetiä kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja ja pelkoja jne. Internet-minuus voidaankin käsittää yhdeksi osaksi, josta tietotekniikkaminuus rakentuu. Toki internet-minuuteenkin vaikuttavat monet samankaltaiset asiat kuin tietotekniikkaminuuteenkin. Myös internet-minuus voidaan käsittää tietokoneminuuden lailla konteksti- ja näkökulmasidonnaisena yksilöllisenä näkökulmana omaan itseän Internetin käyttäjänä.

2.8. Luuraus

Yksi chatin ja keskusteluryhmien käyttöä määräävä tekijä on luuraus (engl lurking, subst. muoto lurker = luuraaja). Luurauksella tarkoitetaan keskusteluryhmien ja chat-palstojen seuraamista ilman että henkilö itse osallistuu keskusteluun. Luuraaja siis ei käytä chat-puheenvuoroja eikä lähetä viestejä keskusteluryhmiin vaan tyytyy tarkkailemaan niissä käytävää keskustelua. (Arpo 2005, 56, 267.)

Arpo (2005, 280) on luonnehtinut luurausta hyödyntämällä Nonnecken ja Preecen (2001) esittämää jaottelua. Luurausta voivat selittää seuraavat tekijät:

- (1) Haluttomuus esiintyä julkisessa tilassa. Syynä saattaa olla esimerkiksi huono kielitaito tai loukkausten ja kritiikin pelko.
- (2) Ryhmän toiminnan opettelu ja ryhmään tutustuminen. Monissa keskusteluryhmissä tähän rohkaistaan, ettei jo käsiteltyjä asioita tarvitsisi toistaa jokaiselle uudelle kirjoittajalle.
- (3) Ulkopuolisen identiteetin rakentaminen. Vakituiset kirjoittajat tuovat viesteissään esille tiedostavansa luuraajien läsnäolon ja nämä saattavat kehittää marginaalisen ryhmäläisen identiteetin.
- (4) Viestien säilyvyyden pelko. Luuraamalla lukija ei jätä verkkoon toisten saataville sellaisia viestejä, joiden ei halua sinne jäävän.
- (5) Kommunikaation aiheuttama ylikuormittuminen. Monella lukijalla ei ole aikaa kirjoittaa ryhmään.
- (6) Ei tarvetta ryhmään kirjoittamiseen. Joillekin käyttäjille riittää pelkkä ryhmän viestien lukeminen. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi hyvin informatiivista keskustelua sisältävissä ryhmissä.
- (7) Keskusteluryhmän erityispiirteet. Ks. kohta 6.
- (8) Persoonallisuustekijät. Ulospäin suuntautuva henkilö saattaa kokea ryhmään kirjoittamisen luontevampana kuin vetäytyvämpi viestien lukija.

Luuraaja ei siis käytä keskusteluryhmiä tai chatteja interaktiivisesti osallistuen niihin – hänelle riittää niissä käytävän keskustelun seuraaminen.

3. INTERNETISTÄ TAPAHTUVAN TYÖN ULKOPUOLISEN TIEDONHANKINNAN AIEMPI TUTKIMUS

3.1. Käyttötutkimuksen eri tyyppien määrittelyä

Tietoverkkojen käyttötutkimus voidaan jakaa metodologisen lähestymistapansa puolesta kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen tutkimukseen. Toinen vaihtoehtoinen tapa on lähestyä tutkimuskohdetta joko väline- tai yksilökeskeisesti. Käyttötutkimus voidaan jakaa myös joko yksilökeskeiseen tai välinekeskeiseen tutkimukseen. Yksilökeskeisessä tutkimuksessa näkökulma on tyypillisesti palvelujen käytössä ts. siinä kuinka palveluja käytetään Tämä näkökulma korostaa käyttäjien kokemuksia järjestelmän hyödyntämisestä. Välinekeskeinen näkökulma taas sivuuttaa väljästi ymmärtäen käyttäjän henkilökohtaiset motiivit ja käyttökontekstin keskittyen niiden sijaan palvelujen ominaisuuksiin ja toimintaan silloinkin, kun tutkimuksessa on mukana käyttäjiä. (Savolainen 1996, 14-15; vrt. myös Lintilä 2002, 25-26.)

Iso osa tiedonhankintatutkimuksen piirissä tehdyistä Internetiin kohdistuneista käyttötutkimuksista on verkkopalvelujen käytön määrään, tiheyteen ja säännöllisyyteen (Savolainen 1998a, 9; Katz & Rice 2002a, 258; vrt. myös Savolainen 2003; Haasio 2003). Kvalitatiivinen tutkimus on ollut vähäistä, mutta 1990-lopulla ryhdyttiin paneutumaan myös Internetin käytön laadulliseen analyysiin (Haasio 2003, 2).

Käyttötutkimus on kiinnostunut järjestelmän ja yksilön välisestä suhteesta ja yksilön toiminnasta tietoverkossa etsien erityisesti siihen kuuluvia säännönmukaisuuksia ja päämääriä. Tutkimuksen kohteena voivat tiedontarpeiden ja tiedonhankinnan lisäksi olla myös muut verkkokäyttäjytymisen osa-alueet, kuten viihdekäyttö ja eri asiointipalvelujen hyödyntäminen. (Lintilä 2002, 24; vrt. myös Savolainen 1998b, 71-73.)

Internetin tutkimus on Paasosen (2006, 33) mukaan keskittynyt pitkälti verkko- tai virtuaaliyhteisöjen ja yhteisöllisyyden kysymyksiin. Verkkotutkijoiden ensimmäinen sukupolvi on eräiden näkemysten mukaan keskittynyt yhteisöihin, sosiaalisuuden ja tiedonvälityksen muotoihin sekä Internetin

demokraattiseen potentiaaliin. Toinen sukupolvi puolestaan tutkii kaupallisia käyttöliittymiä ja niiden suhteita muuhun mediakulttuuriin ja –talouteen. Hänen mukaansa jako kahteen sukupolveen on kuitenkin melko kaukaa haettu. Tällainen jako ei myöskään päde verkkotutkimuksen nykyiseen tutkimuskenttään tai tutkimuskysymyksiin (Paasonen 2006, 35).

Kun Internet nähdään erilaisten teknisten sovellusten, käyttökulttuurin, työkäytänteiden, tuotannon ja kulutuksen areenojen yhdistelmänä ja internet-tutkimus yhtä lailla käytettävyydetutkimuksena, teknisenä kehitystyönä, mediahistoriallisena tutkimuksena, käyttäjähaastatteluina kuin teoreettisena spekulatiivisena, on Internet-tutkimuksen määrittäminen melko monimutkaista (Paasonen 2003, 1). Paasonen (2003, 2) mukaan Internet-tutkimus voidaan ymmärtää (vähintään) kahdella eri tavalla: ”internet-tutkimuksena” (Internet studies), joka vertautuu televisio- tai elokuvatutkimuksen tapaisiin vakiintuneisiin (median kautta määrittyviin) tutkimuskenttiin, tai ”internetin tutkimisena” (Internet research), joka voidaan ymmärtää yleisterminä internetiä eri tutkimusperinteissä tarkastelevalle ja hyödyntävälle tutkimukselle. Tässä tutkimuksessa Internet on ymmärretty lähinnä jälkimmäisellä tavalla: näkökulmaksi on valittu tiedonhankintatutkimuksessa vallalla oleva tutkimusperinne.

Internetiin kohdistunutta aiempaa tutkimusta ovat kartoittaneet muun muassa Savolainen (1997a, 1997b, 1998b) ja Haasio (2003, 2007). Metodologiselta kannalta Internetiin kohdistunutta tutkimusta ovat analysoineet esimerkiksi Mitra & Cohen (1999), McLaughlin & et al. (1999), Sharf (1999), Jones (1999), Sudweeks & Simoff (1999), Kendall (1999) ja Garton, Haythornthwaite & Wellman (1999). Yhteistä heidän kaikkien tulkinnoilleen tietoverkoista on erityisesti Internetin medianomaisuuden korostaminen. Internetiin kohdistuvaa tutkimusta tulisikin näiden tutkijoiden mukaan tehdä eri näkökulmista: poliittisesta, sosiaalisesta, taloudellisesta, kommunikatiivisesta jne. Toisaalta esimerkiksi Jones (1999, vrt. myös Aula, Matikainen & Villi 2006, 17) on pyrkinyt sovittamaan verkkotutkimuksen menetelmällisesti ”saman katon alle” vaikka siinä sovelletaan hyvinkin erilaisia tutkimusmenetelmiä. Aula, Matikainen ja Villi (mt., 18) korostavatkin sitä että verkkoa tulee lähestyä tieteidenvälisesti. Internet-tutkimuksen tieteenalamäärittäyksestä käydään jatkuvasti keskustelua (esim. Paasonen 2006, 38).

Kvantitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää verkkopalvelujen käyttöä ja niiden useutta. Tyypillisiä kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä ovat mm. lomakekyselyt ja erilaiset nettikyselyt. Nettikyselyiden metodisena vaarana on kuitenkin monesti se, että aktiivikäyttäjien osuus vastaajista on

suhteellisen suuri, mikä vääristää tuloksia (Perry 1995, 29-30). Kvantitatiivinen menetelmä sopii käytön määrän tutkimiseen, olipa kyse ammatillisen tiedon hankinnasta, työtehtävien ulkopuolisesta tietoverkkojen käytöstä tai pyrkimyksestä saada yleiskuva palveluista (Savolainen 1997a, 10; Haasio & Savolainen 2004, 137).

Monimutkaisuutensa ja monimuotoisuutensa takia tietoverkkojen tutkiminen vaatii joustavampia kvalitatiivisia metodeja (Barry 1995, 107-108). Erityisesti kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen yhdistäminen on osoittautunut mielekkääksi (vrt. esim. Savolainen 1998a, Lenhart et al. 2003, Anderson & Tracey 2002). Sudweeks ja Simoff kiteyttävät hyvin kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten metodien käytön Internetin tutkimuksessa: kvantitatiiviset metodit soveltuvat parhaiten selittämään ilmiötä (Sudweeks & Simoff 1999, 33) ja kvalitatiiviset menetelmät taas mahdollistavat sen ymmärtämisen (Sudweeks & Simoff 1999, 35).

Käyttötutkimuksen eri tyypit voidaan jakaa Haasion (2003, 4) Savolaisen (1997a, 10) jaotteluun perustuvaan käyttötutkimusten tyyppejä käsittelevään ryhmittelyyn tukeutuen kuvion 2 mukaisesti. Tällöin määrittelevänä tekijänä on yhtäältä tutkimuksen metodi (kvalitatiivinen/kvantitatiivinen) ja toisaalta tutkimuksen sisällöllinen intressi.

		Käytön keskeinen ulottuvuus	
		Käytön määrä (kvant./obj.)	Käytön merkitykset (kval./subj.)
Tutkimuksen kohdealue eli intressi	Yleiskuva palvelujen käytöstä	A Yleiskartoitukset	B Asenne- ja tyytyväisyystutkimukset
	Työtehtäviin liittyvä käyttö	C Ammatillisen tiedonhankinnan ja viestinnän kartoitukset	D Verkkopalvelujen käytettävyyden tutkimukset
	Työn ulkopuolinen käyttö	E Ei-ammattillisen käytön kartoitukset	F Verkkopalvelujen arkikäytön merkitystä koskevat tutkimukset
	Ei-käyttö	G Eri verkkopalvelujen ei- käyttöä koskevat selvitykset	H Ei-käytön syitä ja merkityksiä koskeva tutkimus

Kuvio 2. Internetin käytön ja ei-käytön eri ulottuvuudet tutkimuksen kannalta.

(Haasio 2003, 4.)

Vaihtoehtoisesti tutkimusta voidaan tarkastella Savolaisen (1998a, 9) tekemän typologian mukaan, jossa ensinnäkin toisistaan erotetaan käytön keskeinen konteksti (työ ja opiskelu, työn ulkopuoliset toiminnot) sekä käytön ilmiöiden tarkastelutaso (globaali, ryhmä/organisaatio, kansallinen/alueellinen, yksilö).

Käsilläoleva tutkimus voidaan määritellä kvalitatiiviseksi käytön ja ei-käytön eri muotojen sekä ei-ammattillisen käytön merkitysten tutkimukseksi (F, H). Koska tämä tutkimus käsittelee työn ulkopuolista tiedonhankintaa, olen seuraavassa alan keskeistä tutkimusta käsittelevässä osiossa keskittynyt puhtaasti Internetistä tapahtuvan ei-ammattillisen tiedon hankinnan tutkimukseen.

3.2. Keskeisten käyttötutkimusten havainnot

Kvantitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää verkkopalvelujen käyttöä ja niiden useutta. Tyypillisiä kvantitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä ovat mm. lomakekyselyt ja erilaiset

nettikyselyt. Näiden menetelmien merkitystä Internetin tutkimuksessa ei suinkaan ole syytä väheksyä, sillä esimerkiksi survey on hyödyllinen väline luotaessa yleiskuvaa palvelujen käytön määrästä tai useudesta. Usein kvantitatiiviset menetelmät täydentävät kvalitatiivisia tiedonkeruumenetelmiä (esim. teemahaastattelu), joten eri menetelmiä yhdistelemällä saadaan usein hyvä lopputulos. Kvantitatiivisten menetelmien avulla voidaan kerätä dataa, josta on mahdollista tehdä tilastollisia päätelmiä. Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät puolestaan auttavat tutkijaa selvittämään syvemmin Internetin käyttöön ja Internetiin median liittyvää ongelmakenttää. (Haasio 2003, 12-13.)

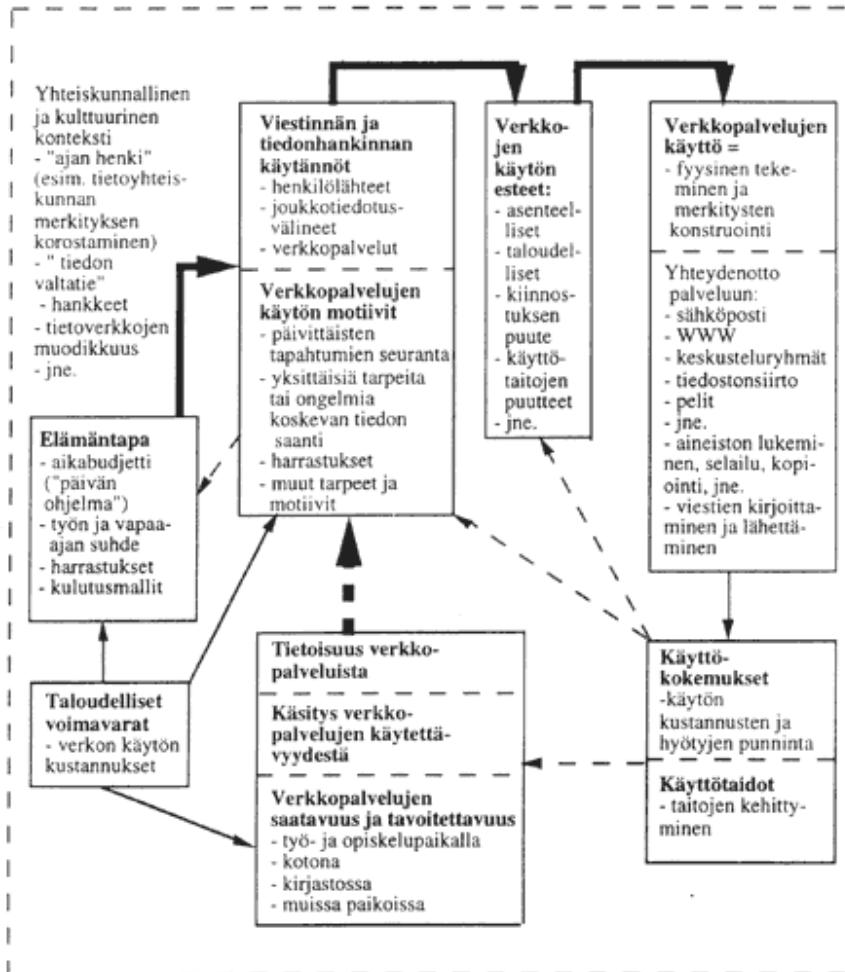
Tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät Internetiin kohdistunutta ei-ammattillisen tiedon hankintaa käsittelevät tutkimukset ovat joko laadullisia tai laadullisia ja määrällisiä metodeja rinnan käyttäneitä tutkimuksia.

Ensimmäisenä kvalitatiivisena kotimaisena tutkimuksena, joka pyrki paneutumaan Internetin käytön syihin eikä yksinomaan käytön useuteen tieteellisestä näkökulmasta, voidaan pitää Reijo Savolaisen vuonna 1998 ilmestynyttä tutkimusta *Tietoverkot kansalaisten käytössä – Internet ja suomalaisen tietoyhteiskunnan arki* (Savolainen 1998a).

Savolaisen tutkimus oli osa Suomen Akatemian vuosina 1996-1999 rahoittamaa hanketta, joka selvitteli tietoyhteiskunnan tilaa ja tulevaisuutta Suomessa (Savolainen 1998a, esipuhe). Työn empiirinen osa perustui 23 teemahaastatteluun (joista kaksi sähköpostihaastattelua) helmi-maaliskuussa 1997 ja Tilastokeskuksen marras-joulukuussa 1996 keräämään kvantitatiiviseen aineistoon. Tilastokeskuksen lomakehaastatteluissa oli kerätty tietoa 2360:ltä henkilöltä 1080:stä kotitaloudesta. (Savolainen 1998a, 24-28.)

Tekemässään tutkimuksessa Savolainen oletti, että elämäntapa tuo esiin yksilön arvostukset ja kiinnostuksen kohteet. Elämäntapaa tarkastelemalla voidaan tällöin ymmärtää paremmin tiedonhankintakäyttäytymistä ja sitä kautta myös suhdetta tietoverkkoihin. Toisaalta tutkimuksessaan todettiin, että elämäntapa ei yleispiirteisyytensä vuoksi yksin riitä selittämään tietoverkkojen käyttöä, mutta se on silti yksi keskeinen selittäjä. Tutkimuksen viitekehystä muodostettaessa hyödynnettiin joukkoviestinnästä tuttua käyttötarkoitustutkimusta (”uses and gratifications” –lähestymistapa). (Savolainen 1998a, 18.)

Työn keskeisimpänä antina pidän Savolaisen luomaa viitekehystä, joka kuvaa tietoverkkojen käytön työn ulkopuolisiin tarpeisiin vaikuttavia tekijöitä:

Kuvio 3. Tietoverkkojen käyttö työn ulkopuolisiin tarpeisiin (Savolainen 1998a, 22).

Savolaisen kuviosta ilmenevät keskeiset Internetistä tapahtuvaan tiedonhankintaan vaikuttavat tekijät. Mahdollisina muina vaikuttimina, mitä Savolainen ei mainitse, voidaan pitää arvoja ja asenteita (Haasio 2003, 6) ennen muuta ei-käyttöä selittävinä tekijöinä.

Kuviosta 3 ilmenee että tietoverkkojen käyttöä rajoittavat mm. elämäntapa, asenteelliset ja taloudelliset esteet, käyttötaidojen puute sekä kiinnostuksen puute. Savolainen ei kuitenkaan ole tarkemmin

paneutunut ei-käyttöön vaikuttaviin tekijöihin. Hän on käsitellyt verkkojen käytön ongelmia ja esteitä, mutta ei ole tutkinut varsinaista ei-käyttöä. (Savolainen 1998a, 116-119, 133.)

Tutkimuksen mukaan vuonna 1998 noin 10 prosenttia suomalaisista voitiin luokitella aktiivisiksi verkon käyttäjiksi. Heidän koulutustasonsa oli keskimääräistä korkeampi, he olivat keskimääräistä nuorempia ja useimmiten miehiä. Palveluista suosituimpia olivat viestinnälliset palvelut (esim. sähköposti), mutta tutkimuksen teko aikaan myös tiedonhankintapalvelujen suosio alkoi lisääntyä. Viihteellisellä aineistolla sen sijaan oli Savolaisen mukaan verrattain vähän merkitystä. (Savolainen 1998a, tiivistelmä) Suosituimpia suomalaisten käyttämiä palveluja työn ja opiskelun ulkopuolisiin tarpeisiin olivat tutkimuksen mukaan (Savolainen 1998a, 38) seuraavat:

	%:ia informanteista käyttänyt
Sähköposti	100
WWW	100
pankki- ja muut asiointi- palvelut	45
Keskusteluryhmät ja postituslistat	32
Tiedostonsiirto	27
IRC	18
Viihde	18
Muut palvelut (esim. sanomalehtien verkkoversiot)	27

Savolaisen 1998 malli (ks. kuvio 3) käytön syistä oli tässä tutkimuksessa teoreettisena lähtökohtana, jonka pohjalta pyrin kehittämään, yksityiskohtaisempaa mallia tietoverkkojen käytön ja ei-käytön motiiveista. Tässä lisensiaatintyössä esitellään malli, jolla pyritään selvittämään yksityiskohtaisemmin erityisesti viihdepalvelujen käytön motiiviperustoja. Savolaisen em. mallissa käyttöä tarkastellaan koko verkon käytön näkökulmasta. On kuitenkin mielekästä perustaa käyttömotiivien ja ei-käytön syiden analyysi hienojakoisemmalle, palvelukohtaisten motiivien analyysille kumpaakin ilmiötä tutkittaessa. Andersonin ja Traceyn (2002, 148) näkemys, jonka mukaan Internetiä ei voi eikä tulisi tutkia yhtenä holistisena kokonaisuutena tukee sitä näkökantaa, että verkkopalvelujen käyttöä ja ei-käyttöä tulisi tarkastella eri palvelujen hyödyntämisen näkökulmasta. Palvelukohtainen ei-käytön ja käytön eri muotojen tarkastelu mahdollistaa tarkemman yksilön Internetille antamien merkitysten analysoinnin sekä auttaa ymmärtämään sitä, kuinka tehokkaasti Internetiä osataan ja halutaan hyödyntää eri

käyttötarkoituksiin. Samalla on mahdollista myös analysoida niitä ongelmia, jotka mahdollisesti toimivat Internetin joidenkin palvelujen ei-käytön esteinä. (Haasio 2003, 40-41; Haasio 2007.)

Andersonin ja Traceyn tutkimus Internetin vaikutuksesta brittiläiseen arkielämään on osa Digital Living –tutkimusohjelmaa, joka toteutettiin 1998-2001. Tutkimuksessa hyödynnettiin sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia metodeja. Digital Living –tutkimuksessa hankittiin empiiristä tietoa 1) kysymyslomakkeilla, 2) ajankäyttöpäiväkirjoilla, 3) puhelimenkäyttötiedoilla, 4) Internetin käyttölokeilla ja 5) teemahaastatteluilta. Tietoa kerättiin kaikkiaan 2600 henkilöltä tuhannesta kotitaloudesta eri puolilta Britanniaa. Tutkimuksessa haastateltuja 104:ää henkilöä haastateltiin kahteen otteeseen, joten tietoverkkojen käytössä mahdollisesti haastattelujen välisenä aikana tapahtuneita muutoksia pystyttiin kartoittamaan ja etsimään syitä näihin muutoksiin. (Anderson & Tracey 2002, 140-143.)

Andersonin ja Traceyn tutkimuksen merkittävin anti on ennen muuta huomio siitä, että elämäntavan ja –tyylin sekä elämäntilanteen merkitys Internetin käyttöä selittävänä tekijänä on keskeinen (Anderson & Tracey 2002, 139). Internet ei siis muuta ihmisten elämää vaan tukee ja vahvistaa jo olemassa olevaa elämäntapaa ja –tyyliä olipa se sitten millainen tahansa. (Anderson & Tracey 2002, 141) Internet ei myöskään vähennä tutkimuksen mukaan yksiselitteisesti jonkin median käyttöä tai jotain vapaa-ajan toimintaa (Anderson & Tracey 2002, 149-150).

Anders Hektorin (2001) väitöskirja hahmottelee päiväkirjoja ja haastatteluita käyttäen Internetin käyttöä työn ulkopuolisessa kontekstissa. Hektorin työn tekee kiinnostavaksi käsilläolevan tutkimuksen kannalta se, että hän on yhtenä harvoista tiedonhankintatutkimuksen edustajista käsitellyt myös informaation ja viihteen suhdetta (Hektor 2001, 268-271). Hektorin esittämä malli arkielämän projekteista (esim. harrastusprojektit, pursue projects) tiedonhankintaa suuntaavina tekijöinä ovat auttaneet omalta osaltaan ymmärtämään erityisesti informaation, tiedon ja viihteen suhdetta (ks. esim. Hektor 2001, 242-246, 313). Hektor (2001, 268) kyseenalaistaa informaation ja viihteen välisen vastakkainasettelun, joka ei hänen käsityksensä mukaan auta tiedonhankintakäyttäytymisen ymmärtämistä.

3.3. Internetin viihdekäyttöön kohdistunut tutkimus

Informaatiotutkimuksen näkökulmasta verkkopalvelujen viihdekäyttöä on tutkittu verraten vähän. Suurin osa viihdepalveluihin kohdistuneesta tutkimuksesta on kulttuuritutkimuksen ja viestintätieteiden saralla tehtyä. Tarkastelen seuraavassa lyhyesti eri viihdeellisten palvelujen tutkimuksen keskeisimpiä ja erityisesti tämän työn kannalta merkittävimpiä tutkimuksia.

Keskusteluryhmätutkimusta on tehty 1990-luvulta lähtien ja se on painottunut lähinnä ilmiön ymmärtämiseen yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa (Arpo 2005, 21). Sassin tiedotusopin alaan kuuluva väitöskirja *Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä* (2000) tarjoaa teoreettisen jäsenyyksen keskusteluryhmien tarkastelulle. Hän valottaa myös useilla havainnollisilla esimerkeillä keskusteluryhmien merkitystä kansalaisille, olkoonkin että Sassin väitöskirja ei tarkastele keskusteluryhmiä ensisijaisesti työn ulkopuolisen tiedonhankinnan kautta. Robert Arpon väitöskirja *Internetin keskustelukulttuurit* on valottanut erityisesti keskusteluryhmien kommunikaation laajempaa merkitystä ja funktiota nyky-yhteiskunnassa ja –kulttuurissa. Tutkimuksessa analysoidaan erityisesti keskusteluryhmissä käydyn keskustelun sisältöjä ja puhetapoja (Arpo 2005, 12). Hän painottaa myös sitä, että keskusteluryhmissä tapahtuvassa kommunikaatiossa voidaan puhelin keskustelun, kirjeen, ilmoitustauluviestin, yleisönosaston, kirjeen ja jopa proosan piirteitä (mt, 50). Savolainen (1995, 1999, 2001) on lähestynyt keskusteluryhmien käyttöä erityisesti tiedonhankintatutkimuksen näkökulmasta ja auttanut ymmärtämään tiettyjä tiedonhankinnallisia motiiviperustoja keskusteluryhmien käytön osalta. Iso osa keskusteluryhmien käyttöä koskevasta tutkimuksesta on suuntautunut työn ulkopuolista käyttöä valottavaan tutkimukseen: Baym (1998) on tutkinut Internetin fanclub-tyyppistä keskusteluryhmää virtuaaliyhteisönä. Myös Häivälä (2004) on perehtynyt faniuden mukanaan tuomaan tiedonhankintaan keskusteluryhmistä. Häivälä päätyi siihen lopputulokseen, että keskusteluryhmät antavat faneille paitsi mahdollisuuden tiedonhankintaan ja tiedon jakamiseen, myös tilaisuuden ilmaista omaa affektiivista suhdettaan ihailun kohteeseen (Häivälä 2004, 47). Ollikainen (2004) puolestaan on perehtynyt keskusteluryhmiin vertaistukea tarvitsevien kommunikaatiokanavana. Burnett ja Buerkle (2004, 22) ovat pyrkineet luomaan keskusteluryhmissä tapahtuvasta tiedonvälityksestä teoreettisen jäsenyyksen, jonka mukaan tiedonvälittämisen tyyppit ovat: ilmoitukset, kysymykset, vastaukset kysymyksiin ja yhteiset ryhmäprojektit.

Chattien tutkimus on ollut hyvin vähäistä. Huhta (2004) on pro gradu –työssään tutkinut TV-chatteja, kuten myös Lappalainen (2006). Erityisesti palvelun käytön motiivien perinpohjainen tutkimus odottaa vielä tekijäänsä. Yksi kiintoisimmista tutkimuksista on Paunosen (2004) artikkeli aikuisten virtuaalisista seurusteluyhteisöistä, jossa tekijä on pohtinut keskeisimpiä chattailyn motiiveja lähinnä seuranhaun näkökulmasta.

Barnes (2001) on pohtinut Internetin merkitystä niin deittipalveluiden, keskusteluryhmien kuin chatinkin osalta tutkiessaan ihmisten välisten suhteiden muotoutumista verkon välityksellä. Teos valaisee havainnollisesti erityisesti erilaisia rooleihin liittyviä näkökulmia. Barnes korostaa tutkimuksessaan erityisesti kommunikatiivista aspektia: verkon käyttö on ihmissuhteiden luomista ja ylläpitoa. (mt.)

Kvantitatiivisissa käyttötutkimuksissa on sivuttu deittipalvelujen käytön yleisyyttä, mutta aiheen syvempi analyysi on ollut vähäisempää. Barnesin (2001) lisäksi aihetta ovat käsitelleet esimerkiksi Peter & Valkenburg (2005), Larose & Lim (2003) sekä kotimaisista tutkijoista Wahlström (2002, 2004), Holappa (2004) sekä Mattila ja Kempainen (2004). Nämä tutkimukset ovat kuitenkin taustoittavia, lähinnä kirjallisuuteen perustuvia artikkeleita. Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta asiaa lähestyvinä tutkimuksina ne auttavat sijoittamaan ilmiötä paremmin vallitsevaan kulttuuriseen kontekstiin vaikkeivät ne tyhjentävästi selitäkään itse ilmiötä ja sen käytön motiiviperustaa. Teinien deittailua koskevaa tutkimusta on teemahaastatteluja hyödyntäen tehnyt muun muassa Lynn Schofield Clark (1998). Clark haastatteli tutkimustaan varten kaikkiaan 47 nuorta ja 26 heidän perheenjäsentään (Clark 1998, s. 160). Clarkin mukaan nuorten suosima nettideittailu on tullut jäädäkseen: se tarjoaa osallistujalle tarpeeksi yksityisyyttä, mutta ei vaadi sitoutumaan (Clark 1998, s. 181-182).

Pelikulttuurin osalta arvokkaita taustoittavia lähteitä ovat olleet Frans Mäyrän (2005) ja Ermin, Heliön ja Mäyrän (2004) tutkimukset, joista ensin mainittu käsittelee pelaamista tietoyhteiskunnan näkökulmasta ja jälkimmäinen taas on empiirinen tutkimus lasten ja nuorten pelaamisesta. Mäyrän pohdinta, joka perustuu Jakobsonin viestinnän funktioihin, on myös herättänyt ajatuksia ennen muuta pohtiessani tiedon, informaation ja viihteen välisiä keskinäisyyhteitä. Ermin, Heliön ja Mäyrän (2004) tutkimus taas on selkeyttänyt erityisesti vanhempien lasten pelaamisharrastukseen liittyviä asenteita sekä taustoittanut samalla myös laajemminkin aikuisväestön näkemyksiä pelimaailmasta. Myös Myös

Eskelisen (2003) pelikulttuurin nykytilaa ja asemaa tietoyhteiskunnassa käsittelevä selvitys osoittautui hyödylliseksi. Se luo informatiivisen katsauksen tähänastiseen pelitutkimukseen, sen eri osa-alueisiin ja nykytilaan palvelen siten pelikulttuuria ja pelaamista koskevien kysymysten jäsentämisessä.

3.4. Metodisia näkökulmia Internetin käyttötutkimukseen

Internetin käyttötutkimusten metodologia voidaan jakaa kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin lähestymistapoihin (vrt. kuvio 2 s. 26; ks. myös Haasio 2003). Useissa tutkimuksissa on yhdistetty kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä (esim. Savolainen 1998a, Anderson & Tracey 2002). Keskisimpiä tutkimusmenetelmiä erityisesti työn ulkopuolisen tiedonhankinnan näkökulmasta Internetin käyttöä tutkittaessa ovat olleet teemahaastattelut (esim. Savolainen 1998).

Ammatillisen tiedonhankinnan näkökulmaa edustava Lintilä (2002) on perustanut strategiansa tapaustutkimukseen, jossa on voimakas prosessianalyttinen näkökulma. (Lintilä 2002, 44) Tutkimus perustuu 29:ään Outokumpu-konsernin työntekijän teemahaastatteluun. (Lintilä 2002, 48-49) Lisäksi Lintilä kokosi lehtiä ja muita dokumentteja eri liiketoiminta-alueilta ja eri yksiköistä (Lintilä 2002, 45).

Käsilläolevan tutkimuksen aineisto on kerätty teemahaastatteluiden avulla. Kyseessä on tapaustutkimus, jonka lähtökohtana on pyrkimys ymmärtää Internetiä ja sen käyttöä laajemminkin selvittämällä kahteen ammattiryhmään kuuluvien henkilöiden käsityksiä ja löytämällä heidän haastatteluistaan merkityksiä, jotka valottavat ihmisen suhdetta tietoverkkoihin.

4. TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

4.1. Aineistolähtöinen teoria tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmänä on käytetty aineistoon pohjautuvaa teoriaa eli grounded theorya. Menetelmän kehittivät Glaser ja Strauss (1967), jotka esittivät sitä ensi kertaa teoksessaan *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Glaser ja Strauss pyrkivät kehittämään teorian, joka ei pyri ainoastaan etsimään vahvistusta jollekin yhteiskunnallista toimintaa kuvaavalle teorialle vaan se on vastakohta hypoteettis-deduktiiviselle tutkimusotteelle, joka tyytyy Glaserin ja Staussin mukaan edellä kuvatun kaltaiseen tutkimukseen. Glaser ja Strauss lähtevät siitä perusajatuksesta, että jo olemassa olevat teoriat olivat etäänntyneet kauaksi niistä sosiaalisista ilmiöistä, joita ne pyrkivät kuvaamaan. Siksi oli tarpeen luoda uusi, käytäntöä paremmin selittävä teoria, jonka perustaksi muodostui systemaattisesti kerättävän aineiston tarkka analyysi. (Glaser & Strauss 1967, 12-15.)

Straussin ja Corbinin (1998, 9-10) mukaan ihmiset ovat aktiivisia toimijoita ongelmatilanteissa ja he toimivat niiden merkityssisältöjen perusteella, jotka on määritelty yksilöiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Hirsjärvi ja Hurme (2004, 164) käyttävät tästä tutkimusmenetelmästä nimeä ”ankkuroitu teoria”. Myös termiä aineistoperustainen teoria on käytetty eräänä grounded theoryn suomennoksena (Moring 1998, 254). Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen ja Saari (1994) käyttävät grounded theorystä suomennosta ”aineistoon pohjautuva teoria”. Alasuutarin (1994, 83) ehdotus grounded theory -metodologian suomennokseksi on aineistolähtöinen teoria. Mielestäni tämä suomennos kuvaa parhaiten sitä, kuinka menetelmää sovelletaan tutkimuksessani ja siksi käytän sitä tässä työssä.

Strauss ja Corbin (1998, 158; ks. myös Glaser & Strauss 1967, 1) määrittelevät aineistolähtöisen teorian yleiseksi metodologiaksi teorian kehittämiseen. Heidän mukaansa teoria perustuu systemaattisesti koottuun ja analysoituun aineistoon, jota läpikäydessä kehittyi teoria analyysin ja aineistonkeruun vuorovaikutuksena. Keskeisellä sijalla ovatkin aineiston jakaminen, luokittelu ja linkkien etsiminen. Teoria perustuu induktiivisen päättelyn vaatimukseen (Glaser 1978). Tutkija tarkastelee aineistoaan ”puhtaalta pöydältä” lähtien ilman ennakkoon lukkoon lyötyjä teoreettisia ennako-oletuksia tai mahdollisia hypoteeseja tutkimuskohteen luonteesta ja tehtävistä tulkinnoista

(Moring 1998, 234). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö ilmiöön ja sen taustoihin ja aiempaan tutkimukseen tutustuttaisi perusteellisesti. Tutkija voi Straussin ja Corbinin (1990) mukaan tutustua jo tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen, mutta hän menee kentälle ilman varsinaista tutkimusteoriaa.

Aineistolähtöinen teoria soveltuu Moringin (1998, 229) mukaan selvitettäessä toimijoiden käyttäytymistä tietyissä tilanteissa ja tilanteiden jäsentämistä puheen kautta. Teschin (1990, 72–73) mukaan *grounded theory* -tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena on säännönmukaisuuksien etsiminen sekä elementtien tunnistaminen ja kategoriointi sekä niiden suhteiden tutkiminen.

Aineistolähtöistä teoriaa hyödynnettäessä voidaan käyttää useita eri kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Haastattelu on yksi mahdollinen metodi (Hirsjärvi & Hurme 2004, 164-165). Lopullisena tavoitteena aineistoon pohjautuvaa teoriaa hyödynnettäessä on tutkimuskohdetta jäsentävän teorian rakentaminen (Moring 1998, 229). Haastattelumateriaalin analyysi perustuu perinteisessä aineistolähtöisessä tutkimuksessa luokitteluihin (ks. esim. Stauss & Corbin 1998, 166). Aineistolähtöinen teoria hyödyntää kolmenlaista koodausta: avointa koodausta, aksiaalista koodausta⁴ ja selektiivistä koodausta (Hirsjärvi & Hurme 2004, 165).

Avoimella koodauksella tarkoitetaan tutkijan havainnointia siitä, mistä mahdollisesti kussakin vaiheessa voi olla kysymys (Hirsjärvi & Hurme 2004, 165). Avoimessa koodauksessa tekstiä käydään läpi tarkalla lähiluvulla kysyen materiaalilta mitä tämä on ja mitä tämä edustaa? (Moring 1998, 240). Tässä vaiheessa voidaan jo esittää alustavia tutkimushypoteesejä (Hirsjärvi & Hurme 2004, 165). Strauss ja Corbin (1998, 57, 101-121) havainnollistavat avoimen koodauksen uusia luokkia vapaasti tuottavaa tarkoitusta ja niiden ominaisuuksien ja ulottuvuuksien identifiointia hyvällä esimerkillä. Esimerkiksi tutkittaessa huumeiden käyttöä voidaan löytää esimerkiksi luokat ”rajoitettu käyttö kokeilumielessä” ja ”kovien huumeiden käyttö”. Ominaisuus, joka erottaa em. luokat voi olla esimerkiksi käytön useus.

Aksiaalisessa koodauksessa (engl. axial coding) valitaan avoimen koodauksen avulla saaduista piirteistä joitain tiettyjä piirteitä tarkemman analyysin kohteeksi. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 165).

⁴ Hirsjärvi & Hurme (2004) käyttävät aksiaalisen koodauksen sijaan termiä akselikoodaus. Käytän kuitenkin aksiaalinen koodaus –muotoa, koska se on yleisemmin käytetty muoto ko. termistä.

Esimerkiksi tässä tutkimuksessa on avoimella koodauksella saatu tulokseksi kategoria Internetin käyttöä rajoittavat tekijät. Tätä kysymystä on syvennetty aksiaalisen koodauksen avulla jakamalla se eri alaluokkiin, kuten aika, paikka, yhteydet, kustannukset, ennakkoluulot jne. Jos olemme löytäneet Straussin ja Corbinin (1998, 101-121) esimerkikin mukaan avoimen koodauksen avulla materiaalista luokat ”rajoitettu käyttö kokeilumielessä” ja ”kovien huumeiden käyttö”, niin aksiaalisessa koodauksessa aineistoon perehdytään tarkemmin etsimällä huumeiden käytön motiiveja. Materiaalista etsitään tällöin luokkia ja ulottuvuuksia, jotka selittävät käyttöä. Tämä mikroanalyttinen tarkastelutapa mahdollistaa syvemmän aineistoon paneutumisen kuin usein käytetty ”kvalitatiivisen analyysin naiivi perusmetodi”(Rantala 1999).

Rantalan (1999) mukaan akselikoodauksessa on kyse luokan ominaisuuksien ja ulottuvuuksien tarkastelusta, tutkittavaan ilmiöön liittyvien ehtojen, toimintojen, vuorovaikutusten ja niiden seurausten identifioinnista, jonkin luokan suhteen määrittelemisestä suhteessa sen alaluokkiin ja alaluokkien keskinäisten suhteiden määrittelemisestä sekä vihjeiden etsimisestä siitä miten pääluokat voisivat olla suhteessa toisiinsa. Aksiaalinen koodaus etsii vastauksia kysymyksiin kuka, miksi, miten, missä, milloin, millaisin tuloksin?

Selektiivinen koodaus puolestaan tarkoittaa koko tutkimusmateriaalin integroimista niin että ensin löydetään juoni, josta nousee tutkimuksen ydinkategoria. Tämän jälkeen kehitellään ydinkategorian ulottuvuuksia, kuten voimakas – heikko jne (Hirsjärvi & Hurme 2004, 165). Tässä työssä keskeisiä ydinkategorioita on esimerkiksi käytön motiivit –kategoria, joka jakautuu Hirsjärven ja Hurmeen kuvaamalla tavalla alakategorioihin käytön intensiteetin perusteella.

Tässä työssä aineistolähtöistä teoriaa on käytetty fenomenologisesti painottuen. Tällöin tutkittavaksi valitaan yksittäinen ilmiö, tässä tapauksessa Internetin käyttö, jota pyritään lähestymään ilman ennako-odotuksia. (vrt. Moring 1998, 234.)

Aineistolähtöinen teoria yhdistää luovuuden ja metodin. Se tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden ennakkoluulottomaan tutkimusotteeseen edellyttäessään tutkijalta eräänlaista tabula rasaa aiheeseen liittyvien ennako-oletusten suhteen. Toisaalta se on samalla haasteellinen työkalu, jonka tavoitteena on tuoreiden tulkintojen kehittäminen (vrt. Moring 1998, 236). Siksi aineistoon pohjautuva teoria

soveltuukin metodiksi tutkittaessa ennen muuta sentyyppisiä ilmiöitä, joista ei ole riittävästi tietoa tai joihin pyritään luomaan uutta tutkimuksellista näkökulmaa (Cheniz & Swanson 1986). Tätä tukee myös Ellisin (1993, 484) näkemys, jonka mukaan aineistolähtöinen teoria on harkinnanarvoinen tutkimusmenetelmä, kun tarkastellaan jonkin tietyn ryhmän tiedonhankintaa ja pyritään rakentamaan ko. ryhmän tiedonhankintakäyttäytymistä selittävää mallia.

Aineistolähtöisen teorian avulla voidaan informaatiotutkimuksessa ja etenkin tiedonhankintatutkimuksessa tehdä ymmärrettäväksi paremmin niitä tekijöitä, jotka johtavat tietyn tyyppiseen tiedonhankintakäyttäytymiseen. Keskeistä on, että tutkimustulokset voidaan johtaa aineistosta, ts. käyttää aineistoa jatkuvasti päätelmien lähtökohtana eikä perustaa niitä tutkijan omiin ennakkoluuloihin tai etukäteisoletuksiin. Tämän takia aineistolähtöinen menetelmä mahdollistaa monipuolisen kuvan luomisen tutkimuskohteesta. Näin voidaan myös kehittää uusia, entistä innovatiivisempia ratkaisuja tutkimuksen esiin nostamiin kysymyksiin (vrt. edellä Ellis 1993).

4.2. Aineistolähtöisen teorian soveltaminen aiemmassa tutkimuksessa

Aineistolähtöistä teoriaa on käytetty runsaasti ennen muuta sosiologiassa, olivathan teorian kehittäjät nimenomaan tämän oppiaineen edustajia. Sitä on hyödynnetty myös kasvatustieteissä, hoitotieteessä, valtio-opissa sekä psykologiassa (Haig, 1995). Kotimaisessa tutkimuksessa aineistoon pohjautuvaa teoriaa on sovellettu yhteiskuntatieteiden lisäksi muun muassa kasvatustieteissä (esim. Siitonen 1999; Eklund-Myrskog 1996) ja hoitotieteessä.

Informaatiotutkimuksessa aineistolähtöisen teorian hyödyntäminen ei ole saanut kovinkaan keskeistä roolia. Aineistolähtöistä teoriaa on toki hyödynnetty tutkimuksessa aikaisemminkin, mutta ei niin suuressa mittakaavassa kuin voisi otaksua. Tiedonhankintatutkimuksessa on aineistolähtöistä teoriaa sovellettu Internetiä koskevan tiedonhankinnan tutkimukseen muutamissa tutkimuksissa. Jeong (2004) on tutkinut Yhdysvalloissa tutkinnon suorittaneiden korealaisten informaatiokäyttäytymistä aineistolähtöiseen teoriaan nojautuen. David Ellis (1993) ja Ellis, Cox & Hall (1993) ovat tarkastelleet tutkijoiden tiedonhankintaa aineistolähtöistä teoriaa hyödyntäen. Ellis testasi aineistolähtöisen teorian mahdollisuuksia tiedonhankintatutkimuksessa myös yhdessä Coxin ja Hallin kanssa tekemässään tutkimuksessa (ibid.). Prekop (2004) on tutkinut yhteistoiminnallista tiedonhankintaa ja käyttänyt siinä

hyväkseen aineistolähtöistä teoriaa. Aiempi Internetiin kohdistunut tiedonhankintatutkimus ei ole juurikaan turvautunut aineistolähtöiseen teoriaan. Esimerkiksi Pacen (2004) tutkimuksessa, joka tarkastelee webistä tapahtuvaa tiedonhankintaa tätä tutkimusotetta on kuitenkin hyödynnetty.

4.3. Aineistolähtöisen teorian soveltaminen tässä tutkimuksessa

Internetin eri palvelujen käytön ja ei-käytön tähänastinen tutkimus on ollut hyvin vähäistä. Kyseessä on siis Chenizin ja Swansonin (1986, vrt. edellä) tarkoittama tutkimuskohde, johon syvennyttäessä aineistolähtöisen teorian soveltaminen on mahdollista. Tämä on eräs aineistolähtöisen teorian hyödyntämistä puoltavista näkökohdista. Myös Ellisin (1993) toteamus aineistolähtöisen teorian käyttökelpoisuudesta tietyn ryhmän tiedonhankintaan kohdistuvassa tutkimuksessa tukee aineistolähtöisen teorian valintaa tämän työn tutkimusmenetelmäksi. Lisäksi pyrkimys käytön ja ei-käytön syiden kokonaisvaltaiseen ja ennakkoluulottomaan hahmottamiseen ilman tutkijan muodostamia etukäteisodotuksia on nähdäkseni toteutunut aineistolähtöistä teoriaa hyödyntämällä hyvin, sillä jatkuvan vertailun metodi on tuonut esiin uusia, tutkimuksen kannalta kiintoisia näkökulmia haastattelujen edetessä.

Moringin (1998, 235) mukaan aineistolähtöisyys toteutuu kahden strategian avulla. Kun aineiston kerääminen ja analyysi tapahtuu rinnakkaisesti, aiemmat haastattelut antavat suuntaa uusille haastatteluille. Toisaalta jo kerättyä aineistoa vertaillaan jatkuvasti uuteen aineistoon, joten kyseessä jatkuvan vertailun metodi.

Kuten edellä todettiin, aineistonlähtöisen teorian keskeiset elementit ovat:

- esiymmärrys
- aineiston keruu
- avoin koodaaminen
- aksiaalinen koodaaminen
- selektiivinen koodaaminen
- käsitteiden ja kategorioiden luominen
- kysymysten esittäminen aineistolle
- jatkuva vertailu

– teoreettinen saturaatio

Aineistoja kerättäessä ja purettaessa pyrittiin mahdollisuuksien mukaan soveltamaan aineistolähtöisen teorian periaatteita. Aineistot litteroitiin välittömästi ja niihin tutustuttiin ennen seuraavia haastatteluja muistiinpanoihin tukeutuen, osin nauhoja kuunnellen ja osin litterointeja läpikäyden silloin kun osa litteroinneista oli jo suoritettu. Seuraavassa on kuvattu tutkimuksen eteneminen yleisellä tasolla, jonka jälkeen selvennetään teemahaastattelun käyttöä tässä tutkimuksessa.

Tutkimusprosessin eteneminen tapahtui Moringin (1998, 237-243) kuvaaman vaiheistuksen mukaisesti. Prosessin eri vaiheet voidaankin kiteyttää seuraavasti (vrt. myös Moring 1998, 237):

Tutkimusvaihe	Methodinen toiminto	Tutkijan toiminto
1.	Tutkimusongelman asettaminen	Sitoutuminen tutkimusongelmaan, aiempaan tutkimukseen tutustuminen
2.	Aineiston keruu	Teemahaastattelut ja niiden litterointi
3.	Aineiston lukeminen ja avoin koodaus	Aineistoon tutustuminen ja sen läpikäynti, alustava luokittelu
4.	Aksiaalinen koodaus Käsitteellistäminen	Teemojen kategorisointi Aineiston lukeminen syvemmällä tasolla
5.	Selektiivinen koodaus	Ydinkategorioiden kehittäminen, koodaus selkeentyy, juonen kehittäminen
6.	Teorian testaus	Vertailu, yksittäisten tapausten tarkastelu suhteessa kokonaisuuteen.
7.	Heikkojen lenkkien tarkastaminen	Tarvittavan lisäaineiston keruu
8.	Tutkimuksen arviointi	Oman tutkimuksen kriittinen arviointi, palautteen haku

Selektiivisen koodauksen kannalta keskeistä oli löytää kategorioiduista teemoista edelleen alateemoja aksiaalisen koodauksen vaiheessa ja huomata selektiivisessä koodausvaiheessa tietty ”juonellisuus”, joka ilmenee tiettyjen käyttöä kuvaavien piirteiden korostumisena jne.

Oman lisänsä työprosessiin antoi prosessikirjoittamisen soveltaminen tutkimukseen ajatusten jäsentäjänä. Se täydensi erinomaisesti edellä kuvattua tutkimuksen etenemistä sen jokaisessa vaiheessa. Ongelmien aukikirjoittaminen, raakatekstin luonnostelu ja loppuvaiheessa tehty tekstin viimeisteleminen helpottivat myös aineistolähtöisen teorian soveltamista.

4.4. Miksi teemahaastattelu?

Ensisijaisena aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua, jonka tavoitteena on ollut saada informantit kertomaan verkon eri palvelujen käyttömotiiveista ja merkityksistä, joita he ovat antaneet Internetille. Teemahaastattelu on yksi aineistolähtöisen teorian käyttämistä tutkimusmenetelmistä ja sen etuna voidaan pitää ennen muuta sitä, että teemahaastattelun avulla voidaan informanteilta saada tietoa, joka mahdollistaa tutkittavan ilmiön syvemmän tulkinnan.

Teemahaastattelu antaa haastateltavalle mahdollisimman suuren vapauden tuoda esille itseään koskevia asioita. Informantti voidaankin teemahaastatteluun tukeutuen ymmärtää merkityksiä luovana ja aktiivisena toimijana (Hirsjärvi & Hurme 2004, 35). Tutkittaessa yksilön omakohtaista suhdetta ilmiöön tämänkaltainen lähestymistapa on välttämätön. Vain kvalitatiivisia menetelmiä käyttäen – tässä tapauksessa teemahaastattelua – on mahdollista kysyä miksi, kuten Rieh (2004) kehottaa tekemään.

Toisaalta teemahaastattelu mahdollistaa myös asioiden sijoittamisen laajempaan kontekstiin, jo olemassaolevien – ensisijaisesti kvantitatiivisten – tutkimustulosten syventämisen. Lisäksi teemahaastattelu on tutkimusasetelman kannalta otollinen aineistonkeruumenetelmä, koska kyseessä on vähän kartoitettu, tuntematon alue. Teemahaastattelu mahdollistaa myös vastausten takana olevien motiivien selvittämisen. Metodisena ohjenuoranani teemahaastattelun suunnittelussa, toteuttamisessa ja tulkinnassa olen käyttänyt ennen muuta Hirsjärven ja Hurmeen tutkimushaastattelusta esittämiä menetelmällisiä oppeja. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 34-35.)

Internetin käytön ja tutkimuksessa voidaan käyttää myös vaihtoehtoisia menetelmiä, kuten lokianalyysiä tai seuranta päiväkirjoja. Lokianalyysi kertoo mitä palveluja on käytetty, mutta se ei

yksinään käytettynä anna vastausta kysymykseen miksi palvelua on käytetty? Seurantapäiväkirjojen käyttö (vrt. esim. Hektor 2001) kertoo informanttien verkon käyttötavoista, mutta sekään ei yksin ilman teemahaastatteluja kykene selittämään miksi tiettyjä palveluja käytetään. Tutkittaessa ei-käyttöä ja sen syitä voidaan teemahaastattelun avulla saada selville niitä syitä, joiden takia eri palveluja ei käytetä. Lokianalyysi tai seurantapäiväkirjat kertovat vain sen, että palveluja ei käytetä, ne eivät selitä palvelujen käyttämättömyyttä. Tämän takia teemahaastattelu on nähdäkseni perusteltu tutkimusmenetelmä erityisesti verkon käytön ja ei-käytön syitä selvittäessä.

5. EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1. Haastateltujen valinta ja haastattelujen suorittaminen

Ensisijaisina lähteinä käytettiin teemahaastatteluja ja haastatelluille kohdistettua suppeaa lomakekyselyä. Jälkimmäisen avulla kartoitettiin eri palvelujen käyttöä ja käytön useutta.

Haastatteluja tehtiin kaikkiaan 18 kappaletta. Yhdeksän haastateltua työskenteli Tampereen kaupungin palolaitoksella palomiehinä⁵. Yhdeksän muuta informanttia puolestaan toimi kurssi- ja koulutussihteerin⁶ tehtävissä Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa. Kaikki edelliseen ryhmään kuuluneet haastateltavat olivat miehiä ja jälkimmäiseen ryhmään kuuluneet informantit naisia.

Haastatellut on koodattu merkinnöillä PM (= palomiehet) ja KS (= kurssisihteerit). Ryhmien sisällä haastatellut on eroteltu toisistaan juoksevan numeroinnin avulla. Vastaajien sukupuoli selviää koodauksesta, sillä kaikki kurssisihteerit ovat naisia ja palomiehet miehiä. Ikää tai etunimeä ei haluttu käyttää koodauksessa siksi että osa haastateltavista voitaisiin tunnistaa. Käytetty koodausmenetelmä takaa anonymiteetin, mikä on tutkimusetiikan kannalta tärkeää. Samalla koodaus on riittävän informatiivinen: sukupuoli selviää koodauksesta. Haastattelupuheesta otettuja lainauksia käytettäessä on joissakin tapauksissa selvennetty haastateltavien taustaa, mikäli se on ollut vastauksen kannalta oleellinen (esim. haastateltava on pienten lasten äiti, poikamies tms.).

⁵ Palomiehistä käytetään tutkimuksessa lyhennettä PM.

⁶ Haastateltavista yhden nimeke oli koulutussihteerin, muut kahdeksan työskentelivät haastatteluaikana kurssisihteerin nimekkeellä. Toimenkuvissa ei kuitenkaan ole suuria eroja. Tutkimuksessa käytetäänkin ryhmästä selvytyden vuoksi yhteisnimekettä kurssisihteerit (KS).

Haastattelut suoritettiin loka-joulukuussa 2003. Ensimmäinen pilottihaastattelu suoritettiin lokakuun alussa yhdelle kurssisihteereistä. Koska haastattelusta saatavat kokemukset olivat hyviä, eikä haastattelun rakennetta katsottu aiheelliseksi muuttaa, on tämä pilottihaastattelu sisällytetty mukaan materiaaliin.

Fyysisesti haastattelut suoritettiin haastateltavien työpaikoilla, Tampereen kaupungin palolaitoksella ja Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tiloissa. Koska kuhunkin haastatteluun oli työnantajien luvalla annettu aikaa ”niin paljon kuin tarve vaatii”, ei aika muodostunut ongelmaksi. Ainoa häirtatekijä oli palomiesten haastatteluiden osalta se, että yksi haastattelu (PM01) jouduttiin keskeyttämään kahdesti, koska haastateltava oli vuorossa toimiva savusukeltaja ja siksi hän joutui hälytystehtäviin. Muiden palomiesten osalta ei hälytystehtäviä ollut häirtaamassa haastattelujen suorittamista.

Koska tutkimuksessa on pyritty erityisesti valottamaan ei-akateemisen väestönosan Internetin käyttöä ja sen eri muotoja, tutkimukseen on valittu mukaan kaksi ammattiryhmää, jotka edustavat korkeintaan opistotasoista koulutusta. Palomiehet ovat käyneet Pelastusopiston ja lisäksi joillakin ammattiryhmään kuuluvista saattoi olla myös muita opintoja takanaan (esim. lukio, ammattikoulu tms.). Kurssisihteerit ovat suorittaneet joko merkonomin tai yo-merkonomin tutkinnon. Haastateltujen joukossa oli myös yksi merkantin tutkinnon suorittanut henkilö.

Kvalitatiivinen tutkimus voidaan Alasuutarin (1994, 28-39, 219-222) mukaan tiivistää havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Tämän tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on ollut kerätä materiaalia kahden eri ei-akateemisen informanttiryhmän verkkokäyttäytymisestä ja typologisoida tämä käyttäytyminen pyrkien kuvaamaan verkon eri tyyppistä käyttöä mahdollisesti yleisemmälläkin tasolla.

Haastatellut kurssisihteerit rekrytoitiin kaikille Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kurssisihteereille lähetetyllä sähköpostilla, johon halukkaat reagoivat ilmoittautumalla haastateltavaksi. Haastatteluihin valittiin yhdeksän ensin ilmoittautunutta henkilöä. Palomiesten osalta haastattelupyyntö tehtiin puhelimitse palopäällikkö Ari Vakkilaiselle, joka välitti sen eteenpäin. Halukkaat palomiehet saivat osallistua 9.-11.12.2003 järjestettyihin haastatteluihin työajallaan esimiehensä suostumuksella.

Sekä kurssisihteereille että palomiehille korostettiin sitä, että he voivat tulla haastatteluun käytön aktiivisuudesta riippumatta. Kummallekin ryhmälle korostettiin, että vaikka Internetin käyttö olisi vähäistä tai potentiaalinen haastateltava ei käyttäisi lainkaan Internetiä, haastattelun antaminen oli erittäin suotavaa. Kurssisihteerien osalta oli jo etukäteen tiedossa, että jokainen haastateltava käyttää ainakin sähköpostia, sillä se on Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen ensisijainen sisäisen viestinnän väline. Kun tiedustelin parasta keinoa pyytää informantteja palolaitokselta, minulle sanottiin, että se luonnistuu parhaiten heidän sisäistä tiedottamiskanavaansa myöten esimiehen välityksellä.

Kummatkin ammatit edustavat toisen asteen koulutusta vaativia työtehtäviä. Palomiehen ammatti on lähes yksinomaan miesten ammatti vallitsevan nykykäytännön mukaan ja sihteereiksi hakeutuu suurimmaksi osaksi naisia. Mielenkiintoiseksi asetelman tekee myös se, että palomiehet eivät välttämättä joudu työtehtävissään käyttämään Internetiä, toisin kuin kurssisihteerit. Merkilläpantavaa kuitenkin on, että eräät palomiehistä olivat oivaltaneet Internetin hyödyllisyyden eräissä työtehtävissä (PM01), kun taas osa haastatelluista piti Internetiä täysin työn ulkopuolisena välineenä (esim. PM05). Sitä vastoin kaikki kurssisihteerit sen sijaan pitivät tietokonetta tärkeänä työvälineenä, joskin moni mielsi lähinnä sähköpostin ensisijaiseksi välineekseen.

Siinä missä palomiesten toimenkuva oli kaikilla ryhmän jäsenillä lähes yhtenevä, kurssisihteerien ryhmässä ilmeni pieniä eroavaisuuksia. Osa kurssisihteereistä työskenteli haastattelujen tekemisen aikoihin Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen avoimen yliopiston palveluksessa ja osa taas Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen koulutus- ja kehittämispalvelujen alaisuudessa, joka tarjoaa ammatillista täydennyskoulutusta korkeakoulututkinnon suorittaneille ja työelämässä toimiville henkilöille. Siksi esimerkiksi avoimessa yliopistossa keskeisessä roolissa oleva arvosanojen kirjaus, asiakasneuvonta jne. eivät korostununeet niin voimakkaasti koulutus- ja kehittämispalvelujen työskentelevien sihteerien vastauksissa. Haastattelumateriaalia kertyi kaikkiaan noin 600 liuskaa. Yksittäisten haastattelujen pituudet vaihtelivat 45 minuutista aina 1,5 tuntiin. Keskimäärin yhteen haastatteluun käytettiin aikaa noin yksi tunti. Edellä mainittujen haastattelujen lisäksi tutkimusta varten haastateltiin myös kymmentä Ylöjärven eri päiväkodeissa työskentelevää päivähoitajaa, jotka olivat kaikki ei-käyttäjiä. Tätä aineistoa on tarkoitus hyödyntää myöhemmin väitöskirjatyössä.

5.2. Aineiston purku ja analyysi

Aineisto purku tapahtui marraskuun 2003 ja toukokuun 2004 välisenä aikana. Purkamisesta vastasivat HuK Minna Karila (palomiehet) ja koulunkäyntiavustaja Tuulevi Teivonen (kurssisihteerit). Purkajat ohjeistettiin purkamaan teksti mahdollisimman tarkasti aina äännähdyksiä myöten. Taukoja ei purkuihin merkitty. Aineiston sanatarkkaa purkua puolsi jo sekin seikka, että tutkija ei itse suorittanut sitä (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2004, 142). Haastattelunauhut purettiin MS Word-muotoisiksi tiedostoiksi. Nauhoitteissa epäselvinä kuuluneet kohdat merkittiin litterointeihin XXX –merkinnällä. Osa translitteroinneissa epäselviksi jääneistä kohdista saatiin selvennettyä kuunneltuani keskeisinä pitämiäni epäselviä kohtia nauhoilta uudelleen.

Aineistoa ryhdyttiin analysoimaan jo purkuvaiheessa. Ensimmäiset kurssisihteerien haastattelut saatiin purettua jo marraskuussa 2003, jolloin niiden läpikäynti aloitettiin. Kevään ja kesän 2004 aikana luin haastattelut läpi useaan kertaan. Ensimmäisellä kerralla luin haastattelut läpi saadakseni niistä kokonaiskuvan. Toisella lukukerralla ryhdyin ryhmittelemään haastattelujen sisältöjä eri teemoihin merkitsemälle litterointien marginaaleihin teeman, johon tehty kysymys ja informantin vastaus liittyivät (esim lapset ja netti, uhat, vaarat, käytön useus jne.) (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2004, 141). Tämän jälkeen jatkoin haastattelujen lukemista muistiinpanoja tehden. Kesällä 2004 purin eri teemoista kerätyt kommentit teemakohtaisiksi tiedostoiksi, jolloin sain tutkimukseni kannalta mielenkiintoisimmista kommentteista kokonaiskuvan. En käyttänyt analyysiohjelmaa, koska tutustuttuani eri vaihtoehtoihin pidin oman työskentelytapani kannalta mielekkäimpänä puhtaasti Wordin avulla tehtävää aineiston luokittelua. Eri teemojen kerääminen omiksi kokonaisuuksikseen helpotti kustakin teemasta tehtävien päätelmien tekoa. Kukin kommentti varustettiin koodimerkinnällä, jotta tiedettiin kenen haastatellun sanoma se oli. Teemoittaisista kokonaisuuksista oli myös etua varsinaista tekstiä kirjoitettaessa: kokonaiskäsitteksen muodostaminen samasta teemasta kerrotuista näkemyksistä oli tämän tekniikan avulla helpompaa.

5.3. Kyselylomake

Teemahaastattelun lisäksi aineistoa kerättiin myös kyselylomakkeen avulla. Haastattelun alkuvaiheessa vastaajat saivat täytettäväkseen liuskan mittaisen kyselylomakkeen (liite 1), jossa tiedusteltiin vastaajan eri Internet-palvelujen käyttöä asteikolla 1-5:

1 = en koskaan

2 = olen kokeillut vähintään kerran

3 = joskus

4 = säännöllisesti (vähintään kerran viikossa)

5 = usein (2-3 krt/vko tai useammin)

Lomakkeessa tiedusteltiin myös sitä, mitkä lomakkeessa mainituista palveluista kiinnostaisivat vastaajaa vaikka hän ei juuri nyt käytäkään ko. palveluja tai ei ole koskaan kokeillut niitä.

Vastaajat täyttivät myös heidän arvojaan kartoittavan lomakkeen, joka perustuu Shalom Schwartzin (Schwartz & Bilsky 1987; Schwartz & Bilsky 1990; Schwartz 1992) luomaan arvoteoriaan ja arvomittaristoon, jota on hyödynnetty mm. tutkittaessa eurooppalaisten arvoja 20:ssä eri maassa (Schwartz 1992; Puohiniemi 1995, 2002). Tässä lomakkeessa kerättiin myös informanttien sosio-ekonomista taustaa sekä demografisia tietoja koskevat seikat. Tämän lomakkeen annista on tähän lisensiaatintyöhön käytetty vain haastateltavien taustatietoja käsittelevä osuus. Arvoja käsittelevä osio tullaan hyödyntämään väitöskirjatyössä.

Haastateltavilta kysyttiin seuraavat taustatiedot (ks. liite 2):

- 1) Sukupuoli
- 2) Ikä
- 3) Peruskoulutus
- 4) Ammatillinen koulutus
- 5) Kotitalouden kokonaistulot vuodessa (brutto euroa)
- 6) Perhesuhteet

Kokonaistulojen osalta haluttiin tietää erityisesti kotitalouden tulot, sillä ne kertovat enemmän käytettävästä rahamäärästä kotitaloudessa kuin pelkät vastaajan kuukausitulot. Tämä olikin selvästi

havaittavissa etenkin kurssisihteerien osalta, joiden kotitalouksissa käytettävät tulot vaihtelivat huomattavastikin aviopuolisoiden tuloerojen takia.

5.4. Haastateltujen sosio-demografinen tausta

Haastateltujen henkilöiden ikäjakauma selviää oheisesta taulukosta:

Taulukko 2. Informanttien ikäjakauma

	Palomiehet	Kurssisihteerit	Yhteensä
21-25	2	-	2
26-30	2	-	2
31-35	1	2	3
36-40	1	3	4
41-45	3	1	4
46-50	-	1	1
51-55	-	2	2
Yhteensä	9	9	18

Palomiesten hieman alemmaa keski-ikää selittää ammatin fyysinen vaativuus. Vaikka he noudattavat normaalia virkamiehen eläkeikää, monikaan palomies ei toimi pelastustehtävissä yli nelikymmenvuotiaana vaan hakeutuu muihin tehtäviin joko palolaitoksella tai muissa organisaatioissa. Haastateltujen palomiesten keski-ikä oli noin 34 vuotta ja kurssisihteerien noin 42 vuotta.

Haastatelluista eli avio- tai avoliitossa kaikkiaan 11 henkeä. Haastateltujen aviollinen status selviää oheisesta taulukosta:

Taulukko 3. Informanttien aviollinen status

	Palomiehet	Kurssisihteerit	Yhteensä
Avoliitossa	4	4	8
Avoliitossa	1	2	3
Naimaton	3	1	4
Eronnut	1	2	3
Yhteensä	9	9	18

Palomiesten osalta suurempaa naimattomien osuutta selittää neljän informantin nuorehko ikä; 21-30 vuotiaita palomiehiä oli kaikkiaan neljä henkeä ja heistä kolme oli naimattomia.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös kotitalouden kokonaisbruttotuloja. Koska kummallakin ammattiryhmällä on kiinteä taulukkopalkka, oli mielekästä kysyä kotitalouden käytävissä olevia kokonaistuloja, joiden oletettiin mahdollisesti voivan vaikuttaa esimerkiksi internet-yhteyden hankintaan käytettäviin taloudellisiin resursseihin.

Haastateltujen kotitalouksien kokonaistulot ammattiryhmittäin tarkasteltuna jakaantuivat seuraavasti kotitalouksittain:

Taulukko 4. Informanttien kotitalouksen kokonaistulot (brutto)

Euroa/vuosi brutto	Palomiehet	Kurssisihteerit	Yhteensä
10001-20000	2	1	3
20001-35000	2	1	3
35001-50000	3	2	5
50001-80000	2	3	5
yli 80000	-	1	1
ei halua ilmoittaa	-	1	1

5.5. Tutkimuksen haastattelurunko

Tutkimuksen haastattelurunko (ks. tark. liite 2) jakaantui kolmeentoista eri osa-alueeseen, jotka olivat:

- 1) Taustoitus
- 2) Haastateltavan historia Internetin käyttäjänä
- 3) Pääsy Internetiin
- 4) Taloudellisten resurssien vaikutus Internetin käyttöön
- 5) Käyttötaidot ja käyttökokemukset
- 6) Motivaatiotekijät käytön/ei-käytön selittäjinä
- 7) Muiden medioiden käyttö
- 8) Internetin käyttötarkoitukset
- 9) Internetin merkitys
- 10) Käyttäjäksi ryhtyminen
- 11) Ystävien ja perheen nettikäyttäytyminen
- 12) Elämäntapaan, arvoihin ja asenteisiin liittyviä kysymyksiä
- 13) Kommentit ja palaute

Taustoituksen tarkoituksena oli kertoa tutkimuksesta ja sen tavoitteista haastateltavalle. Samalla myös korostettiin haastattelun ja kyselylomakevastausten luottamuksellisuutta. Tämä oli ensiarvoisen tärkeätä jo siitäkin syystä, että haastatteluissa käsiteltiin myös eräitä arkaluontoisia aiheita, kuten seksipalvelujen tai deittisivustojen käyttöä. Haastattelun lopuksi vastaajilla oli mahdollisuus kommentoida haastattelua, kysyä haluamiaan tutkimukseen liittyviä asioita sekä antaa palautetta.

Haastattelua pidettiin mielenkiintoisena ja yksi haastateltavista (KS01) totesi oppineensa paljon Internetistä. Hän kertoi, ettei ollut alun perin esimerkiksi tiennytkään kaikkia haastattelussa esiin tulleita palveluita. Moni haastateltava oli myös kiinnostunut tutkimukseen liittyvistä käytännön seikoista, kuten esimerkiksi tutkimuksen valmistumisajankohdasta. Suurin osa näistä keskusteluista käytiin varsinaisen haastattelun jälkeen vapaamuotoisemmin ja siksi kaikkia niistä ei ole dokumentoitu nauhoille ja litterointeihin.

Teemahaastattelulle on luonteenomaista, että runkoa ei noudateta orjallisesti. Haastattelu on keskustelumainen tilanne, joten kysymysten sanamuoto ei aina pysy täysin samana ja myös kysymysten esittämisjärjestys saattaa vaihdella. Haastattelu onkin luonteeltaan puolistrukturoitu ja se etenee teemoittain eikä niinkään yksityiskohtaisten kysymysten varassa (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47-48). Siksi myös tämän tutkimuksen haastatteluissa pyrittiin keskustelunomaisuuteen ja asioita käsiteltiin teemakohtaisesti, lisäkysymyksiä tehden ja keskustellen, mikäli mahdollista. Haastateltavasta riippuen jokin teema saattoi tulla suuremman mielenkiinnon ja keskustelun kohteeksi, jokin toinen taas kirvoitti hieman vähemmän keskustelua riippuen haastateltavasta.

Vaikka tutkimuksen tulosten esittäminen ei voikaan perustua pelkkään haastattelujen vastausten sanatarkkaan toistamiseen (vrt. Alasuutari 1994, 46), olen kuitenkin käyttänyt argumentoinnin ja tulkinnan tukena melko paljon eri asiayhteyksiä konkreettisesti valaisevia otteita haastatteluista.

TOINEN OSA

6. INFORMANTIT ERI INTERNET-PALVELUJEN KÄYTTÄJINÄ

6.1. Kvantitatiivinen yleiskuva eri palvelujen käytöstä

Savolainen (1996, 17) korostaa, että tietoverkkojen palvelujen käyttöä tutkittaessa on selvitettävä verkon käyttöä sekä laadullisesta että määrällisestä näkökulmasta. Tässä luvussa tarkastellaan informanttien Internetin käyttöä puhtaasti määrällisestä näkökulmasta – laadullinen näkökulma on huomioitu luvussa 7. Taustoittamalla asiaa kvantitatiivisesti on helpompi ymmärtää käytön muotoja myös laadullisia menetelmiä käyttäen.

Kaikki haastatellut (n=18) käyttivät Internetiä joko työ- ja/tai vapaa-ajan tarkoituksiin. Eri palvelujen käytön useutta kysyttiin viisiportaisella asteikolla:

- 1 – en ole koskaan
- 2 – olen kokeillut vähintään kerran
- 3 – joskus
- 4 – säännöllisesti (vähintään kerran viikossa)
- 5 – usein (2-3 krt/vko tai useammin)

Taulukkoon 5 on koottu vastaajien ilmoittama eri internet-palvelujen käyttö. Käytöksi on määritelty vähintään satunnaisesti tapahtuva käyttö (vaihtoehto 3) ja säännöllisesti tai usein tapahtuva käyttö (vaihtoehdot 4 ja 5). Kokeilua (vaihtoehto 2) ei sen sijaan ole luokiteltu palvelun käytöksi, koska sitä ei voida pitää luonteeltaan toistuvana.

Käytön kriteerinä pidetään siis tässä yhteydessä sitä, että se on toistuvaa toimintaa. Tällöin palvelun käytön voidaan katsoa olevan luonteeltaan sellaista, että jollekin sivustolle tai johonkin palveluun palataan yhä uudelleen ja uudelleen tietyin väliajoin.

Taulukko 5. Eri Internet-palvelujen käyttö prosentteina ja lukumääräisesti

	KS %	KS hlöä	PM %	PM hlöä	k-a KS+PM %	Yhteensä hlöä
Sähköposti	100	9	100	9	100	18
Harrastuksiin liitt. th	100	9	100	9	100	18
Pankki- ja raha-asiat	100	9	77,8	7	88,9	16
Aikataulutietojen haku	100	9	66,7	6	83,3	15
Uutiset	66,7	6	88,9	8	83,3	15
Työtehtävät	100	9	55,5	5	77,8	14
Tuotetietojen haku	77,8	7	55,6	5	66,7	12
Osto- ja myyntipalvelut	66,7	6	66,7	6	66,7	12
Sanomalehdet	66,7	6	66,7	6	66,7	12
Viihdepalvelut yleensä	44,4	4	77,8	7	61,1	11
Viranomaispalvelut	55,6	5	66,7	6	61,1	11
Muu käyttö	55,6	5	55,6	5	55,6	10
TV-kanavien palvelut	55,6	5	44,4	4	50,0	9
Työnhaku	55,6	5	44,4	4	50,0	9
Ostokset kotimaasta	55,6	5	33,3	3	44,4	8
Keskusteluryhmät	44,4	4	33,3	3	38,9	7
Aikakauslehdet	11,1	1	66,7	6	38,9	7
Sijoitusrahastopalvelut	22,2	2	44,4	4	33,3	6
Radiokanavat	33,3	3	33,3	3	33,3	6
Pelaaminen	22,2	2	33,3	3	27,8	5
Seksipalvelut	11,1	1	33,3	3	22,2	4
Pörssikurssien seur.	11,1	1	22,2	2	16,7	3
Musiikkitiedostojen lataus	11,1	1	22,2	2	16,7	3
Ostokset ulkomailta	22,2	2	11,1	1	16,7	3
Vakuutuspalvelut	11,1	1	22,2	2	16,7	3
Tietokoneohj. lataaminen	0	0	33,3	3	16,7	3
Pörssiosakkeiden kauppa	0	0	22,2	2	11,1	2
Treffipalvelut	11,1	1	0	0	5,6	1
Ystäväpalvelut yksinäisille	11,1	1	0	0	5,6	1
Vedonlyönti	0	0	11,1	1	5,6	1
Pelien lataaminen	0	0	11,1	1	5,6	1
Elokvien lataaminen	0	0	0	0	0	0

Aiemmin Suomessa palvelujen käyttöä on selvitetty mm. Savolaisen (1998a) tutkimuksessa. Kansainvälisesti aiheesta on tehty lukuisia yleiskartoituksia, mm. Katz & Rice (2002a) ja Howard, Rainies & Jones (2002) ovat tutkineet eri verkkopalvelujen hyödyntämisen säännöllisyyttä ja useutta.

Kaikkien näiden tutkimusten tulokset ovat pääpiirteissään yhteneviä ja myös tämän tutkimuksen tulokset tukevat aiemmin tehtyjen selvitysten tuloksia.

Suosituimmiksi palveluiksi nousevat selvästi sähköposti ja harrastuksiin liittyvä tiedonhankinta (100 % informanteista käytti), pankki- ja raha-asoiden hoito (88,9 %) sekä aikataulutiedot, työtehtävät ja uutiset (83,3 %). Oli kiinnostavaa havaita, että ryhmien välillä oli joidenkin palvelujen käytön osalta suuriakin eroja.

Tilastokeskuksen vuonna 2006 tekemän *Internetin käyttötarkoitukset keväällä 2006* –selvityksen perusteella suosituimpia Internetin käyttötarkoituksia ovat sähköpostien lähettäminen tai vastaanotto (87 %), tavaroita ja palveluita koskeva tiedonetsintä (87 %) ja pankkiasiat (81 %) (Internetin... 2006). Tutkimustulokset ovat suosituimpien palvelujen osalta melko yhteneviä: sähköpostin käyttö oli myös tässä tutkimuksessa suosituin palvelumuoto – harrastuksiin kohdistuvaa tiedonhankintaa. Tilastokeskuksen selvityksessä ei oltu huomioitu erikseen. Myös pankkiasioden hoito on kummankin tutkimuksen mukaan yksi suosituimmista palveluista.

Tilastokeskuksen aineisto ei ole täysin vertailukelpoinen, sillä se ei kerro erikseen esimerkiksi aikuisviihteen eikä työtehtäviin kohdistuvan käytön määrää. Internet-palvelujen kehityksen myötä Tilastokeskuksen selvityksessä on huomioitu myös uusia palveluja, joita ei vuonna 2003 vielä ollut (esim. blogit, joita luki 20 % käyttäjistä, Internet-puhelut 15 %). Myös televisiokanavien ja radion ohjelmatarjonnan seuraaminen on palvelu, jota ei ole huomioitu tässä kyselyssä ajankohdan vuoksi. Haastatteluissa asia tosin tuli esiin, mutta kukaan haastatelluista ei ollut käyttänyt ko. palveluita. Toisaalta Tilastokeskuksen materiaalissa on huomioitu vain verkkolehtien lukeminen (60 % vastaajista), kun taas tässä tutkimuksessa sanomalehtien, aikakauslehtien ja uutisten seuranta on eritelty.

Tilastokeskuksen selvityksen tulosten ja tässä tutkimuksessa havaittujen käytön määrien osalta silmiinpistävimpiä eroja on musiikin lataamisen suosio: haastatelluista 16,7 prosenttia oli ladannut musiikkitiedostoja verkosta, kun taas Tilastokeskuksen mukaan peräti 42 prosenttia Internetin käyttäjistä oli ladannut keväällä 2006 musiikkitiedostoja tietokoneelleen tai muulle laitteelle. Ero selittyy paitsi palvelun yleistymisellä, myös sillä että tässä tutkimuksessa mukana olleiden

henkilöiden ikärakenne poikkeaa Tilastokeskuksen selvityksestä. Mukana ei ole mm. opiskelijoita ja koululaisia.

Howardin, Rainesin ja Jonesin (2002, 62-63) tutkimus antaa viitteitä samantyyppisestä palvelujen käytöstä. Vuonna 2000 yhdysvaltalaisista netin käyttäjistä 92 % oli hyödyntänyt sähköpostia ainakin kerran, 75 % oli hankkinut tietoa verkosta ja tuotteita ja palveluja koskevaa tietoa oli hankkinut 73 % käyttäjistä (vrt. 66,7 % tämän tutkimuksen informanteista).

Suosituimpien verkkopalvelujen lista ei ole kärjen osalta juurikaan muuttunut siitä mitä se oli Savolaisen (1998a) tutkimuksessa ja Karin ja Savolaisen (2003; ks. myös Savolainen 2003) myöhempi tutkimus tukee tätä. Sähköposti, tiedonhankinta ja pankkipalvelut ovat käyttäjien eniten hyödyntämiä verkkopalveluita.

Merkillepantavaa kuitenkin on, että Karin ja Savolaisen (2003) vuosina 2000-2001 haastattelemat 18 henkilöä poikkesivat verkkokäyttäjytymiseltään jonkin verran tähän tutkimuksen haastateltujen osalta. Karin ja Savolaisen mukaan suosituimpia palveluja olivat:

- Sähköposti (15 mainintaa)
- Pankkipalvelut verkon kautta (14)
- Hakukoneet (10)
- Keskusteluryhmät (newsgroups) (6)
- Palvelujen ja tuotteiden ostaminen (2)
- Yleisten kirjastojen palvelujen käyttö verkon kautta (2)
- Verkossa olevien sanakirjojen käyttö (1)
- Elektroniset sanomalehdet (1)
- IRC (1)
- Veikkauspalvelut (1)
- Verkkopelit (1)

Tässä tutkimuksessa saatiin tuloksiin verrattuna ennen muuta palvelujen ja tuotteiden ostaminen (8 informanttia joskus ja 2 informanttia kokeillut kotimaasta) sanomalehtien lukeminen (12 vähintään joskus ja lisäksi 2 kokeillut), pelaaminen (5 informanttia vähintään joskus ja 3 kokeillut) olivat palomiesten ja kurssisihteerien keskuudessa huomattavasti suosituimpia palveluja. Vertailu tämän tutkimuksen palvelujen käytön ja Karin ja Savolaisen vuonna 2003 tekemän käyttötutkimuksen välillä

on sikäli hedelmällistä, että kummankin tutkimuksen materiaali on kerätty parin kolmen vuoden sisällä ja samassa kaupungissa. Erona haastateltavien suhteen oli se, että Karin ja Savolaisen informantit edustivat laajasti eri ikä- ja ammattiryhmiä, jotka olivat kiinnostuneita itsensä kehittämistä (Kari & Savolainen 2003), kun taas tähän tutkimukseen on haastateltu vain työikäisiä kahden ammattiryhmän edustajia.

Myös Puohiniemen (2002) sosiaalipsykologian näkökulmasta tehdyssä arvoja, asenteita ja ajankuvaa käsittelevässä tutkimuksessa kartoitettiin Internetin käytön määrää ja eri palvelujen käyttöä. Puohiniemen (2002, 188-192) mukaan keskeisiksi käyttötarkoituksiksi nousivat seuraavat verkkopalvelujen käyttötavat:

Taulukko 6. Verkkopalvelujen käyttötarkoitukset. (Lähde: Puohiniemi 2002.)

	töissä %	kotona %
Sähköposti	56	50
Harrastuksiin liittyvät asiat	26	40
Työtehtävät	50	17
Uutisten seuraaminen	25	17
Pankki- ja raha-asiat	21	41
Aikataulutietojen etsiminen	22	25

Voidaankin sanoa, että verkkolähteiden käyttö on olennainen osa tiedonhankintaa (vrt. Haasio & Savolainen 2004, 145). Mielenkiintoiseksi kysymykseksi nouseekin se, millaisia motiiveja ihmisillä on käyttää eri palveluja ts. mitkä seikat selittävät eri palvelujen käyttöä ja ei-käyttöä (vrt. Haasio & Savolainen 2004, 158-159) sekä toisaalta millaisia käyttäjäprofileja voidaan tunnistaa Internetin käyttäjien joukosta.

6.2. Yleiskuva informanttien eri palvelujen ei-käytöstä

Vaikka kaikki tämän tutkimuksen informantit käyttivät vähintään muutamia Internetin palveluja, merkittävä osa niistä oli sellaisia ettei monikaan haastateltu ollut edes kokeillut niiden käyttöä. Niiden haastateltavien osuus, jotka eivät olleet kokeilleet eri palveluja selviää palvelukohtaisesti taulukosta 7.

Taulukko 7. Eri Internet-palvelujen totaalinen ei-käyttö prosentteina.

	KS ei-käytt. %	KS ei-käytt lkm	PM ei-käytt. %	PM ei-käytt. lkm	PM + KS ei-käytt. %	PM + KS ei-käytt. lkm
Elokuvienv lataaminen	100	9	88,9	8	94,4	17
Vedonlyönti	100	9	55,6	5	77,8	14
Pelien lataaminen	88,9	8	66,7	6	77,8	14
Musiikkitiedostojen lataus	88,9	8	66,4	6	77,8	14
Pörssiosakkeiden kauppa	88,9	8	55,6	5	72,2	13
Sijoitusrahastopalvelut	88,9	8	55,6	5	72,2	13
Pörssikurssien seuranta	77,8	7	55,6	5	66,6	12
Treffipalvelut	66,7	6	66,7	6	66,7	12
Vakuutuspalvelut	77,8	7	55,6	5	66,7	12
Ostokset ulkomailta	66,7	6	44,4	4	55,6	10
Pelaaminen	77,8	7	33,3	3	55,6	10
Seksipalvelut	66,7	6	44,4	4	55,5	10
Tietokoneohj. lataaminen	66,7	6	33,3	3	50,0	9
Ystäväpalvelut yksinäisille	55,6	5	44,4	4	50,5	9
Ostokset kotimaasta	33,3	3	56,5	5	44,4	8
Työnhaku	22,2	2	44,4	4	33,3	6
Keskusteluryhmät	44,4	4	22,2	2	33,3	6
Aikakauslehdet	44,4	4	0	0	22,2	4
Viihdepalvelut yleensä	33,3	3	11,1	1	22,2	4
Muu käyttö*	37,5	3	0	0	20,0	3
Osto- ja myyntipalvelut	22,2	2	11,1	1	16,7	3
Viranomaispalvelut	11,1	1	22,2	2	16,7	3
TV-kanavien palvelut	22,2	2	11,1	1	16,7	3
Pankki- ja raha-asiat	0	0	22,2	2	11,1	2
Radiokanavat	22,2	2	0	0	11,1	2
Aikataulutietojen haku	0	0	11,1	1	5,6	1
Uutiset	11,1	1	0	0	5,6	1
Tuotetietojen haku	0	0	11,1	1	5,6	1
Sanomalehdet	11,1	1	0	0	5,6	1
Sähköposti	0	0	0	0	0	0
Harrastuksiin liittyvä th	0	0	0	0	0	0
Työtehtävät	0	0	0	0	0	0

*=n=15. Kolme vastaajaa jätti kohdan tyhjäksi (1 KS ja 2 PM).

Haastateltavilta kysyttiin kaikkiaan 32 yksilöidyn palvelun käyttöä sekä työkäyttöä, viihdekäyttöä ja muuta käyttöä asteikolla 1-5 (1=ei koskaan kokeillut). Peräti 14 palvelua oli sellaisia että yli puolet vastaajista ei ollut koskaan edes kokeillut ko. palvelua. Vain sähköposti, harrastuksiin liittyvä tiedonhankinta ja työtehtävät olivat palveluja, joita kaikki informantit olivat vähintäänkin kertaalleen kokeilleet.

Informanttien totaalinen ei-käyttö poikkeaa yllättävänkin paljon verrattaessa ryhmiä. Siinä missä yli 50 % kurssisihteereistä ei ole kertaakaan kokeillut 14 palvelua, palomiehistä yli 50 % ei ole kokeillut lainkaan kymmentä palvelua. Ketkään kurssisihteereistä eivät olleet kokeilleet elokuvien lataamista ja vedonlyöntiä – näitä palveluja sen sijaan oli kokeiltu palomiesten keskuudessa, joskin niukalti.

Eräät palvelut olivat herättäneet mielenkiinnon kokeilemiseen, mutta niiden käyttöä ei oltu jatkettu.

Tällaisia olivat seuraavat verkkoaineistot (ks. taulukko 8 seuraavalla sivulla):

Taulukko 8. Kokeillut verkkopalvelut, joiden käytöstä tai säännöllisen käytön aloittamisesta oli luovuttu.

	KS kokeilleita %	KS kokeilleita lkm	PM kokeilleita %	PM kokeilleita lkm	Kokeilleita yhteensä %	Kokeilleita yhteensä lkm
Radiokanavat	44,4	4	66,7	6	55,6	10
Ystäväpalvelut yksinäisille	33,3	3	55,6	5	44,4	8
Aikakauslehdet	44,4	4	33,3	3	38,9	7
Tietokoneohjelmien lataaminen	33,3	3	33,3	3	33,3	6
TV-kanavat	22,2	2	44,4	4	33,3	6
Treffipalvelut	22,2	2	33,3	3	27,7	5
Sanomalehdet	22,2	2	33,3	3	27,7	5
Tuotetietojen etsiminen	22,2	2	33,3	3	27,7	5
Keskusteluryhmät	11,1	1	44,4	4	27,7	5
Seksipalvelut	22,2	2	22,2	2	22,2	4
Sijoitusrahastopalvelut	11,1	1	33,3	3	22,2	4
Työtehtävät	0	0	44,4	4	22,2	4
Ostokset ulkomailta	11,1	1	33,3	3	22,2	4
Vakuutuspalvelut	11,1	1	33,3	3	22,2	4
Viranomaispalvelut	11,1	1	33,3	3	22,2	4
Muu käyttö*	12,5	1	14,3	1	20,0	2
Pörssikurssien seuraaminen	11,1	1	22,2	2	16,7	3
Pörssiosakkeiden kauppa	11,1	1	22,2	2	16,7	3
Uutiset	22,2	2	11,1	1	16,7	3
Osto- ja myyntipalvelut	11,1	1	22,2	2	16,7	3
Pelaaminen	0	0	33,3	3	16,7	3
Vedonlyönti	0	0	33,3	3	16,7	3
Pelien lataaminen	11,1	1	22,2	2	16,7	3
Työnhaku	22,2	2	11,1	1	16,7	3
Viihdepalvelut	22,2	2	11,1	1	16,7	3
Aikataulutiedot	0	0	22,2	2	11,1	2
Ostokset kotimaasta	11,1	1	11,1	1	11,1	2
Elokuvien lataaminen	0	0	11,1	1	5,6	1
Musiikkitiedostojen lataaminen	0	0	11,1	1	5,6	1

*=n=15. Kolme vastaajaa jätti kohdan tyhjäksi (1 KS ja 2 PM).

Palvelun kokeilematta jättämisen syytä on runsaasti. Niitä on analysoitu tarkemmin palvelukohtaisesti luvussa 7. Lähtökohtana palvelujen kokeilemiselle voidaan pitää Katzin ja Ricen (2002a, 38-39) tekemää jaottelua siitä missä määrin käyttäjät ovat tietoisia eri palveluista (users, former users, not aware non-users, aware non-users) ja onko palveluja hyödynnetty. Internetin käyttäjiä tutkittaessa palvelukohtaisen käytön analyysin osalta voidaan soveltaa samaa nelijakoa.

6.3. Informanttien kiinnostus uusien verkkopalvelujen käyttämiseen

Avoimella kysymyksellä tiedusteltiin myös sitä, mitä palveluja informantit olisivat halukkaita käyttämään tai kokeilemaan vaikka he eivät vielä olleetkaan tutustuneet niihin. Kaikkiaan kymmenen vastaajaa ilmoitti vähintään jonkin palvelun kiinnostavan niin, että siihen voisi tutustua. Mainintoja saivat seuraavat palvelut:

Kurssisihteerit

- Ostokset kotimaasta ja ulkomailta
- Elokuvien ja musiikkitiedostojen lataaminen
- Ostokset
- Viranomaispalvelut
- Treffipalvelut
- Musiikkitiedostojen ja elokuvien lataaminen
- Nettiradiot
- Keskusteluryhmiin osallistuminen
- Pelien lataaminen
- Elokuvien lataaminen

Palomiehet

- Harrastuksiin liittyvät asiat
- Pankkipalvelut
- Osto- ja myyntipalvelut

Kurssisihteereistä kolme ei ollut kiinnostunut kokeilemaan mitään uusia palveluja ja palomiehistä peräti kuusi ei ollut kiinnostunut muista haastattelun aikana tai lomakkeessa esille tulleista palveluista, joita hän ei ollut kokeillut. Kaikkiaan puolet informanteista oli kiinnostunut tutustumaan uusiin verkon tarjoamiin palveluihin, joita he eivät olleet koskaan kokeilleet.

Kurssisihteerien suurempaa halukkuutta uusien palvelujen kokeiluun voidaan selittää haastatteluissa esiin tulleen suuremman uteliaisuuden avulla. He olivat kiinnostuneempia oppimaan lisää Internetistä ja sen palveluista kuin palomiehet, mikä näkyi esimerkiksi koulutusmyönteisyytenä ja -halukkuutena.

Pohtiesaan ei-käytön syitä Wyatt (2001, 17) korostaa sitä, että ei-käyttäjien kiinnostuksen lisäämiseksi Internetiä kohtaan on kehitettävä heitä kiinnostavia palveluja. Toisaalta tämän tutkimuksen esimerkit osoittavat, että osin on myös kyse tietoisuudesta olemassa olevista palveluista:

K: ...Tiedätsä mielestäs tarpeeksi siitä, niistä palveluista, mitä me tarvitaan?

V: En välttämättä. Tässä listassakin (kysymyskaavake – AH) on paljon semmosta, jota ei oo tullu niinkun mieleenkään... esimerkiks vakuutuspalvelu...

(KS02)

Myöskin se, mistä tietoa tarjolla olevista palveluista löytyy tai kuinka sitä voisi etsiä, on monille epäselvää:

K: tota... joo, mites sitten, jos aatellaan sitä, että Internetissä on runsaasti erilaisia palveluja, niin tiedätkö tarpeeksi niistä palveluista, mitä Internet tarjoaa?

V: En varmaankaan. En.

K: Mistä hankkisit lisätietoa?

V: Jaa-a, enpä oo tullu ajatelleks, kun semmosia niinkun... Enpä tiedä.

(KS09)

Keinoina tietämyksen lisäämiseen mainittiin mm. kurssit (PM06, PM07). Niiden katsottiin helpottavan verkon tuntemusta mm. siksi, että kurssit mahdollistavat erilaisten palvelujen kokeilemisen, mistä ei muutoin saa tietoa. Sen sijaan kirjojen ja oppaiden avulla ei palveluihin tule niin helposti perehdyttyä (PM06) ja oppaat eivät ole kiinnostavia (KS01). Myös tuttavapiirin vaikutus tietouden lisääjänä on merkittävä – sana mielenkiintoisista verkkopalveluista leviää työ- ja ystäväpiirissä (PM07).

Tietoisuus verkon palveluista liittyykin keskeisesti yksilön omaksumaan internet-minuuteen. Henkilö, jolla on omasta mielestään hyvät verkkokäyttötaidot, pitää omaa verkkopalveluiden tuntemustaankin hyvänä riippumatta siitä onko asia näin vai ei (ks. tark. luku 2.7. internet-minuudesta).

6.4. Haastateltujen käsitys omista verkon käyttötaidoistaan ja internet-minuus

Tietotekniikkaosaaminen nähdään yksilöiden välisiä eroja luovana tekijänä. Tietotekniikkaosaamista voidaan lähestyä joko yksilöpsykologisesta tai sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Ensin mainitussa tapauksessa asiaa selvitetään tutkimalla yksilön tietotekniikkaa koskevia asenteita ja jälkimmäisessä

tapauksessa taas pureutumalla työyhteisöjen ja työkäytäntöjen kautta kysymykseen. (Talja 2003, 13)
Tässä tutkimuksessa olen lähestynyt asiaa nimenomaa yksilön omasta tulkinnasta lähtöisin.
Haastatellut kertoivat millaisena he kokevat tietotekniikan käytön. Samalla selvitettiin myös heidän asenteitaan ja näkemyksiään itsestään eri internet-palvelujen käyttäjinä.

Siinä missä Talja (2003) puhuu tietotekniikkaminuudesta tarkastellessaan henkilöiden koko tietoteknistä osaamista, lähestyn asia internet-minuuden kautta, jolla tarkoitan henkilöiden käsitystä itsestään Internetin eri palvelujen käyttäjinä.

Internet-minuuteen kuuluvat keskeisesti seuraavat seikat:

- Henkilön kokonaisvaltainen näkemys itsestä tiedon ja viihteen löytäjänä Internetistä
- Henkilön käsitys Internetin käytön helppoudesta/vaikeudesta
- Henkilön kokonaisvaltainen kuva Internetin tarjoamista palveluista.

Internet-minuus on puhtaasti subjektiivinen kokemus; se osoittaa henkilön käsityksen siitä, kuinka hyvänä tietoverkon käyttäjänä hän pitää itseään. Objektiiivisten käyttötaitojen mittaamiseksi henkilöt tulisi testata erilaisilla Internetin käyttötaitoa mittaavilla kokeilla. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin taustoitettu asiaa kysymällä haastateltujen omaa käsitystä itsestä verkon käyttäjänä. Tarkempi internet-minuuden tutkiminen edellyttäisi erillistä tutkimusta.

Kaikki kurssisihteerit käyttivät Internetiä työtehtävissään, mutta suuri osa heistä suhtautui kuitenkin maltillisesti omiin verkkokäyttötaitoihinsa. Kahdeksan vuotta Internetiä työpaikallaan käyttänyt kurssisihteeri (KS01) oli sitä mieltä, etteivät hänen Internetin käyttötaitonsa ole erityisen vahvoja:

K: ... minkälaisena sä pidät netin käyttöä? Onko se... mikä on sun suhde siihen sillä tavalla näihin palveluihin? Tuntuuko ne luontevalta käyttää niitä?

V: No, ei kai se ny kauheen luontevaa vielä oo. Mulla ei oo kotona yhteyksiä, ett ne on sitt täälä töissä, mitä on... niitä käyttäny. Ett ei se nyt niin, ei se niin kauheen vielä... Vois enemmänkin käyttää.

(KS01)

Haastateltavan Internetin käyttö rajoittui ensisijaisesti työtehtäviin. Hän koki Internetin palveluna, joka liittyi puhtaasti työhön. Mielenkiintoa vapaa-aikana tapahtuvaan verkkopalvelujen käyttöön ei juurikaan ollut:

V: En mä nyt oo mitenkään sillain... ihan, en mä niin innostunu, ett mä niitä vapaa-aikanani haluaisin välttämättä enää käyttää.

K: Eli se liittyy niinku työhön.

V: Kyllä.

(KS01)

Useampikin kurssisihteeri painotti haastattelussa Internetin olevan ensisijaisesti työväline. Kun tietokoneen ruutua joutui katsomaan koko päivän, siihen ei haluttu käyttää vapaa-aikaa, olkoonkin että valtaosa kurssisihteerien tietokoneavusteisista työtehtävistä tehdään muita ohjelmia ja välineitä kuin Internetiä hyödyntäen. (esim. KS02, KS05). Palomiehet sen sijaan suhtautuivat myönteisemmin ”huvituksen” hakemiseen verkosta; tästä on myös osoituksena se, että palomiehet hyödynsivät huomattavasti kurssisihteerejä enemmän verkon erilaisia viihdepalveluja (esim. pelit, aikuisviihde jne.). Eräissä tapauksissa verkkopalvelujen käyttöä viihdetarkoituksiin rajoitti myös Internetin vaatima aktiivisuus; oli miellyttävämpää rentoutua sohvalla maaten ja televisiota katsellen, koska silloin ei tarvinnut olla itse aktiivinen (vrt. KS09). Palomiehistä osa kuki Internetin suurimmaksi osaksi puhtaasti viihteellisenä:

K: Mmm tuota, mitä lisäarvoa Internet on tuonu sun elämään?

V: Se on semmonen .. lisähuvittelun lähde.

(PM02)

Internet saatettiin myös kokea puhtaasti viihteelliseksi välineeksi, jota ei mielletty lainkaan hyötykäyttöön tarkoitetuksi tiedonhakuvälineeksi:

K: Niin kun sä sitä sanoit, ett se on ihan hupi, hupimielessä sitten?

V: Niin, kun niitä huba-asioita vaan kuitenkin.

(PM05)

Vastaaja (PM05) oli sitä mieltä, että esimerkiksi hänen teini-ikäiset lapsensa eivät tarvitse tietoverkkoja opiskeluun; huviahan sieltä vaan etsitään.

Käytön vähäisyyttä selittivät kurssisihteerien mielenkiinnon ja kotikoneen puutteen ohella Internetin puutteelliset käyttötaidot. Moni katsoi, että verkosta löytää tietoa suhteellisen helposti, mutta tätä selitettiin pitkälti sillä, että hakutehtävät olivat helppoja. (KS06) Toisaalta oltiin myös valmiita luovuttamaan herkästi tai kysymään apua, jos toivottua tietoa ei heti löytynyt (KS05).

Sen sijaan sähköposti oli mieluisa viestintäväline:

Koetsä tietokoneen käytön vaikeeks?

V: En. En koe.

K: Onks se mukavaa?

V: On. Se on näppärää.

K: Joo. Mikä siinä on hauskaa?

V: Se on hauskaa ensinnäkin nää... just, mä aivan tykkään niin hirveesti tästä sähköpostiviestinnästä ja tästä nopeudesta sitten, että kun... Ja siitä, että mun ei tarvii puhelimella moneen kertaan yrittää ihmistä kiinni. Mä laitan nettiviestin, mä laitan... tai siis sähköposti-viestin, niin hän vastaa sitt heti, kun hän on paikalla. Niin mun ei tartte yrittää turhaan.

(KS07)

Sähköpostin tehokas hyödyntäminen on osa kurssisihteerien tehtäviin kuuluvia taitoja. Sen käyttö oli motivoivaa. Vaikka kaikki käyttivät jatkuvasti sähköpostia työtehtäviinsä, sen käyttö ei välttämättä heijastunut lisääntyneenä mielenkiintona muiden verkkopalvelujen käyttöön.

Palomiehet eivät juurikaan joutuneet hyödyntämään tietoverkkoja työtehtäviinsä. Heidän käsityksensä omista Internetin käyttötaidoista poikkesivat melko paljon toisistaan. Toista ääripäätä edusti verkon suurkäyttäjä (PM01), joka piti taitojaan hyvinä. Hän tunsu myös monipuolisesti verkon eri palveluja. Useat haastateltavat totesivatkin, että verkossa on varmasti paljon hyödyllistä ja mielenkiintoista, mutta näiden palvelujen olemassaolosta ei ole tietoa. (esim. PM03) Tämä ilmeni konkreettisesti esimerkiksi palvelujen useutta koskevaa lomaketta täytettäessä. Eräät haastatellut, niin kurssisihteerit kuin palomiehetkin totesivat etteivät ole ikinä kuulleet ko. verkkopalveluista ja hämmästelivät niiden olemassaoloa. Myös eri palveluita, kuten chattia ja keskusteluryhmiä ei aina osattu erottaa toisistaan ja niitä kutsuttiin väärillä nimillä (esim. PM03).

Eräissä tapauksissa haastateltava saattoi itse sanoa, että hän ei ole kovinkaan hyvä verkkopalvelujen käyttäjä (PM03, PM04), mutta on kuitenkin aina selviytynyt peruskäytöstä, kuten kirjanmerkkien tekemisestä suosikkisivuilleen:

K: Ootsä mielestäs HYVÄ käyttämään nettiä?

V: En mä oo hyvä, mutt mää osaan ne, juuri ne asiat, mitä mä yleensä tarviin, mää osaan hakee, ja tää Google on ainoostaan näille, mitkä ei o mikään, mitään huipputyyppejä näissä, mutta osaan mä sen verran, että mä osaan sitten pistää niitä niin kun muistiin niitä suosikkisivuja hakee sieltä ja semmosia sitten että .. että mää koen kyllä, että netin käyttäjänä mulla ois varmaan paljon opittavaa ja must tuntuu, että mää oon aika semmonen niin kun, mää en oo mikään suurhyötykäyttäjä, että mää en ota läheskään niin paljon siitä irti, mitä mää siitä varmaan voisin, että mää en ees tiedä kuinka paljon mää

voisin siitä tota saadakin irti.
(PM03)

Haastateltava (PM03) kertoikin, että hänen käyttönsä perustui ensisijaisesti jo ennalta tiedettyjen kirjanmerkkien hyödyntämiseen. Tietoisuus heikohkoista käyttötaidoista myönnettiin ja myös se, että mahdollisuuksia todennäköisesti verkon suurempaan hyödyntämiseen olisi, mutta sitä ei oltu tehty.

Verkkoon ei jaksettu paneutua ja se selitti osaltaan heikkoja käyttötaitoja:

K: Ooksää mielestäs hyvä Internetin käyttäjä?

V: En.

..

K: Onks tietotekniikka susta vaikeeta?

V: Tällä hetkellä se ei ny, voi sanoa että vai-, EI varmasti o vaikeeta, mutt kun mä en o paneutunu siihen oikeen kunnolla niin ---

K: Ku vierasta, onks se ---

V: Se ON VIERASTA, joo, se on vähän OUTOO, kun sitä ei o sillain paljo tehny.

(PM06)

Hakujen rajaaminen (esim. PM07) saatettiin kokea ongelmalliseksi, mutta toisaalta osa piti taitojaan riittävinä, koska ”oommä siältä tähän asti löytäny sen, mitä mää haluan” (PM05). Moni haastateltava katsoikin, että omat taidot eivät ole huippuluokkaa, mutta nykyisen tietämyksen avulla on kuitenkin selviydytty verkon käytöstä kohtuullisesti. Melko harvassa tapauksessa haastateltavilla oli vahva interne-
minuus (PM01, PM05). Useimmiten käyttötaidot arvioitiin kohtuulliseksi ja parantamisen varaa todettiin olevan.

7. VIIHDEPALVELUJEN KÄYTTÖ JA EI-KÄYTTÖ

7.1. Viihdepalveluihin sisällytetyt palvelut

Viihdepalveluilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä Internetin tarjoamia palveluita, joiden pääasiallisena tarkoituksena on toimia ensisijaisesti ajankuluna eikä niinkään tiedonhankintakanavana. Monet palvelut ovat tilannesidonnaisesti joko viihdettä, viestintää tai tiedonhankintaa palvelevia – monesti jopa samanaikaisesti.

Viihdepalveluihin on tässä tutkimuksessa luokiteltu a) chatin käyttö, b) deitti- ja treffipalvelujen käyttö, c) pelaaminen ja d) keskusteluryhmiin osallistuminen sekä e) aikuisviihde. Näistä palveluista esimerkiksi keskusteluryhmiin osallistuminen ja chatit voivat saada myös muita kuin puhtaasti viihteellisiä muotoja.

Viihdepalvelujen jaottelu eri ryhmiin ei ole yksiselitteinen. Tässä tutkimuksessa on käytetty palvelun pääasiallisesta käyttötarkoituksesta lähtevää jaotteluperustaa. On kuitenkin syytä huomata, että esimerkiksi verkkopeleissä, kuten Hattrickissä saattaa olla sisäisiä keskusteluryhmiä. Vastaavasti myös joissakin treffipalveluissa on sisäänrakennettu chat, jota palveluun kirjautuneet voivat käyttää (esim. Suomi24.fi:n treffit) vaihtaakseen ajatuksia potentiaalisen treffikumppanin kanssa. Toisaalta myös chat-huoneita voidaan käyttää myös treffiseuran etsimiseen. Myös eräissä aikuisviihdepalveluissa on mahdollista kommunikoida muiden käyttäjien kanssa esimerkiksi keskustelupalstalla (esim. Sihteeriopisto). Käyttämäni jaottelua perustelen kuitenkin sillä, että tutkittaessa palvelujen käyttöä on perusteltua selvittää mitä palveluita käytetään ja pohtia sen jälkeen tarkemmin kuinka niitä käytetään (vrt. esim. luku 7.2.5. Seuraa chatista).

7.2. Chat

7.2.1. Chatin määritelmä

World Wide Webin chatpalveluiden (chat = engl. rupertella) esikuvia ovat merkkipohjaiset IRC-keskustelukanavat (IRC = Internet Relay Chat), joita on yhtä edelleen toiminnassa. IRC:n käyttö vaatii toimiakseen erillisen ohjelman, mutta 1990-luvun lopulla yleistyneet web-pohjaiset chat-huoneet eivät edellytä erillisten ohjelmien asentamista omalle koneelle. Jokainen, jolla on WWW-yhteys, voi

selaimensa avulla osallistua keskusteluun millä tahansa WWW-pohjaisia chat-palveluita tarjoavalla sivustolla (esim. yahoo.com, msn.com, suomi24.fi, jippii.fi jne.). Tämä on madaltanut chat-keskusteluihin osallistumista ja innostanut etenkin nuoria käyttämään runsaasti chat-palveluita.

Osa chateista käsittelee eri harrastuksia (esim. elokuvat, koirat), toisissa käytävä keskustelu taas liittyy omaan elämäntilanteeseen (esim. vertaistukichatit, raskaus). Lisäksi on olemassa mm. ikäryhmiin perustuvia chatteja (esim. 30+, 40+), aluejakoon perustuvia chatteja (esim. Helsinki, Tampere). Oman ryhmänsä muodostavat eroottiset, aikuisille suunnatut chatit. (vrt. esim. <http://www.suomi24.fi/chat>)

Chat-keskustelua käydään joko julkisesti kaikkien chat-huoneessa olevien henkilöiden kesken, jolloin kaikki käyttäjät näkevät toistensa lähettämät viestit. Vaihtoehtoisesti keskustelijat voivat useissa chateissa hyödyntää myös nk. privaatti-mahdollisuutta, jossa kaksi henkilöä voi siirtyä keskustelemaan keskenään niin, etteivät muut näe heidän välisiä viestejä. Myös chateissa on runsaasti ns. luuraajia (ks. tark. luku 2.8. luurauksen osalta). Monet käyttäjät seuraavat keskustelua eivätkä osallistu siihen laisinkaan.

Sihvosen ja Suomisen (2002) mukaan chattailu voi pitää tapahtumana, sosiaalisina kanssakäymisen prosessina, joissa aika ja tila ovat alisteisia itse (olemassa)olemiselle. Chat on "yhteinen-oleminen" (being-in-common). Chattailu on siis sosiaalista, yhteisön muiden jäsenten kanssa tapahtuvaa aktiivista tekemistä mikäli chattailija itse osallistuu *aktiivisesti* keskusteluun. Se voi myös olla vaihtoehtoisesti *passiivista* muiden virtuaaliyhteisön jäsenten keskinäisen kommunikaation seuraamista. Kummassakin tapauksessa on kuitenkin kyse olemisesta yhteisössä. Sihvonen ja Suominen (2002) eivät ole erottaneet chattailun aktiivista ja passiivista luonnetta; osa huoneessa olijosta pidättäytyy keskustelemasta kokonaan ja seuraa keskustelua ("luuraus", engl. luring), jotkut ottavat siihen aktiivisesti osaa ja toiset tyytyvät silloin tällöin sanomaan repliikin tai kaksi. Oma lukunsa ovat ne keskustelijat, jotka keskustelevat privaalisti eli chattailijoiden kielellä "kaapissa". Tässä tapauksessa kaksi keskustelijaa voi chattailla keskenään ilman että muut näkevät mitä he kirjoittavat. Viestintä chat-huoneessa on siis luonteeltaan yhdeltä monelle ja monelta yhdelle olevaa viestintää, mutta myös kahdenkeskistä viestintää. Joissakin huoneissa (esim. suomi24) on mahdollista keskustella privaalisti muutaman hengen ryhmässä. Keskustelun pidempiaikainen seuraaminen ilman kommentointia on eräissä

huoneissa vaikeata. Esimerkiksi jippii.fi –palvelu poistaa huoneesta keskustelijan, joka ei ole sanonut mitään joko julkisesti tai yksityisesti kymmeneen minuuttiin.

7.2.2.Chat – joutavanpäiväistä ajanhukkaa?

Haastateltavien suhtautuminen chat-palveluihin oli hyvin kaksijakoista. Monet pitivät sitä ajan tuhlauksena, vaikeivat välttämättä edes olleet koskaan kokeilleet ko. palveluja. Osa informanteista taas rinnasti chat-keskustelut TV-chatteihin, joita he pitivät lapsellisina ja sisällöltään tyhjänpäiväisinä.

Esimerkiksi Kivimäki ja Saarinen (2001) ovat kritisoineet television chatin sisältöjä ja pitäneet niitä merkityksettöminä ja sisällyksettöminä. Käsitys saattoi perustua ennakkoluuloon, joka pohjautui TV-chateista saatua mielikuvaan. Eräs haastateltavista oli käynyt tutustumassa chat-palveluihin ja piti niitä mitäänsanomattomina ja lapsellisina:

K: Mikä, miltä ne tuntu ne keskustelut sun mielestä?

V: Aivan siis mitään sanomattomilta. Aivan öh!, ja nöh! ja vain niin!, ja häh! Ja höh! Ei, ei mitään asiaa.

K: Eli siis siinä ei niinku puhuttu edes mitään?

V: No... niin sääki ja niin määki ja... ett ei, niinku mun mielestä, mä oon muutamaan, oonko kahta taikka kolme joskus käyny kattomassa, ihan siis.. mä en millään kerralla saanu edes selvää, että siinä keskusteltiin mistään aiheesta.

K: Joo. Oliko se niin sisäänpäin lämpiäviä, vai tota, oliko ne keskustelijat niin..?

V: No, mä en sitten tiedä, itse asiassa, kun en edes tienny, että mistä oli kyse, ennen kuin ... mulla oli ajatus, että pistäkö mä siihen, että kertokaa nyt ihmeessä, mistä on kysymys, että .. sitte mä aattelin, että jos tää tämmöstä on tää touhu, niin ei mun ehkä tarviikkaan mennä näihin. Ett ne on sitt niinku...

K: Tiedätkö minkä ikäisiä ne keskustelijat oli? Tuliko se siinä esiin millään tavalla?

V: No, sekin on tietysti häilyvä käsitys, kyllä musta tuntuu, että aikuiset tolla tasolla niinku keskustelee. Mutta sitt toisaalta... jos niinku on hyvin ... hyvin semmosta niinku... miten nyt sanoisi... ajan.. ajankuluksi, jotain tämmöstä...

K: Mmm.

V: Niin, vaikee sanoa. Mutta aikuisille tarkotettuja kanavia ne kuitenkin oli.

(KS08)

TV-chatteja ei kuitenkaan Sihvosen ja Suomisen (2002) mukaan voi täysin verrata verkkochatteihin, mutta niille on yhteistä keskustelijan valitsema rooli keskusteluareenalla ja sen kautta oma sosiaalinen status ja asema.

Chatin luonteen ymmärtäminen vaatii kuitenkin, että siellä käytävää keskustelua ja keskusteluhuoneiden etikettiä seuraa ensin tovin. Siksi uuden tulijan voi olla hankala liittyä kylmiltään keskusteluun. Osaltaan tämä seikka selittää luurausta (vrt. Arpo 2005, 280), mutta chattien kokeneimmistakin käyttäjistä osa harrastaa luurausta eikä juurikaan osallistu aktiivisesti julkiseen keskusteluun. Oman ryhmänsä taas muodostavat ne henkilöt, jotka keskustelevat pääasiallisesti kahdenkeskisillä linjoilla; motiivit tähän johtuvat useimmiten joko keskustelun arkaluontoisesta tai henkilökohtaisesta sisällöstä.

Eri chat-palvelut ja chattien sisäiset keskustelualueet eli huoneet eroavat toisistaan huomattavasti niin kohderyhmältään kuin käyttäjäkunnaltaankin. Kirjoittajan omien havaintojen perusteella valtaosa jippii.fi –palvelun käyttäjistä on teininuorisoa, kun taas suomi.24-chatin käyttäjissä on enemmän keski-ikäistä ja varttuneempaakin väkeä heille varatuissa omissa huoneissaan.

7.2.3. Ennakkoluulot ja vaarat

Chat on yksi niistä Internetin palveluista, johon kohdistuu runsaasti ennakkoluuloja ja jopa pelkoja. Ennen muuta nuorten chattaily aiheuttaa runsaasti kysymyksiä ja haastateltavien mielipiteet jakaantuivat sen suhteen selkeästi kahtia. Osa piti chatia ja sen käyttöä täysin hyväksyttävänä kun taas toisessa ääripäässä ennen muuta naispuoliset informantit korostivat voimakkaasti chatin vaaroja.

Chattien ajatellaan vetävän puoleensa poikkevia, jopa sairaita ihmisiä, joiden motiivit eivät suinkaan ole rehelliset.

”Niihin sotkeutuu hyvin paljo semmosia sairaita tyyppejä. Ja sairaine aiheineen...”

(KS03)

Kun tähän yhdistetään ajatus siitä, että nuoren arviointikyky ei ole paras mahdollinen, perustellaan sen avulla chattien vaaroja ja samalla pidetään parempana normaalia face-to-face –tyyppistä kommunikaatiota. Aikuinen pystyy suhteuttamaan asioita paremmin todellisuuteen, kun taas nuorelta puuttuu elämäkokemusta, jota chatin käyttö vaatii.

V: Ei, kun kato, kun nuori ei osaa arvioida, siis niinku keskustelupalstan perusteella. Aikuinenhan,.. aikuisella on tietoja, mun mielestä se pystyy niinkun... ihan chattipalstallakin varmaan jo, vähän niinku kontrolloimaan ja miettiin. Mutta nuorella ei oo sitä niin laajaa näkemystä sitten.

(KS07)

Julkisuudessa esiintyneet tarinat chat-treffien kohtalokkaista seurauksista ovat myös saaneet ihmiset varpailleen, mikä on omiaan lisäämään ennekkoluuloja.

V: No, mä ainakin niinkun.. kun on paljon tullu puhetta siitä, että noin, varsinkin niinkun noin, että on tapahtunu sellasta, että tyttöjäkin on hyväksi käytetty, kun siellähän, eihän sieltä tiedä, ett minkä ikänen se niin sanottu mies, tai poika on siellä palstalla, kun on käyny sellastakin, että .. että nuori tyttö on sitten menny, siis tämmösen aikuisen miehen, vähän mieleltään sairaan kanssa, niinkun, ett siinä on tapahtunu jotain, vallon lapsen sitten, tai nuoren hyväksikäyttöä, että onhan näitä ollu. Ja musta se on aika... kuitenkin pelottavaa silleen, että...

(KS07)

Epäluuloja ja negatiivisia ennakkoasenteita chatteja kohtaan esiintyi ennen muuta kurssisihteerien keskuudessa; äidit olivat huomattavasti huolestuneempia chateista keskustelufoorumina kuin isät. Chatteihin ja ylipäättänsä nuorten verkon käyttöön suhtautuvaa kontrollia saatettiin pitää jopa liiallisena holhoamisena:

K: Ett sää et o ikinä niinku pelänny sitä, ett sieltä tulis jotain ---

V: E.

K: --- vaaroja?

V: En sillä lailla.

K: Kun monethan, monethan puhuu siitä, että pitää kontrolloida paljon lasten netin käyttöä tai ---

V: No ne on semmosia ihmisiä, jotka kontrolloi joka saatanan ASlaa.

(PM05)

Tästä kahden teini-ikäisen lapsen isän näkemyksestä kuvastuu hyvin se, että hänen mielestään tietyt ihmiset ovat turhaan huolissaan netin vaikutuksesta lapsii ja nuoriin – kyseessä on kaikki elämälat läpäisevä, kontrollin ja ylihuolehtimisen dominoima elämänasenne, joka näkyy liiallisena suojeluna. Toisaalta lasten chatin käyttöön oli myös vaikea ottaa kantaa, kun ilmiö oli itselle vieras. ”Vaikee mennä kieltään, kun ei tierä asiasta”, totesi eräs haastatelluista (PM08).

Anonymiteetti ja genderblender-ilmiö (vrt. Barnes 2001) lisäsi omalta osaltaan chatteja kohtaan tunnetua epäluuloa. Moni vastaaja korosti sitä, että kuka tahansa voi esiintyä kenenä tahansa, eikä pitänyt sitä ”reiluna” (ks. esim. PM07).

Useimmat chatteihin epäillen suhtautuneista tämän tutkimuksen haastatelluista eivät olleet itse koskaan kokeilleet chat-palveluja. Käsitykset perustuivat toisen tahon tietoihin tai ystävien ja perheenjäsenten

välittämiin kokemuksiin. Paradoksaalista on, että chat-palveluja kokeilleista kaikki eivät pitäneet niitä lainkaan huonoina ja mielenkiinnottomina.

K: Mmm. Tota, minkälainen käsitys sulla on niistä ihmisistä, jotka osallistuu... ett millasia ne on? Ootsä ollu muissa kuin näissä ikäistes ryhmissä?

V: En. En oo. Mutta nekin oli sitten, yleensä melkein ne vastaajat oli nuorempia. Luulisin, tai semmonen kuva on tullu, että nuoria, koulutettuja... En... täytyy sanoa, että kohtalaisen fiksuja.

(KS04)

Eräät informantit olivat huolissaan chattien mahdollisesta addiktoivasta vaikutuksesta.

”Ja tiedän paljon nuoria, jotka siellä ihan kauheesti chattailee. Ja, ja tota... ja se on kumminkin semmonen, se on aika erikoinen tapa... tai elämäntapa siitä voi tulla, että se on todella, koukkuun jää varmasti.”

(KS04)

Verkossa kommunikointia pidettiin huonompana vaihtoehtona ystävien tapaamiselle ja face-to-face –kommunikaatiolle. Osa vastaajista näki urheilun ja liikunnan sekä chattailyn ja muun verkossa vietetyn ajan toisiaan poissulkevinä elementteinä. Verkkopalvelujen käyttö edustaa tässä tapauksessa ei-liikunnallista, epäterveellistä vaihtoehtoa vastakohtana liikunnalliselle, aktiiviselle elämäntavalle:

”Mä oon niin urheilullinen ihminen, että mä en ymmärrä tämmösiä... koneitten kanssa seurusteluja miksikään hyväks harrastukseks.”

(KS04)

Tämä näkemys tuli esiin myös niiden vastaajien lausumana, jotka eivät yksiselitteisesti tuominneet chatteja vaan olivat jopa itsekin käyttäneet niitä ja suhtautuivat chatteihin positiivisesti (ks. esim. KS04).

Tutkimuksessa esiintulleet chatia kohtaan tunnetut ennakkoluulot ja pelot voidaan kiteyttää seuraavasti:

- 1) Seksuaalisen hyväksikäytön pelko erityisesti lasten suhteen
- 2) Häiriintyneiden keskustelijoiden pelko
- 3) Riippuvuus chateista
- 4) Sisällöttömyys, turhanaikainen höpötys ja asiattomuus

7.2.4. Hupia kaveriporukalle

Koska chatissa kuka tahansa voi esiintyä kenenä tahansa (vrt. Huhta 2004, 46-47, 51), palvelu houkuttelee myös esimerkiksi kaveriporukoita huvittelumielessä kirjautumaan yhdessä nimimerkillä sisään ja ”heittämään huulta” muiden keskustelijoiden kanssa.

- V: ---...mutta joskus täällä töissä niin tota me pistettiin joku nimimerkki, mutt meitä oli kyllä sen nimimerkin takana käytännössä kaks vai kolme miestä ja tota, se oli vaan semmosta huulen heitto ja.
- K: Olik teillä tarkotuskaan vastata näille naisille vai halusi-, halusitteks te vaan niin kun kattoo, ett kuka teille vastaa?
- V: Se oli varmaan kyllä ihan tämmöstä leikin heitto että ---
- K: Joo-o.
- V: --- ei, ei kovin tosissaan oltu.

(PM03)

Chatin käyttö ryhmässä on mielenkiintoinen tapa kuluttaa aikaa esimerkiksi kaveri- tai työporukalla. Edellä esitetystä esimerkistä palomiehet käyttivät odotteluaikaansa töissä hupailamalla chatissa ryhmänä. Nimimerkki antoi kuitenkin olettaa, että sen takana oli vain yksi mies. Itse asiassa koneen äärellä oli usean miehen muodostama ryhmä, joka ”hupailumielessä”, keksityn identiteetin turvin otti osaa keskusteluun. Huomio kiinnittyy ennen muuta hupailun etsimiseen chatistä: palvelua käytettäessä ei olla vakavissaan vaan ”heitetään herjaa” ja pidetään hauskaa. Chattia voisi jopa verrata eräänlaiseen virtuaaliseen publiin, jossa osallistujat keskustelevat ajankuluksi niitä näitä.

Netin käyttö ryhmässä on ilmiö, joka tuli useammassakin yhteydessä esiin palomiehiä haastateltaessa. paitsi chattia, myös esimerkiksi seksipalveluita katsottiin usein työporukalla (ks. tark. s. 94). Sama ilmiö oli havaittavissa myös useiden muiden verkkopalvelujen käytössä nimenomaan palomiesten ryhmässä: työtoverit pelasivat keskenään, auttoivat toisiaan tiedonhaussa jne.

Yksi syy siihen, että chatin käyttöä pidettiin enemmän hupailuna kuin vakavasti otettavana kommunikointina tai tärkeänä ihmissuhteiden muodostuskanavana oli nimenomaan chateissa vallitseva anonymiteetti. Siellä olleiden henkilöiden todellinen minä ei ollut tiedossa ja siksi kaikkien arveltiin olevan kanavalla lähinnä ”vitsimielessä”. Yksi haastatelluista tiivistä asian ytimekkäästi: ”eihän sitä voi ottaa ketään siellä tosissaan!” (PM02).

7.2.5. Seuraa chatista

Chat on myös yksi kanava etsiä seuraa. Etenkin nuoret suosivat chattia esimerkiksi seurustelukumppanin haussa (vrt. Huhta 2004, 50). Teinien deittailua koskevaa tutkimusta on tehnyt Lynn Schofield Clark (1998). Hän haastatteli kaikkiaan 47 nuorta ja 26 heidän perheenjäsentään tutkimustaan varten (Clark 1998, 160). Tutkimus osoitti, että nuorten suosima nettideittailu on tullut jäädäkseen: se tarjoaa osallistujalle tarpeeksi yksityisyyttä, mutta ei vaadi sitoutumaan (Clark 1998, 181-182).

Monet informanteista uskoivat, että chatin kautta olisi mahdollista löytää itselleen kumppani – olipa kyse sitten pidempiaikaisesta tai hetkellisestä ihmissuhteesta. (PM04) Myös vanhemmat ihmiset etsivät seuraa chattien kautta. Yksi haastatelluista oli kokeillut chattejä ja hämmästynyt, kuinka nuoremmat miehet osoittavat runsaasti kiinnostusta vanhempaan naiseen (haastateltava itse, yli 50-v. naishenkilö – AH):

V: ... Se on, se oli kyllä yllättävä... tapaus. Että kun sinne laitto nimensä, niin saatto tulla valtavasti... ja varsinkin, kun mä laitoin vielä niin, että näky mun ikä... niin.. niin tuli tota, vastauksia tuli.. oli niinkun eri kiinnostusta. Ja varsinkin... se oli niinkun, se on yllättänyt, että nuoret miehet... haluaa seuraa vanhemmista naisista. Sen...

K: Kuinka.. kuinka nuoret?

*V: No, ihan todella nuoret, 25-35. Se oli uskomatonta.
(KS03)*

Nuorten chattipalvelujen käyttöä parinmuodostuksessa tutkinut Lynn Schofield Clark (1998, 180) on todennut chat-huomeissa tapahtuvan nettideittailun pohjautuvan enemmän hauskuuden etsinnälle kuin nuorten perinteisen deittailun. Chattaily on toki tapa kuluttaa aikaa, mutta mitä ulottuvuuksia siihen sisältyy ja minkälaisia ovat ihmisten asenteet chatin suhteen?

Eräänä keskeisenä rajoitteena seuran etsinnälle toimi myös arvelu siitä, että samat ihmiset roikkuvat palstoilta vuodesta toiseen ja että he eivät välttämättä edes hae vakavampaa ihmissuhdetta.

”...tuntuu vaan, ett siä roikkuu niinku.. samat ihmiset.. vuodesta toiseen, ne on jääny tavallaan siihen.. ei tietysti kaikki, mutt tuntuu, ett osa on jääny niinku vaan siihen

chattaillyyn ja semmoseen niin kun koukkuun, ettei välttämättä niinku mitään sen vakavempaa.”

(PM04)

Keskusteltaessa vanhempien suhteesta lasten chattaillyyn ja seuranhakuun netistä, mielenkiintoisena piirteenä nousi esiin myös implikoidusti esitetty ajatus siitä, että chateista ei tarvitse etsiä seuraa, jos sitä saa muutoinkin:

K: Mm. että ei treffeille, jos sieltä tytön löytää?

V: No, ei minusta heidän, koska he on sen verran näyttävän näköisiä poikia, että he löytää ne seurustelukumppaninsa ihan luonnostaankin.

(KS07)

Tämä ei ollut yksin vanhempien mielipide lasten seuranhausta chat-palstojen kautta vaan myös osa haastateltavista epäili verkkoa seuranhakukanavana, kun seuraa sai ravintoloistakin.

7.2.6. Treffit chatissa tuttujen kanssa

Kukaan chat-palveluja käyttäneistä informanteista ei ollut reaali maailmassa tavannut niitä henkilöitä, joiden kanssa hän oli kommunikoinut verkossa. Toisaalta informanttien chatin käytön useus ja kokeilu oli verraten vähäistä ja sitä jonkin verran käyttäneidenkin tapauksessa enemmänkin edellä kuvattua ”hupikäyttöä”, mikä omalta osaltaan selittää tätä ilmiötä.

Sen sijaan chat nähtiin myös kätevänä kommunikaatiokanavana ystävien kesken:

V: Joo se on, se on mun mielestä hyvä paikka siinä, ett jos sopii jonkun kaverin kanssa vaikka puhelimesta, ett mennään sinne, niin siellä on hyvä keskustella, pystyy nopeesti vastaan toiselle ja ---

K: Mmm.

V: --- se on siinä, siinä mielessä se on hyvä systeemi.

(PM02)

Tämä osoittaa, että chat saattaa jopa korvata muita viestintävälineitä tai ainakin toimia vaihtoehtona jonkin toisen viestintävälineen, kuten puhelimen, käytölle. Chatin käyttö on edullista ja sen avulla voi kommunikoida globaalisti – myös kahden kesken.

7.2.7. Chat tiedonlähteenä

Chattailu voi eräissä tapauksissa olla myös yksi tiedonhankinnan muoto. Yhtä lukuun ottamatta tämä seikka jäi lähes kaikilta informanteilta tiedostamatta. Esimerkiksi eri harrastusalojen chatit ovat tästä hyvä esimerkki:

K: ... mikä käsitys sulla niistä on tämmösenä viihteellisenä muotona? Ajanviettotapana? Eli kommunikaatioväylänä?

V: Mmmm. ... osa niistä on varmaan ihan puuta heinää vaan kanssa. Ja... mutta onpahan siellä siltte kuitenkin semmosiakin chattiporukoita, jotka on tiukasti rajattu esimerkiksi johonkin tiettyyn harrastustoimintaan. ... Mun kaverin mies on intohimonen kalastaja. Se kuulemma kaiket ajat siellä chattaa niinku kalastuksesta ja talvikalastuksesta ja paikoista ja kaikesta muusta. Mikä on ihan hyvä juttu.
(KS06)

Chat-huoneet voivat kuitenkin toimia ajatuksenvaihdon foorumeina ja jopa tiedonhankinnan välineinä. Esimerkiksi Suomi24-chatpalstoja seurattaessa huomaa helposti, kuinka harrasteaiheisissa chat-huoneissa tiedonhankinta nousee joskus melko keskeiseen rooliin. Esimerkiksi elokuvien suositukset, vinkit koiranhoidosta ja muusta ovat arkipäivää tämäntyyppisillä foorumeilla. Oma lukunsa ovat esimerkiksi eri pelien sisäiset chatit, joissa on mahdollista chattailla osallistujien kesken pelin hienouksiin liittyvistä ominaisuuksista ja oppia näin pelaamaan peliä paremmin. Esimerkkinä tämäntyyppisestä palvelusta voidaan mainita Travian-strategiapelin (<http://www.travian.com>) sisäinen chat, johon voi osallistua kuka tahansa peliä pelaava. Informantit eivät kuitenkaan mieltäneet chatteja lainkaan tiedonhankinnan välineiksi vaan pikemminkin ajankuluksi, joka on eritoten nuorille suunnattua toimintaa.

7.2.8. Chatin käytön motiivit

Chattailyn motiivit ovat moninaiset. Chattaillyssä on niin viestinnällisiä kuin viihteellisiäkin elementtejä ja eräissä tapauksissa niissä voidaan harjoittaa jopa esimerkiksi yksittäisiin ongelmatilanteisiin liittyvää tiedonhankintaa. Ensisijaiset käyttömotiivit voidaan kuitenkin kiteyttää seuraavasti:

- 1) sosiaalisten kontaktien hakeminen
- 2) ajankulu
- 3) seksiseururan hakeminen
- 4) vakituisen kumppanin etsintä
- 5) hauskanpito

Chat tarjoaa mahdollisuuden ylläpitää ihmissuhteita ja luoda uusia ystävyys-suhteita. Ajatus siitä, että chatin käyttäjät olisivat syrjäytyneitä ja vailla kompetenssia solmia ihmissuhteita reaali-maailmassa, on virheellinen. Katz ja Rice (2002a, 199) ovat todenneet että Internet ei lisää eikä vähennä sosiaalista pääomaa. Heidän tutkimuksensa mukaan tietoverkkojen käyttäjät ovat ei-käyttäjiä aktiivisempia sosiaalisesti ja poliittisesti (Katz & Rice 2002b, 166, 172). Vaikka Katzin ja Ricen tutkimustulos ei koske varsinaisesti chatteja, informantit toivat esiin sen, että he ja heidän lapsensa tapaavat verkon lisäksi samoja ihmisiä myös tosielämässä. Hyviä esimerkkejä tämäntyyllisestä toiminnasta ovat nk. ”miitit”, joita chat-huoneiden vakiokäyttäjät saattavat järjestää (ks. esim. Suomi24.fi/Keskustelu/Miitit) tavataksaan toisaan illanvieron merkeissä.

Soramäki (1990, 28-29) on todennut, että esimerkiksi 1900-luvun alussa ravintola oli paikka, joka tarjosi joukkoviihdettä. Ravintolan suosioon vaikuttivat samat tekijät, jotka sittemmin vaikuttivat teollisen viihteen suosioon. Soramäki tukeutuu Harrisonin (1971, 46) ajatukseen, jonka mukaan koti oli paikka, josta paeta kuin paikka, johon paeta. Tätä väitettä Soramäki (mt., 29-30) perustelee mm. asuinolojen epämukavuudella ja ahtaudella. Aivan samalla tavalla voimme myös ajatella, että siinä missä ravintola tarjoaa viihdettä kansalle ja toimii sosiaalisten suhteiden solmimispaikkana, chatit ovat eräänlaisia ”virtuaalisia pubeja”, joihin voi poiketa viettämään aikaa, rentoutumaan ja jutustelemaan – tai jopa etsimään kumppania. Samaan tulokseen on päätyntä myös Paunonen (2004, 36), joka kuvaa chatin erästä funktiota ”nykyajan baaritiskiksi tai kahvilaksi”.

Yksi chattien käyttöä leimaava piirre on seksiseuran sekä vakituisen parisuhteen etsiminen chateista. Julkisuudessa chatit ovat saaneet runsaasti negatiivista huomiota osakseen seksuaalisesti kieroutuneiden henkilöiden chattailymotiivien johdosta: chatit ja pedofilia ovat olleet näkyvästi esillä mediassa. Tämä heijastui myös monien informanttien asenteista verkkoa kohtaan. Parinetsinnän merkitystä chatin käytön motiivina ei ole syytä väheksyä⁷, vaikka kukaan haastatelluista ei ollutkaan käyttänyt chatteja tähän tarkoitukseen yhtä kokeilua lukuun ottamatta (KS04).

Eräissä tapauksissa informanttien lapset olivat solmineet kontakteja verkon kautta, mutta seuraava esimerkkitapaus osoittaa ettei sitä pidetty erityisen toivottavana käyttäytymisenä:

V: Niin. Kyllähän mä sen oon aina tienny, tottakai ne nuoret siellä on, mutta... kyllä mä oon nähny, että meidän Xxxx:lle, nuoremmalle pojalle on jopa tullu kirjeitäkin sieltä chattijuttujen perusteella. Ja mä oon sitt sanonukkin, että muista aina se, että sitt siellä chatin, siellä voi olla keskustelupalstoilla, ett siellähän saattaa olla hyvinkin outoja ihmisiä, että ei kaikkee... täytyy olla hyvin varauksellinen, että...

K: Niin, ett ketä tapaa, tai...

V: Niin, että ei siis kannata tavata ketään. Sitä mä aina, että ei niinku... siellä keskustelupalstojen perusteella mä en niinku ohjais mun nuortani ainakaan tapaamaan ketään.

...

K: Tiekssä, onks sun poikas ikinä löytäny tyttöystäviä netin kautta? Onks ne puhuneet mitään?

V: Ööö... no, mä luulen, että se yks tyttö... tyttö, joka Xxxxille rupes kirjottaa, sille nuoremmalle pojalle, että se hyvinkin saatto tulla netin kautta, koska Xxxx oli silloin paljon netissä.

(KS07)

Chat mahdollistaa ystävystymisen ja on sitä kautta yksi keskeinen tapa solmia uusia ihmiskontakteja – olivatpa henkilön tarkoituserät sitten mitkä tahansa.

Viides keskeinen chatin käytön motiivi on hauskanpito. Moni chattailija kokee, että palvelu itsessään tarjoaa mahdollisuudet sen tyyppiseen hupailuun mitä ei välttämättä tekisi reaali maailmassa (esim. PM02). Chateissa esiintyykin yhteneviä piirteitä pelien kanssa; seurustelu siellä on huvia, yhdessä olemista ja toimimista (Paunonen 2004, 36).

⁷ Omien kokemusteni mukaan chat-huoneissa ystävystyminen chatissa on hyvin tavallista. Samoin omiin havaintoihin perustuen eri chat-huoneissa on jatkuvasti paikalla seksiseuran hakijoita. Heidän osuutensa eri chat-huoneissa vaihtelee runsaasti huoneen kohderyhmästä riippuen. Harraste- yms. aiheisissa huoneissa tätä ilmiötä ei juurikaan ole havaittavissa vaan se keskittyy lähinnä eri ikäryhmille tarkoitettuihin huoneisiin, sinkuille suunnattuihin huoneisiin sekä eroottiseen keskusteluun tarkoitettuihin huoneisiin.

7.2.9 Chatin ei-käytön syyt

Monet haastateltavat pitivät chatteja lapsellisina ja pitkästyttävinä. Tämä heijastui ennakkoluuloina ja osin myös pelkoina chattia kohtaan. Toisaalta chattien käyttö kiinnosti, mutta havainnot siitä, että monesti keskustelu ei ollut asiallista, saivat henkilön vetäytymään pois chatista:

K: Onks sulla omia havaintoja?

V: No, joo, siis joskus jonku kanssa keskustellu...

K: Et sä olisit niinkun halukas semmosta, niinkun ihan..?

V: No, ihan oikeesti siis ... mun mielestä kun, aattelee, ett mäkin oon kahen lapsen äiti, yksin kotona, niin miksei sitä vois ihan asiallisesti keskustella jonkun kanssa. Mutt ett, mun on hirveen vaikee löytää semmosta järkevää

(KS02)

Myös se, että kotona ei ollut verkkoyhteyttä, hillitsi chatteihin tutustumista vaikka mielenkiintoa niitä kohtaan olikin (KS04). Haastateltava oli aikaisemmin kokeillut pari kertaa chattia ja piti siellä olevaa keskustelua asiallisena ja mielenkiintoisena. Hän ei kuitenkaan voinut chattailla työaikana, mutta arveli, että saattaisi käyttää chat-palveluja, jos hankkii verkkoyhteyden kotiin.

Merkillepantavaa on, että ennakoasenteet chatteja kohtaan olivat monesti muodostuneet TV-chattien perusteella eikä henkilöillä itsellään ollut kokemuksia varsinaisista chateista (KS06). Eräissä tapauksissa chatit, keskusteluryhmät ja deittipalvelut saatettiin sekoittaa toisiinsa (PM02).

Chatin ei-käyttöön vaikutti osaltaan myös elämäntilanne, ajankäyttö sekä yhteyden puuttuminen kotoa.

V: No, itse asiassa, voishan sinne mennä. Joskus olis aikaa olla, mutta työaikana ei... ei siinä... Se täytyis sitte, todellakin niinku työajan jälkeen ... se aika sitten...

...

V: Mutt pitäis olla kotona kone... ei tätä ehkä viitti kauheesti jäädä työajan jälkeen sitten...

K: Luuleksä, että jos sulla olis kotona kone, niin tulis oltua sitte (xxx)?

V: No, kyllä varmaan. Ehkä. Semmosina iltoina, ku ei oo muuta tekemistä, niin hyvinkin vois ajatella

(KS04)

Elämäntapa tuli myös esiin chatin käytöstä puhuttaessa. Yksi haastatelluista (KS05) korosti urheilullisuuttaan ja piti chattailya siitä syystä itselleen epämieliseksi. Hän ei nähnyt järkevänä viettää aikaa koneen ruutua tuijottaen. Eräät informantit totesivat, että he saattaisivat tietyn edellytyksin (toisenlainen elämäntilanne, yhteys kotona jne.) kokeilla chattia.

7.3. DEITTIPALVELUT

7.3.1. Deittipalvelut yksinäisten sydänten kohtauspaikkoina

Chatin ja keskusteluryhmien ohella Internetissä voi solmia kontakteja muihin ihmisiin myös erilaisissa deittipalveluissa, joita on tarjolla runsaasti niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Internetin kontaktipalstat syntyivät 1990-luvun puolivälissä, joten niiden historia on verraten lyhyt (Brym & Lenton 2001, 9). Deittipalvelujen edelläkävijöinä printtimedian puolella voidaan pitää perinteisiä kirjeenvaihtoilmoituksia ja sanomalehtien henkilökohtaista-palstoja (Paasonen 2004, 32). Osa Internetistä löytyvistä seuranhakupalveluista (esim. Suomi24.fi/treffit) on yleisiä, osa taas on kohdistettu erityisryhmille, kuten homomiehille, kristityille jne. (vrt. Brym & Lenton 2001, 9). Osa palveluista (esim. deitti.net) tarjoaa myös seksuaalisesti eri tavoin suuntautuneille henkilöille mahdollisuuden etsiä seuraa.

Internetin deittipalvelut ovat saaneet osakseen runsaasti mediahuomiota (Paasonen 2004, 23). Mediahuomio voidaan jakaa toisaalta negatiivista mielikuvaa ruokkineisiin aineistoihin, joissa on uutisoitu seuranhakupalveluissa liikkuvista pedofiileistä ja raiskaajista. Nämä mielikuvat ovatkin yllättävän voimakkaita ja yleensä myös palvelujen käyttäjien hyvin tiedostamia (Wahlström 2004, 64). Toisaalta taas aiheen mediaseksikkyys on poikanut juttuja nettiromansseista (esim. Deittipalvelusta... 2004) sekä myös runsaasti aihepiiriä romantisoivia kaunokirjallisia teoksia ja elokuvia (Wahlström 2004, 64). Niiden hyödyntämistä varten on kirjoitettu jopa opaskirjoja (esim. Blackstone 1998; ks. myös Paasonen 2004, 23).

Suominen ja Paunonen (2004, 9) ovat tunnistaneeet kolme digirakkauden tasoa tarkasteltaessa ihmisen ja tietokoneen välistä tunnesuhdetta. Heidän mukaansa kone voi olla (i) rakastettu ja halujen kohde, (ii) välittävä media, joka saattaa yhteen rakkautta kaipaavat osapuolet tai (iii) vaihtoehtoisesti kone voi myös toimia rakastettuna. Deittipalvelut kuuluvat Suominen ja Paunosen jaottelussa kohtaan kaksi; välittävä media, joka saattaa yhteen rakkautta kaipaavat osapuolet. Suominen ja Paunosen jaottelu korostaa verkkopalvelujen kommunikatiivisuutta. Erityisesti deittipalvelut ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka verkon avulla voidaan hyödyntää tietotekniikan kommunikatiivisia elementtejä romanttisessa mielessä. Nähdäkseni Suominen ja Paunosen tulkinnassa korostuu erityisesti interaktion merkitys esimerkiksi deittipalveluja käytettäessä.

Edellä esitetyn kolmijaon lisäksi tulee huomioida myös tietokoneen toimiminen verkossa olevan pornografisen yms. materiaalin välityskanavana. Tällöin tietokone ei itsessään ole rakastettu eikä halujen kohde. Se on välittävä media, mutta hieman toisessa tarkoituksessa kuin Suominen ja Paunonen (2004, 9) tarkoittavat. Tässä tapauksessa kyse ei ole kommunikoinnista eri ihmisten kesken vaan pikemminkin yksisuuntaisesta materiaalin läpikäymisestä, kuten eroottisesti latautuneiden kuvien katselusta.

Brym ja Lenton (2001) ovat tutkineet kanadalaisten Internetin deittipalvelujen käyttöä. Suurin osa palvelujen käyttäjistä oli naimattomia, vain 18 prosenttia deittipalvelujen käyttäjistä oli parisuhteessa, sinkkuja tutkimukseen osallistuneista oli peräti 80 prosenttia. Kaksi kolmasosaa deittipalvelujen käyttäjistä oli myös tavannut konkreettisesti Internetistä löytämänsä henkilöön. Heistä peräti 63 prosenttia oli harrastanut seksiä tapaamansa henkilön kanssa. Ystäväyteen tapaamisista oli johtanut 60 prosenttia. Nettideittipalvelujen käyttöä ei myöskään hävetty. Tärkeimpinä seuranhakupalvelujen esteinä informantit näkivät sen, että se on liian riskialtista tai että palvelun käyttö ei johda toivottuihin tuloksiin. (Brym & Lenton, 3-4.)

Deittipalvelujen ilmoitukset voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään: osassa haetaan puhdasta seksiseuraa, toisissa taas on tavoitteena solmia pidempiaikainen parisuhde tositarkoituksella. Seksiseuranhakuilmoitukset ovat joskus hyvinkin suorasukaisia, kun taas tositarkoituksella seuraa haettaessa kirjoitetaan häveliäämmin (Holappa 2004, 57, 60). Paasonen mukaan netistä haetaan ensisijaisesti seksiseuraa, vaikka deittipalvelut pyrkivätkin näyttämään ”kunniallisilta”. Deittipalvelut ja chattailu mielletään myös usein teininuorison tapana etsiä seksuaalisia kokemuksia (Paasonen 2004, 32, ks myös Clark 1998).

Osa käsilläolevan tutkimuksen informanteista esitti kriittisiä arvoja seuranhakupalvelujen mielekkyydestä. Heidän käsityksensä perustuivat usein julkisuudessa esitettyihin ennakkoluuloihin, joiden mukaan deittipalvelujen käyttäjät ovat usein epätoivoisia, yksinäisiä, ujoja ja epäsosiaalisia henkilöitä tai sitten seksiseuraa hakevia ukkomiehiä ja peräkammarin poikia. Mielikuva on kuitenkin pikku hiljaa murtumassa ja deittipalveluja aletaan yhä useammin pitää ”hyväksyttävänä” kanavana etsiä kumppania (vrt. Wahlström 2004, 63-64; 65-67).

7.3.2. Informanttien suhde deittipalvelujen käyttöön

Deittipalvelut voidaan käsittää lähinnä viihdepalveluiksi, joskin niissä on myös piirteitä viestintäpalveluista. Viestinnällisiä elementtejä deittipalveluissa edustaa sähköpostin käyttö kommunikaatiovälineenä ilmoituksen lähettäjän ja ilmoitukseen vastaavan henkilön välillä. Eräissä palveluissa voidaan myös käyttää esimerkiksi anonyymejä tekstiviestejä tai puheluita ilmoituksen vastaajan ja ilmoituksen jättäjän välillä (ks. esim. deitti.net).

Palvelun käytön olen jaotellut viiteen eri vaiheeseen:

- 1) Ilmoitusten lukeminen
- 2) Ilmoitukseen vastaaminen
- 3) Oman ilmoituksen jättäminen
- 4) Omaan ilmoitukseen saapuneisiin vastauksiin vastaaminen
- 5) Kirjeenvaihto deittipalvelusta löytyneen henkilön kanssa

Deittipalvelun käytöksi olen katsonut vähintään yhden palvelun vaiheen käytön. Kirjeenvaihto oli eräissä tapauksissa (KS04) johtanut myös haastateltavan ja deittikumppanin tapaamiseen.

Haastatelluista lähes puolet (8) oli kokeillut deittipalveluja ja puolet (9) ei lainkaan. Yksi haastatelluista käytti ko. palveluja viikoittain. Vain yksi informantti käytti ko. palveluja säännöllisesti, kahdeksalla deittipalvelujen käyttö oli jäänyt kokeilun asteelle.

Sekä vakiintuneessa parisuhteessa (avo- tai avioliitto) elävät henkilöt että sinkut olivat tutustuneet deittipalveluihin. Deittipalveluihin tutustuneiden henkilöiden aviollinen status selviää taulukosta 9.

Taulukko 9. Deittipalveluihin kohdistunut mielenkiinto aviollisen statuksen mukaan

	Naimisissa	Avoliitossa	Eronnut	Naimaton
PALOMIEHET				
Käyttää säännöllisesti	-	-	-	-
Kokeillut	2	1	1	1
Ei kokeillut	2	-	1	1

KURSSISIHTEERIT				
Käyttää säännöllisesti	-	-	1	-
Kokeillut	1	2	-	1
Ei kokeillut	3	-	1	-

Merkillepantavaa on, että vakituudessa parisuhteessa elävistä informanteista yli puolet eli kuusi haastateltua (n=11) oli tutustunut deittipalveluihin. Haastateltujen ilmoittama päällimmäinen syy tutustua seuranhakupalveluihin parisuhteesta huolimatta oli heidän kertomansa mukaan uteliaisuus. Seksiseuraa kukaan haastatelluista ei myöntänyt hakeneensa deittipalveluista, vaikka tämäntyyppistä seuraa tiedettiin löytyvän sieltä (esim. PM06). Yksi haastatelluista (KS01) ei lomakkeen mukaan käyttänyt lainkaan deittipalveluja, mutta haastattelussa hän kertoi kokeilleensa ko. palveluja yhdessä ystävänsä kanssa. Siksi henkilö on laskettu mukaan vähintään kerran palveluja kokeilleiden ryhmään, vaikka hän lomakkeen mukaan ei ole käyttänytkaan ko. palveluja. Kokeilleiden ryhmään luettiin mukaan ne, jotka olivat ilmoittaneet lomakkeessa käyttäneensä joko treffi- tai deittipalveluja.

Suomalaisten arvoja, asenteita ja ajankuvaa kartoittaneessa tutkimuksessa (Puohiniemi 2002, 190-191) kaksi prosenttia vastaajista ilmoitti käyttävänsä treffipalveluja työ- tai opiskelupaikalla ja yksinäisille tarkoitettuja ystäväpalveluja taas käytti prosentti vastanneista työ- tai opiskelupaikalla (n=1402). Kotona ko. palveluja käytti hieman useampi: kaksi prosenttia ilmoitti käyttävänsä ystäväpalveluja ja kolme prosenttia treffipalveluja (n=1402). Voidaan kuitenkin olettaa, että huomattavasti suurempi osa Internetin käyttäjistä on ainakin tutustunut näihin palveluihin, kuten käsilläolevista havainnoista ilmenee. Koska naimattomia ja eronneita oli tutkimusjoukossa yhteensä seitsemän kahdeksastatoista, voidaan olettaa että käyttäjien määrä olisi suurempi, mikäli joukossa olisi ollut enemmän ”sinkkuja” ja nuorempia vastaajia, joiden elämä ei ole niin vakiintunutta. Toisaalta deittipalveluihin liittyy edelleen tiettyjä ennakkoluuloja: kaikki eivät välttämättä halua korostaa etsivänsä elämänkumppania tai satunnaista partneria deittipalstoilta.

7.3.3. Deittipalvelujen käytön motiivit

Brym ja Lenton (2001, 18-20) erottelevat kuusi syytä käyttää Internetin treffipalveluja:

- 1) Sellaisen henkilön etsintä, jonka haluaisi tavata
- 2) Sellaisen kumppanin etsintä, jonka kanssa voisi ryhtyä pitkäkestoiseen parisuhteeseen

- 3) Seksiseuran hakeminen
- 4) Uteliaisuudesta, ilman tarkoitustakaan ottaa yhteyttä kehenkään ilmoittajaan
- 5) Avioliittotarkoituksessa
- 6) Flirttailu- ja chattailutarkoituksessa

Miellyttävän henkilön tapaaminen (78%) ja seuranhaku pitkäkestoista parisuhdetta varten (58 %), olivat keskeisimpiä motiiveja Brynin ja Lentonin mukaan.

Haastatteluissa ilmenneiden käyttäjien kertomusten perusteella keskeisimmät deittipalvelujen käyttömotiivit ovat:

- 1) Kumppanin etsintä tositarkoituksella
- 2) Seksiseuran etsintä
- 3) Uteliaisuus
- 4) Huvin vuoksi tapahtuva palvelun käyttö
- 5) Ystävän haku deittipalvelusta ilman parinmuodotustarkoitusta tai seksuaalisia motiiveja.

Tekemässäni jaottelussa uteliaisuus ja huvin vuoksi tapahtuva palvelun käyttö eroavat toisistaan siinä, että huvittelijat saattavat joko vastata ilmoitukseen tai laittaa hupimielessä oman ilmoituksen, kun taas uteliaisuudesta liikkeellä olevat eivät edes välttämättä hae seuraa, mutta haluavat tietää minkälaisesta palvelusta on kyse ja mitä se sisältää. Bryn ja Lenton eivät jaottelussaan huomioi lainkaan puhdasta ystävyyspohjalle rakentuvaa seuranhakua, olipa kyse samaa tai eri sukupuolta olevista seuranhakijoista.

Yllättävän moni haastateltu tunsi jopa netin kautta toisensa tavanneita aviopareja (esim. KS03, KS06, PM01), mikä oli osaltaan lisäämässä luottamusta siihen, että ainakin osa ko. palvelujen käyttäjistä oli liikkeellä muutenkin kuin pelkän seksiseuran toivossa. Wahlströmin (2004, 63) mukaan Internetin seuranhakupalvelut ovatkin muodostuneet julkisuusarvoltaan merkittäviksi myös mediassa ja useilla suomalaisilla on tiedossaan henkilö, joka on käynyt nettitreffeillä tai jopa solminut parisuhteen Internetin avulla. Deittipalvelujen käyttöä voidaan pitää tiedonhankintana, jonka tavoitteena on useimmiten parisuhteen tai seksisuhteen muodostaminen.

Ajan puute etsiä seuraa perinteisten kanavien (esim. ravintolat) välityksellä saattaa olla yksi deittipalvelujen käytön motiivi. Myös fyysiset rajoitteet, kuten vammaisuus tai muu vastaava syy

saattavat rohkaista etsimään seuraa Internetin välityksellä. Huomioitavaa on myös, että aikuisille on loppujen lopuksi melko vähän tarjolla luontevia paikkoja suhteiden solmimiseen ja esimerkiksi työ ja muut kiireet voivat vaikeuttaa tätä (Paunonen 2004, 38-39, 42). Internet sen sijaan tarjoaa ajasta ja paikasta riippumattoman kanavan etsiä seuraa.

7.3.3.1. Motiivina uteliaisuus

Useampikin deittipalveluita kokeillut henkilö oli käyttänyt palvelua yhdessä ystävänsä kanssa (esim. KS01). Kyse on tuolloin ollut uteliaisuudesta. Uteliaisuus onkin yksi keskeinen deittipalvelujen käyttömotiivi: vaikka itse ei etsittäisi seuraa tositaroituksella, muilta kuullut kommentit ja tarinat motivoivat ottamaan selvää millaisista palveluista on kyse. Ennen muuta ystävien positiiviset kertomukset netin kautta luoduista suhteista lisäävät mielenkiintoa ko. palveluja kohtaan.

K: Ja sitt tossa olikin jo puhetta, että treffitpalvelut kiinnostaa. Ainakin uteliaisuusmotiivista.

V: Kyllä. Joo. Olis ihan hauskaa käydä katsomassa, että miten se toimii, millanen se on. Mä oon kuullu vaan juttuja.

K: Joo. Ootsä kuullu positiivisia, vai negatiivisia?

*V: No, kun mä oon kuullu nimenomaan positiivisia juttuja niistä. Osittain. Että itse asiassa mulle on nyt vasta selvinny, että muutama ... mun semmonen ystävä, tai siis tuttu, on löytänyt elämäkumppaninsa sitä kautta, niin se ehdottomasti on mielenkiintonen asia. Että pitäis käydä nuuskimassa, että millanen se oikein on. (naurua)
(KS06)*

Treffiseuraa ja parisuhdetta vakavalla mielellä Internetistä etsi vain yksi haastateltava, joka olikin löytänyt miesystävän netin kautta. Monille vastaajille kumppanin etsintä ei ollut ajankohtainen asia, koska he olivat joko avo- tai avioliitossa. Myös yksi vakituisesti seurusteleva naimaton henkilö ilmoitti, että hän ei elämäntilanteensa takia ole kiinnostunut uuden kumppanin etsimisestä Internetin kautta.

Osalle ajatus Internetin kautta tapahtuvasta treffiseuran etsimisestä tuntui vieraalta. Osa taas piti ajatusta hyvinkin mahdollisena, mikäli elämäntilanne olisi sen laatuinen, että he kaipaisivat treffiseuraa tai uutta kumppania.

K: Sä sanoit, että se ei oo kuitenkaan sun mielestä noloa tavata ihmisiä... sitä kautta?

V: Ei.

K: Ett se ei oo mikään luusereiden...?

V: Ei missään tapauksessa. Ei, ei. Päinvastoin, sen vois aatella silleenkin, että se on semmosten niinkun ajantasalla olevien ihmisten, tai jotka on niinku tässä nykykehityksessä niinku mukana, että ei tunne oudoks näitä välineitä, niin sellasten...

(KS07)

Deittipalveluihin suhtautuminen oli hyvinkin kaksijakoista. Osa vastaajista piti verkkopalveluja osin jopa ”luusereiden” kohtaamispaikkana. Tämä koski ennen muuta eräitä palomiehiä, joiden vastauksista saattoi päätellä sen, että chat tai deittipalvelut olivat tarpeettomia miehelle miehelle. Sen sijaan useat kurssisihteerit pitivät ajatusta deittipalveluista hyvänä. Kuten edellä esitetty repliikki kertoo, sieltä ajatellaan löytyvän ”moderneja” vastakkaisen sukupuolen edustajia. Myös se, että seuraa etsiessä ei tarvitse istua esimerkiksi savuisissa ravintoloissa tuli esiin – verkossa toimitaankin enemmän henkisten arvojen kuin ulkonäön perusteella.

Siirtymisessä sähköpostien vaihdosta tapaamisasteelle on iso kynnyks. Ilmoituksen palveluun jättänyt haastateltava (KS09) ei loppujen lopuksi rohjennut tavata kirjeenvaihtoveriaa. Hänestä treffien tekeminen Internetin välityksellä tuntui loppujen lopuksi aika omituiselta tavalta solmia ihmissuhde. Haastateltava katsoi myös tapaamiseen sisältyvän riskin. Ilmoituksen laittaminen tapahtuikin enemmän kokeilumielessä.

K: Ootsä tavannu sieltä ketään henkilöä?

V: En.

K: Ett sä oot ihan vaan ollu kirjeenvaihdossa?

V: Joo.

K: Jääkö se ihan muutamaan meiliin, vai..?

V: Juu, ihan kokeilumielessä.

K: Joo. Että siitä ei syntyne sitte suurempaa kiinnostusta nähdä?

V: Ei.

K: Oisko toinen osapuoli ollu halukas näkemään?

V: No, olis.

K: Sä et sitten...?

V: No, en mä sitte oikein... ottanu riskiä.

K: Mihin se kaatu?

V: No, jotenkin... Ei se vaan sitten oikein niinkun... ei kai sitä uskaltanu lähte mihinkään...

K: Mikä siinä sitte pelotti? Oliko se niinku.. pelkäsi, että sieltä tulee joku semmonen... minkälainen ihminen sieltä tulee? Vai niinku, jännittikö se itse tapahtuma, kun ei oo ikinä tavannu, semmonen sokkotreffiäjä, vai mikä siinä on?

V: Se voi olla, että siinä varmaan jotain semmosta on.. semmosta oli... Jotenkin vaan halus, että jääköön tää nyt tämmöseks..

K: Eiks se ihminen ollu kiinnostava sitte, vai?

V: No, se nyt oli niin lyhkäinen juttu, etten mä oikeestaan osannu siitä semmosta kuvaa muodostaa. Mutt se vaan jotenkin tuntu niin, että ei tää oo niinku, ei tää oo niinku normaalia. (naurua).

(KS09)

Ilmoitukseen vastaaminen koetaan myös jossain määrin helpommaksi kuin oman ilmoituksen laittaminen, vaikka kumpikin toiminto tapahtuu anonyymisti. Suoraa vastausta siihen miksi omaa ilmoitusta ei laiteta niin herkästi ei saatu. Taustalla saattaa piillä ajatus siitä, että oma ilmoitus on avoin ilmaisu seurantarpeesta ja siihen saattaa saada monenlaisia, jopa epämiellyttäviä, vastauksia (KS09). Ilmoitukseen vastaamalla sen sijaan voi itse valita mieluisan kumppanin, jonka kanssa voi aluksi vaihtaa sähköposteja.

7.3.3.2. Kumppani Internetistä

Yksi informanteista oli löytänyt miesystävän Internetin kautta. Hänellä oli ollut kaksi omaa ilmoitusta seuranhakupalvelussa. Palvelut, joiden avulla vastaaja oli etsinyt seuraa joko lähettämällä sinne oman ilmoituksen tai lukemalla muiden ilmoituksia olivat deitti.net ja sinkut.net. Useimmat vastaukset olivat olleet asiallisia, mutta niiden määrä oli niin suuri, että haastateltu oli joutunut jopa ottamaan ilmoituksen pois palvelusta vastausten runsauden vuoksi. Yhteen ilmoitukseen tuli kymmeniä vastauksia, joista suurin osa oli asiallisia. Joukossa oli vain muutamia epäasiallisia vastauksia, mutta merkillepantavaa oli että suuri osa haastatellun (KS04) ilmoitukseen vastanneista oli naimisissa olevia miehiä.

K: Joo. Miten sä suhtaudut näihin... tai onks ne sun mielestä minkälaisia... minkälaisia ihmisiä niillä liikkuu? Ett onks ne ihan asiallisia, vai epäasiallisia, vai onks siellä minkälaisia?

V: No, täytyy sanoa, että ne kokemukset, mitä mulla on, niin on hyviä kokemuksia, että... et en oo... ei oo kertaakaan, en oo joutunu mihinkään semmosen epäasiallisen kanssa tekemisiin vielä tähän mennessä. Ett hyvinkin... yllättävän asiallisia. Mutta tota... täytyy sanoa, että suurin osa on... naimisissa olevia, jotka siellä ... siellä seikkailee, kuitenkin.

K: Tota... minkälaisia viestejä sinne, onko sisällöltään asiallisia?

V: On. On ollu asiallisia. Ehkä se on se, se, että sillä tavalla niinku ite jo vähän kattoo sitä sillä silmällä. Mutt että onhan siellä, joo, kyllä siellä saattaa... sanotaan, että jos 10 on, niistä saattaa 2 olla epäasiallista.

K: Sulle on kuitenkin tullu jotain semmosta... vähän...?

V: No, ei mulle itse asiassa oo, kuitenkaan. Että se, mitä mä oon kattonu sieltä, niitä, jotka on laittanu ilmoituksia, niin niissä. Niissä on kyllä jotain ollu...

K: Joo. Ett ne on... lähinnä semmosia...

V: Mutt ei mulle oo tullu, siis... oikeastaan, täytyy sanoa, että... No, mulla on ollu 2 kertaa ilmoitus siellä, ja... ja tota... en mä muista, ett olis ollu ihan mitään... epäasiallisuutta...

K: Just, ei mitään rivouksia, eikä semmosia?

V: Ei. Oon ite laittanu ihan semmosen asiallisen ilmoituksen, ettei ... sekään ei oo houkutellu.

(KS04)

Vaikka haastateltu oli itse onnistunut kumppanin valinnassa, hän piti Internetin kautta tapahtuvaa tutustumista aika erikoisena, mutta hyvänä tapana yksinäiselle ihmiselle etsiä seuraa. Ennen tapaamista haastateltu kertoi käyneensä sähköpostikirjeenvaihtoa, jossa kumpikin kertoi itsestään. Kumpikin kirjoitti useampia sähköpostiviestejä, jonka jälkeen sovittiin tapaaminen. (KS04)

Joissain tapauksissa ihmiset saattavat jopa arastella sen tosiseikan kertomista, että ihmissuhde on saanut alkunsa Internetin deittipalstoilla (Shalom 1997, 186-187). Näin ei kuitenkaan ollut laita tämän haastattelun tapauksessa. Perhe ja ystävät reagoivat kuitenkin asiaan varauksellisesti. Tämä johtui pitkälti epäilyistä ja ennakkoluuloista. Mielikuva verkossa liikkuvista huijareista ja hyväksikäyttäjistä oli omiaan luomaan ystävä- ja perhepiirin pelkoja ja lisäämään epäilyä. Samalla informanttia (KS04) pidettiin rohkeana, koska hän uskalsi tavata miehen netin kautta.

K: Mites tota, tietääkö esimerkiksi sun perhees tai ystäväs, että oot tavannu miesystäväs tätä kautta?

V: Tietää.

K: Miten ne suhtautuu siihen?

V: No, kyllähän ne vähän epäileviä ensin alkuun oli, että ... vähän peloissaan, että mikähän se oikein on... ett kuinka sä uskallat sitä kautta ja näin pois päin. Mutta ett ei sitten, kun tää tilanne on nyt ... on tota, tullut selväksi niin, ei se (xxx).

K: Ööö... Mikä siinä pelottaa?

V: No, varmaan just se, että ajatellaan, ett jos siellä on jotain ihmetyyppejä liikkeellä. Vaarallisia jollain tavalla. En minä tiedä, mikä... Toisaalta sitte kun ajattelee sitä, että.. No, ehkä juuri se, että jos sitten tulee kerrottua itestään niinku yksityisiä asioita ja... ja että tulee, ... ja selviä osoitteita ja puhelinnumeroita ja sellasta... Ett jos ei vielä tunnekaan sitä ihmistä täysin, se onkin sitte joku hyväksikäyttäjä. Ja varsinkin, jos tulee tietoseks siitä, että mäkin asun yksin ja niin pois päin, niin varmaan semmosia...

K: Niin, niin.

V: Mut se ihan sama tilannehan on sitten niinkun ... livenä, että että jos mä ravintolasta oon tulossa, niin (xxx) liikun taksilla aina ja niin pois päin, että... että ainahan siellä voi joku ruveta seuraamaan.

(KS04)

Haastattelun tekemä rinnastus Internetin ja ravintolan välillä on mielenkiintoinen: kummankin kanavan kautta voi törmätä yhtäläillä ongelmiiin. Terveen järjen käyttö ehkäisee niitä. Toisaalta Internetin deittipalveluihin kohdistuneen epäluulon taustalla saattaa olla se mediassa esiintynyt uutisointi, jossa kerrotaan esimerkiksi deittipalstojen kautta alaikäistä seksiseuraa hakeneista vanhemmista miehistä (vrt. esim. Korkein oikeus kumosi... 2004) sekä toisaalta pelko siitä että anonyymiteetin takaa voi paljastua mitä tahansa.

Toisaalta positiivista asennetta deittipalvelujen suhteen lisäsivät lähipiirin hyvät kokemukset niiden käytöstä:

K: Joo. Tota, tunneksä kavereita, jotka olis netin kautta ettiny seuraa?

V: JUUU ja itte asiassa, yks työkaveri on menny naimisiinkin.

K: Löytäny netistä?

V: Joo.

(PM01)

Vaikka itse kokisikin palvelun itselleen vieraaksi, tämänkaltaiset tapaukset auttavat tiedostamaan, että deittipalvelut ovat hyviä ja toimivia tapoja löytää parhaimmillaan se oikea. Toisaalta ne hälventävät myös niitä ennakkokäsityksiä, joiden mukaan vain ”luuserit” hakisivat seuraa Internetistä. Tätä näkemystä tukee edellisen haastattelun lausunto siitä, että hänen näkemyksensä deittipalvelujen suhteen ovat muuttuneet. Tähän muutokseen on oletettavasti vaikuttanut myös se tosiseikka, että hän tuntee ihmisen, joka on tavannut puolisonsa deittipalvelun kautta.

V: ...mun ensimmäinen reaktio oli tähän, että se on luusereiden kohtaamispaikka ja se olis niinku hirveen helppo pitää se ---

K: Mmmm.

V: --- näkökanta. Mutta toi .. ähhh .. mää oon .. laajentanu näkökantaani niinku siinä, että se on .. ihmiset on erilaisissa tilanteissa, että ei oo mahdollista oman elämäntilanteen, omassa elämäntilanteessa ehkä lähtee tapaan ihmisiä.

(PM01)

Mielenkiintoista on, kuinka vastaaja korostaa elämäntilanteen merkitystä. Tämä näkemys tukee ajatusta siitä, että palvelujen käyttö on osin elämäntilannesidonnaista.

7.3.3.3. Seksiseurun etsintä

Katzin ja Rican (2002a, 172-173) mukaa seksiseurun etsintä on yksi Internetin käytön motiiveista. Koska aihepiiristä on erittäin vähän tutkimustuloksia, voidaan esittää vain eräitä oletuksia seksiseurun etsinnän yleisyydestä. Mielenkiintoista kyllä, seksiseurun etsintää ja parinmuodostusta tutkittaessa monet tutkimukset ovat kohdistuneet nimenomaan homomiesten verkkokäyttämiseen (vrt. esim. Barnes 2001, 143-144). Lontoolaisten homomiesten keskuudessa tehdyn tutkimuksen perusteella 80 prosentilla 750 haastattelusta miehestä oli Internet-yhteys ja 35 prosenttia heistä oli etsinyt seksiseuraa netistä (Katz & Rice 2002a, 172). Kyseessä on kuitenkin seksuaalinen vähemmistö, jolla nähtävästi on seksuaalista enemmistöä vähemmän seuranhakukanaavia. Tämä selittää luvun suuruuden.

Deittipalstojen luonne seksiseurun etsinnän välineenä tuli ilmi eräissä haastatteluissa. Treffipalveluun ilmoituksen jättänyt haastateltava (KS09) ilmoitti hakevansa kirjeenvaihtokaveria saaden kymmeniä vastauksia. Vastauksista suuri osa sisälsi kuitenkin jopa suoria seksuaalisia ehdotuksia. Tämä tukee käsitystä siitä, että deittipalveluissa on seurustelukumppanin hakijoiden lisäksi liikkeellä runsaasti pelkän seksiseurun hakijoita.

K: Joo. Ja minkälaisia vastauksia sä sait?
V: Sieltä tuli aivan siis laidasta laitaan. Ja kuten sanoin, niitä tuli kymmeniä. Ja puolet niistä oli nimenomaan näitä tämmösiä seksi-hakujuttuja. Teksti oli aika karmasevaa.
K: Oliko ne suoraan ilmoitettiin, mitä haluttiin?
V: Juu, kyllä. Joo. Oikein tarinamuodossa, siellä oli kaikennäköisiä (xx).
K: Oliko he, kertoiko he, mitä he haluaa tehdä, vai..?
V: Joo. Kyllä. Joo.
K: Joo. Tuliko sulle kuvia heistä?
V: Mmm... En tiedä, olivatko he he, vai joku muu, mutta...
K: Niin, mutta siis kuvia lähetettiin?
V: Kyllä tuli, joo. Kyllä.
K: Oliko ne asiallisia kuvia, vai..?
V: Ei. Kyllä ne oli asiattomia. Vaikka siis asiaan liittyviä, mutta (naurua)...
K: Niin, mutta siis tällaisia pornokuvia..?
V: Kyllä, joo.
K: Että, että... Miten sitte semmosia asiallisia vastauksia, minkä verran näistä tuli suunnilleen, että mitkä oli siis ihan niinku kirjekaveria etsimässä?
V: No, tota noinniin, tuli varmaan semmonen joku, neljä-viis... neljä-viis kappaletta. (KS09)

Kukaan tutkimukseen osallistuneista ei kertomansa mukaan hakenut seksiseuraa Internetistä. Koska kyseessä on hyvin intiimi aihe, saattoivat jotkut haastateltavat kaunistella vastauksiaan tätä kysyttäessä. Esimerkiksi ”hupailumielessä” tapahtunut ilmoittaminen saattoi sisältää myös ajatuksen lyhytaikaisen sukupuolikumppanin löytämisestä. (PM02) Kuitenkin ajatus siitä, että enemmistö deittipalvelujen käyttäjistä etsii yhden yön seuraa, tuli monessa yhteydessä ilmi. Samoin myös kavereiden ”positiivisiin kokemuksiin” viitattiin usein ja arveltiin, että netti voisi olla tuloksekas tapa etsiä yhden yön seuraa. (esim. PM06) Monesti myös deittipalvelujen käyttöä ei haluta tunnustaa, vaikka niiden käyttö olisikin yleisesti tiedossa:

K: Onks sulla kaverit ketkään käyttäny näitä?(deittipalveluja)
V: No ei ne kyllä mainosta, mutt kyll me tiedetään, ett justiinsa noilla sivuilla poikkeilee ja tämmösiä tapaamisia.
K: Mmm. Ihan deittejä tehneet?
V: Joo, joo-o.
K: Onko ne puhuneet siitä sen paremmin, ett millasta se on sitte se anti ollu?
V: Eeeei, ei o, ei o ruodittu pitemmälle sitäköh (nauraa).

(PM07)

7.3.3.4. Deittivastauksia hupailumielessä

Huvin vuoksi tapahtuva deittipalvelun käyttö tuli esiin palomiesten kanssa käydyissä keskusteluissa.

Tällöin kysymyksessä oli lähinnä kaveriporukan pelleily, ei varsinainen seuranhaku.

- K: Ootko ikinä aatellu laittaa ilmoitusta tai ootko vastannu tai?*
V: En en, en todella oo aatellu laittaa ilmoitusta, oon vastannu joskus.
K: Oot vastannu? Millasii kokemuksia sulla oli siitä, kun vastasit?
V: Ymm, hauska.
K: Mi-hillä tavalla?
V: Ää, no monella tavalla.
K: Voitsä vähän niinkun kertoo? Olikse niinkun pettymyksiä ne ---
V: Eää, siis eei no lähinnä kavereitten kanss pelleilyä opistoajoilla.
K: Niin.
V: Lähinnä ne oli semmosia.
K: Ett se ei ollu mitään seuranhakua vakavassa mielessä?
V: Ei, ei, ei, ei, ei.
K: Olikse se semmosta niinkun yhden illan seuran hakua? Vai ihan pelleilyä?
V: Ihan pelleilyä. Siis ihan siis kokeilua, kattomista miten se toimi ja siis semmosta tutustumista.
(PM02)

Paul Willis (1984) on kuvannut nuorten työväenluokkaisten brittimiesten kulttuuria, joka korostaa miehisyyttä ja hauskanpitoa. Edellä kuvatun kaltainen pelleily voitaneenkin rinnastaa Willisin (1984, 37) mainitsemaan ajatukseen ”naurujen saamisesta”. Vakavillakin asioilla halutaan pelleillä, se kuuluu olennaisena osana nk. lad-kulttuuriin. Vakavassa mielessä Internetistä ei haeta seuraa vastakkaisesta sukupuolesta. Ajatus siitä, että nuorehko mies löytää seuraa muutenkin, on olennainen syy sille, ettei nettiä käytetä seuranhakuun, vaan se toimii hupivälineenä. Deittipalvelujen käyttäjiä saatetaan jopa pitää hieman luuserimaisina Silti netin käytön mahdollisuutta seuranhakuun ei suljeta pois kokonaan. (esim. PM01 ja PM02). Myös monien ilmoittajien oletetaan olevan liikkeellä ”hupimielessä”. (PM02)

- K: --- voisitsä aatella käyttäväs näitä deittinettiä tai tämmöstä .. treffipalvelua?*
V: Emmä oikeesti usko, en.
K: Mikä siinä on, ett sä et siihen usko?
V: No emmä tiä.
K: Tuntuuks se jotenkin vieraalle jotenkin se ajatus, että?
V: Eei se tunnu vieraalle, mutta .. tuolla näkee ja kuulee, kun on jotain tommosia kivoja kissoja, ei niitä netin kautta tarvi.
K: Niin ett niitä löytää ihan tarpeeks muutenkin.
V: Kyllä.
K: Mites tota noin niin, onks sulla käsityst, minkälaiset ihmiset hankkii seuraa sitä kautta?

- V: *Aaaa varmaan aika monenlaiset ja mä luulen, että siellä on paljon myös semmosessa siis niin sanotussa hupimielessä liikkeellä.*
- K: *Mmmm.*
- V: *Emmä usko, että siellä tosissaan niin varmaan niistä käyttäjistä tai ilmoituksista, niin onko puolet näitä, jotka OIKEEN hakee. Emmä tiä, oma arvio.*
- (PM02)

Edellä kuvatun kaltainen ”hupailukäyttäytyminen” on palvelun kautta tosimelellä seuraa hakevien kannalta luonnollisesti negatiivinen ilmiö. Toisaalta taas ”hupailijoiden” toiminta implikoi tietyn leikkimielisen asennoitumisen deittipalveluihin: niitä ei aina kannata ottaa tosissaan. Tämänkaltaisen toiminta aiheuttaa luonnollisesti etiikkaan ja moraaliin liittyviä kysymyksiä: missä määrin ”hupailu” on soveliasta ja milloin ylitetään sopivaisuuden rajat ja jopa loukataan vastapuolen tunteita totuuden paljastuessa ennemmin tai myöhemmin.

Vaikka deittipalvelut on kehitetty nimenomaan seuranhakua varten, seuraa haetaan ja romansseja syntyy myös muissa Internetin palveluissa. Ennen muuta chatit ovat paikkoja, joissa yksinäiset saattavat kohdata (Clark 1998, Paunonen 2004). Myös keskusteluryhmissä solmitaan sosiaalisia suhteita, tosin usein hieman toisessa tarkoituksessa kuin seurustelumielessä (Parks 1996).

7.3.3.5. Deittipalveluihin kohdistuvat epäluulot ja palvelun käytön esteet

Deittipalvelun käytön esteiksi voidaan lukea ensisijaisesti seuraavat syyt:

- 1) Yleiset, erittelemättömät ennakkoluulot palvelua kohtaan.
- 2) Vastenmielisyydet tutustua ihmiseen ilman että näkee hänet, tuntemattoman henkilön pelko.
- 3) Epämääräisten seksihakijoiden ja ”sählääjien” liikkumisen pelko ko. palveluissa.
- 4) Verbaalisuuden liiallinen korostuminen seurahaussa.
- 5) Ajatus siitä, että saa seuraa muutenkin ts. ”ei tarvitse” turvautua deittipalveluihin.
- 6) Palvelun tarpeettomuus nykyisessä elämäntilanteessa.
- 7) Fyysiset esteet, Internetiin ei pääsyä kotoa tms.

Yleisinä ennakkoluuloina voidaan pitää mainintoja siitä, että koko ajatus tuntuu vieraalta. Vaikka moni haastateltava oli utelias deittipalvelujen suhteen, niitä kohtaan koettiin myös runsaasti epäluuloja. Epäluulot ja ennakoasenteet toimivat palvelun käytön esteenä. Oletetaan, että palveluissa liikkuu

”kaiken näköisiä sählääjiä” ja luotetaan enemmän kahdenkeskiseen kanssakäymiseen (PM08). Moni informantti kiinnitti huomiota juuri palvelun anonymiteettiin, mikä koettiin ongelmallisena. Ihmiset haluttiin tavata face-to-face tilanteessa ja muodostaa heistä kokonaiskuva (esim. PM08). Koska eleet, ilmeet ym. metaviestit jäävät tyystin paitsi verkkoviestinnässä, verbaalisuus painottuu (Wahlström 2004, 65-66). Siksi onkin päätelty että ennenmin kuin fyysiset avut, kumppanin samankaltaiset arvot ja arvomaailman yhdenmukaisuus painottuvat Internetistä seuraa etsittäessä. (Paunonen 2004, 39)

Deittipalveluissa nähtiin myös vaarana liiallisena verbaalisuuden korostuminen:

V: --- niin että kyllä mä pidän tota nettiä, se on semmonen, mikskä ny sanos, anonyymi se esiintymistapa ny viä kuitenkin, että sähän pystyt käytännössä kirjottaa, jos sull on hyvä runopää, niin sähän pystyt jutteleen ja taruileen sinne ihan mitä, mitä tota noin sun päästä löytyy.

K: Eiks se paljastu, kun tavataan?

V: No **SIITTEN** joo, mutta sittenpäähän se onkin vähän nolompi juttu... ---
(PM08)

V: Mää tota.. suhtaudun siihen .. **erittäin** suurella varauksella.(deittipalvelut)

K: Minkä takia? Sä käytät kuitenkin nettiä paljon, ett se ois helppo käyttää?

V: Nooo, äh.. mä haluan tavata ihmisen näin.

K: Joo.

V: Ja toi.. vaikka mä oon, vaikk mä olin koulussa aina kielellisesti lahjakas ja tällain niin, kirjottamalla mä en kehenkään ihmiseen sais kuitenkaan **semmosta YHTEYTTÄ** ja **semmosta KUVAA ITTESTÄNI** ---
(PM01)

Verbaalisesti lahjakas ihminen pystyy ”hurmaamaan” vastapuolen helposti, mutta kieli asettaa myös runsaasti rajoitteita ennen muuta silloin jos kirjallinen viestintä ei ole itselle ominaisin ilmaisun muoto. Samalla kommentti pitää sisällään myös ajatuksen siitä, että ihmisen tulisi olla verbaalisesti lahjakas, pystyäkseen paremmin ilmoituksessa ja vastauskirjeissä vakuuttamaan vastaanottajan omasta erinomaisuudestaan mahdollisena treffiseurana. (vrt. esim. Wahlström 2004, 66-67). Nettideittailua pidetäänkin joissain vastauksissa kirjallisesti lahjakkaiden ihmisten tapana tutustua toisiin ihmisiin ja samalla koetaan, että palvelussa menestyäkseen täytyy osata ”kehua” itseään:

V: Niiin joo, no jotenkin ett ehkä ne joo.. et niin kun sitä tiiä justiin, ett min-, minkälaiset ihmiset, kun ne kehuu itseensä tietenkä siellä paljon ja näin. Niin kyllähän se niin kun tosiasiassa vaikee se on sanoo, että ---

K: Mmm.

V: --- onko ne vaan hyviä niinku kirjailemaan sinne ja kirjottamaan itestään...
(PM09)

Barnes (2001, 16) korostaa sitä, että verkkoympäristössä kommunikoivan henkilön on luotava mielikuva itsestään kuvailevaa kieltä käyttäen. Mikäli kieli ei ole monipuolista ja kuvailevaa (descriptive), ihmisestä voi verkon välityksellä saada hyvinkin yksiulotteisen kuvan. Tämä johtaa siihen, että verkkosuhteiden muodostumisessa verbaalisuus on yksi korostuva ominaisuus, joka helpottaa positiivisen mielikuvan syntyä.

Mattila ja Kemppainen (2004, 47-48) ovatkin määritelleet onnistuneen nettisuhteen syntymiselle neljä edellytystä: onnistunut verkkoviestintä, onnistunut ensitapaaminen, kriteerien täytyminen ja luottamus. Sujuva sanakäyttö ja kyky ilmaista itseään monipuolisesti takaa menestymisen mahdollisuudet etsittäessä seuraa Internetin välityksellä (Wahlström 2004, 65; Mattila & Kemppainen 2004, 48). Ennen muuta kielellinen sujuvuus, rikkaat sanavalinnat, kielikuvat, oikeinkirjoitus ja kielen moni-ilmeisyys ovat asioita, joihin kiinnitetään huomiota (Mattila & Kemppainen 2004, 48; Paunonen 2004, 42). Onkin mahdollista että yhtenä deittipalvelujen käytön esteenä toimii juuri potentiaalisen käyttäjän tietoisuus omasta kirjallisen ilmaisun puutteellisuudesta. Tällöin ei haluta ottaa riskiä ja ”nolata” itseä huonolla viestinnällä.

Suurin osa vastaajista korosti sitä, että eivät kaikki deittipalvelujen käyttäjät eivät välttämättä ole ”luusereita” vaan joukkoon mahtuu myös tavallisia ihmisiä, jotka esimerkiksi elämäntilanteensa takia haluavat etsiä seuraa netin avulla (esim. PM01). Joissain tapauksissa voitiin kuitenkin tulkita, että ”tosi mies ei joudu nettiä seuranhakuun käyttämään”(PM02).

Siinä missä miehet saattavat pohtia deittipalveluja mahdollisena seksiseikkailun löytämispaikkana, naiset suhtautuvat palveluiden seksinhakijoihin kielteisesti (KS09). Kukaan miehistä ei tuominnut sitä, että palvelun kautta etsitään seksikumppania, vaan piti sitä jopa mahdollisena (esim. PM07). Naiset uskoivatkin, että voisivat käyttää palvelua joko kirjeenvaihtoseuran tai treffiseuran etsintään. Miehillä ajatus yhden yön seurasta tuli useasti esiin.

Käytön fyysisenä esteenä nousi esille koneen tai internet-yhteyden puute. Vaikka palvelu sinänsä kiinnostaisi ja saattaisi olla mielenkiintoinen elämäntilanteenkin kannalta, sen käyttö vaatii aikaa ja siksi siihen ei voi paneutua riittävällä intensiteetillä työpaikalla (vrt KS01).

7.3.3.6. Kaveri deittipalstalta

Deittipalveluihin kohdistuneet tutkimukset ovat lähestyneet seuranhakupalveluja lähinnä seksiseuraa tai elämänkumppania hakevien henkilöiden näkökulmasta. On totta, että nämä kaksi kategoriata ovat keskeisimmät deittipalvelujen seuranhakutyypit, mutta deittipalveluissa etsitään myös kirjekaveria ja ystävää samasta sukupuolesta ilman parinmuodostus- tai seksuaalisia motiiveja. Esimerkiksi deitti.net – palvelussa on mahdollista kategorisoida oma ilmoitus valitsemalla omalle ilmoitukselle luokitus seuraavista vaihtoehdoista:

- 1) Ei luokitusta
- 2) Tositarkoituksella
- 3) Seikkailu
- 4) Ystävää etsimässä
- 5) Matkaseura
- 6) Etsintäkuulutus

Esimerkiksi deitti.netin luokituksella ”ystävää etsimässä” löytyy satoja ilmoituksia, joissa etsitään kaveria harrastuksiin, kirjeenvaihtoon jne. Useissa näistä ilmoituksista korostetaan erityisesti, että ilmoittaja ei hae seksiseuraa tai on jo varattu. Seuraa haetaan muun muassa koiraharrastuksen ja golffaamisen merkeissä. Myös matkaseuraa haetaan täysin ei-seksuaalisin motiivein.

Palomiehistä kukaan ei tuonut esiin tätä näkökulmaa, mutta kurssisihteerien haastatteluissa tämä aspekti tuli esiin.

*V:...tästä oli juttua just vähän aika sitten yhden kaverin kanssa, joka on äitiyslomalla. Joka on tämmösen palvelun kautta päässy... muuttaen vieraalle paikkakunnalle ollen vaan äitiyslomalla, mikä on aika hirvee tilanne... hirvee tilanne, niin tota, hän sano, että hän olis niinku tätä kautta, tai siis oli laittanu ilmoituksen ja löytäny niinku tämmösiä kavereita sitä kautta. Elikkä tommosessa tilanteessa se on aivan loistava.
(KS06)*

Informantin mukaan hänen tuttavansa ei etsinyt parisuhdetta tai seksiseuraa, mutta kotona lastaan hoitava nuori äiti löysi sen sijaan uusia ystäviä, joiden kanssa saattoi vaihtaa ajatuksia ja mielipiteitä sekä viettää aikaa. Internetin deittipalveluilla on siis parinmuodostuksen ohella myös oma, tosin merkitykseltään huomattavasti vähäisempi tarkoitus puhtaita ystävyysuhteita tuottavana foorumina.

Deittipalvelut voivat myös toimia samanhenkisten ihmisten kohtaustapaikkoina: innokas jääkiekkofani saa kenties deittipalvelusta seuraa jääkiekkokatsomoon ja kisamatkalle:

Salliiko elämäntilanteesi sinun irrottautua parin viikon ulkomaanmatkalle keväällä 2005?

Tiedätkö, miksi vappu ja äitienpäivä kannattaa mieluummin viettää Itävallassa kuin

kotimaassa? Jos vastasit molempiin kysymyksiin kyllä, tämä on tarkoitettu sinulle! Sinä 20-30-

vuotias heteronainen, lähde 25-vuotiaan sinkkunaisen matkaseuraksi jääkiekon MM-kisoihin

Innsbruckiin ja Wieniin toukokuun alussa -05! Aiempi kisamatka- tai ylipäänsä

matkustuskokemus ei ole välttämätöntä, mutta innostus jääkiekkoon ja vankkumaton Leijonien

kannustusasenne ovat! Kirjoita ja kerro jotain itsestäsi ja suhteestasi jääkiekkoon, siitä miksi

juuri sinä olisit minulle parasta matkaseuraa. Kevääseen on vielä pitkä matka, mutta ehdimme

syksyn ja talven mittaan tutustua ja suunnitella matkaa (liput ovat jo myynnissä)... P.S.

Viihdythän paremmin katsomossa kuin kisateltassa!

nimim. Leijonatassu, nainen 25 deitti.netissä 2.7.2004

Ylläoleva ilmoitus oli suunnattu naisille deitti.netin matkaseuraa –osiossa. Huomionarvoista on, että nainen ilmoittaa jo alussa olevansa hetero, jotta ilmoituksen lukijoille käy selväksi että hän etsii todellakin vain seuraa jääkiekkokatsomoon ja kisamatkalle – ei seksiseuraa toisista naisista.

7.4. AIKUISVIIHDEPALVELUT

7.4.1. Aikuisviihteen asema osana viihdepalveluja

Yksi keskeisimmistä Internetin tarjoamista viihdemuodoista on aikuisviihde. Erilaiset seksisivut ovat niitä harvoja palveluja, jotka ovat myös kaupallisesti kannattavia. Kuitenkin vain kaksi prosenttia suomalaisista Internetin käyttäjistä piti viihdepalveluja (sis. pelit, erotiikka ja virtuaalimaailmat) tärkeinä vuonna 1999 julkaistussa digitaalisen median raportissa (Turpeinen 1999, 74).

Seksipalvelut ovat kuitenkin aina olleet ensimmäisiä uuden teknologian hyödyntäjiä, niin myös Internetin osalta (Järvinen 2001). Jo vuonna 1994 Internetin seksipalvelujen liikevaihto oli 260 miljoonaa dollaria ja luku on tuosta vain kasvanut (Järvinen 1996). Puohiniemen arvotutkimuksessa tehdyn käyttökartoituksen yhteydessä neljä prosenttia vastanneista käytti seksipalveluja kotoa käsin ja yksi prosentti työpaikalta. (Puohiniemi 2002, 190-191)

Savolaisen (1998a, 61) Internetin käyttöä arkielämän tiedonhankintaan käsittelevässä tutkimuksessa ei aikuisviihdepalveluja mainita erillisenä palveluna. Mikäli joku informanteista käytti ko. palveluja, se sisältyi muihin palveluihin. Aikuisviihdepalveluiden käyttöön suhtaudutaan yleensä hieman salailleen ja häpeillen. Mahdollista mielenkiintoa verkon eroottista tarjontaa kohtaan ei aina välttämättä rohjeta julkisesti tunnustaa. Siksi aihepiiristä ei juurikaan ole tehty tutkimusta. Erilaisten seksisivustojen ja – palveluiden käyttö on kuitenkin keskeinen motiivi selvittäessä Internetin käyttöön vaikuttavia syitä (vrt. Katz & Rice 2002a, 172-174)

7.4.2. Kurssisihteerit ja palomiehet aikuisviihdepalvelujen käyttäjinä

Informanttien suhtautuminen seksipalvelujen käyttöön sekä heidän kokemuksensa ko. palveluista vaihtelivat voimakkaasti sukupuolesta riippuen. Lähes kaikki miehet olivat vähintään kokeilleet seksisivustoja, kun taas vain muutamat naiset olivat tutustuneet verkon aikuisviihdeantiin.

Taulukko 10. Aikuisviihdepalvelujen käytön useus

Käytön useus	En koskaan	Olen kokeillut vähintään kerran	Joskus	Säännöllisesti (vähintään kerran viikossa)	Usein (2-3 kertaa viikossa tai useammin)
Palomiehet (n=9)	4	2	2	1	-
Kurssisihteerit (n=9)	6	2	1	-	-

Haastatteluissa ilmeni, että miespuoliset vastaajat vähätelivät seksipalvelujen käyttöä: henkilö, joka sanoi aina kurkistavansa mitä uutta ko. palveluissa oli kun avaa koneen, oli merkinnyt lomakkeeseen vähintään kerran viikossa ja useampikin haastateltava myönsi heiltä sitä kysyttäessä katselleensa seksisivuja ”poikien kanssa”. Kun sivuja ei itse käyty avaamassa, koettiin että ko. palvelua ei käytetä, vaikka aikuisviihdesivustoja katsottiinkin yhdessä esimerkiksi työpaikan tietokoneella.

Palomiesten keskuudessa aikuisviihdepalvelujen käyttö tuntui olevan yleistä, vaikka kenties omaa käyttöä vähäteltiin. Eräs informanteista (PM05) kertoi että jotkut miehistä istuvat ”koko ajan” selailemassa sivuja. Tämä on myös aiheuttanut ongelmia, koneet ”tukkeutuvat” virusten takia jne (PM07).

Eräs haastateltavista korosti, että hän ei itse etsinyt seksisivuja, mutta oli katsellut kyllä niitä:

K: Joo-o. Seksipalveluja oot laittanu, ett sä et oo kertaakaan käyny ees kattomassa?

V: En o käyny, henkilökohtasesti kattonu mutta oon tosin vieressä ollu, kun on.. mutta ITTE en käyny henkilökohtasesti kertaakaan niillä sivuilla.

K: Ett onks täällä teillä töissä pojat kattonu vai kaverit kattonu vai?

V: Noh, vähänh sekä ettäh!

(PM06)

Tämän tyyppisiä vastauksia saatiin useammaltakin informantilta. Käytännössä kaikki palomiehet loppujen lopuksi sanoivat ainakin vilkaisseensa aikuisviihdesivustoja joskus, vaikka peräti neljä heistä olikin merkinnyt kyselulomakkeeseen että he eivät olleet koskaan käyttäneet ko. palveluja. Tämä

palveluihin tutustuminen oli tapahtunut yhdessä muiden kanssa. Joku työ- tai kaveriporukasta oli katselut aikuisviihdesivuja ja siinä samalla oli itsekin katseltu porukalla mitä nämä sivustot tarjosivat. Tämäkin osoittaa jo kuinka aikuisviihdepalvelujen käyttöä hieman häpeillään ja salaillaan. Käytön useutta saatetaan myös vähätellä.

Useassakin haastattelussa tuli esiin ajatus siitä, että seksisivujen vilkuilu silloin tällöin on normaalia miehistä toimintaa – voisi pikemminkin sanoa, että jos mies ei ole kiinnostunut verkon seksipalveluista, niin miestä voidaan pitää epänormaalina eräiden kommenttien valossa:

V: ...alkuun, alkuun ehkä oli tavallaan sitä viihdettä ja sitten tietysti se, että kun puhuttiin näistä seksisivuistakin niin tottakai nyt jokainen terve ih- mies on tavallaan näyttää että on kiinnostunutkin siitä.

(PM03)

Verkon aikuisviihdepalvelut on suunnattu selkeästi miehille ja ne myös kiinnostavat enemmän miehiä. Tätä voidaan selittää myös sillä, että miehet ovat muutoinkin aktiivisempia pornografian kuluttajia ja suhtautuvat suvaitsevammin pornografiaan (vrt. esim. Kontula 1983, 71). Miehet myös käyttävät enemmän muitakin pornografisia tuotteita kuin Internet-palveluja. Esimerkiksi vuonna 1999 noin 63 prosenttia 18-74-vuotiaista miehistä oli lukenut pornografisia lehtiä tai kirjallisuutta, kun naisista vain 27 prosenttia oli tutustunut ko. materiaaliin (Haavio-Mannila & Kontula & Kuusi 2001, 263).

Naispuolisista informanteista kaksi oli käynyt vähintään kerran tutustumassa aikuisviihdesivuihin ja yksi vastaajista kävi niillä joskus.

Seksipalvelut voivat myös muodostua tavaksi ja niihin voi syntyä suoranainen riippuvuussuhde. Yksi haastateltavista (PM01) oli Internetin seksipalvelujen aktiivinen käyttäjä. Hän arvioi itse käyttävänsä päivittäin aikaa keskimäärin 30 minuutista tuntiin selailemalla seksisivustoja. Vastaaja käytti muutoinkin runsaasti nettiä; hän arvioi viettävänsä noin 35 tuntia viikossa Internetissä. Tämä kaikki oli työn ulkopuolista käyttöä. Seksipalvelujen äärellä kului viikossa 3,5–7 tuntia.

Seksisivujen selailusta on muodostunut tapa. Koska Internet on arkipäiväistänyt seksin, eivät netin seksisivut eivät enää stimuloineet:

V: Tässä on semmonen, mä oon saavuttanu itte asiassa .. kyllästymispisteen nettiseksin osalta elikä öö.. se ei niinku tee mitään.. enää.

K: Nii ett se ei sillai stimuloi?

V: Ei. Aluks se oli niinkun siis se oli niinku HIENOO, että mitä voi olla, tosta vaan, niin pääsee kattomaan, mutta toi.. on liian monta kuutio mennyt vettä Tammerkoskesta läpi tänä aikana kun on ollu mahkut katsoo, siis se on semmonen tapa, että ne käy kattomassa mutta sen on sama kun.. kun kuuntelis pääministerin kyselytuntia että se, se on tavallaan sääli, siis siinä mielessä että tommonen .. öö .. seksuaalinen kiihottuminen on tullu niin arkiseks ton netin takia, että ..

(PM01)

Myös Kontula on huomannut pornografian arkipäiväistävän liiaksi seksuaalisuutta jo kauan ennen Internetin läpimurtoa (Kontula 1983, 71). Varmuuden vuoksi, osin jopa riippuvuuden takia on tarkistettava, olisiko seksisivuilla mahdollisesti stimuloivaa materiaalia, vaikka melkein jo etukäteen tietää ettei sitä ole:

K: Mistä se sitt johtuu, ett vaikk siihen on silleen niinku tietyllä tavalla tieksä leipääntyne, niinkun sä sanoit, ett niin kuitenkin sitt menee uudelleen ja uudelleen kattoon ett ..

V: Siin on, se on varmaan sama tossa lottoomisessa.

K: Mmmm.

V: On olemassa siinä, koska sivut on orientoitunu tälle seksin alueelle, niin on olemassa kuitenkin pieni mahollisuus, että siitä valtavasta massasta löytyskin jotain, joka stimulois.

(PM01)

Ylläolevan kaltaisesta esimerkistä puhuttaessa voidaan jo puhua eräänasteisesta riippuvuudesta: palveluja on käytävä katsomassa ”varmuuden vuoksi”. Tavasta on muodostunut alkava riippuvuus.

Palomiehistä kukaan ei kokenut aikuisviihdesivustoja vastenmielisiksi. Siinä missä palomiehet katselivat tietoisesti aikuisviihdesivustoja, yhtä lukuun ottamatta kaikkien kurssisihteerien tutustuminen tähän materiaaliin oli tapahtunut vahingossa. Aikuisviihdettä ei tuomittu moraalisesti (KS08), mutta sitä saatettiin pitää kiusallisena ennen muuta sellaisessa tilanteessa, jossa aikuisviihdesivustolle jouduttiin vahingossa.

K: Seksipalvelusivustoa sä oot joskus ainakin käyny..?

V: Oon joo, koska joskus ne kanssa heittää näille sivuille. Ihan niinku käsittämättömiä. Ja niistä ei pääse joskus pois.

K: Ootsä ikinä käyny esimerkiks vapaaehtosesti kattomassa tietosesti jotain..?

V: En.

K: Sä oot aina niinku joutunu?

V: Joo, mä oon joutunu, en oo käyny.

K: Tota, kuinka paljon ne on kiusannu sua?

V: Ööö, no, ei sikäli oo kiusannu, mutta tietysti, jos työpaikalla lävähtää eteen, niin... eikä siitä pääse pois, vaikka heität rastia kuinka, niin ei se oo tietysti kauheen kiva...

...

K: Niin, ei mitenkään moraalisesti?

V: Ei, ei.

(KS08)

Aikuisviihdepalveluihin saatettiin myös ”eksyä” sivustojen samankaltaisuuden takia. Yksi informanteista (KS06) kertoi etsineensä verkosta ruokasivustoa, jolla hän oli aikaisemmin käynyt (herkut.net), mutta hän kirjoitti osoitteen vahingossa muotoon herkuu.net päätyen aikuisviihdesivuille.

7.4.3. Aikuisviihdepalvelujen käytön ja ei-käytön motiivit

Aikuisviihdepalvelujen käyttö on esisijaisesti miehille tyypillistä toimintaa. Näiden palvelujen käyttöä selittävinä tekijöinä voidaan pitää seuraavia seikkoja:

- 1) Seksuaalisen kiihottumisen halu ja tarve
- 2) Mielenkiinto katsella seksiä
- 3) Uteliaisuus, tirkistelynhalu
- 4) Ajanvietto kaveriporukassa
- 5) Miehiseen kulttuuriin kuuluvan normipaineen mukainen käyttäytyminen.

Seksuaalisen kiihottumisen tarve on ymmärrettävä aikuisviihdepalvelujen käyttöä selittävä motiivi. Se saattaa jopa johtaa riippuvuuteen ko. palveluista, kuten informantin PM01 tapauksessa oli käynyt. Toisaalta uteliaisuus saattaa myös johtaa palveluihin tutustumiseen; joissain tapauksessa saatetaan jopa ajatella, että aikuisviihdepalvelujen satunnainen katselu kuuluu tiettyyn ikävaiheeseen tai on ylipäättänsä normaalia miehistä käyttäytymistä. Informantti PM03 kiteytti osuvasti ajatuksen aikuisviihteen ja miehisen kulttuurin normaalikäyttäytymisen välisestä suhteesta seuraavasti: ”*kun puhuttiin näistä seksisivuistakin niin tottakai nyt jokainen terve ih- mies on tavallaan näyttää että on kiinnostunutkin siitä*”. Toisin sanoen jos aikuinen mies ei tunne mitään mielenkiintoa aikuisviihdettä kohtaan, hänen saatetaan tulkita olevan poikkeava. On normaalia kuluttaa aikuisviihdettä. Moni haastatelluista korosti, että he saattoivat silloin tällöin katsella aikuisviihdettä Internetistä ja/tai miestenlehdistä, mutta ”heillä ei olisi ollut tarvetta” tai se oli vain ”hauskaa hupia”. Mies ei siis voi tunnustautua yksinomaan aikuisviihteen kuluttajaksi, joka näin tyydyttää seksuaaliset tarpeensa.

Seksuaalisesti värittyneen materiaalin tarkastelu saatettiin kokea hauskana ajanvietteenä silloin tällöin:

V:No emmä oikeestaan, että .. kyllä nyt sanotaan REHELLISESTI niin, joskus jossain aikaa voi olla kiva kattella niitä alastomia naisekin, mutt tota ei, ei niin kyllä niihinkin kyllästyy, että ei se, eikä mulla ole semmosta tarvetta, että mun pitäis niitä sieltä hakee, että kyllä mä niin kun vilpittömästi niin ..

(PM03)

Kaveriporukan selaillessa aikuisviihdesivustoja palomiehet liittyivät usein ryhmään ja tyttökuvia katseltiin yhdessä. Myös tässä näkyy selkeästi jo aiemmin chattien yhteydessä havaittu lad-kulttuuriin liittyvä käyttäytymismalli (vrt. Willis 1984).

Naiset eivät tuomitse aikuisviihdettä, mutta se ei yksinkertaisesti kiinnosta useimpia heistä.

Aikuisviihdesivustoilla käynyt naisinformantti (KS04) totesikin, että palvelujen sisältö ei miellyttänyt häntä. Sivustojen sisältö oli liian brutaalia, hän olisi halunnut katsella ”kivasti tehtyä” aikuisviihdettä, joka olisi ”pehmeämpää” ja ”nättiä”.

Aikuisviihdepalvelujen ei-käyttöä selittivät ennen muuta seuraavat tekijät:

- 1) Mielenkiinnon puute aikuisviihdettä kohtaan
- 2) Aineiston vastenmielisyys
- 3) Pelko viruksista
- 4) Palvelua ei koeta elämäntilanteessa tarpeelliseksi

Erityisesti naisvastaajien osalta aikuisviihdepalvelujen ei-käyttöä selittää pitkälti mielenkiinnon puute. Visuaalisesti värittyneitä, melko suorasukaisia ja miehille suunnattuja eroottisia sisältöjä ei koeta kiinnostavina. Miehistä ne, jotka eivät lainkaan seuranneet aikuisviihdettä perustelivat asiaa joko mielenkiinnon tai ”tarpeen” puutteella. Miehistä aineisto ei ollut vastenmielistä vaikkeivät he olisi sitä käyttäneetkään. Sen sijaan naisten vastauksissa tuli esiin juuri tämä katsantokanta; vaikka erotiikasta oltaisiinkin kiinnostuneita, halutaan eri tavoin suunniteltuja sisältöjä.

Kuten edellä todettiin, paloaseman koneet menivät aika ajoin ”tukkoon” aikuisviihdesivustojen selailun johdosta. Siksi kotikoneella ei välttämättä tarkasteltu tämäntyyppistä aineistoa. Myös virusten pelko rajoitti aikuisviihdepalvelujen käyttöä.

7.5. KESKUSTELURYHMÄT

7.5.1. Keskusteluryhmät ja niiden toiminta

Internetin keskusteluryhmät toimivat sekä tiedonhankintakanavana että viihteen tarjoajina. Niiden aihepiirit vaihtelevat laidasta laitaan käsittäen esimerkiksi harrastuksiin (golf, tuning, urheilu jne.), arkielämän välttämättömiin toimintoihin (esim. rakentaminen ja remontointi, työpaikat jne.), viihteeseen (julkisjuorut, tv-ohjelmat, huuhaa jne.), parisuhteisiin (erotiikka, sinkut), kulttuuriin (kirjallisuus, elokuvat jne.) sekä lukuisiin muihin elämän eri osaa-alueisiin liittyviin teemoihin käsitteleviä ryhmiä. (ks. esim. Yahoo.com tai Suomi24.fi) Oman ryhmänsä muodostavat lisäksi tiettyihin ammatillisiin erityiskysymyksiin jne. keskittyneet palstat.

Keskusteluryhmät ovat eräänlainen joukkotiedotusväline, joihin osallistujat voivat lähettää omia viestejään joko täysin ilman sensuuria tai hyvin vähäisen kontrollin alaisena (Rafaeli & LaRose 1993). Merkittävä osa keskusteluryhmistä toimii kuitenkin valvotusti: julkiset, kaikille avoimet keskustelupalstat (esim. Suomi24.fi) ovat väränneet aktiivikeskustelijoita nk. sheriffeiksi, joilla on oikeus poistaa asiattomuuksia keskustelupalstoilta.

Fleimaus (engl.flaming) on yksi keskustelupalstoja tutkittaessa korostuva ilmiö. Barnes (2001, 30) kuitenkin huomauttaa, että ilman provokatiivisia ihmisiä keskustelupalstat kuolisivat. Mikäli keskustelussa ei esitä melko kärjekkäitäkin mielipiteitä, keskustelu tyrehtyy. Kärjekkäät mielipiteet ja provokatiivisuus ovat toki eri asia kuin fleimaus (esim. muiden keskustelijoiden herjaaminen).

Keskusteluryhmään osallistumista saattaa vaikeuttaa sen sisäinen kieli (vrt. Barnes 2001, 37). Useissa keskusteluryhmissä on runsaasti vakiokäyttäjiä, joiden kesken käytävästä kommunikaatiosta muodostuu osin ”sisäpiirimäistä”. Vastaava ilmiö voidaan havaita myös chattien osalta.

Savolainen (2001) on pohtinut keskusteluryhmien merkitystä tiedonhankintakanavana kysyen ovatko ne ”eläviä ensyklopedioita” (living encyclopedia) vai onko niissä tapahtuva keskustelu lähinnä tai joutavanpäiväistä jutustelua (idle talk). Savolaisen mukaan (mt., 87) keskusteluryhmissä on havaittavissa kumpiakin piirteitä. Voidaan olettaa, että keskusteluryhmän informatiivinen merkitys siihe osallistuvalla henkilöllä riippuu ensisijaisesti keskustelijan omista motiiveista tiedonhankinnan

suhteen sekä toisaalta keskusteluryhmän luonteesta. Teemasta riippuen osa keskusteluryhmistä on etupäässä tiedollisesti suuntautuneita (esim. Suomi24 – koti ja asuminen) ja osa taas erittäin viihteellisiä (esim. Suomi24 – vitsit).

7.5.2. Haastateltujen keskusteluryhmien käyttö

Useat haastattelemani henkilöt olivat nimenomaan luuraajia. He eivät lähettäneet keskustelupalstoille kovinkaan aktiivisesti viestejä eivätkä osallistuneet aina aktiivisesti chatissa tapahtuvaan keskusteluun vaikka seurasivatkin sitä.

Yksi informanteista (PM01) ilmoitti seuraavansa keskusteluryhmiä säännöllisesti, mutta hän ei kuitenkaan itse lähettänyt viestejä niihin.

”...mulla ei o ees omaa nikkii sinne, mä en oo ottanu, mä kyllä SEURAAN, mä tykkään SEURATA niitä keskusteluja valikoivasti, mutta mulla ei, mä en koe semmosta tarvetta OSALLISTUA siihen ite...”

(PM01)

Haastateltu harjoitti säännöllisesti arvopaperikauppaa ja hänen mielenkiintonsa kohdistui nimenomaan tätä aihepiiriä käsitteleviin keskusteluryhmiin.

Hyvin usein ongelmat ovat samanlaisia kaikilla käyttäjillä keskusteluryhmän sisällä. Ne liittyvät esimerkiksi yhteiseen harrastukseen, kuten autojen rakenteluun tai kodin remontointiin (esim. lämmitysjärjestelmät) Tämä mahdollistaa tiedonhankinnan pelkästään keskusteluryhmiä seuraamalla.

K: Ooksää ikinä, ikinä ite kysyny esimes että ---

V: En. E++ mä oon vaan sieltä kattellu niitä muutamia, elikä siä, siä tuntuu olevan ne samat ongelmat kaikillah (nauraa).

K: Löytyyks niihin vastausta?

V: On juu, siä on kokeneet jotka vastaa sitten niihin, että.

(PM07)

Varovaisuus leimaa myös suhtautumista keskusteluryhmien käyttöön. Ennen muuta aloitteleva käyttäjä harkitsee kahdesti ennen kuin hän osallistuu keskusteluun (KS06).

Tätä näkemystä tukee myös Arpon (2005, 280) käsitys eräänlaisesta ”sisäänajovaiheesta” keskusteluryhmiin. Ensin tutustutaan ryhmään ja sen toimintaan, ”luurataan” ja vasta sitten osallistutaan keskusteluun.

7.5.3. Keskusteluryhmien käytön ja ei-käytön motiivit

Haastateltujen osalta voidaan keskusteluryhmien käyttöä selittävinä tekijöinä erottaa seuraavat ensisijaiset motiivit:

- 1) Harrastukseen tai muuhun mielenkiinnon kohteeseen liittyvä tietoinen tiedon hankinta jossain ongelmatilanteessa.
- 2) Jonkin itseä kiinnostavan aihealueen (esim. harraste) seuraaminen ilman että siihen liittyy konkreettista tiedontarvetilannetta.

Kukaan informanteista ei viettänyt keskusteluryhmissä aikaa puhtaasti viihdetarkoituksessa vaan niiden käyttöön liittyi enemmän tai vähemmän tiedontarvetilanteita. Keskusteluryhmien käyttöä voidaan kuitenkin pitää siinä mielessä viihteellisenä toimintana, että niiden käyttö liittyi lähes poikkeuksetta viihteellisiin asioihin, kuten harrastuksiin. Keskusteluryhmiä hyödynnettiin myös ajankohtaisten asioiden seuraamiseen esimerkiksi pörssin osalta (PM01) ja moottoripyörän korjaamiseen yms. kysymysten ratkomiseen (PM07).

Ajan kuluttaminen keskusteluryhmissä kiinosti eräissä (KS06) tapauksissa:

K: Olisko sulla keskustelupalstoille semmosia aihepiirejä, mistä sä olisit valmis niinku ite keskustelemaan? Tai kiinnostas niinku lähtee juttelemaan?

V: En mä tiedä... Tai siis, olis varmaan paljonkin... kaikkea. Mutta mä luulen, että se olis aika semmosta varovaista se alku, että sitä kävis ensin kättelemassa, vähän nuuskimassa, minkälaista missäkin olis ja mitäkin. Että mulla ei oo mitään varsinaisesti semmosta harrastusta, tai aiheita, mitä mä niinku intohimosesti tekisin, tai muuta. Se olis sitt vähä semmosta satunnaista, siellä sun täällä, että jos joku juttu saattais kiinnostaa, niin siihen saattais sanansa sanoo.

(KS06)

Keskusteluryhmien vähäistä käyttöä selittää omalta osaltaan paitsi ryhmään osallistumisen tietty kynnys ja tarvittava aktiivisuus, myös osin tietojen puute. Palveluista ollaan ehkä tietoisia, mutta ei tiedetä tarkalleen millaisiin asioihin niistä voi etsiä vastausta. Myöskään keskusteluryhmien ja chattien välistä eroa ei välttämättä tunneta (esim. PM02).

Keskeisimmiksi syiksi keskusteluryhmien ei-käyttöön nousevat erityisesti aikapula ja asenne, jonka mukaan keskusteluryhmät eivät ole hyödyllisiä tai henkilölle itselleen tarpeellisia kommunikoinnin, ajankulun ja tiedonhankinnan kanavia.

K: Mites tommostet ihan sitten keskusteluryhmät, tai muut tälläset chattailut?

V: Ei mulla oo aikaa semmoseen. (xxx). Keskustelen mieluummin ihan livenä. (KS05)I

Informantin omaksumat informaatiokäytännöt eivät tässä esimerkkitapauksessa tue vaihtoehtoa kommunikoida verkon välityksellä. Esimerkki kuvastaa hyvin tilannetta, jossa henkilö käyttää mieluummin jo aiemmin omaksumiansa, itselleen tuttuja ja mielekkäitä viestinnän muotoja (vrt. esim. Chatman 1991).

Keskusteluryhmät käyttö saatetaan kokea myös osin liian aktiiviseksi toiminnaksi.

K: Tuntuuks, että se olis liian... vieras ajatus?(keskusteluryhmiin osallistuminen – AH)

V: Ei kai se vieras ajatus ole. Mutta tällä hetkellä se tuntuu lähinnä niinku semmoselta, että se ei... se ei oo niin kiinnostava, että sitä ihan varsin, se lehden lukukin on niinku enemmän semmosta... semmosta tietynlaista... mites sen nyt sanois? ... huvia. Tai jos se olis esimerkiks osallistua keskustelupalstoille, tai jollekin tämmösille näin, niin se on jo turhan aktiivista toimintaa, sanotaanko näin. Tällä... toistaseks. Se on ihan sama, kun jos sä kirjottasit sinne yleisönosastolle, että... mä oon varmaan kaks kertaa elämässäni kirjottanu johonki yleisönosastolle, että... ett niinku... ett ... sillain, että joku asia täytyy saada niin lujasti suivaantuun, että mä niinku saan aikaseks tehdä sen eteen jotakin. (KS06)

Ajatus siitä, että ottaisi osaa keskusteluun ja kommentoisi asioita vaatii keskimääräistä voimakkaamman mielenkiinnon ko. asiaa kohtaan. Osallistuminen keskusteluun koetaan ”turhan aktiivisena” ja energiaa vievänä toimintana, vaikka kyse onkin viihteellisestä toiminnosta, huvista kuten haastateltu (KS06) kertoi.

7.6. PELIT

7.6.1. Pelit yhteiskunnallisena ilmiönä ja pelaamisen merkitys

Pelaamista tarkastellaan tässä yhteydessä viihdekäytön näkökulmasta. Pelit voidaan jakaa eri ryhmiin usealla tavalla. Osa peleistä on puhtaasti viihteellisiä (esim. sotapelit, seikkailupelit), osa edellyttää tiettyjä tietoja tai taitoja (esim. manageripelit, tietokilpailut, simulaattoripelit) ja osa taas on suunniteltu edistämään oppimista (esim. erilaiset matematiikkapelit koululaisille). Haastatellut mielisivät pelaamisen kuitenkin lähes yksinomaan viihteelliseksi omalta osaltaan. Lasten oppimiseen pelaamisen kautta viitattiin tosin parissa tapauksessa.

Pelejä ja pelaamista tutkineen Mäyrän mukaan pelit ja muu informaallinen tieto- ja viestintätekniiikan käyttö on pitkään ollut sokea piste tietoyhteiskuntatutkimuksessa. Hänen mukaansa ne ovat kuitenkin informaatioteknologian kotiutumista ja sen parissa tapahtuvaa merkitystuotantoa laaja-alaisesti ja monisäikeisesti läpäisevä ilmiö. (Mäyrä 2005, 343.)

Lapset eivät suinkaan ole ainoita jotka pelaavat; pelejä pelaavat hyvin eri-ikäiset ihmiset jopa useita kertoja viikossa. Siksi voidaankin olettaa, että pelaaminen on merkityksellinen ilmiö, joskin sen luonnetta ei vielä tunneta tarpeeksi. Pelaamiseen liittyy elämyskokemuksia, kuten kirjojen tai elokuvien lukemiseen ja katsomiseen, vaikka pelien kautta saadut elämyskokemukset ovatkin luonteeltaan erilaisia (Mäyrä 2005, 333). Lisäksi peleihin liittyy runsaasti monisäikeisiä sosiaalisia ja kulttuurisia käytäntöjä, joita ulkopuolisen on vaikea havaita. Verkkopelaaminen on omalta osaltaan laajentanut tätä merkityksenantoa (Mäyrä 2005, 340). Roolimaailmat ja peleihin liittyvät sosiaaliset verkostot ovat muodostuneet kommunikaatioareenoiksi, jotka toimivat myös viestinnän välineinä käsitellen itse pelaamista ja jopa pelaamisen ulkopuolisia ilmiöitä.⁸

Peleillä voidaan katsoa myös tietyissä tapauksissa olevan tiedonhankinnan kannalta keskeisiä merkityksiä. Esimerkiksi pelien käyttö opetuksessa on omalta osaltaan tiedonhankintaa edistävää toimintaa. Oppimista voidaan edistää simuloimalla erilaisia asioita (esim. historiallisia tilanteita) pelien avulla (vrt. Eskelinen 2005, 105). Tiedonhankinnan elementtejä sisältyy myös peleihin silloin, kun niitä käytetään vaikkapa Eskelisen (mt., 99-100) mainitsemassa tarkoituksessa poliittisen simulaation välineenä, kuten Yhdysvaltain presidentinvaaleissa on tehty.

⁸ Esimerkiksi jalkapallomanageripeli Hattrickissä (<http://www.hattrick.org>) on runsaasti erilaisia konferensseja ts. käyttäjien omien mielenkiinnon kohteiden mukaan muodostuneita yhteisöjä, joissa keskustellaan virtuaalijalkapallon lisäksi eri harrasteista, perheestä, opiskelusta jne. Käyttäjät valitsevat itse mihin konferenssiin he haluavat liittyä ja keskustelevat näillä foorumeilla omista mielenkiinnon kohteistaan.

7.6.2. Informantit ja pelaaminen

Palomiesten suhtautuminen pelamiseen ajanvietteenä oli erittäin myönteistä. Kyselylomakeella tapahtuneessa palvelujen käytön useuden kartoituksessa vain joka kolmas vastaajista ilmoitti pelaavansa vähintään joskus. Kolmannes sanoi ettei pelaa ja saman verran vastaajista oli kokeillut joitain pelejä, muttei pelannut aktiivisesti. Haastattelun yhteydessä ilmeni, että itse asiassa sekin kolmannes palomiehistä, joka oli ilmoittanut kyselylomakkeessa ettei ole kokeillut pelaamista Internetissä, oli vähintäänkin joskus pelannut työtovereiden kanssa esimerkiksi Älypäättä (<http://www.alypaa.com>) tai kokeillut muita vastaavia tietokilpailuja verkossa.

Kurssisihteerit eivät olleet kiinnostuneita pelaamisesta. Yksittäisiä mainintoja tietokoneavusteisesta pelaamisesta toki tuli esiin: pasianssia oli kokeiltu (KS08) ja eräs vastaajista oli osallistunut Iltasanomien Liigapörssi-peliin (<http://www.liigaporssi.fi>), jossa on tarkoituksena koota oikeista jääkiekon SM-liigan pelaajista joukkue ja seurata sen menestystä. Informantin mielestä tämä ei kuitenkaan ollut varsinaista pelaamista, koska kyse oli oikeista jääkiekkoilijoista, joista muodostettiin ”dream team” (KS04). Tämäkin palvelu voidaan mieltää peliksi, sillä siinä kilpaillaan muita osallistujia vastaan ja pisteitä saa sen mukaan, miten oman joukkueen pelaajat ovat menestyneet reaali maailmassa pelatuissa jääkiekko-otteluissa.

Osa palomiehistä on kollegojen arvion mukaan erittäin peliorientoituneita (PM01). Työpaikalla pelataan hälytystehtäviä odoteltaessa ja ennen muuta yhdessä pelaaminen oli ilmiö, joka tuli esiin useammassakin vastauksessa. Esimerkiksi Älypäättä (<http://www.alypaa.com>) pelattiin yhdessä. Eräs vastaajista (PM02) harrasti shakkia ja hän pelasikin sitä säännöllisesti on-linena verkon kautta. Tämän lisäksi hän käytti satunnaisesti aikaansa myös autopeleihin. Suosituimpia pelityyppejä olivat haastattelujen valossa erilaiset sota- ja taistelupelit, tietokilpailut ja simulaattoripelit.

Erittäin mielenkiintoinen ilmiö oli lähestulkoon peliaddiktiksi luokiteltavan informantin (PM05) luopuminen pelaamisesta Älypää-peliä lukuun ottamatta kotikoneen rikkoutumisen takia. Uutta konetta haastateltava ei ollut hankkinut kotiinsa ja palolaitoksen koneiden palomuurit estivät ko. reaaliaikaisen lentosimulaattoripelin pelaamisen työaikana. Pelaaminen alkoi, kun kone hankittiin kotiin:

V: No sillon aikoinaan, kun me hommattiin eka kone niin PELAAMINEN (mikä käytön osa-alue kiinnosti –AH)...Mä pelasin ihan perkeleesti netissä.

(PM05)

Pelaamisen intensiteetti oli todella voimakas ja siihen kului myös runsaasti rahaa. Informantti saattoi viettää jopa kymmenenkin tuntia yhteen menoon pelaamalla kotona lentosimulaattoripelejä. Pelaaminen tapahtui monesti ryhmässä ja se saattoi kestää läpi yön:

*”...no yleensä illallahan kaikki tuli sitten tota niin pelaamaan, niin siitä sitten illalla kun se alko kuudelta niin kyllä se neljään saakka aamulla vedettiin koko ajanh!
(nauraa)
(PM05)*

Keskeinen lentosimulaattorien pelaamiseen liittyvä tekijä oli todellisuuden tunto sekä mahdollisuus taistella virtuaalimaailmassa oikeita lentäjiä vastaan. Vastaaja korosti erityisesti pelien todenmukaisuutta; hän katsoi, että lentosimulaattoripelit vastasivat lähes täysin oikean hävittäjäkoneen lentämistä.

V: ”Ja vittu, siä oli hei ammattilentäjiä.

K: Just joo.

V: Siä oli monen maan tota niin armeijan... lentäjiä.

K: Joo.

V: Parastahan se oli lentää livenä.

K: Joo.

V: Siinä oli kato, sehän on simulaattorihan on simulaattori, sillä ne reena, mutta siinähan oli live-vastustaja.

K: Joo.

V: Siä oli perkeleesti tota niin... monen maan ammatti- tai siis sotilaslentäjiä.

K: Joo-o. No nehän opettelee sillä.

V: Ni-in, niinhän ne opetteleekin ja näähän on ihan samoja simulaattoreita niin... sehän niin moni sano, että tää on, vittu, tää on hyvää reeniä.

...

V: ...siis se on sama ohjelma, siä on tuolla kun, kun se on siinä pelissäkin, ei siinä mitään eroo o.

(PM05)

Haastateltava painotti pelin taitofunktiota; se tulee implisiittisesti ilmi siitä, että hän korosti pelaamisen olevan aivan samanlaista kuin lentäjien harjoitussimulaattoreiden käyttö. Lisäksi hänen voimalliset painotuksensa taisteluista eri maiden ammattilentäjiä vastaan osoittavat, että pelaaminen sai ison arvon sikäli, että amatööri pärjasi taidollisesti ammattilaisia vastaan ilmasodassa. Myös peliin liittyvä väkivalta kiehtoi vastaajaa tietyssä määrin:

V: Kun ihmistä ei pääse ampuun oikeesti, niin ammutaan tässä.

(PM05)

Vastaajaa voidaan pitää jopa melko pitkälle addiktoituneena pelaamiseen. Hän ei itse kokenut pelaamisesta olevan haittaa perhe-elämälleen eivätkä vaimo tai lapset olleet kommentoineet isän pelaamista lainkaan. Hän ei myöskään nähnyt pelaamisessa mitään vaaroja. Se oli mielenkiintoista

ajankulua ja sen voisi tulkita olleen yksi keskeinen harrastus tuossa elämäntilanteessa. Pelaaminen voidaan tässä tapauksessa käsittää myös ystävien kanssa tapahtuneeksi vapaa-ajan viettämiseksi.

Pelaamisen sosiaalista merkitystä on korostettu useissa eri yhteyksissä (vrt. esim. Ermi, Heliö & Mäyrä 2004, 54-57). Vaikka aiempi tutkimus on kohdistunut ensisijaisesti lapsiin, samoja havaintoja voidaan tehdä myös palomiesten pelikäyttäytymisen osalta. Kaveri- tai työporukan yhdessä tekemisen muotona ja eräänlaisena positiivisena keskinäisenä kilvoitteluna pelit tarjoavat myös aikuiselle oivan väylän viettää aikaa.

Toisena esimerkkinä voidaan pitää shakin peluuta netin kautta (PM02). Tämän tyyppisen pelin pelaaminen saattaa eräissä tapauksissa olla hyväksytympää kuin monien muiden verkkopelien pelaaminen – onhan kyseessä perinteinen, arvostettu älypeli. Tiedusteltaessa informantin motiiveja erityisesti verkkoshakkiin, korostui se että verkossa on mahdollista löytää itselleen sopiva vastustaja helposti. Verkosta voi saada taidoiltaan, pelityyliltään ja muilta ominaisuuksiltaan erilaisia vastustajia.

Myös reaaliaikaisen, verkossa on-linena pelattavan tietokonepelin ja off-line –pelin erot tulivat esiin. Internetissä olevat reaaliaikaiset pelit kiehtoivat vastaajia enemmän. Ne koettiin mielenkiintoisemmiksi kuin pelkkää konetta vastaan pelaaminen.

K: Sitt tota, pelaamista oot sanotaan, reaaliaikaisia nettipelejä oot pelannut joskus?

V: JOOO, jonkun verran. En paljoo, mutta jonkun verran on niitäkin tullut pelattua ja ne on ihan mielenkiintoisia ollu. Se on vähä niinku eri maailma ku tommonen... peli minkä sä lataat vaan koneelle ja pelaat sitä, sitä konetta vastaan, tota toista ihmistä vastaan samallail pelaat, niin onhan se paljon mielenkiintoisempaa.

K: Niin siin on se kilpailu?

V: JOOO, se muuttuu se peli, sama peli voi olla tosiaan ihan, IHAN erilainen, kun sä pelaat sitä verkossa ja... se on kyllä niin kun AIVAN erilainen.

(PM04)

Mikäli henkilö on tottunut käyttämään tietoverkkoja muihinkin asioihin, ajatus lottoamisesta, pitkävedon pelaamisesta tai muusta rahapelistä eitunnu lainkaan vieraalta (KS08). Haastateltavien tietoisuus mahdollisuudesta pelata esimerkiksi Veikkauksen pelejä verkon välityksellä ei ollut paras mahdollinen (esim. KS08). Rahapelien pelaamista verkon kautta oli kokeillut vain muutama henkilö. Kukaan heistä ei kuitenkaan ollut ryhtynyt näiden palveluiden vakituiseksi käyttäjäksi.

7.6.3. Pelaamisen motiivit

Tarkasteltaessa pelaamiseen johtavia syitä voidaan erottaa ainakin seuraavat motiivit:

- 1) Ajankulu
- 2) Kilpailuvietin tyydyttäminen
- 3) Sosiaalisuus, yhdessä tekeminen
- 4) Omien taitojen ja tietojen osoittaminen itselle ja muille.

Erityisesti palomiesten työn luonteesta johtuen ajankulu tuli esiin monessa yhteydessä. Hälytyksiä odotellessa tuli keksiä ajankulua ja pelit tarjosivat siihen yhden mahdollisuuden. Toisaalta myös taitojen mitteleminen (ks. edellä esimerkit lentosimulaattoripelin pelaamisesta ja tietokilpailuharrastuksesta) perustuvat ennen muuta siihen, että oma osaaminen – oli se sitten tiedollista tai taidollista – osoitetaan ystäväpiirille. Myöskään sosiaalisuuden merkitystä ei tule väheksyä: Erityisesti työpaikoilla pelejä pelattiin yhdessä ajankuluna, mutta ajanvieron lisäksi, pelaaminen sai tällöin myös sosiaalisen funktion yhdessä tekemisen ja seurustelun kautta.

7.6.4. Pelaamattomuuden syyt

Pelaaminen toimintana ei välttämättä ole kaikista ihmisistä mielekästä ajanvietettä – olipa kyse sitten lautapeleistä, korttipeleistä tai tietokonepeleistä. Tämä on selvästi yksi pelaamista selittävä tekijä. Kun pelaaminen perinteisiäkään menetelmiä käyttäen ei kiinnosta kovinkaan paljon, niin on hyvin epätodennäköistä, että tietokoneen avulla tapahtuva pelaaminen houkuttelisi. (KS06)

Myös omat arvot ja elämäntapa selittävät myös osaltaan suhtautumista pelaamiseen.

K: Se pelaaminenkaan ei kiinnostanu sua?

V: EI se oo niinku mulle ikinä, mä oon enemmänkin semmonen liikuntatyyppi, mä oon tykänny aina niinku enemmän olla pihalla ja sitt pojat on vartoillu sisällä pelaamassa.

(PM09)

Myös elämäntilanne voi selittää pelaamattomuutta. Esimerkiksi informantti PM05:den tapauksessa elämäntilanne oli muuttunut tietokoneen rikkoutuessa ja näin ollen mahdollisuutta pelaamiseen ei ollut. Lisäksi ajankäyttö saattaa asettaa myös omia esteitään pelaamiselle.

7.6.5. Lapset ja pelaaminen

Käsitykset lasten pelaamisesta heijastelevat vanhempien omia käsityksiä pelaamisesta. Vanhemmat suhtautuvat usein epävarmasti pelien ja pelaamisen hyväksyttävyyteen. Myös useissa kotimaisissa tietoyhteiskuntaa käsittelevissä raporteissa ja strategioissa pelejä käsitellään monesti ongelmana lasten ja nuorten terveyden ja henkisen kehityksen kannalta (Mäyrä 2005, 343). Keskusteltaessa lasten tietoverkkojen käytöstä monet naisvastaajat painottivat pelaamisen mahdollisia haittavaikutuksia.

”...kyllä mun mielestä on aika hälyyttävää, jos tullaan suoraan koulusta ja painutaan pelaamaan. Kahentoista, yhen aikaan ja pelataan viiteen saakka. ja kukaan ei sano mitään. Sitte saatetaan pelata koko ilta. En mä...

(KS08)

Huoli pelien sisältämästä väkivallasta ja ennen muuta peleistä ”aikavarkaana” korostui. Toisaalta pelejä ei välttämättä nähty yksin negatiivisena ilmiönä: ne pelit, mitä opettivat esimerkiksi matematiikkaa ja muita hyödyllisiä taitoja, koettiin hyväksi. (KS05) Ermin, Heliön ja Mäyrän (2004, 50) mukaan ”monille lapsille digitaalisten pelien pelaaminen ja teknologian kanssa toimiminen oli luontevaa ja jokapäiväistä toimintaa, kun taas vanhempien puheessa pelit näyttäytyvät tyypillisesti joko turhina tai vaarallisina”. Kyse onkin tietynlaisesta sukupolvien välisestä digitaalisesta kuilusta. Vanhemmille tarkoitetut oppaat kehoittavat usein tekemään pelisääntöjä verkkopalvelujen käytöstä ja sopimaan aikarajoja (esim. Lehtipuu 2006, 154-155).

Erityisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen ja urheilun sekä ”terveiden harrastusten” merkitystä korostettiin naispuolisten vastaajien keskuudessa paitsi pelien, myös muunkin verkon käytön suhteen. Liika ”Internetissä istuminen” nähtiin pahaksi ja lasten haluttiin harrastavan mieluummin esimerkiksi urheilua ja tapaavat muita ikätovereitaan reaali maailmassa kuin virtuaalisesti.

V: No, tota, mun elämänarvoihin kuuluu sitte, ett täytyy tehdä jotakin muutakin. kuin surffailla netissä. Lasten kuuluu leikkiä...

...

K: Mutt sä et pidä niin hyvänä harrastuksena sitä, jos Internetissä...?

V: En. En pidä.

K: Niin, se netti on sitte niinku semmonen toissijainen ajankäytön väline lapsille?

V: Kyllä, kyllä. Joo. Ei ole ensisijainen.

K: Muut harrastukset on tärkeempiä?

V: Kyllä.

(KS08)

Myös moni palomies korosti ennen muuta fyysisten ominaisuuksien tärkeyttä mm. hyvän kunnon muodossa ja tämän vuoksi joissain tapauksissa huomiota kiinnitettiin siihen, että jos koneen äärellä istutaan liikaa, se voi vaikuttaa yleiskuntoon.

*”...se on vaan huolestuttavaa, pitää vaan kattoo, että nuoria, nuoria poikia ja tulevia miehiä niin tota moni on aika rapakuntonen vaikka ne vois olla ihan, ei ny mikään huippu-urheilija tarvi olla todellakaan, mutta niin... on niin kun TOSI HUONOSSA fyysisessä kunnossa, että SE, mitä se niitten vanhuusikä tulee sitten oleen...
(PM04)*

Yksi haastatelluista (PM09) viittasi varusmiesten peruskunnon laskuun ja pohti olisiko Internetillä mahdollisesti vaikutuksensa tähän ilmiöön.

Peleihin käytettävää aikaa saatettiin myös rajoittaa usein melko voimakkaastikin, koska niihin pelättiin syntyvän addiktio. Pelaaminen perustuikin monessa tapauksessa vanhempien ja lasten välillä tehtyyn sopimukseen esimerkiksi pelaamisen rajoittamisesta tiettyyn tuntimäärään tms.

*”No haittoja on tietenkin juuri se, se niin se... ajankäytöllinen juttu, että siinä menee liikaa aikaa, mutta koska se on kontrolloitu, niin siihen ei mene liikaa aikaa. Ja se onneks on sillä tavalla, että sitä ei ole tarvinnu rajoittaa. Taikka no, on sitä rajoitettu, mutta se että ne rajat on ymmärretty.”
(KS05)*

Ennen muuta järjen käyttöä painotettiin useissa vastauksissa, jota käsittelivät lasten pelaamista ja netin käyttöä yleisemminkin.(PM08) Kohtuus kaikessa –periaate nähtiin hyväksi.

Pelko addiktiosta ei välttämättä ole täysin turhaa. Jos keski-ikäinen palomies addiktoituu edellä kuvatun esimerkin mukaisesti lentosimulaattoripeliin, erityisesti lapsen addiktoituminen jonkin pelin tai pelien pelaajaksi on myös mahdollista (riippuvuudesta verkon viihdepalveluihin ks. tarkemmin luku 8). Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä muistuttaa, että pelit eivät ole ainoita nettiriippuvuuden aiheuttajia.

7.7. MUUT VIHDEPALVELUT

7.7.1. Muiden viihdepalvelujen luonne

Edellä käsiteltyjen verkkopalvelujen lisäksi Internet tarjoaa myös monia muita viihdepalveluja. Niitä ovat mm.

- Radion kuuntelu
- TV:n katselu
- Musiikin lataaminen
- Elokuvien lataaminen
- Aikakauslehtien lukeminen

Hyvin usein rajanveto esimerkiksi viihteen ja orientoivan tiedon hankinnan välille on vaikeata. Onko aikakauslehden lukeminen puhdasta viihdettä vai voiko se olla myös tiedonhankintaa? Useimmissa tapauksissa se on kumpaakin. Lehtien lukemisen olen rajannut pois viihdepalvelujen käytön tutkimisesta juuri edellä mainitun syyn takia. Television katselu Internetin välityksellä vuonna 2003, jolloin haastattelut suoritettiin, ei ollut teknisesti ja puuttuvien sisältöjen vuoksi mahdollista. Siksi myös se on palveluna rajattu pois. Vastaavasti myös radion kuuntelu voi saada lehtien lukemisen tavoin sekä viihteellisiä että tiedonhankinnallisia muotoja. Siksi tätä palvelua ei käsitellä tässä yhteydessä.

Musiikin ja elokuvien lataamisen voidaan sen sijaan katsoa olevan etupäässä viihteellistä toimintaa. Ne palvelevat ensisijaisesti samaa päämäärää: halua irtautua arjesta ja viihdyttää itseään.

7.7.2. Elokuvien ja musiikin lataaminen

Elokuvien lataaminen tietoverkoista perustuu peer-to-peer –tekniikalle eli vertaisverkkojen hyödyntämiseen. Internetistä on runsaasti televisiosarjoja ja elokuvia joita voi ladata omalle koneelle – mutta pääosin laittomasti. Nyt tilanne on jossain määrin muuttumassa esimerkiksi YouTube-palvelun (<http://www.youtube.com>) ansiosta, mutta haastattelujen tekemisen tekijänoikeudellisesti vapaita elokuvia ei ollut saatavilla Internetin kautta lukuunottamatta eräitä mainostrailereita yms.

Kurssisihteereistä kukaan ei ollut koskaan edes kokeillut elokuvien lataamista ja eräille tämä palvelumuoto oli täysin vieras. Palomiehistä yksi (PM01) oli kokeillut mahdollisuutta ladata elokuvia verkosta, mutta ei varsinaisesti käyttänyt ko. palvelua. Mielenkiintoista sen sijaan oli

havaita, että peräti kolme kurssisihteeriä (KS03, KS06 ja KS08) oli kiinnostunut tutustumaan tähän palveluun ja kokeilemaan elokuvien lataamista vertaisverkoista. Heistä myös kaksi (KS03 ja KS06) oli kiinnostunut lataamaan musiikkitiedostoja netistä.

Tekijänoikeuskysymykset askarruttivat jonkin verran kiinnostuneiden mieltä, mutta silti lataamisesta oltiin kiinnostuneita. Lataamisen maksuttomuus puolsi musiikkitiedostojen imurointia netistä, toisaalta moraalinen näkökanta lataamisen oikeutuksesta arvelutti.

K: ...Mutt mainitset täällä, että elokuvien ja musiikkitiedostojen lataaminen kiinnostais?

V: No, mä oon liian vanha et mä en osaa.⁹

K: Minkä takia? kiinnostaa?

V: No, siis.. siis se on niin simppeleä, mitä mä en kaupasta osta, niin pystyn koneella lataamaan ite. kai se on raha vaan... halpa...

K: Tota, ootsä tietonen siitä että lain mukaan... on pieniä..

V: Joo, olen (naurua)

K: ...mutkia?

V: Se elokuva, siinä mulla on vähän semmonen, ett se on vähä semmonen kinkkinen juttu, mut musiikista... musiikki on (xxx) iänkaiken nauhotellu, en mä oo mitään niitä ostanu kaupasta. Teostomaksut ei oo menny... tekijälle. En mä tiedä.

K: Ett sä et nää mitään väärää siinä?

V: Kyl mä itse asiassa nään. Mä en siis Eros Ramazzottin levyä ikinä nauhoittais, vaan mä haluaisin ostaa sen, että Eros saa sen pennosensa siitä levystä. Että kyllä mulla jonkinlainen moraalinen on mukana. (naurua)

K: Mutta jonkun muun levyn voisit...?

V: Joo. Shania Twainin. (naurua)

(KS03)

Edellä kuvattu kommentti tuo esiin mielenkiintoisen näkökulman tekijyyteen ja tekijänoikeuksiin: ensinnäkin rikkomusta ei pidetä vakavana, kun musiikkia on kopioitu pienestä pitäen. Välineen vaihtuessa kasettisoittimesta tietokoneeksi asia pysyy samanlaisena ja yhtä oikeutettuna. Toisaalta asiaan vaikuttaa kyseessä haastateltavan lempiartisti vai jokin muu laulaja. Hieman toisarvoisemmaksi koetun musiikin, josta kuitenkin pidettiin, lataamiseen katsottiin olevan ”oikeutettua”, mutta omaa suosikkia haluttiin tukea jopa taloudellisesti ja siksi hänen levynsä ostettiin ennemmin kuin ladattiin verkosta.

Toisaalta elokuvien ja musiikin lataamiseen suhtaudutaan usein niin, että pienimuotoinen musiikki- ja elokuvatiedostojen lataamista ei pidetä ei ole kovin vakavana rikkeenä eikä sen takia koeta huonoa omaatuntoa.

”Niin... Ööö.. tota, tota... Jos sitä tekis suuremmassa mittakaavassa, niin kyll se mun mielestä silloin se on moraalitonta. Mutta jos silloin tällöin jonkun sieltä... kaappaa,

⁹ Haastateltavan ikä oli 36 vuotta.

niin ei se mun mielestä nyt niin hirveen vaarallista ole. Tietysti jos ajattelee sillain, ett jokainen kaappaa yhden tai kaksi, niin siinähan on jo ihan hirveesti, hirvee määrä. Mutta en mä oo mitenkään esimerkiks huonoo omaatuntoo kokenu, että jos me, autossa on semmonen itsekoottu musiikkid, missä on niinku semmoset omat parhaat matkamusa ykkönen, niin ei se nyt niin kauheesti hetkauta. Vaikka se onkin laitonta kamaa.

(KS06)

Vaikka haastateltu (KS06) kertoi, ettei hän koskaan ollut edes kokeillut musiikin ja elokuvien lataamista vertaisverkkojen avulla, hän oli kuitenkin käyttänyt ko. palveluja välillisesti miehensä avustuksella. Informantti oli pyytännyt miestänsä lataamaan työpaikallaan elokuvia ja musiikkia kotikäyttöä varten. Tässä esimerkissä tulee hyvin esiin Lenhartin (2003) ajatus palvelun välillisestä käytöstä, jota tapahtuu useiden ei-käyttäjien toimesta. Ystävää tai perheenjäsentä pyydetään tekemään toiminto verkossa jos sitä ei voi tehdä itse esimerkiksi osaamattomuuden, verkkoyhteyksien puutteen takia.

Esteinä elokuvien ja musiikin lataamiselle nähtiin arveluttavien tekijänoikeuskysymysten lisäksi ennen muuta puutteelliset taidot ja virusriskit (KS03). Niiden merkitys musiikki- ja elokuvatiedostojen lataamista rajoittavana tekijänä oli suurempi kuin moraalikäsitusten ja tekijänoikeuksien kunnioittaminen.

Musiikin ja elokuvien latauksen kimmokkeena olivat ensisijaisesti taloudelliset syyt ja vaivattomuus, joskin ennen kuin taito on itse opeteltu, sitä saatetaan arastella tietyn teknisyiden pelon takia. Myös ystävien esimerkki kannustaa harkitsemaan musiikin ja elokuvien latausta verkosta (vrt. esim. KS08).

8. KOUKUSSA VIIHTEESEEN?

8.1. Mitä on nettiriippuvuus?

Kysymys Internetin aiheuttamasta riippuvuudesta eli addiktiosta tuli toistuvasti esiin teemahaastatteluissa. Se liitettiin ennen muuta viihdepalvelujen, kuten chatin ja pelien käyttöön. Tämän vuoksi on perusteltua käsitellä ilmiötä tarkemmin. Määrittelen luvussa 8.1. mitä nettiriippuvuudella ja riippuvuudella yleensä tarkoitetaan, jonka jälkeen tarkastelen luvussa 8.2. informanttien omaa käsitystä heidän mahdollisesta nettiriippuvuudestaan. Moni haastateltu korosti ennen muuta nettiriippuvuuden ilmenemistä lapsilla ja nuorilla. Tätä kysymystä käsitellään luvussa 8.3.

Riippuvuutta voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta tarkastellen sitä esimerkiksi psykologian tai aivotutkimuksen alueella esitettyjen määritelmien kautta. Psykologian näkökulmasta addiktiolla eli riippuvuudella tarkoitetaan sitä, että ihminen tuntee voimakasta halua tai pakkoa suhteessa tiettyyn toimintaan. Addiktoituneen henkilön kyky hallita toimintaa on heikentynyt, toiminnan lopettaminen tuottaa fyysistä tai psyykkistä tuskaa ja toimintaa jatketaan sen tuottamista ilmeisistä ongelmista huolimatta. (Koski-Jännes 1995, 7) Addiktio voidaan määritellä myös elämälle keskeisimmin suuntaa ja mieltä antavaksi aktiviteetiksi (Tamminen 2000, 17). Addiktiivinen käyttäytyminen on ylenmääräistä ja sen tahdonalainen säätely tuottaa usein voittamattomia vaikeuksia (Koski-Jännes 2000, 26).

Termejä riippuvuus ja addiktio käytetään hyvin usein synonyymeinä addiktiotutkimuksessa. Internetiin kohdistununeesta addiktiosta puhuttaessa suomen kielessä käytetään usein termiä nettiriippuvuus tai Internet-riippuvuus (esim. Suominen 2006). Koski-Jännes (2000, 24) huomauttaa kuitenkin, että periaatteessa kaikki riippuvuus ei ole addiktiivista. Jokainen ihminen on esimerkiksi jossain määrin riippuvainen toisista ihmisistä, mutta kyseessä ei silti ole addiktio. Koski-Jänneksen (mt.) käyttää kuitenkin itsekkin termiä riippuvuus kuvatessaan addiktiota johonkin nautintoaineeseen tai toimintoon.

Yhteistä riippuvuutta tuottaville aineille ja toiminnoille on se, että niiden avulla voidaan nopeasti vaikuttaa omaan sisäiseen tilaan. Niistä haetaan myönteisiä asioita, kuten mielihyvää, rohkaisua, rentoutumista ja vaihtelua arkeen. Niiden avulla voidaan tavoitella myös esimerkiksi läheisyyttä ja

yhteenkuuluvuutta, jännitystä, voimantuntoa, unohdusta ja vapautta syyllisyydestä. Riippuvuus vaikuttaa yksilön omaan elämänhallintaan ja estää häntä etsimästä mielekkäämpiä kokemuksia. Addiktio saattaa pidemmän päälle aiheuttaa jopa henkisen, fyysisen ja sosiaalisen toimintakyvyn menettämisen. (Koski-Jännes 1995, 7).

Riippuvuus voi kohdistua esimerkiksi alkoholiin, huumeisiin, suklaaseen tai muihin nautintoaineisiin. Riippuvuutena voidaan pitää myös tietyn tyyppistä käyttäytymistä, kuten uhkapelaamista, golffausta, syömistä, tietokonepelien pelaamista tai jopa työntekoa (Davis 1996, 3; Koski-Jännes 2000, 26). Peltoniemi (2006) luokittelee internetiriippuvuuden asiariippuvuudeksi. Suominen (2006, 49) mukaan nettiriippuvuuden kohteena ei ole Internet sinänsä vaan pikemminkin tietyt verkon sisällöt, joita on löydettävissä myös muualta. Tarkasteltaessa nettiriippuvuutta, on muistettava että värit, äänet ja vastaavat saattavat edistää riippuvuutta (Griffiths 1999, 246-250). Eikemikaalinen riippuvuus onkin Griffithsin (mt.) mukaan täysin rinnastettavissa kemikaaliseen riippuvuuteen. Esimerkkeinä nettiriippuvuudesta hän mainitsee tietokonepelien pelaamisen verkossa sekä keskusteluryhmien käytön.

Vaikka addiktion tutkimusta on tehty vuosikausien ajan, nettiriippuvuudesta (net addiction) on puhuttu 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen (Suominen 2006, 46). Nettiriippuvuus voidaan Youngin (1998, tässä Suominen 2006, 48) mukaan määritellä tilaksi, jossa netin käyttö alkaa syrjäyttää aiempia sosiaalisia suhteita ja harrastuksia vaikuttaen opiskeluun, työntekoon ja yöuneen. Nettiriippuvuutta voidaankin verrata esimerkiksi uhkapeliriippuvuuteen (mt.) . Hallitsematonta tai pakonomaista Internetin käyttöä voidaan kutsua netti- tai verkkoriippuvuudeksi, -addiktioksi, tai -holismiksi. Samoin voidaan puhua virtuaali- tai lumeriippuvuudesta ja laajemmin tietokone- ja teknologiariippuvuudesta (Peltoniemi 2006).

Suominen (2006, 53) toteaa, että liiallinen netin käyttö rikkoo rajoja, joita on asetettu ihmisen ja teknologian ja toisaalta ihmisen normaalin ja epänormaalin käyttäytymisen välille. Barnes (2001, 1) on todennut Internetin olevan media, johon voi uppoutua täysin. Sen vuoksi myös addikoituminen on mahdollista. Verkkoriippuvuus voidaan määritellä esimerkiksi American Psychological Associationin määritelmään tukeutuen seuraavasti¹⁰ (Barnes 2001, 194-195):

- 1) Uppoutuminen Internetiin ja sen ajatteleva silloinkin kun ei käytä Internetiä.

¹⁰ Tekijän vapaasti suomentama.

- 2) Tarve käyttää Internetiä kasvavassa määrin saadakseen tyydytystä jonkin asian suhteen.
- 3) Kyvyttömyys kontrolloida Internetin käyttöä.
- 4) Levottomuuden tai ärtyisyyden tunne, mikäli yrittää vähentää Internetin käyttöä tai lopettaa sen.
- 5) Internetin käyttö on tapa paeta ongelmia tai helpottaa huonoa oloa (esim. avuttomuuden tunne, syyllisyys, ahdistus tai masennus)
- 6) Internetiin sitoutumisen asteesta valehtelevinen ystäville ja perheelle.
- 7) Tärkeän ihmissuhteen, työn, koulutuksen tai työmahdollisuuden vaarantaminen Internetin takia.
- 8) Palvelujen toistuva käyttö, vaikka niihin on käytetty entuudestaan huomattavia summia.
- 9) Luopumisen tunne, kun ei ole verkossa (lisääntynyt masennus, ahdistus)
- 10) Pidemmän ajan viettäminen verkossa kuin oli alun perin suunnitellut.

Peltoniemi (2006) on todennut, että nettiriippuvuudesta voidaan myös erotella erilaisia alalajeja. Hän erottelee seuraavat nettiriippuvuuden alalajit:

1. Keskusteluriippuvuus (chat, myös kännykällä)
2. Nettipeliriippuvuus
3. Nettirahapeliriippuvuus (myös day trade)
4. Nettiseksiriippuvuus (myös puhelimitse)
5. Nettiseurustelu (dating)
6. Verkkoyhteisöriippuvuus
7. Informaattoriippuvuus
8. Surffailuriippuvuus
9. Mobiiliriippuvuus
10. Yleinen tietokoneriippuvuus

Tämä näkemys tukee Suomisen (2006, 49) käsitystä siitä, että riippuvuus ei kohdistu Internetiin välineenä vaan nimenomaan sen sisältöihin. Tämä johtaa mielenkiintoisen kysymyksen äärelle: jos henkilö on addiktoitunut aikuisviihdepalveluihin ja käyttää tuntikausia seuraamalla niitä netistä, eikö pikemminkin pitäisi puhua seksiaddiktiosta eikä nettiaddiktiosta, sillä varsinainen addiktion kohde on aikuisviihde, jonka välityskanavana toimii Internet? Vaihtoehtoisesti kyseisestä

riippuvuudesta kärsivä henkilö voisi käyttää myös jotakin muuta kanavaa (videot, lehdet jne.). Internet-riippuvuudesta käytyä keskustelua voidaan verrata historiallisen näkökulman kautta 1700-luvun lopulla käytyä keskusteluun ”lukuvimmasta” ja sen haitallisuudesta (vrt. Mäkinen 1997, 19). Mäkinen (mt.) on todennut, että keskustelu lukemisen ja yleensä medioiden epänormaalia ja epätoivottavasta käytöstä jatkuu edelleen. Vain media on muuttunut: siinä missä aiemmin puhuttiin lukemisen turmiollisuudesta, pohditaan nyt Internetin haitallista vaikutusta ja sen seurauksia.

Viihdepalveluista johtuvaa riippuvuutta on tutkittu myös monien muiden joukkotiedotusvälineiden, kuten television osalta. Brock ja Livingston (2004, 256) toteavat Kubeyn ja Csikszentmihalyin (2002) tutkimukseen perustuen televisio-ohjelman olevan huumeeseen verrattava viihteen muoto, josta katsojat saattavat olla täysin riippuvaisia. Samaa voidaan pohtia myös tietoverkkojen osalta. Myös eräs haastateltavista vertasi verkkoriippuvuutta huumeisiin ja alkoholiin:

K: Joo. Mitäs tota, näätsä Internetin käytössä mitään vaaroja tai haittoja?

V: Joo, siis... en mä siinä nyt aikuisille varmaan mitään hirveesti... Tai tietysti on niitäkin ihmisiä, jotka sinne sitte hurahtaa.

K: Millä tavalla sä tarkotat hurahtaa?

V: No, jää nalkkiin, että muuta elämää ei sitten oo. Mutta niillä ihmisillä olis tuskin muutenkaan sitte muuta elämää. Ja kyllähän ihmiset narahtaa viinaan ja ne narahtaa huumeisiin. Ja ne narahtaa mihin tahansa. Että ainahan joku osa kansasta narahtaa johonkin (naurua).

(KS06)

Uhkakuva siitä, että elämä keskittyisi tietoverkkoihin nähtiin todellisena, mikäli palveluja käyttää paljon. Yksi haastateltavista (KS03) huomauttikin, että etenkin lapsia tulisi suojella tietoverkkojen liialliselta käytöltä.

8.2. Oma käsitys nettiriippuvuudesta

Esimerkiksi informanttien PM01 ja PM05 käyttäytymisestä löydetty piirteet täyttävät riippuvuuden kriteerit: PM01 kertoi, että hänen on pakko joka päivä koneen avatessaan tarkistaa muutamat aikuisviihdesivustot siinä toivossa, että niistä löytyisi jotain stimuloivaa. Hän piti itse käyttäytymistään lievänä riippuvuutena. Myös se puolsi ko. informantin riippuvuudeksi tulkittavaa nettikäyttäytymistä, että hän saattoi olla yhtäjaksoisesti kahdeksankin tuntia koneella unohtaen hoitaa esimerkiksi avovaimon hänen tehtäväkseen määräämät askareet.

Informantti PM05 ei sanonut olevansa riippuvainen tietoverkkojen tarjoamista viihdepalveluista ja hän oli lopettanut Internetin kotikäytön koneen rikkouduttua. Informantti korosti kuitenkin pelaamisen intensiteettiä ja runsautta silloin, kun hänellä oli kotona kone. Lentosimulaattoripelisessio saattoi kestää läpi yön, jopa kymmenen tuntia. Nähdäkseni myös tämän tyyppistä verkkokäyttämistä voidaan eittämättä pitää riippuvuutena, sillä pelaaminen oli kyseisenä ajankohtana selkeästi informantille merkityksenkäs ja runsaasti aikaa vievä toiminto.

Analysoitaessa haastateltujen henkilöiden suhdetta Internetiin, edellä mainittujen tapausten lisäksi ei voida yhdessäkään tapauksessa puhua internet-riippuvuudesta. Kurssisihteerien käytön luonne oli kokonaisuudessaan hyvin praktinen: heille verkko oli lähinnä asiointi- ja tiedonhakuväline. Palomiehet taas kahta poikkeusta lukuun ottamatta eivät olleet osoittaneet riippuvuuden merkkejä vaikka he korostivatkin monessa tapauksessa verkon viihteellistä merkitystä huomattavasti enemmän.

Yksi haastateltavista kuitenkin korosti elämäntilanteen merkitystä nettiriippuvuuden syntymiseen ja netin käytön voimistumiseen:

K: Millasena ongelmana sä pidät sitä, että jää koukuun nettiin?

V: Kyllä mää sen sillain pidän ongelmana, että itse mää en millään lailla koe kuuluvani siihen ongelmaryhmään, että tota, mutt ymmärrän kyllä hyvin että esimerkiks jos ois .. pitkällä sairaslomalla ja olis vähän viä liikuntaongelmia niin kyllä mää uskon, että meikäläinen vois hyvinkin paljon istua sillä kohtaa netin ääressä

(PM03)

Toisessa elämäntilanteessa verkko saattaisi muodostua hyvinkin mielekkääksi ajankäyttötavaksi. Haastattelun aikoihin informantti (PM03) käytti melko rajoitetusti verkkoa. Mikäli hän ei olisi kyennyt kohdistamaan mielenkiintoaan liikuntaan, joka oli hänen pääasiallisin harrastuksensa, mielenkiinto verkkoon olisi ilmeisesti kasvanut erittäin voimakkaasti ja synnyttänyt kenties jopa pientä riippuvuutta.

8.3. Suhtautuminen lasten nettiriippuvuuteen

Vaikka omasta nettiriippuvuudesta ei oltu huolissaan, nuorten addiktoitumista viihdepalveluihin pelättiin. Ennen muuta pelit ja chatit koettiin liikaa aikaa vieviksi ja mahdollisesti myös riippuvuutta aiheuttaviksi verkkopalveluiksi.

K: Näätkö sä, että internetin käytössä on jotain vaaroja... tai haittoja?

V: No, sitten on haittaa, jos siihen jää koukkuun. (naurua)

K: onks sulla jotain esimerkkiä?

V: Ei. Ei ole.

K: Mutt millä tavalla siihen vois jäädä koukkuun?

V: No, vaikka näihin johonki pelijuttuihin, tai...

K: Voisko sitä aatella, että se on vaan kiinnostava harrastus, jos sitä tekee paljon, vai...?

V: En mä tiedä, ehkä se vois olla jollain ... murrosikäisellä pojalla, joka vaan pelaa ja pelaa ja pelaa ja pelaa, ja vaikka jossain chattailee, niin ehkä se voi jossain vaiheessa jo muuttuu... ei harrastus, se jo menee pakkomieltein puolelle.

(KS01)

Paitsi että pelit saattoivat aiheuttaa riippuvuutta, ne myös vääristivät hänen mukaansa maailmankuvaa (KS03).

Lasten nettiriippuvuutta pyrittiin myös ehkäisemään ennalta säätelemällä käytölle rajat:

K: Tota, mites... näätkö sä mitään haittoja siinä, että lapset käyttää?

V: Noo, kyllähän niillä aikaa siinä nyt tuppaa hirveesti meneen, mutta just se, että me on nyt rajoitettu sitä. Ihan tietty tuntimäärä päivässä.

(KS09)

Käytön rajoittaminen tiettyyn tuntimäärään oli tavanomaisin keino kontrolloida lasten verkkopalvelujen käyttöä. Edellä mainitussa esimerkissä huoli kohdistui ennen muuta chattailuun ja muihin viihdepalveluihin; tiedonhaku oli hyväksyttävää mutta lasten olisi muutoin tullut viettää vapaa-aikaansa muulla tavoin kuin tietoverkon tarjoamia kommunikatiivisia tai viihteellisiä palveluja hyödyntäen.

Huoli lasten ja nuoren verkon käytöstä ja riippuvuudesta painoi ennen muuta kurssisihteerejä.

Palomiehet eivät olleet läheskään yhtä huolestuneita nettiriippuvuudesta, mutta sen sijaan eräissä tapauksissa tuli esiin huoli verkossa olevien vastenmielisten sisältöjen vaikutuksista lapsiin (PM03):

K: Mmmm. Tota, mites, näetsä Internetin käytössä jotain haittoja tai vaaroja?

V: No nään mä sen haitan ja vaaran, että itse, itsellä kun on kolme lasta esimerkiks

niin se juuri että .. niitten on niin kun mahku sen netin kautta kyllä löytää sieltä IHAN

MITÄ VAAN, että oon nähny jotain tämmösiä, jotain tämmösiä sivuja, en muista, onks

se joku rotting tai joku tämmönen, niin mistä löytyy suurin piirtein puoliks syötyjä

ihmisiä tai junan alle jääneitä ihmisiä, joita .. ett kyllä ne nyt meikäläisten tietää miltä

se nyt näyttää ja tuntuu, ku ohan tässä semmosia, osa ainakin tietää, noin pois päin,

ett kyllä tommosia kokemuksia on, mutta tota emmää niitä kyllä niin kun lasten enkä

monen aikuisenkaan silmille haluais tuoda, että ja silti se voi olla yhren, pahimmass

tapauksessa niin jos mää oon esimerkiks niin hölmö ett mää käyn semmosilla sivuilla

ja melkein sen jälkeen menis meidän poika esimerkiksi ja vahingossa painais sitä sivuhistoriaa, se saattas siin sitten avata samantien näkyviin jonkun kuvan, minkä vois kuitenkin niin, toisaalta sitten taas tv:stä ny tulee kaiken maailman moottorisahamurhaajia.

(PM03)

Siinä missä kurssisihteerit (esim. KS03) pelkäsivät lähinnä aikuisviihteen kielteisiä vaikutuksia lapsiin, osa palomiehistä tiesi verkosta löytyvän myös muuta, jopa vahingollisempaa materiaalia. Koska kurssisihteerien käyttö oli rajoittunut huomattavasti enemmän tiedonhakupalveluihin, asiointiin ja sähköpostiin viihteen sijaan, he eivät osanneet myöskään huomioida em. esimerkin tapaisia rotten-sivustoja tms. Merkillepantavaa onkin, että vanhempien huolta verkkoriippuvuudesta ja muista verkon kielteisistä vaikutuksista lapsiin lisää omalta osaltaan myös tietoisuus netin palveluista. Mitä tietoisempia niistä ollaan itse sitä realistisemmin osataan suhtautua lapsiin kohdistuviin verkon uhkiin ja etuihin.

9. VIIHDEPALVELUJEN MERKITYS JA KÄYTÖN ERI MUODOT

9.1. Viestinnän käytännöt ja viihdekäyttö

Internetin monimuotoisuudesta ja verkkopalvelujen heterogeenisestä luonteesta johtuen johtuen on syytä tarkastella eri palveluja ja niiden käyttöä palvelu- ja palveluryhmäkohtaisesti (vrt. Anderson & Tracey 2002). Savolainen (1998a, 22) jaottelee verkkopalvelujen käytön motiivit päivittäisten tapahtumien seurantaan, yksittäisiä tarpeita tai ongelmia koskevan tiedon saantiin, harrastuksiin ja muihin tarpeisiin ja motiiveihin. Viihdekäytön osalta ennen muuta kaksi viimeksimainittua kategoriaa ovat mielenkiintoisia tutkimuksen kohteita, mutta ne vaativat myös täsmentämistä, jota seuraavassa on pyritty tekemään.

McQuail (1994, 320) on erottanut eri viestintien hyödyntämiselle 11 eri motiivia:

- Asioiden oppiminen
- Tiedon ja neuvojen saanti
- Epävarmuuden poistaminen
- Omien arvojen tukeminen
- Omaan elämään liittyvien oivallusten saanti
- Rentoutuminen
- Järjestyksen saaminen arjen rutiineihin
- Ajankulu
- Pako fiktiiviseen maailmaan ja näin tapahtuva huolista irti pääseminen
- Yhteydenpito muihin ihmisiin
- Kokemusten jakaminen ja empatia

McQuail (1994) tarkastelee jaottelussaan koko viestinnän kenttää. Nämä oletukset pitävät paikkansa myös Internetin osalta, mutta eivät ole riittäviä. Ne eivät huomioi esimerkiksi Internetin asiointifunktiota, joka tuo uusia motiivitekijöitä Internetin käyttöön. Sen sijaan ne ovat käyttökelpoisia tutkittaessa mm. viihdepalvelujen, tiedonhankinnan ja viestintäpalvelujen käyttöä Internetissä.

Viihde on olennainen osa viestinten hyödyntämistä myös McQuailin motiiviperustoissa. Internetin viihdekäyttöä McQuailin lähtökohdat eivät kuitenkaan pysty tyhjentävästi selittämään vaan asiaa tulee tarkastella lähemmin mikrotasolla eri palveluja analysoimalla.

9.2. Kohti Internetin viihdepalvelujen käytön teoreettista jäsenystä

Ymmärtääksemme käyttöön ja ei-käyttöön vaikuttavia tekijöitä paremmin, asiaa on syytä tarkastella laajemmassa kontekstissa kuin McQuailin esittämien viestinnällisten käytäntöjen kautta. Erään vaihtoehdon tälle lähestymistavalle luo ranskalaisen sosiologi Pierre Bourdieun kehittelemä teoria pääomien lajeista.

Bourdieu (1986) erottelee pääoman kolme päätyyppiä: *sosiaalisen pääoman, kulttuurisen pääoman ja taloudellisen pääoman*, jotka yhdessä muodostavat *symbolisen pääoman*.

Kulttuurinen pääoma tarkoittaa kulttuurista pätevyyttä ja kykyä erottautua kanssaihmisistä.

Kulttuurisesta pääomasta voidaan erottaa kolme lajia, jotka ovat habitukseksi eli mielen ja kehon taipumuksiksi ruumiillistunut pääoma, kulttuurituotteiksi ja koulutuksen avulla hankituksi osaamiseksi institutionalisoitunut pääoma sekä ruumiillistunut eli sisäistetty kulttuuripääoma, jolla tarkoitetaan sitä kulttuurisen pääoman muotoa, joka omaksutaan vähitellen sosiaalistumisen seurauksena. (Bourdieu 1986, 243-247.)

Sankarin (2004, 86) mukaan tietotekniikan käyttöä voidaan pitää yhdenlaisena kulttuurisena pääomana. Hänen mukaansa aiemmin hankittu kulttuurinen pääoma vaikuttaa myös tietotekniikkaosaamiseen ja intressiin. Sankari (mt, 49) on todennut, että tietotekniikan käyttö voi olla monelle pelottavaa tai arveluttavaa: kun henkilö siirtyy uuteen kulttuuriseen tilaan (tässä yhteydessä Internet voidaan mieltää kulttuurisena tilana –AH), saattaa syntyä riski ulkopuolisuuden tunteesta, mikäli henkilöllä ei ole tarvittavaa kulttuuripääomaa.

Sosiaalinen pääoma ei saa fyysistä muotoa vaan sitä on henkilöllä, joka kysenee osallistumaan aktiivisesti yhteiskunnassa tapahtuvaan sosiaaliseen kanssakäymiseen. Sosiaalista pääomaa voi muodostua ryhmissä. Sen muotoutumiseen vaikuttavat erilaiset sosio-demografiset tekijät, kuten esimerkiksi ikä, sukupuoli ja rotu. Huomionarvoista on, että jokin tietty ominaisuus voi nollata tai monikertaistaa muut pääomat, mikäli se on hyvin dominoiva. Esimerkiksi etniseen vähemmistöön

kuuluminen saattaa toimia nollaavana ominaisuutena ja vähentää näin henkilön luotettavuutta. (Bourdieu 1986, 243-248.)

Taloudellinen pääoma koostuu rahasta, arvopapereista ja kaikesta rahaksi vaihdettavasta pääomasta (Bourdieu 1986, 243, 252-254). Niin sosiaalista kuin kulttuuristakin pääomaa voidaan muuntaa taloudelliseksi pääomaksi. Bourdieun mukaan taloudellinen pääoma on kuitenkin se pääoman muoto, joka dominoi nyky-yhteiskunnassa. (ks. esim. Bourdieu 1998.)

Symbolinen pääoma muodostuu kaikkien em. kolmen pääoman lajista. Keskistä on kuitenkin se, että taloudellinen, kulttuurinen tai sosiaalinen pääoma voi muodostua symboliseksi pääomaksi silloin kun sosiaaliset toimijat tunnistavat sen ja antavat sille arvon (Bourdieu 1986). Sankarin (2004, 91) määrittelyn mukaan symbolinen pääoma on kykyä määrittää arvokasta ja tärkeää.

Lähestyttäessä Internetin käyttöön ja ei-käyttöön vaikuttavia syitä edellä esitetyn pääoman lajien kontekstissa, niiden voidaan ajatella olevan yksilön henkilökohtaista Internet-käyttäytymistä selittävien tekijöiden taustalla. Sankari (2004) on korostanut ikäihmisten Internetin käyttöä käsittelevässä väitöskirjassaan Bourdieun tekemien pääoman eri muotojen vaikutusta ikäihmisten verkkokäyttäytymiseen.

Pääoman eri lajit eivät kuitenkaan yksin riitä selittämään Internetin käyttöä ja ei-käyttöä. Ne muodostavat kuitenkin yleisen tarkastelukehyksen, jossa voidaan ymmärtää yksilön suhdetta verkkoon ja ennen muuta hänen internetminuutensa muodostumista. Pääoman lajien lisäksi voidaan selittävinä tekijöinä internet-käyttäytymisessä pitää kokemuksia, tietoteknisiä taitoja, käytettävissä olevia resursseja (esim. taloudelliset resurssit, henkiset resurssit) sekä asenteita tietoverkkoja kohtaan (vrt. esim. Savolainen 1998a, 22).

Siinä missä Anderson ja Tracey (2002) ja Savolainen (1998a) ovat pohtineet elämäntavan merkitystä Internetin käyttöä määrittävänä tekijänä, niitä voidaan vaihtoehtoisesti lähestyä kysymystä myös tilanteen kautta. Dervin (1983, 1992, 1999) korostaa asiantilojen ja toiminnan epäjatkuvuutta; asiantilat eivät pysy samoina vaan ne muuttuvat koko ajan. Hänen mukaansa tiedonhankintakäyttäytymisenon jatkuvassa muutoksessa ja sitä voidaan pitää siirtymisenä tilanteesta toiseen, askel askeleelta (ks. esim. Dervin 1999, 2003).

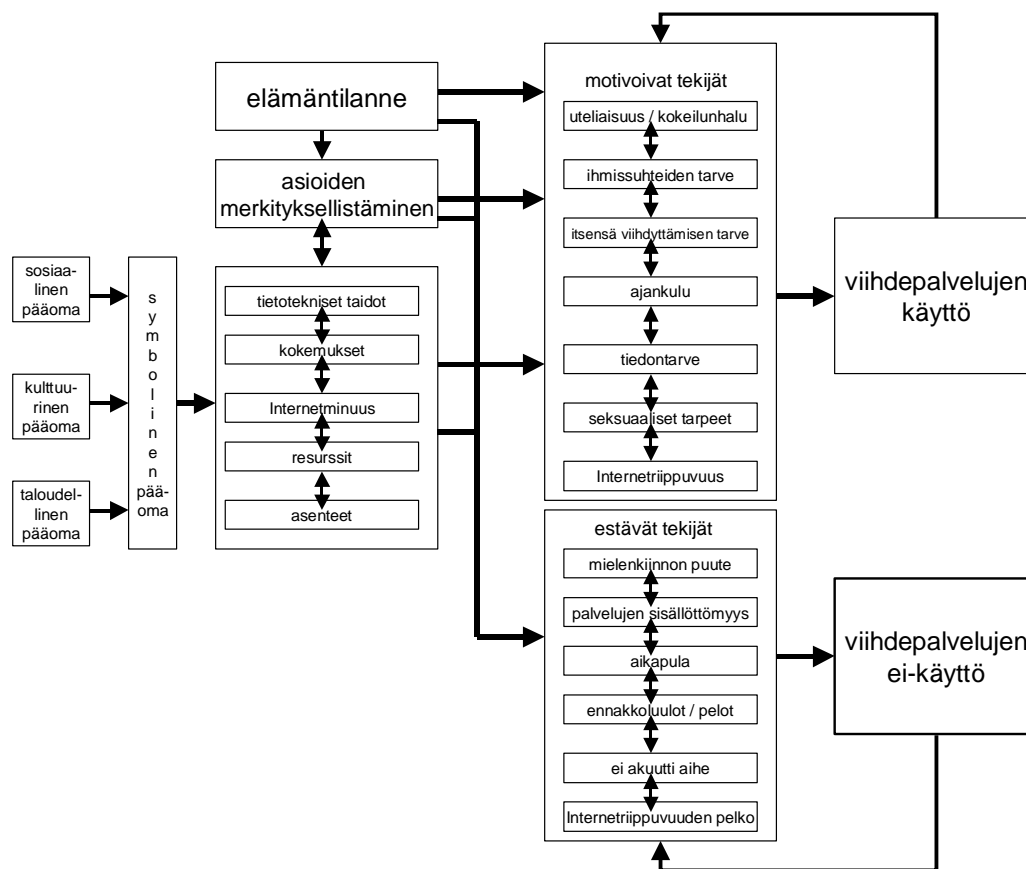
Tarkasteltaessa Internetin eri palvelujen käyttöä ja käytön syitä, toimintatilanteen merkitys on keskeinen. Tietystä tilanteesta on mielekästä hankkia tietoa tai viihdettä verkon kautta, toisessa tilanteesta taas se ei ole lainkaan ajankohtaista. Toisaalta Internet saattaa olla kanavana ei-mieluisa tai epäsopeva ko. tilanteesta viriävän tiedontarpeen tai viihteen tarpeen tyydyttämiseen.

Dervin & Dewdney (1986, 507) puhuvat tilanteesta, joka aikaan ja paikkaan sidottuna nostattaa toimijan mieleen kysymyksiä. Laajasti tulkiten nämä kysymykset voivat olla myös muita kuin tiedontarvekysymyksiä: sellaisiksi voidaan mieltää myös kysymykset itsensä huvittamisen, rentoutumisen yms. suhteen. Huvun ja viihteen tarve on siis derviniläisestä premissistä lähdettynä samalla tavalla tilannekohtainen ilmiö kuin tiedontarvekin.

Tilanne ja elämäntilanne eivät ole sama asia. Rauhalan (1989) mukaan ihmisen ontologinen perusmuotisuus on kolmijakoinen ja se muodostuu psyykkis-henkisestä olemassaolosta, kehollisuudesta eli olemassaolosta orgaanisena tapahtumana sekä situationaalisuudesta eli olemassaolosta suhteessa todellisuuteen. Rauhalan ajattelu perustuu osin Heideggerin (1990) situaation eli elämäntilanteen peruskäsitteeseen. Situaatio on se ideaalinen ja konkreettinen maailman osa, johon yksilö joutuu suhteeseen ja jossa ihminen todellistuu (vrt. Rauhala 1978, 4). Situationaalisuuden ja kehollisuuden vuorovaikutus määrittyy eksistoinen käsitteellä. Ihmisen keho on reaalisesti olemassa ajassa ja paikassa, jossa vallitsevat tietyt elämisen ehdot ja realiteetit. Toisin sanoen ihmisellä on aina tietty elämäntilanne, jossa hän toimii (Sairanen 2004, 50).

Elämäntilanne ei muutu yhtä nopeasti kuin tilanne vaan se vaatii perustavampaa laatua olevan asioiden muuttumisen. Elämäntilanteeseen vaikuttavia muutosvoimia voivat näin ollen olla esimerkiksi muutokset omassa terveydessä ja hyvinvoinnissa, taloudellisessa tilanteessa, perhetilanteessa (esim. avioero), ystävien elämäntilanteessa, työtilanteessa (esim. työttömyys) sekä oman kiinnostuksen kohteen (esim. harrastus) vaatiman huomion muuttuminen.

Internetin käyttöä ja ei-käyttöä motivoivien tekijöiden välisiä suhteita voidaan havainnollistaa Kuviossa 4 esitetyllä mallilla.

Kuvio 4 : Internetin viihdepalvelujen käyttöön vaikuttavat tekijät

Elämäntilanne vaikuttaa yhtenä tekijänä siihen mitä verkon palveluja kulloinkin hyödynnetään. Tätä tukee esimerkiksi seuraava lausunto, joka koskee deittipalvelujen ja keskusteluryhmien käyttöä:

- K: Mites nää treffitpalvelut, ystäväpalvelut?
V: Mää en oo itte henkilökohtasesti en o kertaakaan käyny, mull on tyttöystävä tällä hetkellä, muttei o netin kautta, mutta en o.. oon tosin nähny, kun niitä käytetään tottakai, ollu vieressä istumassa, mutta ITTE en o henkilökohtasesti ikinä tota noin ---
K: Miten, tota noin, sää voisit aatella, että – okei, sull on nyt tyttöystävä ---
V: Joo-o.
K: --- mutta oletetaan niinku, että jos sää ettisit seuraa, oli se ny ky- ---
V: VOISIN hyvinkin kuvitella, että ettisin netin kautta, kyllä.
K: Voisit panna ilmoituksen?
V: Kyllä! Kyllä.
(PM06)

Palvelun käyttöön vaikuttaa elämäntilanne. Mikäli henkilön asenne tietoverkkoihin on myönteinen ja niistä saadut kokemukset ovat positiivisia, ollaan valmiita kokeilemaan uusia palveluita muuttuneessa elämäntilanteessa.

Elämäntilanne toimii siis eräänä palvelujen käyttöä mahdollistavana tai estävänä reunaehtona. Tähän vaikuttaa kuitenkin voimakkaasti ennen muuta internetminuus. Mikäli henkilön asenne koko tietoverkkojen käyttöä kohtaan on puhtaan praktinen ja utilitaristinen, ei muuttunut elämäntilannekaan välttämättä saa häntä kiinnostuneeksi uudessa elämäntilanteessa mahdollisesti käyttökelpoisista tai kiintoisista viihdepalveluista, joiden avulla voisi hankkia seuraa, viettää aikaa jne.

K: Entä jos elämäntilanne olis toisenlainen, niin luuletko, että sitte kiinnostais?

V: Voi olla. No, en mä tiedä, jaksaisinko mä tuhlata aikaani siihen, että mä istuisin koneen vieressä chattailemassa. Tuskin.

(KS05)

Elämäntilanteen merkitystä korostetaan myös Liikenne- ja viestintäministeriön vuonna 2003 tekemässä selvityksessä (Laajakaistapalvelujen... 2003, 35). Selvityksen mukaan työttömyys vieraannuttaa henkilöä Internet-kotikäytön suhteen. Tämän tutkimuksen esittämä esimerkki on vain yksi iso muutos elämäntilanteessa: vastaavalla tavalla sinkkuus, eroprosessi, lapsen syntymä, lasten muuttaminen pois kotoa, uudet harrastukset jne. voivat toimia vastaavanlaisina katalysaattoreina joidenkin palvelujen käytön suhteen. Toisaalta muuttunut elämäntilanne voi myös omalta osaltaan vähentää joidenkin palvelujen käyttöä esimerkiksi jos henkilö solmii ihmissuhteen eikä siksi tarvitse enää deittipalveluja. Vaihtoehtoisesti kiinnostuksen taso voi laskea, mutta palveluja saatetaan seurata kuitenkin vakiintuneiden toimintamallien vuoksi edelleen pienemmällä intensiteetillä. Huomionarvoista kuitenkin on se, että tiettyjen palvelujen käyttöön elämäntilanteen voidaan olettaa vaikuttavan enemmän kuin toisten. Erityisesti deittipalvelut ja chat ovat tämän tutkimuksen valossa tämän tyyppisiä palveluja.

Tietoverkkojen käytön kannalta on keskeistä, minkä merkityksen yksilö itse antaa Internetille ja sen hyödyntämiselle. Tämä liittyy läheisesti elämäntilanteeseen (ks. Savolainen 1998a) käsitteeseen. Eri elämäntilanteissa yksilön tietoverkkojen käytölle antama merkitys vaihtelee; opiskeluaikana ne saattavat näytellä merkittävää roolia viihteen ja kommunikaation väylänä, mutta esimerkiksi perheen perustamisesta johtuva elämäntilanne vaikuttaa siihen, että verkkopalvelujen merkitys vähenee muihin asioihin nähden. Pelien pelaaminen saattaa loppua kokonaan tai vähentyä huomattavasti jne. Samalla myös uusi elämäntilanne luo uusia tiedontarpeita ja muokkaa

verkkopalvelujen käyttöä uutta elämäntilannetta vastaavaksi. Siinä missä elämäntilanne vaihtelee, elämäntapa on huomattavasti hitaammin muuttuva asioiden järjestys (vrt. Savolainen 1998a).

Asioiden merkityksellistämiseen vaikuttavat niin omat kokemuksen verkkopalveluista, tietotekniset taidot (vrt. tietotekniikkaminuus), internet-minuus, käytettävissä olevat resurssit (esim. aika, raha, verkkoyhteydet kotoa) sekä tietoverkkopalveluja kohtaan omaksutut asenteet. Ennen muuta asenteilla on keskeinen merkitys: kuten edellä on todettu useilla informanteilla oli esimerkiksi ennakkoluuloja ja pelkoja monia verkon viihdepalveluja kohtaan. Chattien arveltiin olevan tyhjänpäiväisiä vaikka ko. palveluun ei oltu edes tutustuttu, pelejä pidettiin automaattisesti addiktoivina, lasten riippuvuus verkosta nähtiin merkittäväksi uhaksi jne.

Käyttöä motivoivina tekijöinä voitiin pitää uteliaisuutta ja kokeilunhalua, jotka tulivat esiin useissa vastauksissa. Osa palveluista kiinnosti, vaikka niiden käyttöön ei olisi ollut suoranaista motiivia (esim. deittipalvelut) uteliaisuuden takia. Ennen muuta deittipalvelut ja palomiesten osalta aikuisviihde ovat hyvä esimerkki uteliaisuuden merkityksestä palvelujen käyttöä selittävänä tekijänä.

Osa palveluista saatettiin kokea myös ihmis- tai seksisuhteiden solmimisen kannalta mielenkiintoisina. Näin oli esimerkiksi chat-palvelujen ja deittipalvelujen laita. Vaikka kasvokkain tapahtuva kanssakäyminen saattoikin olla monesta informantista mielekkäämpää kuin vaikkapa chattaily, niin se saatettiin kokea esimerkiksi vieraille paikkakunnalle muuton takia hyvänä tapana tutustua uusiin ihmisiin. Lisäksi verkon avulla voidaan ylläpitää jo aiemmin solmittuja ystävyysuhteita, olipa kyse sitten verkossa solmituista tai verkon ulkopuolisista reaali maailmassa solmituista ihmissuhteista.

Puhdas itsensä huvittaminen on luonnollisesti yksi keskeisistä viihdepalvelujen käyttöä motivoivista tekijöistä; pelejä pelataan ajankulun vuoksi jne. Itsensä huvittamiseen liittyy keskeisesti myös ajankulun merkitys verkkopalvelujen käyttöä motivoivana tekijänä. Jos ei keksi muutakaan tekemistä, Internet saattaa toimia eräänä vaihtoehtona ”ajan tappamiseksi” esimerkiksi työpaikalla uusia työtehtäviä odotellessa (vrt. palomiehet) tai kotioloissa.

Eräissä tapauksissa myös tiedontarpeen tyydyttäminen voi motivoida viihteellistenkin palvelujen käyttöä. Toisaalta viihteellisiä palveluja käytettäessä on myös mahdollista saada ennen muuta orientoivaa tietoa jostain itseään kiinnostavasta asiasta. Esimerkkeinä tiedontarpeen

viihdepalvelujen käyttöä motivoivasta vaikutuksesta voidaan mainita esimerkiksi tilanne, jossa seuraa hakeva henkilö käy läpi deittipalstoja. Palvelun käyttö on osin viihteellistä, mutta siihen liittyy myös osin tiedontarpeen aspekti: millaisia seuralaisia on tarjolla?

Seksuaaliset tarpeet puolestaan selittävät omalta osaltaan niiden viihdepalvelujen käyttöä, joiden tavoitteena on toimia välineenä ko. tarpeiden tyydytyksessä. Näitä palveluja ovat ennen muuta aikuisviihdesivustot sekä jossain määrin myös chatit (esim. eroottiset huoneet, vrt. Suomi24 – Sex Bar) ja deittipalstat, jotka tarjoavat kanavan hyvinkin monenlaisen seuran etsintään.

Internetriippuvuus voi myös omalta osaltaan motivoida verkkopalvelujen käyttöä. Henkilön pakonomainen tarve käyttää jotakin palvelua sen sisältöjen addiktoivan vaikutuksen takia on omiaan edistämään verkkopalvelujen käyttöä jopa liiallisuuksiin asti.

Uteliaisuus/kokeilunhalu, ihmissuhteiden tarve, itsensä viihdyttämisen tarve, ajankulu, tiedontarve, seksuaaliset tarpeet ja Internetriippuvuus eivät ole irrallisia, toisistaan riippumattomia käyttöä motivoivia tekijöitä. Ne ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa, jota on kuviossa 4 havainnollistettu kaksisuuntaisilla nuolilla. Yksittäisestä tilanteesta riippuen joidenkin tekijöiden vaikutus on voimakkaampi, toisten taas heikompi. Joissain tapauksissa osa viihdepalvelujen käyttöä motivoivista tekijöistä on täysin vailla vaikutusta.

Edellä mainitut seitsemän motivaatiotekijää (uteliaisuus/kokeilunhalu, ihmissuhteiden tarve, itsensä viihdyttämisen tarve, ajankulu, tiedontarve, seksuaaliset tarpeet ja internetriippuvuus) johtavat viihdepalvelujen käyttöön. Motivaatiotekijöihin vaikuttaa omalta osaltaan henkilön elämäntilanne, joka määrittelee esimerkiksi hänen senhetkisen elämänsä kannalta kiinnostavat verkon viihdepalvelut (esim. sinkkuus edesauttaa deittipalvelujen käyttöä, yksinäisyys tai vaihtoehtoisesti laaja ystäväpiiri voi johtaa chatin käyttöön jne.). Eri elämäntilanteissa annamme Internetille ylipäättänsä kuin myös sen eri palveluille erilaisia merkityksiä, joiden avulla voidaan selittää jonkin tietyn palvelun käyttöä tai käyttämättömyyttä.

Verkkopalvelujen käyttöä estävinä tekijöinä voidaan pitää mielenkiinnon puutetta yksittäistä palvelua tai koko Internetiä kohtaan, palvelujen sisällöttömyyttä, aikapulaa, palveluja kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja sekä pelkoja, palvelun tarjoaman aiheen epäajankohtaisuutta sekä Internet-riippuvuuden pelkoa.

Verkon tarjoamat palvelut saatetaan kokea sisällöiltään yhdentekevinä tai jopa vastenmielisinä. Myös Internet sinänsä saattaa olla välineenä sen kaltainen ettei sen käyttö kiinnosta. Aikapula selittää usein palvelujen käyttämättömyyttä: moni palvelu tuntuu kiintoisalta, mutta henkilön oma aikabudjetti ei salli siihen perehtymistä. Vaikka palvelu on sinänsä mielenkiintoinen, ei se kuitenkaan houkuttele käyttämään niin voimakkaasti että rutinoitunutta ajankäyttöä oltaisiin valmiita muuttamaan. Osa palveluista saattaa myös olla luonteeltaan sellaisia, että niitä kohtaan tunnetaan voimakkaita ennakkoluuloja (esim. deittipalvelut, chat) tai suoranaisia pelkoja (esim. chat). Tiettyjen palvelujen käyttöä saattaa määrätä myös erilaisten ehtojen asettaminen: palvelua itsessään pidetään hyvänä ja kiintoisana, mutta sen tarjoama sisältö ei ole esimerkiksi oman elämäntilanteen takia ajankohtainen (vrt. esim. deittipalvelut). Myös nettiriippuvuuden pelko saattaa estää jonkin palvelun käyttöä: henkilö tiedostaa, että mikäli hän ryhtyy käyttämään ko. palvelua, se voi johtaa vähitellen siihen, että käyttäjä jää ”koukkuun”.

10. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli selvittää syitä, jotka vaikuttavat Internetin käyttöön tai käyttämättömyyteen sekä pohtia erityisesti käytön luonnetta keskittyen Internetin eräiden viihdepalvelujen (chatit, keskusteluryhmät, pelit, deittipalvelut, aikuisviihde) käytön ja ei-käytön motiivien pohdintaan.

Tietoverkkojen käytön motiiveja ja tietoverkkojen käyttöä selittäviä tekijöitä tulee tarkastella palvelukohtaisesti riittävän tarkan kokonaiskuvan saamiseksi. Vain mikrotasolle menevän näkökulman avulla voidaan luoda kaikki osatekijät huomioiva kokonaisvaltainen verkkopalvelujen käytön ja ei-käytön teoria. Tässä tutkimuksessa on hahmoteltu viihdepalvelujen käyttöä selittävää mallia. Se palvelee osaltaan verkkopalvelujen käytön ja ei-käytön teorian muodostusta. Samalla tämä lisensiaatintyö on pyrkinyt myös hahmottelemaan informaation, tiedon ja viihteen välisiä keskinäissuhteita. Viihteellisen aineiston hankinnan kysymyksiä ei ole aiemmin tutkittu juuri lainkaan ja tämä aihepiiri onkin yksi tulevan tutkimuksen haasteista.

Viihdepalvelujen käyttöä määritteleviä keskeisiä tekijöitä ovat elämäntilanne, yksilön oma suhde tietotekniikkaan ja erityisesti hänen internet-minuutensa, joka kertoo yksilön suhtautumisesta Internetiin ja sen käyttöön mediana eri tilanteissa. Vastaavasti myös käyttökokemuksilla, käyttötaidoilla, käytettävissä olevilla resursseilla ja asenteilla on keskeinen rooli verkon viihdepalvelujen käytössä taustamuuttujina.

Tarkastelun kohteena olleiden viihdepalvelujen käytön osalta voidaan erottaa seitsemän keskeistä käyttöä selittävää motiivia:

- 1) Uteliaisuus/kokeilunhalu
- 2) Ihmissuhteiden tarve
- 3) Ajankulun tarve
- 4) Itsensä viihdyttämisen tarve
- 5) Tiedontarpeet
- 6) Seksuaaliset tarpeet
- 7) Internet-riippuvuus

Motiivit vaihtelevat palvelukohtaisesti palvelun sisällöstä riippuen. Toisaalta eri henkilöillä on eri intressit käyttää samaa palvelua; siinä missä yksi käyttäjä pyrkii etsimään seksiseuraa chatista, toinen taas käyttää sitä ajankuluksi tai uteliaisuuttaan.

Viihdepalvelut saatettiin kokea myös ajanhukkana. Tämä oli riippui henkilön Internetin käyttöprofiilista; mitä asioita hän piti tietoverkkojen käytössä oleellisena. Pyrittiinkö tietoverkkojen käyttö rajaamaan vain hyötykäyttöön, kuten tiedonhankintaan ja sähköpostin lukemiseen, vai nähtiinkö Internet eräänlaisena ”mahdollisuuksien maana”, jonka palveluja oltiin kiinnostuneita hyödyntämään laajemminkin niin hyöty- kuin viihdekäytössäkin.

Viihdepalvelut auttavat ihmistä myös merkityksellistämään omaa toimintaansa. Niiden kommunikatiivinen ulottuvuus mahdollistaa tärkeiden ihmissuhteiden solmimisen ja ylläpitämisen. Toisaalta viihdepalvelut saattavat myös muovata näkemyksiämme ja asenteitamme tarjoamalla elämyksiä ja kokemuksia eri asioista.

Ennakkoluulot ja asenteet viihdepalveluja kohtaan ovat usein hyvinkin voimakkaita. Erityisesti chatit, deittipalvelut ja pelit herättävät monesti kielteisiä tunteita varsinkin puhuttaessa nuorten ja lasten nettikäyttäytymisestä. Useimmiten nämä asenteet ja tuntemukset perustuvat mediasta luettuihin sensaatiohakuisiin artikkeleihin.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että valtaosa vastaajista ei tuntenut kovinkaan hyvin verkon tarjoamia mahdollisuuksia. Internet näyttäytyi heille ensisijaisesti tiettyjen palvelujen käytön kautta: tiedonhaku, pankkiasiat tai pelaaminen tms. toiminnot saattoivat leimata informanttien verkkokäyttäytymistä. Sen sijaan tietoa siitä, mitä muuta olisi mahdollista tehdä verkossa ei ollut riittävästi.

Tämä tutkimus osoittaa ennen muuta viihdepalvelujen käyttöön kohdistuvien enimmäkseen kielteisten ennakkoluulojen voimakkuuden. Samalla se kertoo myös siitä, kuinka eri palvelujen mahdollisuuksia ei tunneta tarpeeksi hyvin. Luvussa 9.2. on mallinnettu niitä seikkoja, jotka empiriaan tukeutuen vaikuttavat viihdepalvelujen käyttöön. Jatkotutkimus pyrkii mallintamaan vastaavalla tavalla niin Internetin viestinnällisten palvelujen, tiedonhakupalvelujen kuin asiointipalvelujenkin käytön ja käyttämättömyyden keskeisimmät motiivit. Tätä kautta pyrin jatkotutkimuksessani löytämään ne muuttujat, jotka vaikuttavat keskeisesti Internetin käyttöön ja ei-käyttöön.

Toisaalta jatkotutkimukseni pyrkii löytämään myös tiettyjä typologioita, joiden mukaan käyttäjät voidaan luokitella eri käyttäjäryhmiin heidän Internetin eri palvelujen käyttötapansa ja kiinnostustensa perusteella. Muita keskeisiä Internetin viihdekäyttöön liittyviä tutkimusaiheita ovat esimerkiksi seuraavat:

- Keskusteluryhmien merkitys sosiaalisia suhteita luovana virtuaalisena paikkana
- Pelien sosiaalistava vaikutus
- Verkkopalvelujen addiktio tutkimus
- Chat-palvelujen sisällönanalyysi
- Ihmissuhteiden luomisen edellytykset ja tietoverkot
- Aikuisviihteen kulutus

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut kokonaiskuvan luominen viihdepalvelujen käytöstä.

Tiedonhankintatutkimuksen tulisikin vastaisuudessa ottaa myös verkon viihteelliset palvelut ja niiden kautta saatava informaatio sekä näiden palvelujen syvempien merkitysten analysointi yhä enemmän tarkastelun kohteeksi.

Tavoitteena on ollut kehittää uusi näkökulma Internetin viihdepalvelujen käytön selittämiseksi ja tässä tarkoituksessa aineistolähtöinen teoria on osoittanut hyödyllisyytensä. Aihepiiristä ei ollut juurikaan aiempaa tutkimusta, joten aineistolähtöisen teorian perusvaatimus ”puhtaalta pöydältä” lähtemiseksi täytyi erittäin hyvin. Tutkimuksen aikana havaitsin jo aineistonkeruuvaiheessa tehtävän analyysin erittäin hyödylliseksi; tämä mahdollisti uusien ajatusten synnyn erittäin hyvin. Voidaankin todeta, että juuri tämänkaltaisessa tutkimuksessa, jonka tavoitteena on kokonaiskuvan muodostaminen tietyn tyyppisestä käyttäytymisestä sellaisen tutkimusaiheen osalta, josta ei ole kovin runsaasti pohjatietoa, aineistolähtöinen menetelmä on varteenotettava vaihtoehto.

Tässä lissensiaatintyössä esitetyt tutkimustulokset tukevat jo aiemmin tiedonhankintatutkimuksen piirissä tehtyjä havaintoja Internetin käyttöön liittyvistä seikoista. Uutena näkökulmana voidaan pitää luvussa 9.2. esiteltyä Internetin viihdepalvelujen käyttöön vaikuttavien tekijöiden mallia, jossa on huomioitu ennen muuta elämäntilanteen merkitys sekä jäsenneily aiempaa tutkimusta tarkemmin niitä vaikuttimia, jotka selittävät tietoverkoissa olevien viihdepalvelujen käyttöä. Tutkimuksessa on nostettu myös keskeiseen rooliin pohdinta siitä, mikä on viihteen ja tiedon suhde ja toisaalta kuinka viihde vaikuttaa ihmiseen hänen tietämystään ja käsityksiään muovaten. Se on yksi tulevaisuuden haaste myös tiedonhankintatutkimukselle.

Uskon, että Internetin viihdepalvelujen käytön vaikuttavien tekijöiden malli selkeyttää omalta osaltaan tietoverkkojen käyttötutkimuksen keskuudessa tehtyä pohdintaa verkkopalvelujen käytön motiiveista ja vastaa näin myös tämän työn keskeisimpään tutkimusongelmaan. Samalla on selkeytetty myös viihdepalvelujen ei-käytön syitä, joita ei ole aiemmin tutkittu juuri ollenkaan. Samalla tämä tutkimus osoittaa todeksi sen, että verkkopalvelujen käyttöön vaikuttavia syitä tutkittaessa on perusteltua lähestyä tutkimuskysymystä palvelu palvelulta ja analysoida näin eri motiiveja, sillä eri palveluilla ja palveluryhmillä on selkeästi toisistaan poikkeavia käyttöä selittäviä tekijöitä.

LÄHTEET

Ahmavaara, Y. 1969. Informaatio: Tutkimus tiedotuksen logiikasta. Tapiola.

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere. Vastapaino.

Allen, B. 1997. Information needs: A person-in-situation approach. Teoksessa: Information seeking in context. Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August 1996, Tampere, Finland. Ed. by Pertti Vakkari, Reijo Savolainen & Brenda Dervin. London: Taylor Graham, s. 111-122.

Anderson, B. & Tracey, K. 2002. The impact (or otherwise) of the Internet on everyday british life. Teoksessa: The Internet in everyday life. Ed. by Barry Wellman and Caroline Haythornthwaite. Blackwell, s. 456-475.

Arpo, R. 2005. Internetin keskustelukulttuurit: Tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa. Joensuun yliopisto: Joensuu. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 39. (diss.)

Aula, P., Matikainen, J. & Villi, M. 2006. Verkko yhteiskunnallisena tilana. Teoksessa: Verkkoviestintäkirja. Toim. Pekka Aula, Janne Matikainen & Mikko Villi. Helsinki: Helsinki University Press. Palmenia-sarja.

Barnes, S.B. 2001. Online connections: Internet interpersonal relationships. Cresskill (N.J.) : Hampton Press.

Barry; C. A. 1995. Critical issues in evaluating the impact of IT on information activity in academic research: Developing a qualitative research solution. Library & Information Science Research, 17 (2), s. 107-134.

Baym, N.K. 1998. Talking about soaps: Communicative practices in a computer-mediated fan culture. Teoksessa: Theorizing fandom: Fans, subculture and identity. Ed. by Cheryl Harris & Alison Alexander. New Jersey: Hampton Press, s. 111-130.

Blackstone, E. 1998. Virtual strangers: A woman's guide to love and sex on the Internet. Bellingham: Prospector Press.

Bourdieu, P. 1986. The forms of capital. Teoksessa: Handbook of theory and research for the sociology of education. Ed. by John G. Richardson. New York: Greenwood, s. 241-258.

Bourdieu, P. 1998. Järjen käytännöllisyys: Toiminnan teorian lähtökohtia. Suom. Mika Siimes. Tampere: Vastapaino.

Brock, T.C. & Livingston, S.D. 2004. The need for entertainment scale. Teoksessa The psychology of entertainment media: Blurring the lines between entertainment and persuasion. Ed. by L.J. Shrum. Mahwah, NJ – London: Lawrence Erlbaum Associates.

Brym, R. & Lenton, R. 2001. Love online: A repost on digital dating in Canada 2001. Verkossa <http://www.nelson.com/nelson/harcourt/sociology/newsociety3e/loveonline.pdf>. (8.8.2004)

Buckland, M. 1991. Information and information systems. New York: Greenwood Press.

Burnett, G. & Buerkle, H. 2004. Information exchange in virtual communities: A comparative study. Journal of Computer-Mediated Communication (9)2. Verkossa <http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue2/burnett.html>. (30.10.2006)

Byström, K. 1999. Task complexity, information types and information sources: Examination of relationships. Tampere: University of Tampere (Acta Universitatis Tamperensis; 688).

Case, D. O. 2002. Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and behavior. San Diego: Academic Press.

Chatman, E. 1991. Life in a small world: Applicability of gratification theory to information-seeking behavior. Journal of the American Society for Information Science 42(6), s. 438-449.

Chen, C. & Herson, P. 1982. Information seeking: Assessing and anticipating information needs. New York: Neal-Schuman.

Chenitz, W. & Swanson, J. 1986. Qualitative research using grounded theory. Teoksessa From practice to grounded theory. Ed. by W. Chenitz & J. Swanson. Menlo Park: Addison-Wesley, s. 3-15.

Choo, C. W. 1999. A general model of human information seeking. Teoksessa: Proceedings of politics & internet conference, 2nd International congress on electronic media & citizenship in modern information society held in Helsinki, Finland, Jan. 6-9, 1999. Ed. by Paula Tiihonen. Helsinki: Sitra, s. 62-75.

Clark, L. S. 1998. Dating on the net: Teens and the rise of "pure" relationships. Teoksessa: Cybersociety 2.0: Revisiting computer-mediated communication and community. Ed. by Steven G. Jones. Thousand Oaks – London – New Delhi. Sage Publications, s. 159-183.

Davies, P.E. 1996. From toads to toddlers: An overview of addictive behaviour. Teoksessa Addictive behaviour: Molecules to mankind. Toim. Adrian Bonner & James Waterhouse. London: Macmillan Press.

Deitti.net. <http://deitti.net/deitti/>. (8.7.2004)

Dervin, B. 1983. An overview of sense-making research: Concepts, methods and results to date. A paper presented at the International Communication Association Annual Meeting, Dallas, May 1983. (Moniste)

Dervin, B. 1992. From the mind's eye of the user: The sense-making qualitative-quantitative methodology. Teoksessa Qualitative research in information management. Ed. by Jack D. Glazer & Ronald R. Powell. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, s. 61-84.

Dervin, B. 1999. On studying information seeking methodologically: The implications of connecting metatheory to method. Information Processing & Management 35(6), s. 727-750.

- Dervin, B. 2003. Sense-making methodology reader: Selected writings of Brenda Dervin. Ed. By Brenda Dervin & Lois Foreman-Wernet (with Eric Lauterbach). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Dervin, B. & Dewdney, P. 1986. Neutral questioning: A new approach to the reference interview. *RQ*. 25 (4) Summer, s. 506-513.
- Dervin, B. & Frenette, M. 2003. Sense-making methodology: Communicating communicatively with campaign audiences. Teoksessa: Sense-making methodology reader: Selected writings of Brenda Dervin. Ed. by Brenda Dervin & Lois Foreman-Wernet (with Eric Lauterbach). Cresskill, NJ: Hampton Press, s. 233-249.
- Dervin, B. & Nilan, M. 1986. Information needs and uses. Teoksessa: Annual Review on Information Science and Technology (ARIST), vol. 21. Ed. by Martha E. Williams. White Plains: Knowledge Industry Inc., s. 3-33.
- Eklund-Myrskog, G. 1996. Students' ideas of learning: Conceptions, approaches, and outcomes in different educational context. Åbo: Åbo Akademis Förlag.
- Ellis, D. 1993. Modeling the information seeking patterns of academic researchers: A grounded theory approach. *Library Quarterly*, vol. 63(4), s. 469-486.
- Ellis, D., Cox, D. & Hall K. 1993. A comparison of the information seeking patterns of researchers in the physical and social sciences. *Journal of Documentation*; 49 (4), s. 356-369.
- Ermi, L., Heliö, S. & Mäyrä, F. 2004. Pelien voima ja pelaamisen hallinta: Lapset ja nuoret pelikulttuurien toimijoina. Hypermedialaboratorion verkkojulkaisuja 6. Tampereen yliopiston hypermedialaboratorio. <http://tampub.uta.fi/tup/951-44-5939-3.pdf> (5.10.2006)
- Eskelinen, M. 2005. Pelit ja pelitutkimus luovassa taloudessa. Helsinki: SITRA. Sitran raportteja 51.
- Garton, L., Haythornthwaite, C. & Wellman, B. 1999. Studying on-line social networks. Teoksessa: *Doing Internet research: Critical issues and methods for examining the net*. Ed by Steve Jones. Thousand Oaks: Sage Publications, s. 75-106.
- Glaser, B. 1978. Theoretical sensitivity. *Advances in the methodology of grounded theory*. San Francisco: The Sociology Press.
- Glaser, B. G. & Strauss, A.L. 1967. *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Griffiths, Mark. 1999. Internet addiction. *The Psychologist*. 12(5), s. 246-250.
- Haasio, A. 2003. Internetin käyttö ja ei-käyttö tutkimuksen kohteena: Keskeisten tutkimustulosten ja menetelmien tarkastelua. *Julkaisematon pro gradu -työ*. Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos.
- Haasio, A. 2007. Internetin ei-käytön määritelmät ja ei-käytön syyt. *Informaatiotutkimus* 26(1). (Hyväksytty julkaistavaksi 10/2006)

- Haasio, A. & Savolainen, R. 2004. Tiedonhankintatutkimuksen perusteet. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Haavio-Mannila, E., Kontula, O. & Kuusi, E. 2001. Trends in sexual life. The population research institute. Working papers E 10/2001. Family Federation of Finland (Väestöliitto).
- Haig, Brian D. 1995. Grounded theory as scientific method: Philosophy of education. Verkossa http://www.ed.uiuc.edu/eps/pes-yearbook/95_docs/haig.html. (18.8.2006)
- Harrison, B. 1971. Drink and the Victorians: The temperance question in England 1815-1872. London: Faber & Faber.
- Hattrick – <http://www.hattrick.org> (6.10.2006)
- Heidegger M. 1990. Being and time. Oxford: Blackwell.
- Hektor, A. 2001. What's the use? Internet and information behavior in everyday life. Linköping: Department of Technology and Social Change: Linköping University.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press: Helsinki.
- Holappa, A. 2004. Uhkea blondi huhuilee akateemista nallekarhuaan: Oikeaoppinen sukupuoli Internetin deitti-ilmoituksissa. Teoksessa: Digirakkaus. Toim. Ulla Paunonen ja Jaakko Suominen. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja II. Turku: Turun yliopisto, s. 57-61.
- Howard, P. & Rainies, L. & Jones, S. 2002. Days and nights on the Internet. Teoksessa The Internet in everyday life. Ed. by Barry Wellman & Carolyn Haythornthwaite. Oxford: Blackwell, s. 45-73.
- Huhta, E. 2004. TV-chat tiedonhankintakanavana. Julkaisematon pro gradu –työ. Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos.
- Häivälä, H, 2004. “Et ole maailman ainoa Bee Gees –fani”: Bee Gees –fanien tiedonhankinta Internetin keskustelupalstoilla. Julkaisematon pro gradu –työ. Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos.
- Internetin käyttö tietoyhteiskunnan reuna-alueilla. 2003. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 48/2003/V. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Jakobson, R. 1951/1981. Linguistics and poetics. Teoksessa: Selected writings III: Poetry of grammar and grammar of poetry. Ed. by Stephen Rudy. The Hague: Mouton, s. 18-51.
- Jeong, W. 2004. Unbreakable ethnic bonds: Information-seeking behavior of Korean graduation students in the United States. Library and Information Science Research, 26 (3), s. 384-400.
- Jones, S 1999. Studying the net: Intricacies and issues. Teoksessa: Doing Internet research: Critical issues and methods for examining the net. Ed. by Steve Jones. Thousands Oaks: Sage Publications, s. 1-28.

Järvinen, P.1996. Comdex 96. Tietokone 1/1996. Verkossa <http://www.pjoy.fi/lehdet/9601pj.htm>. (8.8.2004)

Järvinen, P. 2001. Homo immobilis. Tietokone 12/2001. Verkossa <http://www.pjoy.fi/lehdet/0112pj.htm>. (8.8.2004)

Kari, J. 2001. Information seeking and interest in the paranormal: Towards a process model of information action. Acta Universitatis Tamperensis 826. Doctoral dissertation. University of Tampere, Tampere. Verkossa <http://acta.uta.fi/teos.phtml?5557>. (9.1.2007)

Kari, J. & Savolainen, R. 2003. Toward a contextual model of information seeking on the Web. The New Review of Information Behaviour Research 4, s. 155-175.

Katz, J. E. & Rice, R. E. 2002a. Social consequences of Internet use: Access, involvement and interaction. MIT Press: Cambridge.

Katz, J. E. & Rice, R. E. 2002b. Project Syntopia. Social consequences of Internet use. IT & Society, vol. 1(1), s. 166-179. Verkossa <http://www.stanford.edu/group/siqss/itandsociety/v01i01/v01i01a11.pdf>. (21.11.2006)

Kendall, L. 1999 Recontextualizing "cyberspace": Methodological considerations for on-line research. Teoksessa: Doing Internet Research: Critical issues and methods for examining the net. Ed by Steve Jones. Thousands Oaks: Sage Publications, s. 29-56.

Kivimäki, A. & Saarinen, J. 2001. "Televisiochatit: Äärimmäistä ajanhukkaa vai alku jollekin suurelle?" Tiedotustutkimus 24 (3), s. 91-99.

Kontula, O. 1983. Suomalaisten sukupuolimoraali. Teoksessa: Suomalaiset ja seksi. Toim. Elina Haavio-Mannila & Osmo Kontula. Juva: WSOY, s. 50-85.

Korkein oikeus kumosi 50-vuotiaan internethurmun vankeustuomion. Aamulehti 2.7.2004.

Koski-Jännes, A. 2000. Miten riippuvuus voitetaan. Helsinki: Otava.

Koski-Jännes, A. 1995. Huppu silmiltä. Katsaus vankien päihteen käytön vähentämismenetelmiin ja niiden tuloksellisuuteen. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu 1/1995. Helsinki: Hakapaino Oy.

Laajakaistapalvelujen käyttötarpeet: Internetiä käyttämättömät lähikuvassa. 2003. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 27/2003/V. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.

Lappalainen, A.-L. 2006. TV-chatit ja yhteisöllisyys vuonna 2002. Julkaisematon pro gradu -työ. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. Verkossa <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01075.pdf>. (22.11.2006)

Larose, R. & Lim, L. 2003. Interpersonal attraction online: Do trust and gender differences play a part in determining attraction due to attitudinal similarity? Conference Papers. International

- Communication Association 2003. Annual meeting, San Diego, CA, s. 1-27. Verkossa <http://search.epnet.com>. (17.3.2006)
- Lehtipuu, U. 2006. Ruuturitari ja digidonna: Lapsi matkalla mediaan. Helsinki: WSOY.
- Lehtonen, M. 1998. Faktan ja fiktion historia. Teoksessa: Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Toim. Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius. Helsinki: WSOY, s. 41-56.
- Lenhart, A. et al. 2003. The Ever-Shifting Internet Population: A new look at Internet access and the digital divide. Pew Internet & American Life Project. April 2003. http://www.pewinternet.org/reports/pdfs/PIP_Shifting_Net_Pop_Report.pdf. (23.8.2004)
- Liigapörssi – <http://www.liigaporssi.fi> (6.10.2006)
- Lintilä, L. 2002. Organisaation sisäisen tietoverkon hyödyntäminen tiedonhankintaan ja viestintään. Acta Universitatis Tamperensis 846. Tampere: University of Tampere. (diss.)
- Mattila, Hanna & Kemppainen, P. 2004. Nettirakkaudesta parisuhteeksi: Internetissä kumppanuuden syntymistä edistävät tekijät. Teoksessa: Digirakkaus. Toim. Ulla Paunonen ja Jaakko Suominen. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja II. Turku: Turun yliopisto, s. 45-55.
- McLaughlin, M. & Goldberg, A. & Ellison, N. & Lucas, J. 1999. Measuring Internet audiences: Patrons of an on-line art museum. Teoksessa: Doing Internet Research: Critical issues and methods for examining the net. Ed. by Steven Jones. Thousand Oaks: Sage, s. 163-178.
- McQuail, D. 1994. Mass communication theory: An introduction. 3rd ed. London: Sage.
- McQuail, D. 2000. McQuail's mass communication theory. 4th ed. London: Sage.
- Miles, I. & Thomas, G. 1995. User Resistance to new interactive media: Participants, processes and paradigms. Teoksessa: Resistance to new technology. Ed by M. Bauer. Cambridge: Cambridge University Press, s. 255-275.
- Mitra, A. & Cohen, E. 1999. Analyzing the Web: Directions and Challenges. Teoksessa: Doing internet research: Critical issues and methods for examining the Net. Ed. by Steve Jones. Thousands Oaks: Sage. s. 179-202.
- Moring, I. 1998. Tee se itse –teoria: Grouded theory mediatutkijan työkaluna. Teoksessa: Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan. Toim. Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, s. 229-258.
- Mäkinen, I. 1997. ”Nödvändighet af LainaKirjasto”: Modernin lukuhalun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot. Suomalaisen Kirjallisuuden Sueran Toimituksia 668. Helsinki: SKS.
- Mäyrä, F. 2005. Pelien ja elämysten tietoyhteiskunta? Tietoyhteiskuntakäsitteen arkipäivästä. Teoksessa: Tietoyhteiskunta: myytit ja todellisuus. Toim. Antti Kasvio, Tommi Inkinen ja Hanna Liikala. Tampere: Tampere University Press, s. 327-346.

- Niiniluoto, I. 1997. Informaatio, tieto ja yhteiskunta: Filosofinen käsiteanalyysi. Valtionhallinnon kehittämiskeskus: Valtion painatuskeskus.
- Nonnecke, B. & Preece, J. 2001. "Why Lurkers Lurk?". Americas Conference on Information Systems 2001.
- Ollikainen, H. 2004. Turmiolan Tommi Internetissä: Sisällönanalyysi Päihdelinkin alkoholismikeskustelusta. Licensiaatintyö. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos. Verkossa <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00021.pdf>. (31.10.2006)
- Paasonen, S. 2006. Mikä maa, mikä media? Verkkoviestinnän tutkimus ja mediaymmärrys. Teoksessa: Verkkoviestintäkirja. Toim. Pekka Aula, Janne Matikainen & Mikko Villi. Helsinki: Helsinki University Press. Palmenia-sarja.
- Paasonen, S. 2004. Sääntöjä Marsille ja Venukselle: Nettiromanssin sukupuolitetut käsikirjoitukset. Teoksessa: Digirakkaus. Toim. Ulla Paunonen ja Jaakko Suominen. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja II. Turku: Turun yliopisto, s. 23-34.
- Paasonen, S. 2003. Erityisyyttä, edistysuskoa ja amnesiaa: Internet-tutkimuksen monet määritelmät. Mediumi 2.2. Verkossa <http://www.m-cult.net/mediumi/>. (14.1.2007)
- Pace, S. 2004. A grounded theory of the flow experiences of web users. International Journal of Human-Computer Studies; 60 (3), s.327-363.
- Palokangas, T. 2003. Julkisen palvelun viihde: Uutisvuoto, Itse valtiat ja Yleisradion asiaviihteen perinne. Tampereen yliopiston tiedotusopinlaitoksen pro gradu –tutkielma. Julkaisematon. Verkossa <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00212.pdf>. (12.10.2006)
- Parks, M. R. 1996. Making Friends in Cyberspace. Journal of Communication 46(1), s. 80-97.
- Paunonen, U. 2004. <Seirneeni> *huokaus*, Missä Mr. Cool? Tapaustutkimus aikuisten virtuaalisista seurusteluyhteisöistä. Teoksessa: Digirakkaus. Toim. Ulla Paunonen ja Jaakko Suominen. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja II. Turku: Turun yliopisto, s. 35-43.
- Peltoniemi, T. 2006. 413 Nettiriippuvuus Suomessa. Päihdelinkin tietoisuus. Verkossa <http://www.paihdelinkki.fi/Tietoiskut/413-nettiriippuvuus-suomessa>. (14.1.2006)
- Perry, C. 1995. Travelers on the Internet. A survey of Internet users. Online 19 (2) 1995, s. 29-34.
- Peter, J. & Valkenburg, P. 2005. Who looks for dates and romance on the Internet? An exploratory study. Conference papers. International Communication Association. 2005 Annual meeting, New York, NY, s. 1-25. <http://search.epnet.com> .(16.3.2006).
- Pietilä, V. 1971. Joukkotiedotuksen perillemeno ja vaikutukset. Esitelmä peruskoulunopettajille Jyväskylässä kesäkuussa 1971.
- Pietilä, V. & Haapasalo, J. 1975. Yleisön käsityksiä tiedotusvälineiden tehtävistä ja käyttötarkoituksista. Teoksessa: Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus. Toim. Y. Littunen & R. Sinkko. Helsinki: Welin+Göös, s. 44-65.

- Platon 1979. Theaitetos. Teoksessa: Teokset 3. Suom. Marja Itkonen-Kaila et al. Helsinki: Otava.
- Postman, N. 1987 Huvitamme itsemme hengiltä: Julkinen keskustelu viihteen valtakaudella (Amusing Ourselves to Death: Public discourse, 1985). Suom. Ilkka Rekiaro. Porvoo – Helsinki - Juva: WSOY.
- Prekop, P. 2004. A Qualitative study of collaborative information seeking. Journal of Documentation; 58 (5) 2002, s. 533-547.
- Puohiniemi, M. 2002. Arvot, asenteet ja ajankuva: Opas suomalaisen arkielämän tulkintaan. Vantaa: Limor.
- Rantala, I. 1999. NVivo, grounded theory ja kvalitatiivinen tutkimus. Teoksessa: Hegelistä Harreen, narratiivista Nudistiin. Toim. Jari Eskola. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 10. Kuopio. Verkossa <http://www.uku.fi/~irantala/nvivo.htm>. (18.8.2006)
- Rauhala, L. 1978. Ihmistutkimuksesta eksistentiaalisen fenomenologian valossa. Soveltavan psykologian osaston tutkimuksia 3. Helsingin yliopisto, psykologian laitos.
- Rauhala, L. 1989. Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Sairaanhoidajien Koulutussäätiö: Helsinki.
- Rafaeli, S. & LaRose, R.J. 1993. Electronic bulletin boards and "public goods": Explanations of collaborative mass media. Communication Research, 20, s. 277-297.
- Rieh, S. Y. 2004. On the web at home: Information seeking and web searching in the home environment. Journal of American Society for Information Science and Technology, 55(8), s. 743-752.
- Rinne, J. 1999. Tietokoneiden ja internetin käytön aloittaminen ja nykyinen käyttö. Teoksessa: Internet suomalaisten arjessa. Digitaalisen median raportti 3/99. Tekes, s. 21-42.
- Ross, C.S. 1999. Finding without seeking: The information encounter in the context of reading for pleasure. Information Processing and Management 35(6), 783-799.
- Sairanen, J. 2004. Mieleni minun tekevi, aivoni ajattelevi: Erot kehollisuuden merkityksestä mielen hoitamisen yhteydessä Lauri Rauhalan monopluralistisen ihmiskäsityksen ja (neuro)psykoanalyttisen ihmiskäsityksen välillä. Pro gradu –työ. Jyväskylän yliopisto . Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Verkossa <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/v04/G0000650.pdf>. (21.11.2006).
- Sankari, A. 2004. Ikääntyviä tietoyhteiskunnassa. Kulttuuriset ajattelutavat ja sosiaalinen tila. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy. SoPhi 88. (diss.)
- Sassi, S. 2000. Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä: Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista. Helsinki: Helsingin yliopisto. Verkossa <http://www.valt.helsinki.fi/staff/SSASSI/thesis>. (22.8.2006)
- Savolainen, R. 1995. Tietoverkot viestinnän varantoina ja välineinä: verkkopalvelujen lupaukset ja ongelmat. Kirjastotiede ja informatiikka 14(4), s. 118-131.

- Savolainen, R. 1996. Tietoverkkojen käyttö empiirisen tutkimuksen kohteena. Metodisia lähtökohtia ja tutkimustuloksia. *Informaatiotutkimus* 15 (1), s. 13-26.
- Savolainen, R. 1997a. Tietoverkkojen käytön piirteitä. Teoksessa: *Kirjastot ja Internet*. Toim. Ari Haasio & Juha Piukkula. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, s. 7-39.
- Savolainen, R. 1997b. Tietoverkkojen käytön aloittaminen. *Informaatiotutkimus* 16 (2), s. 48-63.
- Savolainen, R. 1998a: Tietoverkot kansalaisten käytössä: Internet ja suomalaisen tietoyhteiskunnan arki. Tampere: Tampereen yliopisto. *Finnish Information Studies*; 12.
- Savolainen, R. 1998b. Use studies on electronic networks: A review of empirical research approaches and challenges for their development. *Journal of Documentation* 54 (3), s. 332-351.
- Savolainen, R. 1999. The role of the Internet in information seeking. Putting the networked services in context. *Information Processing and Management*; 35 (6), s. 765-782.
- Savolainen, R. 2001. "Living encyclopedia" or idle talk? Seeking and providing consumer information in an Internet newsgroup. *Library & Information Science Research* 23 (1), 67-90.
- Sayre, S. & King, C. 2003. *Entertainment & Society: Audiences, trends and impacts*. Thousand Oaks – London - New Delhi: Sage Publications.
- Schwartz, S. H. 1992. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Teoksessa: *Advances in Experimental Social Psychology*. Toim. M. Zanna. Vol. 25. San Diego: Academic, s. 1-65.
- Schwartz, S. H. & Bilsky, W. 1990. Toward a theory of the universal content and structure of values. Extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*. 58 (5), s. 878-891.
- Schwartz, S. H. & Bilsky, W. 1987. Toward a universal content and structure of values. Extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 53. p. 550-562.
- Selwyn, N, Gorard, S. & Furlong, J. 2005. Whose Internet is it anyway? Exploring adults' (non)use of the Internet in everyday life. *European Journal of Communication* 20(1), s. 5-26.
- Shalom, C. 1997. The Great Supermarket of desire: Attributes of the desired other in personal advertisements. Teoksessa: *Language and desire: Encoding Sex, romance and Intimacy*. Ed. by Keith Harvey & Celia Shalom. London: Routledge, s. 186-203.
- Sharf, B. F. 1999. Beyond Netiquette: The ethics of doing naturalistic discourse research on the Internet. Teoksessa: *Doing Internet research: Critical issues and methods for examining the net*. Ed. by Steve Jones. Thousands Oaks: Sage Publications, s. 243-256.
- Sihteeriopisto. Verkossa <http://www.sihteeriopisto.net/>. (14.1.2007)

- Sihvonen, T. & Suominen, J. 2002. Töllö näpyttäjien näyttämönä - performanssi ja yhteisöllisyys tv-chateissa. Verkossa <http://www.m-cult.net/mediumi/article.html?articleId=21&page=1>. (5.8.2004)
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulu University Library. (diss.) Verkossa <http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>. (18.8.2006)
- Soramäki, M. 1990. Mediat yli rajojen: Näkökulmia joukkoviihteen tuotantoon, jakeluun ja kulutukseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1990. Basics of qualitative research. Newbury Park: Sage Publications.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1998. Basics of qualitative ressearch: Techniques and procedures for developing grounded theory. Second edition. Thousand Oaks London New Delhi: Sage Publications.
- Sudweeks, F. & Simoff, S. J. 1999. Complementary exporative data analysis: The reconciliation of quantitative and qualitative principles. Teoksessa: Doing internet research: Critical issues and methods for examining the net. Ed. by Steve Jones. Thousands Oaks: Sage Publications. s. 29-56.
- Suomalaiset... 2006. Suomalaiset tieto- ja viestintätekniikan käyttäjinä 2006. Tilastokeskus. Verkossa <http://www.stat.fi/til/sutivi/2006/sutivi/index.html> (14.1.2007)
- Suomi24.fi – <http://www.suomi24.fi> (10.7.2004)
- Suominen, E. 1973. Kansalaisen tiedontarve: Tiedontarvetutkimuksen lähtökohdat, teoreettinen viitekehys, otos, haastattelumenetelmä, vastaajajoukon kuvaus ja tiivistelmä toimittajien tiedontarveseminaarista. Sarja B 3/173. Helsinki. Yleisradio.
- Suominen, J. 2006. Verkon käytön rajoilla – eli miten tulimme riippuvaisiksi netistä. Teoksessa Raja. Toim. Petri Saarikoski, Riikka Turtiainen & Päivi Granö. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja VIII. Pori: Turun yliopisto, s. 37-60.
- Suominen, J. & Paunonen, U, 2004. Johdanto: Digirakkautta määrittämässä. Teoksessa: Digirakkaus. Toim. Ulla Paunonen ja Jaakko Suominen. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja II. Turku: Turun yliopisto, s. 7-10.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Talja, S. 2003. Tietotekniikkaminuus – miten se rakentuu? Teoksessa: Tietotekniikkasuhteet: kulttuurinen näkökulma. Toim. Sanna Talja & Sari Tuuva. Tietolipas 196. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, s. 13-40.
- Taloustutkimus 2006. Tilastoja Internetin käytöstä: Internetin käyttäjämäärän kehitys. Verkossa <http://www.taloustutkimus.fi/index.html?http://www.taloustutkimus.fi/menu.asp?gid=53&pgid=53>. (23.11.2006)
- Tamminen, M. 2000. Paluu normaaliin. Tutkimus addiktiivisen päihteidenkäytön lopettamisesta. Raportteja 247. Saarijärvi: Stakes.

Tesch, R. 1990. Qualitative research: Analysis types and software tools. New York: Falmer Press.

Tilastokeskus 2006. Maailma numeroina 21_tietoyhteiskunta.xls. Verkossa <http://www.tilastokeskus.fi/tup/maanum/taulukot.html>. (23.11.2006)

Travian – <http://www.travian.com> (18.11.2006)

Turpeinen, P. 1999. Internetin käyttömotiivit. Teoksessa: Internet suomalaisten arjessa. Kansallisen multimediaohjelman Kuluttajatutkimukset-hanke. Digitaalisen median raportti 3/99. Helsinki: Tekes, s. 61-80.

Vakkari, P. 1999. Tiedonhankinnan tukeminen ja informaatiotutkimus. Teoksessa: Tiedon tie. Toim. Ilkka Mäkinen. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, s. 9-31.

Wahlström, I. 2004. Nettideittailu – mielikuvien maailma. Teoksessa: Digirakkaus. Toim. Ulla Paunonen ja Jaakko Suominen. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja II. Turku: Turun yliopisto, s. 63-68.

Willis, P. 1984. Koulun penkiltä palkkatyöhön: Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt? (Learning to labour: How working class kids get working class jobs). Suom. Airi Mäki-Kulmala. Tampere: Vastapaino.

Wilson, P. 1977. Public knowledge, private ignorance. Westport, Conn.: Greenwood Press.

Wilson, T.D. 1984. The cognitive approach to information seeking behavior and information use. Social science information studies 4 (2-3), s. 197-204.

Wilson, T.D. 1997. Information behaviour: An interdisciplinary perspective. Teoksessa: Information seeking in context: Proceedings of an International Conference on Research in Information Needs, Seeking and Use in Different Contexts, 14-16 August 1996, Tampere, Finland. Ed. by Pertti Vakkari, Reijo Savolainen & Brenda Dervin. London: Taylor Graham, s. 39-49.

Wyatt, S. 2001. The information society: What it means to be out of the loop. Teoksessa Search for a human-centered information society. Ed. by Eero Pantzar, Reijo Savolainen & Päivi Tynjälä. Tampere: Tampere University Press. s. 9-25.

Young, K.S. 1998. Tangled in the web: Understanding cybersex from fantasy to addiction. Bloomington: Authorhouse.

YouTube. <http://www.youtube.com>. (20.11.2006)

Älypää . <http://www.alypaa.com> (6.10.2006)

KYSELYLOMAKE

Tunnistekoodi _____ (haastattelija täyttää)

Liite 1.

1. Ympyröi oikea vaihtoehto. Käytän seuraavia Internet-palveluja eri tarkoituksiin:

- 1 = en koskaan
- 2 = olen kokeillut vähintään kerran
- 3 = joskus
- 4 = säännöllisesti (vähintään kerran viikossa)
- 5 = usein (2-3 krt/vko tai useammin)

Sähköposti 1 2 3 4 5
Harrastuksiin liittyvät asiat 1 2 3 4 5
Työtehtävät 1 2 3 4 5
Uutisten seuraaminen 1 2 3 4 5
Aikakauslehtien palvelut 1 2 3 4 5
Radiokanavien palvelut 1 2 3 4 5
Sanomalehtien palvelut 1 2 3 4 5
TV-kanavien palvelut 1 2 3 4 5
Osto- ja myyntipalvelut 1 2 3 4 5
Aikataulutietojen etsiminen 1 2 3 4 5
Tuotetietojen etsiminen 1 2 3 4 5
Pörssikurssien seuraaminen 1 2 3 4 5
Pörssiosakkeiden kauppa 1 2 3 4 5
Sijoitusrahastopalvelut 1 2 3 4 5
Ystäväpalvelut yksinäisille 1 2 3 4 5
Treffipalvelut 1 2 3 4 5
Keskusteluryhmiin osallistuminen 1 2 3 4 5
Pelaaminen 1 2 3 4 5
Vedonlyönti 1 2 3 4 5
Ostokset kotimaasta 1 2 3 4 5
Ostokset ulkomailta 1 2 3 4 5
Pankki- ja raha-asioiden hoito 1 2 3 4 5
Tietokoneohjelmien lataaminen 1 2 3 4 5
Elokuvien lataaminen 1 2 3 4 5
Musiikkitiedostojen lataaminen 1 2 3 4 5
Pelien lataaminen 1 2 3 4 5
Seksipalvelut 1 2 3 4 5
Vakuutuspalvelut 1 2 3 4 5
Viihdepalvelut 1 2 3 4 5
Viranomaispalvelut 1 2 3 4 5
Työnhaku 1 2 3 4 5
Muuhun tarkoitukseen 1 2 3 4 5
Ei mihinkään em. tarkoitukseen 1 2 3 4 5

2. Mitkä edellä mainituista palveluista kiinnostavat sinua vaikka et käyttäisikään ko. palvelua?

TEEMAHAASTATTELURUNKO KÄYTTÄJÄT

Vain niille, jotka ilmoittavat haastattelun alkaessa käyttävänsä Internet-palveluja..

1. Taustoitus

- Osallistujille kerrotaan tutkimuksen tavoitteista sekä haastattelun ja siihen liittyvän kyselyn merkityksestä.

2. Haastateltavan historia Internetin käyttäjänä

- Käytätkö Internetiä? (kyllä/ei)
- Kuinka kauan olet käyttänyt Internetiä
- Minkä takia aloitit Internetin käytön
- Mitä nettipalveluja (sähköposti, surffaaminen, chat, verkkolehdet, pelaaminen, tiedonhankinta, keskusteluryhmät, muu, mikä?) käytät? Mitä olet kokeillut? Miksi olet kenties luopunut joistakin? Haastateltavan kanssa käydään eri palveluryhät läpi ja hänen suhdettaa niihin tiedustellaan.
- Onko se, että sinulla on mahdollisuus käyttää nettiä töissä, vaikuttanut siihen että et ole hankkinut kotiin nettiyhteyttä?(vain niille käyttäjille, joilla ei kotona ole nettiyhteyttä)
- Onko mahdollisuus käyttää nettiä töissä vähentänyt/lisännyt tai vaikuttanut muulla tavoin netin kotikäyttöösi?
- Joudutko työssäsi käyttämään Internetiä? Millaisiin kysymyksiin haet silloin vastausta?
- Mitä tiedonhakuvälineitä (sanahakukoneet, aihehakemistot yms.) käytät?
- Kuinka paljon aikaa vietät Internetissä/viikko?
- Haluaisitko enemmän aikaa Internetin käyttöön? Miksi sinulla ei mielestäsi ole tarpeeksi aikaa netin käyttöön?

3. Pääsy Internetiin

- Missä käytät internetiä? (kotona/töissä/kirjastossa/nettipisteessä/tuttavien luona/muualla, missä?)
- Jos käytät internetiä kotona niin millainen yhteys sinulla on (modeemi, ADSL, langaton, ISDN, GPRS)
- Jos sinulla on kotona nettiyhteys, mutta et käytä sitä, niin mistä tämä johtuu? (vain ei-kotikäyttäjille ja ei-käyttäjille)
- Mistä johtuu, että et ole hankkinut Internet-yhteyttä kotiisi? (vain niille joilla ei kotona yhteyttä)
- Käytätkö nettiä muiden kuin työasioiden hoitoon kotona/töissä? Minkä?
- Jos et käytä nettiä työn ulkopuolisten asioiden hoitoon, niin miksi et?
- Saatko käyttää työaikana nettiä omien asioidesi hoitoon? Valvotaanko netin käyttöä työpaikalla?

4. Taloudellisten resurssien vaikutus Internetin käyttöön

- Pidätkö Internetin käyttöä edullisena/kalliina?
- Kuinka paljon olisit/olet valmis maksamaan kuukaudessa mahdollisuudesta käyttää verkkopalveluja kotona?

- Vaikuttavatko Internetin käyttökustannukset siihen että et käytä Internetiä kotona/rajoittavasti käyttöön kotona?

5. Käyttötaidot ja käyttökokemukset

- Kuinka olet opetellut käyttämään Internetiä?
- Kuinka hyvänä Internetin käyttäjänä pidät itseäsi? Löydätkö haluamasi materiaalin helposti?
- Koetko Internetin käytön vaikeaksi?
- Oletko saanut koulutusta Internetin käyttöön? Missä?
- Jos olet kokeillut Internetin käyttöä/käytät Internetiä, millaiset ovat käyttökokemuksesi?
- Koetko tietotekniikan itsellesi vaikeaksi/epämiellyttäväksi/mielenkiintoiseksi?
- Mitä vaikeuksia olet kohdannut Internetiä käyttäessäsi?
- Onko sinulla ollut teknisiä ongelmia? Millaisia? Kuinka olet selvinnyt niistä?

6. Motivaatiotekijät käytön/ei-käytön selittäjinä

- Minkälaiset nettipalvelut kiinnostavat sinua? Millaisia palveluja ja sisältöjä netissä pitäisi olla, että käyttäisit nettiä ahkerammin/ylipäättänsä? Esimerkkejä!
- Millaisia kokemuksia sinulla on internetistä? Esimerkkejä!
- Millaiseksi tiedonhankinnan välineeksi miellät Internetin?
- Onko Internet mielestäsi luotettava tiedonhankintakanava?
- Tulisiko jokaisen mielestäsi hallita Internetin käyttö? Miksi?
- Näetkö Internetin käytössä vaaroja/haittoja?
- Onko Internetillä mielestäsi mitään annettavaa sinulle? Jos, niin mitä? Jos ei, niin miksi ei?
- Jos et käytä Internetiä työn ulkopuolisiin tarkoituksiin, niin miksi et?
- Mitä etuja näet Internetin käytössä?
- Mitä lisäarvoa Internet on tuonut elämääsi?

7. Muiden medioiden käyttö

- Mitä medioita seuraat aktiivisesti? Kuinka usein ja kuinka paljon?
- Mitä lehtiä luet? Entä mitä lehtiä tilaat?
- Mitä yleensä kuuntelet radiosta?
- Minkälaisia TV-ohjelmia katsot? Esimerkkejä.
- Millaisista lehtijutuista (uutiset, urheilu, juorut, kulttuuri jne.) olet kiinnostunut?
- Luetko kaunokirjallisuutta/tietokirjallisuutta? Kuinka paljon?
- Mitkä ovat sinulle mieluisimmat tiedotusvälineet itsesi viihdyttämiseen ja tiedonhankintaan?
- Miksi haluat käyttää juuri edellä mainitsemiasi medioita eniten?
- Onko Internetin käyttö vaikuttanut muiden medioiden seuraamiseen?
- Millaisissa tilanteissa haet tietoa Internetissä, milloin taas muista lähteistä? Miksi?
- Kuinka tärkeänä tiedonhankintakanavana itsellesi pidät Internetiä muihin medioihin verrattuna?

8. Internetin käyttötarkoitukset (vain niille, jotka käyttävät vähintään yhtä Internetin tarjoamaa palvelua, esim. sähköposti)

- Mihin tarkoituksiin käytät Internetiä?
- Minkälaisissa tilanteissa haet mieluiten tietoa Internetistä?

- Miksi et käytä seuraavia palveluja (käydään läpi ne palvelut, joita vastaaja ei käytä. Surffailu, tiedonhaku, chat, verkkolehdet, pelit, keskusteluryhmät, muut viihdepalvelut, ftp, sähköposti). Kiinnostaisiko jokin niistä sinua? Miksi ja millaisessa tilanteessa voisit käyttää jotakin em. palveluista?
- Millaisia käsityksiä sinulla on viihteellisistä palveluista (esim. chat, news, deittipalvelut jne.)? Oletko kokeillut niitä? Kokemuksesi? kiinnostaisiko sinua tutustua niihin? Miksi?
- Jos käytät nettiä työasioiden hoitoon, niin missä määrin käytät nettiä vapaa-aikanasi? Onko netin käyttö vapaa-aikana mieluisaa ajankulua? Jos et käytä nettiä vapaa-aikana, niin miksi et?

9. Internetin merkitys

- Kuinka tärkeänä mediana pidät Internetiä?
- Jos et koe Internetiä kiinnostavana tiedonhankintakanavana ja mediana, niin mistä se johtuu?
- Mitä Internet-palveluja osaat nimetä?
- Mitkä ovat mielestäsi sinulle nettiä tärkeämpiä tiedonlähteitä, jos netti ei ole tärkein?
- Mitä Internet-palveluja (joita et tällä hetkellä käytä) haluaisit oppia käyttämään? Miksi?
- Tulisiko kaikkien ihmisten mielestäsi opetella käyttämään Internetiä? Onko netin käyttö kansalaistaito?

10. Käyttäjäksi ryhtyminen

- Tiedätkö mielestäsi tarpeeksi Internetin tarjoamista palveluista?
- Jos käytät joitain Internet-palveluja, olisitko kiinnostunut käyttämään myös muita nettipalveluja. Mitä ja millaisia? Miksi?
- Mikä sai sinut ryhtymään Internetin käyttäjäksi?

11. Ystävien ja perheen nettikäyttäytyminen

- Käyttävätkö joku perheenjäsenesi nettiä? Kuka/ketkä?
- Kuinka perheenjäsenet ovat suhtautuneet netin käyttöösi? Tukien, kannustaen, vähätellen vai kuinka?*
- Miten suhtaudut perheenjäsenesi (lapset, puoliso) Internetin käyttöön?
- Ovatko perheenjäsenesi yrittäneet saada sinua innostumaan netin käytöstä?
- Oletko pyytänyt/saanut apua perheenjäseniltäsi netin käytössä? Millaista? Keneltä?
- Käyttävätkö ystäväsi Internetiä?
- Ovatko ystäväsi koettaneet aktivoida sinua netin käyttämiseen?
- Pitääkö perheesi Internetin käyttöä tärkeänä?
- Pitävätkö ystäväsi Internetin käyttöä tärkeänä?

12. Elämäntapaan, arvoihin ja asenteisiin liittyviä kysymyksiä

- Oletko urakeskeinen ihminen? Mitä työ sinulle merkitsee?
- Miten luonnehtisit itseäsi kuluttajana?
- Kuinka sosiaalisena pidät itseäsi?
- Käytkö usein erilaisissa tapahtumissa, ravintoloissa, elokuvissa yms.?
- Millainen sinusta olisi ihanteellinen yhteiskunta?
- Miten suhtaudut tietotekniikkaan?
- Onko perhe sinulle kuinka tärkeä?
- Millaisista asioista olet kiinnostunut?

- Miten asennoidut Internetiin?
- Oletko trenditietoinen? Esimerkkejä!
- Osallistutko järjestö- tai yhdistystoimintaan?
- Mitä harrastat ja miten vietät mieluiten vapaa-aikaasi?
- Miten vakiintunutta elämäsi on?
- Haluatko irrottautua mahdollisimman paljon työhön ja työpaikkaan liittyvistä asioista vapaa-aikana?
- Mitä ovat sinulle tärkeitä elämänarvoja?

13. Kommentit ja palaute

- Haluatko itse ottaa esille joitakin asioita
- Kommenttisi haastattelusta